Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Rask, Rasmus Kristian.; forfattet af R. K. Rask.
Titel | Title:	Undersøgelse om det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse : et af det Kongelige Danske Videnskabers Selskab kronet Prisskrift
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Gyldendal, 1818
Fysiske størrelse | Physical extent:	XII, 312 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

PUBLIC DOMAIN

47. - 135 - 8°

X

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021679985

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Undersögelse
om
det gamle Nordiske
eller
Islandske Sprogs
Oprindelse.

Et af det Kongelige Danske Videnskabers-Selskab kronet Prisskrift,

forfattet

af

R. K. Rask,
Anden Bibliothekar ved Kjöbenhavns Universitets-Bibliothek.

Kjöbenhavn.
Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag.
Trykt hos H. F. Popp.
1818.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

TIL

KONGEN.

TIL

KONGEN.

Deres Majestæts i Sandhed Kongelige Beskyttelse og Rundhed, saavel imod Videnskaberne i Almindelighed, som især mod alt hvad der sigter til at forherlige Fædrenelandet, samt oplyse og forskjönne Modersmaalet, skyldes ganske Udgivelsen af dette lille Arbejde. Som et Bidrag til at undersöge den gamle Danske Tunges (det, efter Landet, hvor det lever, nu saakaldte Islandske Sprogs), og dermed tillige det danske Folks Herkomst og Slægtskab med andre Folkefærd i det östlige

og

og sydlige Evropa, kunde det ikke være Dannekongen ligegyldigt. Forfatteren vover derfor tröstig, skjönt fraværende, at frembære det for Tronen med de taknemmeligste Fölelser og varmeste Önsker for Konge og Fædreneland.

Allerunderdanigst

R. K. Rask.

Forerindring.

Nærværende Arbejde, hvorpaa jeg har anvendt flere Aars möjsommelige Samlen og Granskning, blev tilsidst udarbejdet under mit Ophold i Island, og derfra 1814 nedsendt til Kjöbenhavn. Det Kongelige Videnskabers-Selskabs gunstige Dom var en vigtig Grund til mit Önske, at se det udgivet; imidlertid var jeg ikke saa lykkelig at dette blev iværksat, förend længe efter min Afrejse fra Fædrenelandet i Efteraaret 1816; nemlig om Sommeren 1817, da jeg erholdt Kongelig Understöttelse til Udgivelsen. At det derfor nu udkommer saa korrekt, skyldes De Herrer Professorers Nyerups og Magnusens Iver for Sagen og Venskab for min Person. Min Fraværelse fra betydelige Bogsamlinger under den endelige Udarbejdelse, saavel som fra Trykkestedet under Udgivelsen deraf, har gjort mig umuligt, at rette og file adskillige Steder, som

jeg

*jeg ellers havde önsket *). Den gunstige Læser anmodes derfor, ikke at gaa alt for strængt i Rette med mig for Smaating eller enkelte Udtryk, der muligen kunne være Skrivefejl, hvis han finder min Fremgangsmaade i det Hele rigtig, samt Undersögelsens Udfald grundet og sandt. Jeg har ellers ved fortsat Undersögelse ikke forandret min Mening om nogen Hovedpunkt, men vel berigtiget den i nogle smaa Omstændigheder. Angaaende de asiatiske (persisk-indiske) Sprog (ikke de österlandske), forekommer mig endnu al endelig Dom höjst overilet. Persisk har vist*

megen

---

*) *Dette har ogsaa hindret mig at benytte en saare mærkelig Samling af Ordligheder imellem de trakiske Sprog og Islandsk, udarbejdet af den lærde Islænder, Sysselmand* J. Johnsonius, *hvilket den ærværdige Olding laante mig med hjem til Danmark, eftersom jeg allerede havde bortsendt mit Arbejde, da jeg besögte ham. Mange af hans Sammenligninger stemme ellers overens med mine, uagtet vi aldeles ikke kjendte hinandens Arbejde eller Idé, undtagen for saa vidt han, i det fortræffelige Ordregister til den latinske Njala, havde lagt sin Mening og Lærdom for Dagen. Trykte Arbejder som ere udkomne senere, har jeg ikke kunnet benytte. De vigtigste af dem, jeg har set og læst, ere* Dr. Jamiesons Hermes Schythicus or the radical affinities of the Greek and Latin languages to the Gothic. Edinburgh 1814, *samt især:* Disqvisitio de nominibus in Lingva Sviogothica lucis & visus &c., auctore J. Hallenberg, Regni Sveciæ Historiographo. *P. I. & II. Helmiæ* 1816.

megen Lighed med Dansk, men det er et nyt Sprog der forskriver sig fra Islamismens Indförelse, ligesom det Danske fra Reformatsjonen i dets hele nuværende Form og Beskaffenhed. Persisk er desuden meget blandet, og har formodentlig derved erholdt sin meget simple Indretning, uden egentlig Deklinatsion, og kan saaledes ikke forklare vort gamle Sprogs kunstige Bygning. Vel kjender jeg Francks Mening, at de kunstigere Sprog bör forklares af de simplere, og saaledes Sanskrit udledes af Persisk; men efter samme Regel burde Latin udledes af Fransk, Islandsk af Dansk o. s. v., hvilket er tværtimod Naturens sædvanlige Gang i de menneskelige Tungemaals Forandringer. Desuden er den slâviske og lettiske Sprogklasse at betragte som mellemliggende Led, uden hvilke al Sammenligning for en stor Del maa mislykkes. Sanskrit selv synes og at have flere höjst mærkelige Perioder, der næsten kunne ansees for egne Sprog. Men det som skulde sammenlignes med vore Fædres Tungemaal, det Islandske, burde i det mindste være ældre end den kristne Tidsregning, efterdi vi siden Odins Indvandring ingen Ting har laant fra Egnene östen for Tanais. Betænker man nu, at det er med den nyere Tysk og Dansk, man iflæng sammenligner Persisk og de indiske Sprog, sædvanlig uden Hensyn til Slavonisk og

Lit-

Littavisk; saa skjönnes let hvor aldeles uefterretteligt Udslaget maa blive. Det er fra Islandsk og de ældste germaniske Sprog: Angelsaksisk, Frisisk, Allemannisk, Mösogotisk, man bör gaa ud, og det er igjennem Slavonisk, Littavisk og Græsk, man bör sammenligne disse med de kaukasiske Sprog, Zendsproget og Sanskrit. Paa de först anförte har jeg nu anvendt over tolv Aars uafbrudte Studium; at indhente nærmere Kundskab om de östlige evropæiske og kaukasiske Sprog, end det i Fædrelandet var mueligt, er Hensigten med den Rejse, hvorpaa jeg nu befinder mig. Maatte Skjæbnen forunde mig, efter lykkelig tilendebragt Rejse, igjen at se mit Fædreland, haaber jeg derfor at kunne levere en mere tilfredsstillende Fortsættelse af denne Undersögelse.

Indhold.

Indledning . . . . . S. 1.

Første Hovedstykke. Om Etymologien overhovedet . . . . . 11.

Andet Hovedstykke. Om Islandsken og den gotiske Sprogklasse . . . . . 56.

Tredie Hovedstykke. Om Kilden til de gotiske Sprog, især til Islandsken . 73.

Sammenligning: 1. med Grönlandsk . . . . . 75.

2. — Keltisk . . . . . 76.

Sam-

3. med Vaskisk . . . . . S. 93.

4. — Finnisk . . . . . 95.

5. — Slavisk . . . . . 118.

6. — Lettisk . . . . . 144.

7. — Trakisk . . . . . 159.

8. — de asiatiske Sprog . . . 302.

Om

Om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse.

Indledning.

Den menneskelige Aand erfarer og kjender egentlig uden kunstige Midler kun det Nærværende, Hoben föler lutter ubekjendte Virkninger, seer lutter afbrudte Særsyn, uden at forstaa deres Aarsager eller ane deres Følger. Fremtidens Begivenheder ere, som man ret passende udtrykker sig, tilslörede med et tykt Forhæng; kun det skarpeste Syn lykkes det stundom at gjöre et gjennemtrængende Blik, og selv dertil udfordres den nöjeste Kundskab til Fortidens Begivenheder, forenet med det mest udbredte Bekjendtskab til Nutidens; af det sidste kjender man hvilke Aarsager der nu virke, af det förste Maaden, hvorpaa de pleje at virke, og heraf kan man da först nogenledes slutte sig til Virkningernes Beskaffenhed i dette Fald. Men Fortiden, vil man sige, skjuler jo intet Slör, tvertimod den oplyses af Historiens Fakkel, og mangle vi end Spaadomsgave til at forudsee det Tilkommende, saa have vi derimod Hukommelse til at erindre os det Forbigangne; herom savne vi altsaa ikke Kundskab. Dette synes vel saa, men betragte vi nöjere disse Kilder til Kundskab

om Fortiden, ville vi snart opdage deres Utilstrækkelighed. Ingen selv med den bedste Hukommelse erindrer Alt hvad der er foregaaet i hans Liv, endnu langt mindre hvad hans Forældre kan have fortalt ham fra deres Tid, og saaledes bestandig mindre jo længer tilbage; nogle Hundredaar tilbagelagte, saa er al egentlig Erindring forsvunden, kun et dunkelt ofte uforstaaeligt Sagn tilhvisker os endnu en svag Efterretning fra de fjærne Dage, og dette selv om Alt gik lykkeligt for Familien og Natsionen; men lad os nu forudsætte, at en Krig adsplitter Familien, og giver Folket andet at tænke paa; hvor bliver da de Efterretninger om Fortiden, som Hukommelsen skulde bevare os? Historien udstrækker vel sin velgjörende Virkning længere, men den er ogsaa ufuldkommen. Ville vi ved dens Lys betragte de nærliggende Begivenheder, da ligesom blænder det os; see vi længere bort, da er det saa svagt, at vi ofte kun skjælne et Omrids af enkelte Figurer; Begivenhedernes sande Forbindelser ere saa fine Traade, at vi sjælden ere i Stand til at opdage og følge dem, og det i den klareste historiske Alder; men gaa vi nu immer længer og længer tilbage for dog nogenledes at gjennemvandre og overskue den hele Fortid, saa bliver Lyset bestandig svagere, Forbindelsestraadene forsvinde aldeles, Figurerne selv blive dunklere, tilsidst svære os lutter ubekjendte og forvirrede mytiske Gestalter i Möde, og bag disse endelig famle vi i det tykkeste Bælmörke, sandelig lidet bedre end det der hviler over Fremtiden, og dog hvor lang er ikke den Vej, vi endnu havde tilbage fra det mytiske Tusmörke til Tidens förste Udspring, mon den være kortere end den fra nærværende Öjeblik til Tidens Ende? Men skulle da disse bælmörke Tidsrum virkelig være saa lange, vil man sige. Det

er

er vanskeligt at dömme om det Ubekjendte, man kan derfor ikke undres over at Adskillige have gjort sig besynderlige Forestillinger herom. Nogle have anseet begge Tidsrum for meget korte, flere have jo beregnet Verdens Ende, og Verden har allerede overlevet flere af saadanne Terminer; Andre have ligesaa bestemt beregnet dens Begyndelse, og der gives jo endnu dem, der regne deres Aarstal fra en saadan Verdens Skabelse; mon ikke begge Partier ere lige store Daarer, idet begge ville maale det umaalelige, bestemt udfylde og beskrive det aldeles ubekjendte, hvor det allerede er meget at kunne gjöre et svagt Blik? Jeg mener jo. Men fortælles ikke dog Verdens Skabelse i Bibelen, have vi ikke altsaa en sammenhængende historisk Efterretning fra Tidens Begyndelse til dette Öjeblik? Kun den höjst svagsynede kan tænke saa; det er sandt, hos Jöderne skabes Alt af Natsionalguden Jehova, som er mægtigere end alle andre Natsioners Guder; tilsidst et Menneskepar med hebraiske Navne, hvorfra hele Slægten udspringer, men hvorfra især Jöderne nedstamme i lige Linie. Men gaa vi til Ægypterne, saa ere de den ældste af alle Folkeslægter; gaa vi til Grækerne, da er det græske Gudeværsener som udvikle eller udvikles af *Χαος*, og i Teben opvokser Mennesker af Jorden, Attikerne ere *αὐτοχθονες*. Gaa vi til Italien, som dog har saa lidet oprindeligt og ejendommeligt, da have *Janus* og *Saturnus* levet der, ogsaa der finde vi *Aborigines*. Gaa vi til Norden, saa har *Odin* skabt Himmelen og Jorden og det förste Menneskepar *Askr* og *Embla*, med nordiske Navne, og fra dem nedstammer hele Menneskekjönnet; ja see vi til Grönland selv, saa er det, hvor uparadisisk det end synes, Menneskehedens förste og egentlige Sæde, og Grönlænderne de egentlige Mennesker, *Innuit*, andre Natsioner

kun en ubetydelig vanslægtet Yngel, som skylder Grönlænderne sin Tilblivelse. Det er bekjendt nok at enhver selvstændig, betydelig Folkeslægt saaledes har sin egen Beretning om Verdens Oprindelse, og det saaledes at dens egne Guder skabte Verden, dens Land er det egentlige eller ligesom Kjærnen af Jorderige, den selv den oprindelige Stamme af Menneskeheden. Heri stemme de overens, for Resten fortæller enhver det paa sin Vis, ikke to ere enige om Tiden, Maaden eller Omstændighederne. Den jödiske Beretning har sine Urimeligheder og det saavel som nogen, f. Eks. at Jehova bruger 6 Dage og siden *hviler*; ser man ikke her Österlænderen isteden for Guden! at han skaber Dag og Nat för Solen, at Himlen er en Befæstning, som adskiller Vandene, saa at der er Vand oven paa eller over Himmelen, hvilket Jehova siden nedsender en Del af, ved at aabne Himmelens Sluser, for at oversvömme Jorden i Syndfloden. Alt dette og meget andet röber klarligen for enhver Fordomsfri den raa Menneskeaands Forestillinger og ikke den guddommelige Aabenbaring. Det har ligesaa liden historisk Værd, som noget af de andre Folkeslags Fabler om Verdens Oprindelse, det hörer aldeles ikke til den historiske Art af Myter, det er Jödernes Gisning om en Ting, hvorom de aldrig have havt nogen Erfaring, saalidt som noget andet Folk; alt deslige er derfor at betragte som filosofiske Digtninger og paa ingen Maade som mytiske Sagn. Vi have altsaa ikke her at vente selv det allermindste allersvageste Glimt af Historie eller noget historisk; det er kun de ældste Folks Forsög paa at udfylde og oplyse Fortidens uhyre og mörke Tidsrum, hvilke ikke kunde andet end mislykkes. De har sögt at skjule deres Uvidenhed; ti den ville vi saa nödig tilstaa; eller at tilfredsstille deres Nysgjerrighed

om

om Ting, som de dog umuelig kunde vide eller udgrandske. Derfor ere disse Gisninger saa sammenvævede med de ældste mytiske Sagn, derfor er ogsaa det Tidsrum fra Verdens til Nationens Opkomst gjerne saa forunderlig kort; hos Jöderne er det ved aabenbare Misforstaaelser af Aarsregningen endda bleven mange Gange længer end det fra först af egentlig var. Disse Digtninger kunne da, saavelsom den store Anseelse hvori de lige til vore Tider have staaet, isteden for at bringe os til Maalet, tjene til at lære os hvor saare langt vi befinde os derfra; ti naar Folkene selv, i deres ældste Tid, intet vidste om deres Oprindelse og Herkomst, men ethvert troede sig det ældste af alle, oprunden af Jorden eller Guderne selv, hvor langt maa der ikke da være fra denne mytiske Tidspunkt til Folkets sande og förste Oprindelse, og hvor langt derfra til Menneskehedens? og endda her ere vi langt fra ikke ved Tidens Födsel. Mærkeligt er det ellers ogsaa, at saa tidlig, som vi i den gamle Historie öjne noget Land i nogen Krog af Verden, saa finde vi dem alle fulde med Beboere. Da Jakob, ja da Abraham kom til Ægypten var der et Kongerige, da Grækerne kom til Kolkis, Fönikerne til Afrika, Spanien og Brittanien, Pytheas til Tule (Θυλη), vare alle disse Lande beboede og tildels stærkt beboede, ordentlige Stater indrettede, Krige förte og mangfoldige Skridt gjorte paa Kulturens Bane, og hvor uendelig lang Tid maa da ikke være forlöbet förend det Öjeblik de blive os bekjendte?

Her staa vi da ved Grændsen af vor Kundskab til Tiden; Fortiden, som nu staar tilbage, er os ligesaa ubekjendt og mörk som Fremtiden. Men saasnart Menneskeaanden faar Tid og bliver i Stand til at anstille Betragtninger og opdage sine Skranker, pönser den paa

inter

intet mere end paa at overstige dem. Naar Dyret möder Hindringer söger det at undgaa dem, men Mennesket at overvinde dem; derpaa give selv de anförte mislykkede Forsög et klart Bevis, og for saavidt i det mindste kunne de alle have Værd, som de give os et Mærke paa vor Arts Ypperlighed og Fortrin for Dyrene, hvilket viser sig ligesaa tidlig som Natsionerne selv. Saasnart vi opdage Grændsen for vor Kundskab gruble vi uden Ro paa Midler til at udvide den; vi söge lige begjerlig, at kige tilbage i det Forsvundne og frem i det Tilkommende. Der optræde da Digtere og Spaamænd, som kun sjælden löse de Knuder, der forelægges dem, men dog let erhverve sig Tiltro, fordi de kunne vide hver sit, i det mindste saa godt som nogen anden. Först efter lang Tid og ved en höj Grad af Uddannelse mærker, og endnu langt senere erkjender man, at Digtning og Spaadom ere i disse Henseender af saare ringe Værd, og ser sig da endelig om efter andre Midler, som man nu har lært at vælge med Varsomhed og Nöjsomhed. Nu betænker man först, om slige Midler ere sikre, og ikke lede paa ny Afveje; nu fordrer man ikke at de skulle före os lige til det yderste Maal, som vi indse det er umueligt at naa; vi ere tilfreds naar de blot bringe os paa det rigtige Spor, og dette söge vi da at forfölge saa langt som mueligt. Saadanne Midler til at finde nogle Spor i Oldtidens mörke Nat gives der virkelig. Betragtningen af den vilde Natur selv, af Jordlagene, af Bjergenes indvortes Beskaffenhed kan give mange Oplysninger om de Omvæltninger, Naturen har underkastet vor Jord. Folkenes Religion, Sæder, Skikke og borgerlige Indretninger i den ældre Tid, vi kjende dem, kan give os mangt et Vink om deres Slægtskab og Herkomst. Den Tilstand hvori de förste Gang fremtræde

træde for os, kan altid lede os til nogle Slutninger om deres forrige Tilstand, eller om Maaden hvorledes de ere komne i den nærværende. Men intet Middel til Kundskab om Natsionernes Herkomst og Slægtskab i den graa Oldtid, hvor Historien forlader os, er saa vigtigt som *Sproget*. I en Menneskealder kan et Folk forandre Religion, Sæder, Vedtægter, Love og Indretninger, hæve sig til Dannelse eller falde tilbage i Raahed og Vankundighed, men Sproget varer under alle disse Omvekslinger bestandig ved, om ikke ganske det samme, saa dog gjenkjendeligt nok igjennem hele Tusendaar. Saaledes for Eksempel har den græske Folkefærd undergaaet alle disse Skjæbnens Omvæltninger, men endnu kjendes Homers Tungemaal i den græske Bondes Tale. Ja i andre Lande, hvor Omstændighederne har været gunstigere, er Sproget endnu mindre forandret; endnu forstaar Araberen hvad der var skrevet paa Arabisk mange Hundredaar för Muhammed, endnu læser Islænderen hvad Are Frode skrev og Ejvind Skaldespiller kvad. Der udfordres den fuldkomneste Adsplittelse eller Ödelæggelse af Folket for ganske at udrydde Sproget; selv den voldsomste Undertrykkelse og stærkeste Blanding med Fremmede, tilvejebringer först efter flere Hundredaar en Forandring af Sprog, og som oftest er dog Overgangen kun til en anden beslægtet, i sin grammatikalske Indretning mere simpel og mere blandet Sprogart. Saaledes taltes endnu i 6 Hundredaar eft. Kr. Gallisk i Frankerig, hvor megen Umage end Rommerne gjorde sig for at udrydde det, og endnu den Dag i Dag tales Kymrisk i Væles, og man gjenkjender endnu tydelig Angelsaksisken i den nyere Engelsk.

Sprogenes Oprindelse har ogsaa længe været anset af stor Vigtighed til at bestemme Folkenes Herkomst

og

og ældste Boliger, og alle dannede Natsioner, som anse det for interessant at kjende sig selv og sin ældste Historie, have saavelsom vi at opvise Forsög eller dog Gisninger desangaaende, men neppe har man hidindtil i noget andet Land værdiget denne Gjenstand saamegen Opmærksomhed, at man har tænkt paa en fuldstændig videnskabelig Undersögelse af Oprindelsen til Natsionens Oldsprog med alt hvad dertil hörer. Neppe har heller nogen anden Stat i Evropa den Ære, som den danske, at have et Oldsprog med en saa rig og fortræffelig Litteratur, bevaret levende til den Dag i Dag indenfor Statens Grændser selv. Den gamle Græsk, Latin og Angelsaksisk ere allerede siden mange Hundredaar for evig forsvundne, og intet andet evropæisk Folk har nogen betydelig Oldlitteratur at fremvise, der har Værd baade i Henseende til Indhold og Foredrag. Os sömmer det derfor ogsaa mindst at tilsidesætte vort Oldsprog, vi behöve derfor tillige mindst, at tage vor Tilflugt til Digtninger og sværmerske Drömmerier. Nöjede med den rene Sandheds Eftersporelse, kunne vi rolig overlade Andre (Kelter, Vasker, Jöder, Indier o. s. v.) Striden om hvis Sprog har været talt i Paradis, og vort gamle Natsionalsprog, det nu saakaldte Islandske, vil intet tabe i dets Værd eller til dets Forklaring, ved ikke at komme med i den bibelske Forvirring. Sligt vilde desuden kun passe slet i en videnskabelig Undersögelse, men en saadan var det, der fordredes af *det kongelige danske Videnskabers-Selskab*, da det udsatte den Opgave, som har givet Anledning til nærværende Afhandling. Opgaven lyder saaledes:

„Med historisk Kritik at undersöge og med pas-
„sende Eksempler at oplyse, af hvilken Kilde
„det gamle skandinaviske Sprog sikrest kan udle-

des,

„des, at angive Sprogets Karakter og det For-
„hold, hvori det fra ældre Tider og igjennem
„Middelalderen har staaet dels til nordiske dels
„til germaniske Dialekter, samt nöjagtigt at
„bestemme de Grundsætninger, hvorpaa al Udle-
„delse og Sammenligning i disse Tungemaal bör
„bygges."

Et Arbejde af en saare betydelig Omfang og ikke ringe Vanskelighed, eftersom det ikke blot strækker sig ind i den dybeste nordiske Hedenold, men endog udover den til Natsionens og Sprogets förste Kilde. De störste Sprogkyndige have ogsaa været aldeles uenige i denne Henseende. En udleder det gamle Nordiske eller Islandske af Hebraisk, en anden af Keltisk, en tredie af Lappisk, og en fjerde anser det for en Art fordærvet Plattysk, o. s. v., men endnu har Ingen opstillet og bevist en Oprindelse dertil som har haft nogen synderlig Grad af Rimelighed, eller vunden noget betydeligt Bifald af skjönsomme og fordomsfri Bedömmere. Ved et saa slibrigt Foretagende haaber man derfor Tilgivelse, om man ikke skulde naa det allerydersteMaal, den allerförste Punkt, hvorfra det udsprang; man har anset det for mere magtpaaliggende, at gjöre nogle faa, men sikre Skridt i de mörke Egne, og forbeholde sig en Fortsættelse til længere Tid og videre Granskning, eller overlade til Andre at gaa videre paa den sikkert banede Vej, end med Et at ville vide Alt, og derved udsætte sig for at fare vild, eller i det mindste at fremstille en ubevist, og maaskje formedelst Kildens Fraliggenhed ubevislig Hypotes, der ingenlunde vilde svare til det kongelige Selskabs i Opgaven tydelig tilkjendegivne Öjemed. Man venter ogsaa en skaansom Bedömmelse, om man ved at oplede saa svage Spor og gaa frem ad

saa

saa ubanede Stier, hvor de störste Lærde have forvildet sig, stundom skulde tage Fejl i det Enkelte, dersom det Hele maatte befindes rigtigt og grundet. Den Overbevisning, redelig og fordomsfrit at have sögt Sandheden, og ingen Umage skyet for at opdage den, er Alt hvormed Forfatteren vover at tröste og smigre sig.

Det synes ved saadanne Undersögelser bekvemmest först at bestemme de Grundsætninger, man anser det rettest at följe; jeg skal derfor og allerförst forsöge at give en Udsigt over Etymologiens Væsen, Inddeling og Hovedregler; derpaa kortelig beskrive den egentlige Gjenstand, det islandske Sprog, og den Sprogklasse, hvortil det hörer; og tilsidst undersöge dets Oprindelse. Men da ingen Regler egentlig kunne lære os at opfinde, saa kunne vi ej heller vel ved afsondrede Fornuftslutninger vænte at finde Kilden til vort Oldsprog; Alt hvad Reglerne kan sige os, er hvorledes det Sprog maa være beskaffent, som skal ansees for Kilde til et andet eller de Ord, som med Rette regnes for beslægtede. De kunne altsaa tjene som Prövesten; men til at finde hvad vi her söge, gives neppe nogen anden fornuftig Vej end Sammenligning med alle omgivende Sprog. Dette Stykke vil da igjen dele sig i flere mindre Afsnit, efter de Sprog, der kunne komme i Betragtning, hvilke skjænkes en mindre eller större Opmærksomhed, efter Graden af deres Vigtighed og Slægtskab med Islandsken; paa denne Maade synes man baade bekvemmest at overse dens Forhold til ethvert af de beslægtede Sprog, og tillige lede sig sikrest til dens egentlige Kilde, som da fordrer den udförligste Behandling, og endelig slutter det Hele.

Förste Hovedstykke.

Om Etymologien overhovedet.

Etymologien er en Disiplin, som Græker og Rommere ikke egentlig dyrkede, og som har givet de urimeligste Meninger og latterligste Griller frit Spillerum. Dette har vel været Aarsagerne, hvorfor adskillige især nyere Sproggrandskere have foragtet den. Man har haft urigtige Begreber om denne Læres Væsen, Hensigt og Nytte, man har udtrykt sig ubestemt og er bleven misforstaaet, og saare faa have hidindtil forsögt at hæve den til en egen Disiplin, skjönt man har udövet den i mange Hundredaar, ti selv Græker og Rommere etymologiserte i denne Forstand, ligesom man praktisk har udövet enhver Videnskab i det smaa og enkelte, længe för man bragte den i System. Det beste, som om denne Materie er skrevet i nyere Tider, er maaskje Artiklen *Etymologie* i den franske *Encyclopédie Méthodique (Grammaire et Litterature)*, som handler temmelig udförlig om 1) Kilder til at finde Ordenes Oprindelse, 2) Grundsætninger til at bedömme det fundne efter, og 3) Etymologiens Nytte. Her vises dens Indflydelse i Filosofi og andre strængere Videnskaber, tilsidst i Mytologi og Historie; men dens nærmeste og egentlige Hensigt og Værd for Sprogets grundige Studium tales der lidet eller intet om. Dette er ogsaa Tilfældet med *Kofod Anchers Bevis paa Sprogkunstens virkelige Nytte* i Videnskabernes

Sel-

Selskabs Skrifter 6te Bind. Derimod have vi et andet og fortræffeligt Stykke paa Dansk i et Program af den, baade for udbredte Sprogkundskaber og dybe matematiske Indsigter saa vel bekjendte Prof. *C. F. Degen*, hvilket udkom under Titel: *Bidrag til de etymologiske Undersögelsers Teori.* Viborg 1807. *Joh. Nic. Tetens über die Grundsätze und den Nutzen der Etymologie* i det sverinske Intelligensblad for 1769, har jeg ikke kunnet overkomme. Ellers findes og endel didhörende i Fortalen til *Vachters* tyske Ordbog. Den store Mængde Bogstavovergange som *Ihre* har anfört sidst i Fortalen til sit *Glossarium Sviogoticum* og endnu mere *Vossii tractatus de permutatione literarum* foran hans *Etymologicum linguæ latinæ*, er saa aldeles ufyldestgjörende og uvidenskabelig, at den slet ikke kommer i Betragtning uden som raa og blandede Materialier.

At Grækerne og Rommerne ikke dyrkede Etymologien kan ikke med Rette regnes den til Last; det kom ikke af nogen Foragt for den, men deraf at de endnu intet Begreb havde om den, ingen Forgjængere, som kunde levere Stof nok til at bearbejde og ordne, ingen af de saa uundværlige Hjælpemidler, som vi nu have Rigdom paa. Til Etymologiens grundige Dyrkelse udfordres nemlig megen Indsigt i alle Dele og Kroge af Sproget selv, og udbredt Oversigt af de beslægtede Sprog. Snart maa man hente Oplysning af det gamle Modersprog eller Stammesprog, men Grækenlands og Italiens Stammesprog vare de Gamle meget lidt bekjendte; efterdi deri ingen betydelige skrevne Lævninger vare tilovers. Heri ere vi til de nye Sprogs Udledelse langt heldigere, da vi have betydelige Mindesmærker af de gamle Stammesprog, hvoraf de ere oprundne; men allerheldigst i denne Henseende ere dog Nordboerne, da

deres

deres Oldsprog ikke blot er bekjendt af en fortræffelig Litteratur, men endnu levende paa Öen Island. Snart maa man söge Almuesmaalet i forskjellige Egnes lidet bekjendte Sprogarter, men her mödte de Gamle den Fordom, at Byens Sprog var den eneste gode Latin, ligesom Athens den eneste gode Græsk. De savnede desuden hvad vi nu have Rigdom paa, nemlig Provinsialismesamlinger, eller Landskabsordböger og Beretninger om Sprogets Tilstand i forskjellige Egne. Snart maa man ty hen til beslægtede Sprog, men da disse ere mangfoldige, saa er denne Fordring en af de sværeste for Etymologen at opfylde, især om det er ubekjendte, udyrkede og utilgjængelige Sprog, som Tilfældet for det meste var for de Gamle. Nu have vi Skrifter i de fleste evropæiske Sprog fra Lappisk til Tyrkisk, saa og Sproglærer og Ordböger, hvoraf man med noget Selvstudium kan skaffe sig Oversigt over disse Sprogs Bygning og indbyrdes Forhold. Ved alle disse Midler kunne vi saare betydelig böde paa vor Hukommelses og Tids snævre Indskrænkning til at omfatte de mangfoldige Sprog, der henhöre til en Klasse; men de Gamle havde i deres videnskabelige Tider faa eller ingen Skrifter i andre beslægtede Sprog, ingen Hjælpemidler til at lære disse, ja ikke en Gang Ordböger i deres eget för i de senere Tider. Man kan derfor ikke undres over, at de stode saa langt tilbage i egentlig Sprogkundskab og Etymologi, men snarere derover, at vi endnu ikke have bragt det videre.

Hvad derimod den anden Klagepunkt angaar, nemlig at Etymologien har givet allehaande sælsomme Griller frit Spillerum, eller med andre Ord været misbrugt eller forfejlet, da lægges dette den heller ikke til Last med Rette, ti det samme har i langt höjere Grad

været

været Tilfældet med Filosofi, Astronomi, Lægekunsten o. fl., men hvo vilde derfor nu forsmaa disse Videnskaber? Al menneskelig Kundskab er, især i sin Opkomst, blandet af Sandhed og Vildfarelse; Videnskabsmanden tilkommer det at skille disse fra hinanden, bortkaste denne, men lutre, udvikle, bevise, og ordne hin, og tilsidst anvende den. At der foruden alle hine uheldige Gisninger og latterlige Indfald, dog ogsaa gives en Mængde virkelig sande Etymologier, enten öjensynlige nok af sig selv eller allerede opdagede og beviste, vil heller Ingen kunne nægte; f. Eks. *mægte* af *Magt*, *Förmand* af det tyske *Fuhrmann* og dette af *fahren* ɔ: kjöre, *Nögel* af *lukke*, paa Svensk heder den nemlig *nyckel* gl. *lyckel*, paa Isl. *lykill* af *liúka*, hvilket er en sædvanlig og regelret Afledelse, overeenstemmende med t. *Schlüssel* af *schliessen*. Fremdeles er det vist, at alle Ord, som ikke ere Rod- eller Stamme-ord, maa have en Oprindelse, og at denne om end ikke altid, saa dog til mangfoldige, der ikke ere alt for langt fra Kilden, og hvor de mellemliggende Led ikke savnes, maa kunne opdages, naar man kun griber Sagen an paa den rette Maade. Det synes vist nok underligt, naar Mænd, som ellers besidde den grundigste Kundskab, ja endog ypperlig Smag, her yttre sig paa en Maade dem aldeles uværdig, f. Eks. naar den store Sprogkyndige Peder Syv forklarer *Söndag* af „*Sohntag*, at man da skal forsone sine Synder" istedenfor af isl. *sunnudagr* t. *Sonntag* af det gamle Ord paa Solen *sunna* t. *die Sonne*. Men betænker man hvor saare let der iblant de mangfoldige Ord i et Sprog end sige i flere beslægtede kan gives et Par der ligne hinanden meget, uden dog i mindste Maade at være beslægtede, f. Eks. *lede* söge og *lede* ledsage, hint heder paa t. *suchen* isl. *leita* af *leit* ɔ: Leden, Sögen, dette derimod

paa

paa Tysk *leiten* isl. *leida* af *leid*, Vej, Lêd; ligesaa *höjre* og *höjere*, eller endnu mere forförende paa Svensk, hvor begge Dele kaldes *högre*, det ene af Tillægsordet *hög* ɔ: höj isl. *hár* i comparat. *hærri*, det andet uden positiv. af isl. *hægri*, som er comparat. af *hægr* ɔ: *dexter*, behændig, bekvem, magelig. Og betænker man fremdeles hvor let slige Tilfælde kunne forvilde selv den mere övede, der uden Forgjængere eller Regler at bedömme sine Skridt efter, blot ved Hjælp af den dunkle Følelse, maa bane sig Vej imellem en saa uhyre Mængde Gjenstande; saa vil enhver billigtænkende finde Fejltagelser uundgaaelige af de förste, som gave sig af med Etymologi. Eftermændene falder det altid lettere at bedömme, rette og forbedre end selv at gaa foran. Benytte vi saaledes vore Forgjængere til at bygge videre paa hvad rigtigt de have udfundet, og lære selv af deres Fejl, da anvende vi dem uden Tvil værdigere og bedre, end naar vi straks overvælde dem med Foragt og Haan. Men hvorledes man end vil behandle dem, saa kan deraf at de ofte har forfejlet deres Hensigt, intet udledes mod Sagen selv.

Hvad er da Etymologiens Væsen? Ordet bruges i flere Betydninger; i Sproglærer plejer det at bemærke den förste Del, som handler om de enkelte Ordklasser (Taledele) og deres Formforandring, hvad man ellers paa Dansk kalder Formlære modsat *Syntaxis* eller Ordföjningslæren. Undertiden forstaar man derved et Ords Oprindelse eller Herkomst selv, som naar man spörger: hvad der er Etymologien til et eller andet Ord; undertiden dets Udledelse af sit Stammeord, eller Bestemmelsen af dets Oprindelse, som naar man taler om, at den eller den Etymologie er tvungen eller falsk; undertiden endelig det hele Arbejde, som giver sig af med at under-

söge

söge Ordenes Oprindelse, og dette er den sædvanligste Betydning, naar man taler om Etymologien i Almindelighed. Men dette Begreb er endnu vel indskrænket, det er ikke blot Ordenes Oprindelse, der skulde undersöges, men Alt hvad der kan tjene til at oplyse Ordene, og forklare hvorledes og hvorfra de have faaet den Form og Betydning, de nu have. Men hertil udfordres meget mer end hin blotte Etymologiseren: Oplysningerne hentes ikke allene fra Stammeordet, men ogsaa fra beslægtede Sideord eller endog fra Afledninger af Ordene, f. Eks. at Hovedbegrebet af *Venus* er Skjönhed og ikke Kjærlighed, kan man iblandt andet slutte af *venustus*, *venustas*, *convenusto* o. s. v., jeg vilde derfor foreslaa heller at kalde dette *Ordforklaring*, hvilket synes bedre at udtrykke Begrebet. Imidlertid er det ikke heller blot Ordene, man har at undersöge; ti Sproget bestaaer vel af lutter Ord, men löse Ord udgjöre endnu ikke noget Sprog, medmindre de paa en eller anden Maade forbindes med hinanden; denne Forbindelse knyttes i de fleste Sprog ved visse Forandringer i Ordene eller som man kalder det Böjninger; disse Formforandringer og overalt Sprogets hele Bygning og Indretning giver da en ny Gjenstand for Etymologien eller som man maaskje i dette Tilfælde kunde kalde den, *Sprogforklaringen*, hvilket ogsaa kan bruges som et almindeligt Navn. Det er da klart, at man ved Sprogforklaringen ingenlunde maa tænke sig en Videnskab, der giver Regler, ved hvis maskinmæssige Udförelse, man uden videre Anstöd kan finde Ordenes ufejlbare Oprindelse, ligesom man kan finde Forskjellen imellem tvende Tal, ved at trække det mindste fra det störste; den anviser os snarere de Kilder, hvoraf vi kunne öse de Oplysninger om Ordene, vi söge; lærer os at bedömme de allerede ud-

udfundne og fremsatte Forklaringer, og af forskjellige Indfald og Meninger bestemme, hvilken der er den retteste, og hvilken, der har mindre Rimelighed eller er aldeles ugrundet. I Almindelighed: intet kan lære os at opdage, men vel sætte os paa Spor dertil, og lære os at bedömme, udföre, benytte, eller forkaste det fundne. Hint er det heldige Lykketræfs, det naturlige Anlægs eller den udbredte Indsigts Værk; dette er Videnskabernes Hensigt og Nytte.

Til en Videnskabs ~~Regel~~ Begreb hörer fremdeles paa en vis Maade dens Inddeling; jeg mener da man kunde dele Sprogforklaringen i den *anvendte* og den *theoretiske*. Den anvendte er her som bestandig ældst. Aldrig fremkommer en Teori i nogen Videnskab, för man har udövet den længe, ofte forsögt sig, ofte fejlet, men ogsaa ofte truffen det rette, og saaledes frembragt en Mængde Materialier, som et lykkeligt Hoved kan samle, udsöge og ordne til et Hélt, hvorpaa Efterverdenen igjen kan bygge videre. Ved den anvendte Sprogforklaring forstaar jeg da, 1) den Del, som giver sig af med at udlede og forklare de enkelte Ord i Sproget. Den eneste Maade at afhandle den paa, er i Form af en Ordbog, da dette er det eneste Sted, hvor man har alle Ordene, eller alle Sprogets enkelte Dele og Lemmer samlede for sig. Men 2) da det ikke er Ordene allene, men ogsaa deres Böjninger og Sprogets hele Indretning, hvis Oprindelse og Beskaffenhed bör undersöges og forklares, saa fremkommer herved en anden Art af anvendt Sprogforklaring, som man saavidt jeg vêd, hidtil aldeles har overset og forsömt. Den kan ikke vel udföres uden i Form af en Sproglære, da dette er det eneste Sted, hvor man har Sprogets hele Bygning opstillet for sig. Det forstaaer sig at denne hele anvendte Sprog-

forklaring, saavel den leksikalske som den grammatikalske, kan være ligesaa mangfoldig, som der gives mange enkelte Sprog, eller i det mindste Sprogklasser. Ved den teoretiske Sprogudledning, som maaskje og kunde kaldes Etymologik, forstaar jeg den Del, som af bekjendte og afgjorte Tilfælde opsöger og udförer de Sætninger og Regler, hvorpaa den anvendte grunder sig; den er, som allerede erindret, senere opkommen, men synes ikke desmindre bekvemmest, hvor man vil afhandle begge, at indtage den förste Plads. Hvorvel denne kunde synes at være den samme for alle menneskelige Tungemaal, som den vel og i mange Henseender er, saa gjöre ikke desmindre de enkelte Sprog, af hvilke den uddrages eller til hvilke den nærmest henföres, en Del særdeles Hensyn nödvendige, da Lydenes Overgange i de forskjellige Sprog ere saa ulige.

Gaar man da ud fra dette Begreb om Sprogforklaringen, og man tillige gjör sig et rigtigt Begreb om Retskrivning, saa ser man let, at det er ingenlunde her, den har sin Indflydelse og Nytte. Det eneste og höjeste Maal for Retskrivning maa vel være, at man paa den fuldkomneste Maade kan udtrykke alle et Ords Bestanddele i det rigtige Forhold til hinanden, og det fremdeles saaledes som Ordet man vil skrive nu er og heder i det Sprog hvortil det henhörer, ikke som det har været i gamle Dage eller i andre Sprog. Hvorledes nu denne höjeste Lov opfyldes, hörer ikke herhid; her er det os kun om at gjöre, at det ikke skjer ved at udtrykke Ordenes Oprindelse, hvilket er let at indse. Alle de Bogstaver, man skriver fordi de findes i Stammeordet, hvorvel ikke i det Ord eller Sprog hvorom det gjælder, f. Eks. *Psalme* for *Salme* af ψαλλω, *tydsk* for *tysk* af *deutsch* og dette af *Teut*, eller omvendt udelader, skjönt

de

de virkelig höres i Ordet og fordres efter Sprogets Natur, fordi de ikke findes i Stammeordet, saasom: *kær* for *kjær* af *carus*, *kæmpe* for *kjæmpe* af *Kamp*, maae nödvendig gjöre Læsningen höjst vanskelig, og, om det drives vidt, næsten umuelig for den, der ikke forstaar Sproget etymologisk; altsaa for alle Ulærde, som ikke kan vide hvad alt det Overflödige skal betyde, og hvor meget af Ordet de maa kaste bort, eller hvormeget og hvor de maa föje til, for at faa den rette Lyd og derved Tanken af Ordet. Det eneste Tilfælde, hvor Ordets Udledning kan komme i Betragtning til at bestemme Skrivningen, er hvor den selvsamme Lyd kan betegnes paa tvende Maader; ti da er det naturligst at vælge den, som stemmer mest overens med andre Former af Ordet eller dets Oprindelse; f. Eks. *sætte* rettere end *sette* formedelst *satte*, *vælge* formedelst *valgde*, eller af *Valg*. Det er iöjnefaldende at alle andre Grunde, hvormed man har villet besmykke Etymologiens Anvendelse i Retskrivning, ere kun tomme Udflugter, f. Eks. at denne större Nöjagtighed, som man kalder det, udfordredes til at erstatte den Talendes Legemsbevægelser eller Stemmens mangfoldige Böjninger, som ikke kunne udtrykkes i Skrivningen; men hvorledes kan det kaldes Nöjagtighed, snart at flikke ind, hvad der ikke hörer Ordet til, og snart udelade en eller anden væsentlig Del? og hvorledes kan Retskrivningens manglende Fuldkommenhed erstattes ved det der kun tjener til at forvirre og indvikle den? Det synes ligesaa taabeligt, at ville tilkjendegive Ordenes Udledelse i deres Skrivning, som om en Forfatter vilde ledsage sit Værk med en grammatikalsk Analysis, som Ukyndige ikke kunde forstaa eller bruge, og Kyndige ikke vilde behöve. Naar f. Eks. en Bonde læser Ordene *Psalme*, *tydsk*, o. desl.,

mon han da tænker paa ψαλλω, *Teut*, eller mon han har allermindste Vejledning eller Gavn af dette *p* og *d*, til at vide Ordets rigtige og nöjagtige Begreb? men den, som besidder lærd Kundskab i sit Sprog og kjender Ordenes Herkomst, mon han glemmer det, fordi der ikke indflikkes noget uvedkommende Mærke derpaa? Lyden og Sammenhængen er tilstrækkelig til at give enhver, som forstaar Sproget, den rette Tanke, ellers maatte man hver Gang et saadant Ord forekom i Talen, tilföje dets Etymologiske Forklaring mundtlig. Men ikke nok at det ej behöves, det kan ikke engang forsvares; ti er Reglen at man bör udtrykke hele Ordet med alle dets Bestanddele, som det nu heder i Sproget, da följer umiddelbart, at man intet maa udelade og intet indflikke, hvad enten det findes i Rodordet eller i et andet Sprog eller af hvilken som helst Grund det maatte være. Fremdeles saalænge Udledningen selv er omtvistet, og man ikke er enig om Ordenes Oprindelse, hvorledes kan den da bruges som Grundsætning i en anden Disiplin? Denne Misbrug har ogsaa ofte forledt til den egenmægtigste og galeste Fordrejelse af Ordene efter enhvers etymologiske Griller. Man tillade mig herpaa at anföre nogle mærkelige Eksempler tagne af Modersmaalet. Ordet *Fyrste* skrive nogle med *ö (Förste)* fordi de udlede det af Talordet *först;* men det er historisk vist, at dette Ord er kommet fra Tysken istæden for det gamle og nordiske *Höfding* isl. *höfdíngi*, men nu heder Ordet netop i Tysken: *Fürst*, kan ikke heller vel komme af Talordet som der heder *erst*, det er ikke heller i de andre nordiske Sprog, hvor det ogsaa er indkommet, blandet med Talordet; paa Isl. er det skrevet og læst *furſti* (men Talordet *fyrſtr*) og paa Svensk *Furste*. Vel har man ogsaa paa Svensk Formen:

men: *Förste*, men dette er, i hvor forförende det end kunde synes, intet videre end en blot Dialekt af den egentlige Form *furste*, ligesom d. *Brönd* af sv. *brunn*, sv. *lömsk* af d. *lumsk*, isl. *höggva* d. *hugge*, *dögg* d. *Dug*, *kunne* t. *können* o. m. fl. Her har man altsaa fordrejet Ordet efter en falsk Udledning, den sande Rod dertil synes at være præp. *für*, som i gamle Dage ogsaa har haft Betydningen af *vor* ligesom det gamle isl. *fur*. Ordet *Jordemoder* har man ligeledes fordrejet til *Gjordemoder*, fordi man har indbildt sig, det skulde komme af *Gjord;* men herimod kan straks spörges 1) om det at bruge en Gjord er noget saa væsentligt, at man deraf kunde vænte Navnet dannet? Snarere skulde man formode det toges af Barnets Behandling, 2) har noget andet Sprog i Verden dannet sig et Ord paa Jordemoder af en Gjord? 3) kaldes og det her tilsigtede virkelig en Gjord? Jeg tvivler meget. Derimod er der i Islandsken en Del Talemaader som stemme overeens hermed; f. Eks. *der er en Barselkone* heder: *þar er kona á gólfi; hun ligger i Barselsæng* heder: *hún liggur á gólfi; der er et spædt, nysfödt Barn* heder: *þar er barn ~~á gólfi,~~* i graši o. desl., hvilket uden Tvivl kommer af den ældgamle Skik i de hedenske Tider, at Barnet *nedlagdes paa Jorden*, indtil Faderen havde bestemt om det maatte leve, hvorpaa det *optoges* og fik Navn. Denne Ting var i det mindste saa væsentlig at den gjalt Barnets Liv, og heraf kan tillige det svenske *Jordegumma* forklares; *(gumma* er en gammel Kone, Hunkjönnet af *Gubbe)*, saa og det tyske *Hebamme* af *heben* optage. Det lat. *suscipere* og gr. *αναιρουμαι* synes at vise, at denne Skik i de ældste Tider har været saare vidt udbredt, og vel kunde give Anledning til et saadant Ords Dannelse, men til Gjordemoder er aldeles ingen Grund. Ordet har ogsaa

be-

bestandig lige til allernyeste Tider været skreven med Jod ligesom i Svensk. En lignende Skjæbne har rammet Ordet *Hustru*, som nogle have begyndt at skrive *Hustro*. Jeg vil saa meget mindre forbigaa det her, som den neppe rigtige Udledelse af *Hus* og *tro*, ventelig efter Peder Syv, er optaget i den danske Ordbog, og den rigtige efter Ihre af *Husfru* sammesteds ikke engang er anført. Imod denne Udledelse af *tro* bemærkes da, at det i vort gamle Sprog ikke var Brug, at sætte et Tillægsord allene som Navneord; denne Brug er siden indkommet fra Tysken, men nu gives der netop i Tysken intet saadant Ord, hvoraf Hustru kunde være kommet. Dersom man dannede et saadant Vidunder som *Hustro*, maatte det efter vort Sprogs Natur, overensstemmende med Husraad, Husdyr o. desl. betyde en Tro eller Religion til Husbehov. Videre er *tro* som Tillægsord jo Fælleskjön, hvorledes skulde man nu falde paa at bruge dette mer end alle andre udelukkende om Kvindekjönnet, naar man nævner *en gavmild* eller desl. tænker man jo ligesaa snart paa Mandfolk som Kvindfolk? Fremdeles synes det klart af Ordets Formforandringer at det ikke er dannet af et Tillægsord, ti disse tage aldrig Artiklen til i Enden ej heller *er* i Flertallet, man kan ikke sige Gavmilden, Gavmilder, Gudfrygtigen —er, Vantroen —er, o. desl., saaledes som man bestandig har sagt *Hustruen, Hustruer*. Der gives heller neppe noget Sprog i Verden hvor man har dannet et Ord paa Konen i Huset af *tro*, ligesaalidt som paa Manden af *utro*. Denne Udledelse synes altsaa, ligesom saa mange af Stoikernes græske Ordforklaringer, at være gjort for at lægge en Betydning i Ordet, som det ikke vedkjender sig, og at være aldeles falsk. Derimod finder man i Tysk *Hausfrau* og i Isl. tvende Ord: *húsfreyia* og *húsfrú*,

frú, som ganske svare hertil, og som ogsaa i Islandsken, for at undgaa den haarde Lyd *sfr*, ere fordrejede til *kuspreyia* og *hústrú*, hvorvel de gamle Former nu atter have faaet Overhaand. Heraf er ogsaa det svenske *hustru* o: Kone, Ægtekone. *Freyia* og *frú* er en ældgammel nordisk Hædersbenævnelse paa Konen ligesom *hóndi* paa Manden, det var da naturligt at man af hint dannede *húsfrú*, ligesom af dette *húsbóndi*, disse to Ord svare aldeles til hinanden, ligesom *Husfader* og *Husmoder*, havde ogsaa fra først af aldeles denne Betydning. Saaledes forklares Ordet *freyia* og *frú* af Snorre i hans Ynglinga-saga, 13 Kap. Siden brugtes begge Ord især med Hensyn til Ægteskabet, heraf er endnu det engelske *husband* Ægtemand og det sv. og d. *Hustru*, Ægtekone. Tilsidst forbandt man med *húsbóndi* det Begreb om Forholdet til Slaver eller Tyende, hvilken Betydning det endnu har beholdt i Dansken. Dette stemmer da saa nöje overens med de beslægtede Sprog, og synes saa naturligt og indlysende, at det med Rette antages for Ordets sande Oprindelse. Det er ikke heller gaaet bedre med Ordet *Kvægsölv*, som man efter Tysken har villet gjöre til *Kviksölv*, for at det ikke skulde synes at have noget tilfælles med *Kvæg*, men dette er allerede ypperlig forsvaret af Hr. Prof. Degen i det anförte Program S. 31, hvorved jeg dog maa tilföje, at Navneordet *Kvæg* virkelig er af selv samme Oprindelse. Af denne Rod kommer i Isl. mange Ord, hvoraf jeg vil anföre de vigtigste: *kveikia* oplive, antænde *(kvæge)*, *kvikna* komme til Live, gaa i Lue *(kvæges*, hos Almuen *kvegne)*, *kveikr* en Væge, *kvikr* levende, i Bevægelse, *kvika* at bævre, pirres, *kvikindi* noget levende Dyr, Kre, Kvæg, *kvikfé* Kvæg, *kvikasilfur* Kvægsölv ikke af Gjerningsordet *kvika*, men rimeligst af Tillægsordet *kvikr*, ligesom:

þad kvika silfur (argentum vivum). Dette vil, haaber jeg, være tilstrækkeligt til at advare mod Ordforklaringens Misbrug i Retskrivningen, ja man har i de anförte Eksempler ikke blot villet forandre deres Skrivning, men ogsaa deres Læsning og hele Form, og saaledes gjort Vold paa Sproget selv, som aldrig burde anfægtes. Man bör tage til Takke med Ordene som de nu en Gang hede; deres Oprindelse er noget, som den Lærde bör vide udenad, men ikke indflikke i Skrivningen, som det ikke vedkommer.

Men ved saaledes næsten ganske at udelukkes fra Retskrivningen taber Sprogforklaringen intet i sit Værd. Sproglæren behöver den til at forklare de Særsyn, Grammatiken frembyder. Ordbogskriveren til at bestemme hvilken Betydning, der er ældst og egentligst i Ordet, og hvorledes de andre ere opkomne deraf, ja til at vide hvor han bör antage et Ord med flere Betydninger og hvor flere særskilte Ord med samme Form. Den som vil bestemme Forskjellen imellem meningslignende Ord, maa först og fornemmeligst kjænde Ordets Oprindelse, og vide hvilken af dets Bemærkelser der er den förste. Her vil man, hvad Dansken angaar, ofte finde, at den hele Forskjel fra först af, var at det ene var oprindelig nordisk det andet fremmed af Oprindelse, siden har det nordiske beholdt den simple, grove, sandselige Betydning, ventelig fordi dets Opbevarelse skyldes Almuen, det fremmede derimod har faaet udelukkende den figurlige, fine, afsondrede Bemærkelse fordi det tilligemed Kulturen er indkommet i Sproget igjennem de höjere Stænder. Eksempler herpaa ere: *stave, bogstavere* (isl. *stafa* t. *buchstabiren*); *tigge, betle* (isl. *þiggia* o: modtage t. *betteln*); *bar, blot* (isl. *ber* t. *bloss*); *skjemte, skjærtse* (isl. *skemta* t. *scherzen*); *Glar-*

öjne,

öjne, *Briller* (isl. *gleraugu* t. *Brillen*) o. m. fl. Jeg maa ellers herved bilöbig bemærke, at disse dobbelte Ord vel ofte kunne blive et Fortrin for Dansken, som faa andre Sprog har Mage til, naar deres Smaaforskjelligheder udvikledes nöjagtig og iagttoges omhyggelig af Forfatterne; men ofte ere vi ogsaa ilde tjent med dem, da de fremmede först trænge sig ind iblandt, dernæst sætte sig ved Siden af, og endelig udstöde de gode gamle nordiske Ord, endskjönt de selv ere meget slettere. De nordiske ere nemlig ligesom indvævede i vort Sprogs Marv, og have en klar Tanke uadskillelig forbunden med sig, men de tyske ere ofte ligesom himmelfaldne og indeholde ingen Grund, hvorfor de betegne det Begreb mere end ethvert andet, eller om de indeholde nogen saadan Grund, da kan den ikke föles af Danskere. Er nu den förste og eneste Hensigt med Ord at udtrykke Begreber, saa sees let hvormeget vore egne fortjener at foretrækkes. Til Eks. kan tjene: *sörgelig*, *sörgmodig* — *traurig*. *Urtekost* — *Bukjét* eller *Pokjét* o. desl. Dette er vel og den naturlige Grund, hvorfor fremmede Ord gjerne forestille os Begrebet dunklere, og hvorfor de undertiden bruges, naar man vil formilde eller ligesom halv skjule Tanken. Men for at komme tilbage til Sprogforklaringen, da er det den allene, som lærer os Oprindelsen og Aarsagen til hvad vi blive vâr i Sproget; det synes derfor underligt, da man saa omhyggelig efterspörer Kilden og Grunden til alt andet i Naturen, om man skulde forsmaa det, som underretter os derom i det menneskelige Tungemaal; og det er let at indse hvor svag og vaklende al Sproggranskning maa blive uden det, der ligesom er Sjælen i den.

Sprogkundskab er ifölge sin Gjenstands Natur blot Kundskab om Ord og Maaden at sammenföje dem, en i sig selv usammenhængende Kundskab om uendelig mange ubetydelige Gjenstande, som det, især naar Kundskaben skal strække sig til flere Sprog, er saare kjedsommeligt og vanskeligt at fæste i Hukommelsen. Etymologien er ligesom Aanden i denne döde Masse, det Baand som sammenholder og forbinder de enkelte Dele til en uafbrudt Kjæde. Det er derfor naturligt, om man her som i alle andre Tilfælde med Interesse opdager dette Baand, der er det bedste Tegn paa Sandhed og den bedste Hjælp for den menneskelige Aand. Heraf flyder en anden ikke ubetydelig praktisk Nytte af Etymologien eller Sprogforklaringen for dem der lære fremmede Sprog. Ordene, de have at erindre, blive ikke nær saa mange eller byrdefulde for Hukommelsen, naar man omhyggelig bemærker deres indbyrdes Slægtskab og Udledelse af hinanden; det er da kun Stammeordene som ligefrem maa huskes, men disse ere de færreste i et hvert Sprog, og selv til at erindre dem hjælpe Afledsordene ikke lidet. Men endnu langt större bliver Fordelen, naar det fremmede Sprog er beslægtet med Modersmaalet, eller man lærer flere fremmede som indbyrdes ere beslægtede. Naar man ên Gang for alle har lagt Mærke til Overgangene, da er man selv i Stand til at danne sig Ordene, og det koster ikke den halve Möje at erindre dem i to eller flere Sprog, som det uden dette Middel vilde koste at erindre dem i êt. Men det forstaar sig selv, at, om man vil anvende denne etymologiske Metode i Börneundervisningen, bör man ikke fremsætte vidtlöftige Systemer eller dybsindige Undersögelser; men kun lade Lærlingen bemærke de sædvanligste Bogstavovergange imellem de Sprog, han lærer,

og

og ved den grammatikalske Oplösning af det ene, lade ham kalde sig de tilsvarende Ord og Former af det andet tilbage i Hukommelsen. Man gaaer i mine Tanker en ganske forkjert Vej ved Undervisningen i fremmede Sprog. Begyndte man med Græsk og gik derfra til Latin, Italiensk, Fransk, og i de gotiske Sprog fra Islandsk til (Svensk), Tysk, (Hollandsk) og Engelsk, da vilde man bestandig uhindret kunne gaa frem ad, og saa langt som man kom forstaa sin Gjenstand til den inderste Grund, uden at löbe over noget uforstaaeligt; man vilde bestandig kunne oplyse det efterfölgende Ubekjendte af det foregaaende Bekjendte, hvilket er den förste Fordring til en videnskabelig Fremgangsmaade. Man vilde da med mindre Möje lære alle disse Sprog, end man nu lærer tre af dem; ti det er den menneskelige Aand lettere at fatte og erindre mange Gjenstande, som efter en vis Regel ere forbundne, saa at den ene bestandig oplyser den anden, end faa, som ere ubeslægtede og afbrudte, eller i det mindste fremstilles saa. Man kunde derfor gjerne anvende den meste Flid paa dem, hvori man önskede at bringe det videst. Men naar man, som nu er sædvanlig, begynder med Latin, maa man nödvendig löbe over hundrede Begreber, som man kun saa dunkelt fatter, og det med stor Möje; saasom: Grammatik, Etymologi, Syntaxis, Poesi, Prosodi, Metrum o. m. desl., saaog: poëta, epitomê, aêdôn, anagnôstês o. m. andre, men sligt behövedes aldeles ikke i Græsk, forudsat man havde en hensigtsmæssig udarbejdet Sproglære; i Latinen derimod kan det efter Sprogets Beskaffenhed umuelig ganske undgaaes. Ja, hvad der endnu er det i öjnefaldende Urimeligste, man maa egentlig lære det meste af den græske Grammatik tilligemed den latinske; ti de græske Ord i

Lati-

Latinen, som ere saa mangfoldige, gaa for det meste efter deres oprindelige græske Böjningsmaade, hvilken man derfor maa kjende ligesaavel som den lat. for at kunne læse og forstaa Latin. Men endog ved den sædvanlige forkjerte Fremgangsmaade vil Sprogforklaringen være til betydelig Lettelse. Det vilde före mig for langt bort, om jeg her skulde udvikle dens Indflydelse i Gudelæren, Oldsaglæren og den ældste Historie, jeg kan og saameget desheller forbigaa det, som det saa udförlig er afhandlet af andre, saavelsom dens Nytte i Filosofien og de strængere Videnskaber i Almindelighed. Jeg har været saa vidtlöftig om Sprogforklaringens Begreb, Inddeling og væsentlige Nytte, fordi det var mig vigtigt straks at rydde de vrange Begreber og Fordomme af Vejen, som ellers maaskje vilde fravende mig mange Læseres Opmærksomhed til en etymologisk Undersögelse; men at udvikle og fremsætte her en forholdsmæssig Udförelse af den teoretiske Etymologi, tillader hverken Pladsen eller Æmnet, da jeg imidlertid ikke kjender nogen saadan, som jeg kunde henvise til, og det kongelige Selskab dog fordrer Bestemmelse af de Regler, hvorpaa Udledningen i disse Sprog grunder sig, hvilket og synes nödvendigt til at dömme om Hovedmaterien; saa maa jeg endnu i nogle löse Bemærkninger fremsætte de vigtigste etymologiske Regler, for ikke siden at behöve at anföre dem ved hvert enkelt Tilfælde.

Den förste Fordring til Sprogforklareren er den samme som til Historikeren, han maa være *aldeles fordomsfri*, ikke ville have sit Sprog eller sit Folk til at være ældst og fortræffeligst af alle, som Rudbek og flere Nordboer have villet; ikke ville ene vide alt, eller apriorisk af sig selv bestemme Sammenhængen i det, man ikke kjender, og som allene ved historisk eller

Erfa-

Erfarings-Kundskab kan udgrundes, hvortil Schlözer, Adelung og flere Tyskere have været tilböjelige naar det gjalt det gamle Norden, hvorved de tillige plejede at affærdige enhver anderledes tænkende paa en haanlig Maade og med diktatoriske Magtsprog, hvilket for den sande Videnskabsmand noksom röber deres egen Vankundighed. Begge Dele ere et Slags Galskab, det er kun Tidernes Forskjellighed som gjör den ene taaleligere end den anden, man ler ad den enes urimelige Fædrenelandskjærlighed, og ærgrer sig over den andens opblæste Grovhed. Sprogforklareren maa endelig ikke heller sætte sig i Hovedet hvor han vil söge sine Oplysninger og hvor ikke, men tage til Takke med dem hvor de falder, det være i Sproget selv eller i Hebraisk. Men for at opfylde dette, er det en anden Fordring til ham at besidde saa *udbredt Sprogkundskab* som muelig. Men siger man, bör man ikke söge Sproget i sig selv? og hvad skal da Etymologen med fremmede Sprog? Ja det forstaar sig, Sproget selv er det man maa betragte först og nöjest; men til Sproget hörer jo Sprogarterne, og disse gaa atter umærkelig over i beslægtede Sprog, som atter tabe sig i beslægtede Sprogklasser; og hvo vil nu i Forvejen fastsætte Grændsen hvor dette Slægtskab ophörer, eller hvortil man blot behöver at udstrække *sit Studium?* Dette Slægtskab kan paa ingen Maade bedömmes uden ved at undersöge Sprogene, det er: paatage sig det Arbejde man erklærede for unödvendigt. At det, naar Sproget ikke er ganske oprindeligt, som Græsk og Hebraisk, men oprunden af et andet, som Dansk og Fransk og Engelsk, er nödvendigt at kjende Grundsprogene vil uden Tvivl enhver tilstaa; men selv til de alleroprindeligste Sprogs Forklaring er det ikke af Vejen at kjende de andre af samme Klasse. Michaelis

har

har bevist at man til at kjende Hebraisken til Gavns, maa forstaa de andre österlandske Sprog; skulde lignende Kundskab da være mindre fornöden for den nordiske Etymolog? Men selv Bekjendtskab med aldeles fremmede Sprog er ikke unyttig især til den almindelige Sprogforklaring. Blant andet kan man hermed gjendrive adskillige Indvendinger mod Etymologien; f. Eks. den, at om end nogle Ord i tvende Sprog ligne hinanden meget, saa har dette intet videre at sige, men kan være enten fordi visse Ord hede næsten ens i alle Sprog, eller fordi der iblant saa mangfoldige Ord, som to Sprog bestaa af, let kan træffe nogle til at ligne hinanden, eller slige Ord ere dannede efter Gjenstandenes naturlige Lyd, eller Beskaffenhed, som er ens for alle Folkeslægter, eller endelig Ligheden er sögt og trukken ved Haarene. Betragte vi nu saadant et Sprog som Grönlandsk, Malaisk eller Kinesisk, da finde vi her ingen Ligheder, uagtet man dog formodentlig tilstaar at disse ere ogsaa Sprog, ogsaa udsatte for Lykketræf, og istand til at efterligne den naturlige Lyd, og lade sig trække ved Haarene, men end ikke paa denne Maade vil man bringe Lighed ud; f. Eks. πατηρ, *pater* t. *Vater* isl. *fadir* o. s. v. heder paa Grönlandsk *angutta*; ψῶ, ἕξ, *sex* t. *sechs* isl. *ſex* heder her *arbonet*; σὺ, τυ, *tu*, *du*, þú heder *iblit* o. saal. v. Man kan da være vis paa, at hvor der er Lighed og paafaldende Lighed imellem flere Ord, der er ogsaa en naturlig Grund dertil, men om denne Grund er oprindeligt Slægtskab imellem Sprogene, eller om Ordene ved Laan i senere Tider ere af det ene optagne i det andet, derom kan man endnu intet dömme uden nærmere Undersögelse. Fransken er ogsaa et Sprog, hvoraf den nordiske Sprogforklarer vil hente saare liden Oplysning, men det er

bekjendt

bekjendt at det nedstammer fra Latinen, og betragter man nu hvor ukjendelige Ordene i samme ere blevne, og hvorlangt mere de vilde være det om den franske Skrivning var indrettet mere efter den nuværende Udtale; saa kan dette lære os en Smule Varsomhed med at fordömme alle Ligheder eller Udledelser som Grillenfængeri, fordi just ikke alle Bogstaverne ere de samme i de Ord man vil sammenligne og forklare af hi anden. F. Eks. tilstaar man at *vent*, *nuit*, *fel* o. s. v. ere komne af Lat., da kan man ikke heller vel nægte et Slags Forbindelse imellem *ventus*, *nox* (nocte), *sal*, *piscis* (piskis) γυνη, θυγατηρ, θυρη, πλατυς og isl. *vindur*, *nótt* (t. *Nacht*) *salt*, *fiskr*, *kona*, *dóttir* (t. *Tochter*), *dyr*, *flatur* o. s. v. Saaledes kan Etymologen anvende Kundskab endog i fremmede Sprog med Nytte, men uden Indsigt i de beslægtede er det ganske forgjæves at nærme sig Sprogforklaringen. Dette er den fornemste Fejl ved de Gamles Etymologi; de kjendte lidet eller intet til andre Sprog, men vilde udlede alt af deres eget, til Eksempler paa Misligheden heraf, vil det være nok at anföre det Bekjendte: *Lucus* a non lucendo, og *Venus* qvod ad res omnes veniat.

Sprogforklareren, som er udrustet med disse Egenskaber, maa afholde sig fra al Udledning af en hel Sprogklasse, og aldrig anföre noget Ord, som han udgiver for skytisk, sarmatisk, gotisk, kimbrisk, keltisk eller desl., men bestemt angive i hvilket eller hvilke Sprog det findes; ti Erfaring har lært, at man som oftest har ganske opdigtet slige Ord, for at besmykke en forudfattet Mening paa en Maade, som ikke lettelig igjendrives, da man ikke vêd i hvilket Sprog eller hvilken Sprogart man maatte söge det mistænkte Ord, eller maaskje stundom for at give sig Anseelse af Lærdom

hos

hos den Ukyndige. Næst saadanne falske eller mistænkelige Ordforklaringer, maa han især vogte sig for tvetydige Udtryk, der give Anledning til Misforstaaelser, hvorved det i sig selv Rimelige kan komme til at synes aldeles Urimeligt og Latterligt. Det Udtryk: at et Ord *kommer af* det eller det, har man saaledes uden Forskjel brugt i mangfoldige Betydninger, saasom: at Ordet enten selv er Stammeord eller dog af ubekjendt Oprindelse, men at det gjenfindes i et andet især et bevislig ældre Sprog; f. Eks. naar man siger at lat. *tu* kommer af gr. σὺ d. *Ben* af isl. *bein*. — Dette Udtryk bruges og naar et Ord kommer af ét i et andet Sprog, hvorvel dette Rodord ogsaa virkelig findes i det nyere Sprog, men enten i en forandret Skikkelse, eller hint Ord dannet ved en nu tabt og af det nyere Sprog uforklarlig Afledning; f. Eks. fr. *Reine* af *regina* og dette af *rex*, hvorvel *rex (rege)* ogsaa er til i det fr. *Roi*; d. *et Laag* af isl. *lok* og dette af *liúka* o: lukke; fordi denne Afledningsmaade er ganske sædvanlig i Isl. saasom *fok* (et Faag, Snefaag) af *fúka* (fyge), *not* (Nytte) af *njóta* (nyde), *brot* (Brud) af *bríóta* (bryde) o. m. desl. Det synes i slige Tilfælde virkelig som man, uden at erindre sig disse Ords Grundslægtskab, har optaget dem i det nyere Sprog, som aldeles forskjellige, og omstöbt hvert paa sin Maade. — Et Ord siges og at komme af et andet, naar det vel er indfödt i sit Sprog, men dets Stammeord eller andre beslægtede, hvoraf det kunde forklares, ere tabte, saasom d. *Kvæg* af det isl. Till. *kvikr* levende. — Saaog naar det virkelig er fremmed og af Hændelse, Trang eller Magelighed optaget i Sproget, f. Eks. *Poet* af *poëta* og dette af ποιητης, *berömmes* af *rühmen* (og dette af *Ruhm*), *Maskine* af t. *Maschine* og dette af fr. *machine* og dette af lat. *machina* og dette

ende-

endelig af gr. *μηχανη*. — Fremdeles naar Ordet er ligefrem eller blindt oversat af et andet Sprog, saasom: *Jordbeskrivelse* af *Erdbeschreibung*, *undersöge* af *untersuchen*, *Mundart* af t. *Mundart*, *Taledel* af *pars orationis*. — Endelig og naar et Ord skylder et andet sin Oprindelse og Tilværelse, saa at dette enten har givet Anledning til hint, eller hint er sammensat eller afledt af dette, f. Eks. *Damask* af Byen *Damaskus*, *kjærkommen*, *kjærlig*, af *kjær* og *komme*. Enhver Oplysning i én af disse Henseender kan være god og sand, naar man kun forstaar den ret og ikke tager den ene for den anden. Naar man siger at et dansk Ord er kommet af et islandsk, eller et islandsk af et latinsk eller græsk; saa er Meningen ikke straks at det er indført i Danmark fra Island eller i Island fra Italien og Grækenland, men at det er bleven tilbage i Dansken af det gamle nordiske Sprog, som nu blot er til paa Island, hvorfra Oplysningen altsaa maa hentes; eller at dette gamle nordiske Sprog, som nu er brugeligr paa Island, har staaet i en eller anden gammel Forbindelse med Græsken og Latinen, hvorved altsaa en Del Ord kunne være tilfælles i begge. Det vilde vel saaledes lade underlig, om man sagde ligefrem at det lat. *Venus* var kommet af det isl. *vænn* d: skjön, dejlig, gl. d. *ven*, f. Eks. i Kjæmpeviserne *den vene Mö*, men betænker man, at det første Hovedbegreb af Ordet *Venus* er Skjönhed, ikke Kjærlighed, hvilket sees af Fleertallet *veneres* (f. Eks. *dicendi)* og de afledte Ord; at det ikke blot er et Egennavn, men, som næsten alle Egennavne fra först af, et Fællesord; at det er et gammelt italisk ikke græsk Ord; men at de andre beslægtede Ord i Latinen ikke kunne være Rodord, da de alle ere længere og mere afledte; saa vilde det maaskje ikke længer synes saa urimeligt, at oplyse det af

et Rodord, som i Italien er tabt tilligemed de gamle italiske Sprog, men endnu tilovers i den nordenfor tilgrændsende store og ældgamle gotiske Sprogklasse, da man dog ikke kan nægte den soleklare Forbindelse imellem saamange andre latinske og gotiske Ord f. Eks., foruden de S. 31 alt anförte: *mus, caper, cornu, caput, longus, sarur, edo, velle, ad, ab*, isl. *mús, hafr, horn, höfut (haufut), långur, faddur, èt, vilia, at* (ad) *af.*

Saasnart man tager et Sprog for sig at undersöge, bliver man vår, at det frembyder tvende meget forskjellige Sider at betragtes fra, eller ligesom oplöser sig i tvende Dele. Den ene er den raa og löse Materie, uden hvilken Sproget slet ikke var til; den anden er den mer eller mindre kunstige Form og Forbindelse, uden hvilken Materien vel kunde findes optegnet i en Bog, men ikke tales af noget Folk, ikke egentlig udgjöre noget Sprog; hin er de enkelte Ord (Leksikalier), denne deres Formforandringer og Forbindelsesmaader, eller Sprogets Indretning (Grammatikalier). Naar man nu vil sammenligne flere Sprog og denne Sammenligning skal være fuldstændig, og sætte os i Stand til at dömme om deres Slægtskab, Ælde og övrige Forholde; da maa man nödvendig tage begge disse Dele af Sprogene i Betragtning, og især ikke glemme den grammatikalske; ti Erfaring viser at den leksikalske Overensstemmelse er höjst usikker. Der kan ved Folkeslægternes Omgang med hinanden indkomme en utrolig Mængde Ord af det ene Sprog i det andet, i hvor yderst uligeartede de end maatte være af Oprindelse og Art. Saaledes er indkommet adskilligt Dansk i Grönlandsken og meget Portugisisk og Spansk i Malaisk og Tagalisk.

Den

Den grammatikalske Overensstemmelse er et langt sikrere Tegn paa Slægtskab eller Grundenhed; ti man vil finde at et Sprog, som blandes med et andet, yderst sjelden eller aldrig optager Formforandringer eller Böjninger af dette, men omvendt taber snarere sine egne. Saaledes har Engelsk ikke optaget nogen islandsk eller fransk Böjning, men derimod mistet mange af Angelsaksiskens gamle Fleksioner. Ligesaa har ej heller Dansken optaget tyske Endelser, eller Spansken gotiske eller arabiske. Denne Gren af Overensstemmelse, som er den vigtigste og visseste, har man ikke desmindre hidtil i Sprogudledningen næsten ganske overset, og dette er den störste Hovedfejl ved det Meste, som hidtil er skreven i denne Materie, det er herover at det er saa usikkert og af saa saare ringe videnskabeligt Værd.

Det Sprog der har den kunstigste Grammatik er det mest ublandede, det oprindeligste, ældste og Kilden nærmeste; ti de grammatikalske Böjninger og Endelser afslides immer ved ny Sproge Opkomst, og kræve en saare lang Tid og liden Samkvem med andre Folkeslægter til at udvikle og ordne sig paa ny. Saaledes er Dansk simplere end Islandsk, Engelsk simplere end Angelsaksisk; saaledes forholder sig og Nygræsk til den gamle Græsk, Italiensk til Latin, Tysk til Mösogotisk, og saaledes i alle Tilfælde som vi kjende.

Et Sprog, i hvor blandet det end maa være, hörer til samme Sprogklasse som et andet, naar det har de væsentligste, sanseligste, uundværligste og förste Ord, Sprogets Grundvold, tilfælles med samme. Derinod kan intet sluttes om Sprogenes oprindelige Slægtskab af Kunstord, Höflighedsord og Handelsord eller den Del af Sproget, som Omgang med andre, Selskabelighed indbyrdes, Dannelse og Videnskabelighed har

gjort det nödvendigt siden at föje til den ældste Ordforraad; ti det beror paa mange Omstændigheder, som kun historisk kan kjendes, om Folket har laant disse ligefrem af andres Tungemaal, eller udviklet dem af sit eget. Saaledes regnes Engelsk med Rette til den gotiske Sprogklasse og især til den saksiske Gren af den germaniske Hoveddel af samme; thi hele Grundstammen af den engelske Ordforraad er saksisk, saasom: *heaven, earth, sea, land, man, head, hair, eye, hand, foot, horse, cow, calf, ill, good, great, little, whole, half, I, thou, he, to make, love, go, see, stand; of, out, from, together* o. s. v. Især er det Stedordene (pronom.) og Talordene som allersenest forsvinde ved Blanding med uligeartede Sprog; i Engelsken f. Eks. ere alle Stedord af gotisk og navnlig saksisk Herkomst.

Naar der i slige Ord findes Overensstemmelser imellem tvende Sprog, og det saamange at man kan uddrage Regler for Bogstavernes Overgange fra det ene til det andet, da findes der et Grundslægtskab imellem disse Sprog; især naar Lighederne i Sprogenes Bygning og Indretning svare dertil; f. Eks.

gr. φημη i Lat. til *fama* og ὁλκος til *sulcus*
μητηρ — — *mater* βολβος — *bulbus*
φηγος — — *fagus* αμοργη — *amurca*
πηλος — — *palus.* æol. ολχος — *vulgus.*

Heraf ser man at det gr. η i Lat. ofte bliver til *a* og *o* til *u*: man vil, ved at sammenligne flere Ord, kunne uddrage sig mange flere Overgangsregler, og da der nu tillige findes saa stor Overenstemmelse imellem den lat. og gr. Sproglære; saa kan man med fuld Ret slutte at et Grundslægtskab finder Sted imellem disse Sprog, hvilket ogsaa noksom er bekjendt, og ikke vedkommer os her videre at udföre.

Et

Et Sprog kan have en meget betydelig Lighed med et andet baade i Ordforraad og Indretning, og man endda neppe opdage den allermindste Overensstemmelse, ved at se et Stykke af det ene oversat i det andet. Det er derfor saare mislig at slutte om ubekjendte Sprogs Overensstemmelse af Oversættelser af *Fadervor*, som man saalænge har brugt, og som Adelung i sin Mitridat ligesom paa ny har hævdet. Man maa kjende Sproget, ligesom enhver anden Gjenstand, naar man vil kunne dömme noget derom, der gives neppe nogen Gjenvei til dette Maal. Sammenligner man saaledes et græsk Stykke med en god latinsk Oversættelse deraf eller omvendt, da skulde man neppe tro, at der var mindste Forbindelse imellem disse Sprog, og dog er det baade historisk og etymolog. bevist at næsten hele Latinen har sin Oprindelse af Græsken. De ulige Synspunkter, hvorfra de forskjellige Sproglærere betragte samme Ting i tvende Sprog, og den forskjellige Maade, hvorpaa de fremsætte det aldeles overensstemmende, kan ogsaa meget let forblinde Den, der ikke selv besidder grundig Indsigt i Sprogenes Bygning og inderste Væsen. F. Eks. den fjerde Dekl. i Latinen synes at være en stor Afvigelse fra Græsken, men stemmer dog fuldkommen overens dermed, da den er hverken mer eller mindre end en Sammendragelse af den tredie, svarende ganske til de gr. Ord paa *υς*, som beholde *υ* overalt, f. Eks. *ιχθυς*. Derfor er det lutter Fleerstavelsesord som siges at gaa efter 4 Böjningsmaade i Latinen; ti Enstavelsesordene sammentrækkes ikke, f. Eks. *sus*, *suis* (ikke *sûs*) og i Fl. *sues*, i Græsken derimod sammentrækkes ogsaa Enstavelsesord, i det mindste i Fl. *ὑς* for *ὑες* og *ὑας*. Det ene Sprog kan ogsaa have tabt nogle Ord af den oprindelige fælles Forraad, det andet maaskje andre; det ene

kan

kan senere have udviklet eller optaget ny, det andet andre ny, dannede paa en anden Maade, og tagne af en anden Kilde; det samme kan finde Sted med Endelserne, og alt dette kan vist nok for den flygtige Betragter gjöre tilsyneladende höjst uligt, hvad der dog i sig selv er meget nær beslægtet.

Men endog de Ord, som virkelig ere til i begge Sprog og virkelig de samme i begge, kunne sjælden bruges i den samme Forbindelse, da Betydningen og Anvendelsen yderlig sjælden er den selvsamme i to endog meget nær beslægtede Sprog, og skjönt Ordene öjensynlig ere de samme, f. Eks. isl. *flór* d: Stengulvet foran i en Kostald, men eng. *floor* et Gulv i Almindelighed; lat. *focus* et Arnested, men port. *fogo* (fr. *feu*) Ild; t. *bey* ved, eng. *by* formedelst; sv. *vid* og d. *ved* forholde sig paa samme Maade; ja derpaa kunne opregnes utallige Eksempler, men man overbeviser sig allerlettest derom, naar man tager en svensk eller tysk Bog, og oversætter et Stykke paa Dansk saaledes, at man allevegne beholder det samme Ord, hvor det er til i vort Sprog, man vil derved ufejlbarlig faa en ganske utaalelig og maaskje uforstaaelig Dansk. Det synes derfor at röbe ligesaaliden Indsigt i de menneskelige Tungemaals Natur som Smag, naar nogle i Oversættelser fra Islandsk, anse det for rigtigst at islandisere saameget som mueligt baade i Ord og Vendinger, hvilket kun tjener til at gjöre Oversættelsen kjedsommelig og væmmelig, skjönt Originalen maaskje var vakker og flydende. Det er saa langt fra at være den rette Maade at benytte Islandsken paa, at der er maaskje intet hvorved man mere skader dette Studiums Fremme; vort Sprog har allerede faaet saa megen Fasthed og Selvstændighed, at det hverken bör islandiseres eller fortyskes,

men

men man bör lade sig nöje med at skrive det saa ægte dansk som mueligt. Men for at komme tilbage til Materien, da er det ikke blot en ulige Betydning, det samme Ord kan have i tvende Sprog, naar Begrebet i det ene Tilfælde er udvidet eller i det andet indskrænket, eller maaskje fra en almindelig Betydning indskrænket til visse enkelte Tilfælde i det ene Sprog, og til andre af de derunder indbefattede i det andet, eller fra sanselig bleven figurlig eller afsondret, o. desl., men stundom kan det samme Ord i tvende Sprog ja undertiden endog i samme Sprog have en lige modsat Betydning, naar nemlig Grundbetydningen har været ligegyldig, men siden er brugt stundom god, stundom ond, f. Eks. lat. *hostis* har fra först af betydet enhver Fremmed, siden været brugt om de to Arter Fremmede: 1) en Gjest, hvoraf i de slav. Sprog russ. *gost'*, polsk *gość* o. fl., i de gotiske t. *Gast*, isl. *gèstr*, eller maaskje det heller fra disse Sprog er kommet ind i Latinen. Heraf ellers og det andet Ord i Lat. *hospes*, som blot er en anden Udtale deraf, saa og det fr. *hôte* o. s. v. 2) en Fiende og dette var den Betydning som det tilsidst beholdt i Latinen. Eksempler paa andre mærkelige Forandringer i Betydningen ere isl. *frændi* t. *Freund*, isl. *feigr* (mortivicinus) t. *feige*, isl. *nenna* (ɔ: gide) d. *nænde*, *gèta* (ɔ: kunne) d. *gide*, *tími* (ɔ: Tid) d. *Time*, *kátr* ɔ: lystig, munter, d. *kaad* ɔ: overgiven, fræk, sv. *kåt* ɔ: gejl, skamlös.

Hvad her er sagt om beslægtede Ords Forskjel i Betydning gjælder og med Hensyn til Formen, hvor deres Ulighed ogsaa kan være meget stor, uagtet Slægtskabet er afgjort; om den egentlige Form eller Bogstav-Forskjellighed skal jeg siden tale, her skulle vi blot betragte Endelserne eller Böjningerne hvor det er klart

at

at samme maa finde Sted. Det ene Sprog har gjerne foretaget sig en lille Forandring med dem og det andet en anden, hver paa sin Maade; stundom har det ene tabt nogle, det andet andre, og begge maaskje tillige udviklet eller optaget ny; stundum har det ene Sprog brugt de samme Endelser til at betegne et andet Forhold i Begrebet. Saaledes ere de lat. Ablativer blevne til Nominativer i Italiensk, Spansk og Portugisisk, ligesaa de isl. Akkus. til Nominat. i Dansk og Svensk. Dette kan endog finde Sted i to Sprog der have ligemange Kasus eller Forholdsformer, og kan let forklares deraf, at det ene Sprog fordrede en anden Endelse i en Del hyppig forekommende Tilfælde end det andet, eller at Endelsens Betydning fra først af ikke har været ganske bestemt, men udstrakt til flere Tilfælde. Saaledes er den gr. Kaldeform (vocativ) *ποιητα* i Latinen bleven Nævneform (nominat.) *poèta*, i det gamle græske Sprog var den begge Dele. Saaledes ere de lat. Nævneformer paa *o* blevne til Gjenstandsformer (accus.) i Isl., hvor Ordene har faaet en ny Nævneform paa *a*, *passio* isl. *paſſía* accus. *paſſío* ell. *u*, *ordo* isl. *orda* acc. *ordo* ell. *ordu*. se Raskes isl. Sproglære S. 24.

Findes samme Ord i flere Sprog, da maa det antages at höre hjemme der, hvor det findes i sin uundværligste, sanseligste og almindeligste Betydning; f. Eks. sv. *Pojke* d. *Paag* ɔ: en Dreng, er uden Tvivl kommet af det finske *pojca* en Sön, en Unge, efterdi dette har en langt mere udbredt, ældre og nödvendigere Betydning; isl. *lófi* den flade Haand inden i, (d. Luen i Haanden) er uden Tvivl kommet af det kymriske *llaw* ɔ: Haand, gælisk *làmh*, efterdi denne Betydning er langt uundværligere i Sproget.

Naar

Naar et Ord findes i ét eller nogle enkelte Sprog af en hel Sprogklasse, og er ganske ubekjendt i de övrige, men derimod i en anden tilgrændsende Sprogklasse findes overalt, da er det höjst sandsynligt at det fra den sidste er indkommet i den förste, f. Eks. d. *Kjejte* den venstre Haand og *kjejthaandet*, som bruger den venstre Haand isteden for den höjre, af finlappisk *gjetta*, laplandsk *gjåt*, finsk *käsi*, Genit. *käden* en Haand og *kättö* enhaandet; isl. *kot* (et Hus, en lille Gaard) finl. *guatte*, lapl. *kåte*, f. *kota* o. desl.

Naar et Ord staar ligesom enkelt og afbrudt i et Sprog, uden nogen synlig Oprindelse, og uden Afledsord eller dog kun med faa, og derimod i et andet enten har sin klare Oprindelse, om det var afledt, eller sammensat, eller og en hel Stamme af Affödninger, om det var Rodord, og synes saaledes ganske indflettet i Sproget, da kan man slutte at det er kommet fra det sidste Sprog til det förste; f. Eks. isl. *Kinrok* d. *Kjönrög* af t. *Kien-rusz;* isl. *skial* et Document af finl. *zhial* og dette af *mon zhiaellam* jeg skriver o. m. fl., isl. *bål* en stor Ild, Lue, d. et *Baal* af finl. *huolam* brænder (nevtr.) *hoaaldam* opbrænder o. m. a., d. *forstyrre* af t. *stöhren*, *verstöhren*, *zerstöhren* o. fl.

Dersom et Ord fattes de i Sproget sædvanlige Formforandringer for samme Ordklasse, og findes i et andet Sprog, i hvis Indretning ikke findes de Böjninger, som Ordet savner; da er det höjst rimeligt at det er indkommet fra det sidste i det förste. Saasom: isl. *gamall*, *gömul*, *gamalt*, d. *gammel* har ingen Gradforhöjning, ti *ældre* og *ældst* er af en anden positiv (t. *alt*, *älter*, *ältest)*, det kunde derfor maaskje ikke usandsyn-

synlig udledes af hebr. עָלַם, עֹלָם *). Ligesaa pron. *sá*, *sú*, som fattes Intetkjönnet og de övrige Forholdsformer, der tages af *þad* (t. *der*, *die*, *das*), ligesom i Angels. *se*, *seo*, og i Mösog. *sa*, *so*, kan udledes af hebr. זֶה, זֹה, hvor de samme Böjninger fattes ifölge Sprogets Natur.

Ved Sprogforklaringen maa man ikke tænke at finde den egentlige Oprindelse til alle Ord; mange ere Stammeord; og til disse lader sig kun angive Sideord i andre Sprog, og beslægtede eller afledte Ord i Sproget selv, og man har gjort Alt, naar man ved Hjælp af dem kommer paa Spor efter den förste og ældste Form og Betydning, eller kortere efter Grundformen og Grundbegrebet til den hele Ordstamme. I övrigt nytter det intet at anföre det samme Ord af andre Sprog, med mindre man kan vise, at det i et af disse er ældre og derfra rimeligvis indkommet i det omtalte; f. Eks. at anföre ved det isl. *betur*, *betri*, (betst) *bezt*, (betstur) *beztur*, at det er det samme som d. *bedre*, *best*, eng. *better*, *best*, t. *besser*, *best* o. s. v., hjælper intet, ti det bringer os ikke nærmere til Kilden, men kunde man gjöre det rimeligt, at det var det samme som gr. *βελτιον*, *ων*; *βελτιϛον*, *ος*, *η*, da synes det ikke uden Værd, efterdi Græsken er ældre end Islandsken, og altsaa nærmere Kilden, om ikke Kilden selv til hvad de maatte have tilfælles.

Stam-

---

*) Jeg maa herved endnu bemærke at det i de isl. Afledsord, som nedstamme fra *gamall* er meget hyppig at omsætte *l*, f. Eks. *Örgèmlir* eller hyppigere *Örgèlmir*, en Jættes Navn (den Ældgamle), *gèmlingr* og *gèlmingr*, et aargammelt Lam, hvor Rodbogstavernes Orden er den samme som i Hebr. *glm*.

Stammeordene röbe sig ved Korthed, Simpelhed og en sanselig Betydning. Det forstaar sig, saalænge som man træffer Sammensætning eller Afledning, er man endnu ikke kommen til Grundordet, hvorvel maaskje til det ældste, som nu er tilovers. Herved maa man dog atter fra Afledsstavelser adskille de korte nödvendige Endelser eller Formstavelser, hvorved Ordet först ligesom indlemmes i Sproget, og bliver skikket til at modtage de efter dets Natur behörige Böjninger; f. Eks. φίλος isl. *vinur*, kan man ikke kalde Afledsord uagtet *os* og *ur*, ti de ere kun Mærker paa Nævneformen; derimod *amicus* er et Afledsord, ti *us* er blot Formendelsen, men *icus* er en Afledsform tilfælles for mangfoldige Ord i Latinen, vi ledes altsaa til at söge en kortere Rod, som ogsaa synes at vise sig i Gjerningsordet *amô*. I det isl. *vingaſt*, söge, indgaae Venskab, er *ſt* Formendelse, *ga* Afledsendelse og *vin* Roden.

Naar man vil sammenligne Ordene, maa man vel skille Roden fra alle övrige Dele; stemmer Rödderne overens, saa er Ordenes Slægtskab uimodsigeligt, hvor uligeartede Afledsstavelser og Formendelser end maatte være. Men omhyggelig maa man vogte sig for at oplöse eller antaste Roden selv, den viser sig da i en falsk Skikkelse og forvilder Iagttageren. F. Eks. *omhyggelig*, her er *om-* et Forholdsord i Sammensætning, *-elig* er en Afledsendelse, ligesom i *glædelig*, *visselig* o. fl., men g er fordoblet fordi det stod imellem to Selvlyd, og *y* er i Afledning ofte kommet af *u*; Roden bliver da *hug* (eller *hyg*), som nu temmelig tydelig sees at komme af isl. *hugr* ɔ: Sind, Hu, *að hyggia*, tænke, altsaa: omhyggelig ɔ: som tænker paa, har Sind og Hu henvendt paa noget, har Omhu for det. Islænderne sige *hugſa um*, hvor vi sige: *at tænke paa*.

Naar

Naar man saaledes afklæder Ordene alle deres Udvidelser og Tilsætninger, kan ofte de for hinanden mest fremmede Ord komme til at ligne hinanden; her maa man da være yderst varsom at man ikke forblander ubeslægtede Ord, eller forveksler en Rodform i sin ældste Skikkelse med et nyt og gjængse Ord i et andet Sprog; man har her intet andet Hjælpemiddel end Betydningen, som vi efter det Foregaaende have set, behöves ingenlunde at være den samme, men dog maa staa i et vist Slægtskab og Forhold; ti er Begrebet i det ene Ord aldeles fremmed for det andets, da ere de heller ikke beslægtede, f. Eks. den ovenanförte Rod *hug* er ikke i mindste Maade beslægtet med det danske Ord *et Hug*, som er et fuldstændigt og gjængse Ord i ny Dansk af *hugge*, paa Isl. *högg* af *höggva*, hvilket begges Betydning, der ikke har det mindste tilfælles, kunde lære os. Imod disse tvende sidst anförte Regler har *Fulda* meget ofte forsyndet sig, og dette gjör hans ellers med Skarpsindighed og Sprogkundskab udarbejdede Værk næsten aldeles ubrugbart.

Ligesaalidt som Betydning og Endelse behöve at være ganske de samme i de Ord, vi erklære for de samme, ligesaalidt behöver Röddernes hele Form at have alle Bogstaver ganske tilfælles; vare alle disse tre Dele, nemlig Betydningen og den dobbelte Form i Endelsen og Roden, ganske tilfælles, da var det ganske det samme Ord og samme Sprog. Det som gjör at det ikke er ét eneste Ord og Sprog er Ulighed i en eller flere af disse Henseender, og vi have lige stor Grund til at vente den i den ene som i den anden. Den uendelige Forskjellighed i Folkeslægternes, ja enkelte Menneskers Dannelse, Tankegang, Synsmaader og Tænkemaader, gjör det let begribeligt, at en saadan Masse af Forestillinger, som

Spro-

Sproget betegner, og som er den hele Skat af Begreber Folket har gjort sig egne, ikke kan være ganske den samme hos flere stundom vidt adskilte Folkeslægter; og Afvekslingen i det menneskelige Mæle, den forskjællige Indretning af Taleredskaberne, der endog er saa stor, at man i Almindelighed kan kjende endog Fremmede, som man har talt med en Gang, paa Maalet allene uden at se dem, gjör det ligesaa naturligt, at en saadan Mængde af Ord, maa hos forskjellige Natsioner modtage næsten uendelige Forskjelligheder i Udtale og Form.

Der gives neppe tvende Bogstaver, i hvilketsomhelst Alfabet, saa uligeartede, at de ikke i et eller andet Sprog skulde findes at afveksle med hinanden, tillader man sig nu at forandre alle Bogstaverne i Ordet saaledes efter Behag til hvilketsomhelst andet man vil, saa følger at der neppe kan gives to Ord saa forskjellige, at man ikke skulde kunne etymologisere dem sammen, og det, hvad der er det Forunderligste af alt, uagtet man paa alle disse Overgange kan opvise andre unægtelige Eksempler. Af saadanne Tilfælde vrimle Vossius, Ihre, og tildels ogsaa Vachter i de omtalte Indledninger til deres Værker, dog især Vossius, hos hvem ogsaa den paafölgende leksikalske Etymologi for det meste synes yderlig mislykket, som heller ikke kunde være andet; ti han har kun benyttet ên Kilde, nemlig Græsken, men Latinen er sammensat af Græsk og de andre gamle italiske Sprog; disse ere vel forsvundne, men vi kunne dog med Vished vide de maa have hört til ên af de omgivende store Folkestammer, og været enten keltiske eller gotiske eller trakiske, men da vi kjende saa lidt til den trakiske Stamme, kunne vi sætte den nærbeslægtede lettiske og slaviske isteden. Dette er da

saa

saa mange Kilder til latinsk Sprogforklaring, som Vossius ikke har benyttet, hvorover hans Værk umuelig kunde faa et heldigt Udfald, med mindre han havde indskrænket sig til hvad der virkelig bevislig er af græsk Oprindelse, men han har som sædvanlig villet forklare Alt. En Hovedaarsag til de mange urimelige Ordforklaringer er vel og at man ikke har betænkt, der maa paa ên Gang være Lighed i Betydningen og Formen, hvorvel ikke fuldkommen Overensstemmelse udfordres, og denne Lighed maa være i Hovedbegrebet og det Væsentlige af Formen, ikke nok at den findes i et maaskje tilfældigt Bibegreb eller Endelse, f. Eks. *Venus* qvod ad res omnes veniat; her er Lighed nok i Formen, men ikke det allerfjærneste Slægtskab i Begreberne. *Lucus* a non lucendo, her er ogsaa Lighed nok i Formen, dog fattes i Navneordet det Mærke paa Nægtelse, som skulde erstatte *non*, og det samme Ord kan ikke have to modsatte Betydninger, med mindre de begge indbefattes under ét Hovedbegreb; men der er intet saadant almindeligt Begreb, hvorunder Lys og Mörke indbefattes. Desuden er det kun en Biting ved Lunden at være mörk. Slige Ordforklaringer have paadraget Etymologien Manges Foragt og Spot, som ofte har været vel fortjent. Se f. Eks. det höjst bidende, men vel skrevne Stykke: *Von der Glückseeligkeit der Wortforscher* i 4de Stykke af: *Beyträge zur critischen Historie der Deutschen Sprache* o. s. v. Ellers er det for at komme tilbage igjen, ogsaa en vigtig Bestyrkelse for Udledningens Rigtighed, som den det er om Sandhed og Vished at gjöre, ikke bör overse, naar andre Sprog have dannet sig paa samme Maade et Ord til samme Begreb; f. Eks. de ovenanförte Ord: *Nögel, Jordemoder, Hustru.*

Da nu Lydenes Afvekslinger og Ombytninger i det menneskelige Tungemaal ere saa mangfoldige, saa skulde man her befinde sig i det uendeligste Virvar, hvis ikke Naturen, hvor som overalt ellers, fulgde visse Regler i al sin Mangfoldighed; disse maa man da omhyggelig oplede, og nöjagtig holde sig til. Kun Skade at Retskrivningen er indrettet saa ulige og stundom saa forkjert, at den snarere maatte kaldes Fejlskrivning. Dette udsætter Læren om Bogstavovergangene for megen Misbrug, og overlader meget til en naturlig Skjönsomhed og Sandhedsfölelse.

Hovedregelen er her, at Bogstaver, som udtales med samme Taleredskab eller höre til samme Klasse, forveksles og ombyttes med hinanden; men disse Klasser gaae ogsaa stundom over til hinanden og krydse hinanden paa forskjellige Maader.

Bogstavernes Klasse-Inddeling er fölgende: Först deles de i Selvlyd og Medlyd. *Selvlydene* kunne atter deles paa flere Maader, saasom: *de oprindelige* og *de afledte*, de förste ere a, e, o, de övrige ere afledte, i og u först af e og o, de andre: aa, æ, œ, y senere; eller og i: *de haarde* a, aa, o, u og *de blöde* æ, e, i, y, ö, hvilke sidste gjerne indskyde et j foran sig naar et G ell. K gaar i Forvejen, saasom: *kjær*, *kjed*, *Kid* (læs Kjid), *gyde* (læs gjyde), *Kjöd*, dog er dette forskjelligt i forskjellige Sprog. Endelig kan man ogsaa dele dem i de *aabne* og *lukte*, de aabne ende ligesom med en svag Medlyd, der gjör Forbindelsen med en fölgende Selvlyd let og behagelig, de lukte derimod ende med deres egen Lyd, hvorover det giver en slæbende og skurrende Klang, naar en anden Selvlyd kommer umiddelbar efter; de aabne ere i Dansken *i* og *y* der ligesom ende med j, og *u*, der ligesom indbefatter et blödt *v*; f. Eks. *at tie*, *svie*,

svie, kue, Bue (næsten: tije, svije, kuv-e, Buv-e); de øvrige ere lukte i Dansken, og gjøre hiatus; f. Eks. *paaanke, beedige* o. desl. *Tvelyd* ere sammensatte Lyd, der bestaa af en Selvlyd og en svag eller blød Medlyd, som har sin Oprindelse af en Vokal, altsaa det samme som en aaben Selvlyd; med mindre man vilde gjøre den Forskjel, at *Tvelyd* finder Sted hvor Konsonanten er oprunden af en anden Vokal end den föjes til, i hvilke Tilfælde der og oftest skrives tvende Bogstaver til at udtrykke Lyden, f. Eks. et *Hav*, en *Vej*, men *den aabne Selvlyd* derimod, hvor den svage Konsonant er kommen af samme Vokal som den tilföjes, i hvilket Tilfælde den almindeligst udelades i Skrivningen, og man siger Selvlyden er lang, eller som Nogle ville, Selvlyden skrives dobbelt; saasom: *Tid, Hus* (ell. *Tiid, Huus)*, *Lys.*

Medlydene deles atter i *stumme* og *flydende.* De stumme igjen efter det Taleredskab, hvormed de udtales eller deres egen Beskaffenhed i:

	haarde	*blöde*	*aandende*
Læbebogstaver	p, (v)	b, (eng. w)	f
Tungebogstaver	t	d	þ
Ganebogstaver	k, (j)	g, (j)	χ h,

egentlig kunne der gives flere aandende Bogstaver, nemlig et af de blöde og et af de haarde, men man har ikke haft egne Tegn til dem alle; i det gamle Nordiske og Angelsaksiske havde man baade þ (ɔ: th) og ð (ɔ: dh); (begge Lyd ere endnu til i det Engelske (f. Eks. *think* og *this).* I den tyske Udtale synes at findes foruden ch (ɔ: kh) et aandende g (eller gh).

De *flydende* Bogstaver ere: *l, m, n, r* og paa en vis Maade *s.* Hertil kan endnu i mange Sprog föjes en egen Klasse, de *hvislende*, nemlig: *s* (haardt), *z*

(eller

(eller blödt s), det tyske *sch* (slavisk *sz*), *tsch* (sl. *cz*) og det slav. *szcz* som man i Tysk beskriver saaledes: *schtsch* o. fl. dssl. Endelig de selvlydagtige eller af Selvlyd oprundne svage Medlyd. Af disse har man hidtil kun antaget to, *v* af *u* og *j* af *i*, hvilket sidste dog ikke endnu er almindelig erkjendt i Dansken; men *v* er atter dobbelt som oven anfört under Læsebogstaverne, nemlig det haarde *v* som i *(være, Ha-vet)* og det blöde som i *Hav*, det eng. *w* i *now*, *was* o. s. v. Egentlig er jod aldeles overensstemmende med *v* og følgelig ogsaa baade haardt og blödt; haardt *j* findes foran i Ordene: *ja, jeg* o. fl., saa og i Enden af Ordene i den bornholmske Sprogart, ifölge Skovgaards Beskrivelse, og i sv. *böja* o. fl., det blöde j i Enden af Ordene, som en *Haj*, *Stöj*, *Vej*, saaog efter *k* og *g*, som *kjær*, *gjerne*. Man föler bedst Forskjellen naar man vil udtale *kjær* saa haardt som mueligt, da man faar en ganske anden Lyd end den sædvanlige, der ligesom sammensmelter med *k*. Men foruden disse 4 forekommer det mig som der virkelig endnu gives tvende andre, den ene af *e* den anden af *o*. Den af *e* finder Sted i det isl. *ei* og *æ* og *au*, som har en anden Lyd end vort *ej*, *aj*, *öj*, men da nu *e*, *a* og *ö* har samme Lyd, saa maa Forskjellen ligge i den tilföjede Konsonant, som ikke egentlig er *j* men en Medlyd af *e*; denne har maaskje og funden Sted i det lat. *ae* og *oe*, efterdi man forandrede den gamle Retskrivning *ai* og *oi*, hvortil der ellers ikke synes at være nogen Grund. Den af *o* findes i det isl. *ó* som ikke ganske er *ov*, men ikke heller blot *o*, da der tydelig höres en Artikulatsion efter *o*, f. Eks. *fórr*, *ól* o. desl., maaskje det er den samme som findes i *á*, der heller ikke synes at

være aldeles det samme som vort *aN*, hvorvel det kommer meget nær.

De vigtigste og almindeligste spesielle Regler for de enkelte Bogstavers Overgange ere følgende:

1) Selvlyds Ombyttelser:

a — e — o afveksle, f. Eks. isl. bresta, brast, brostinn, sv. svafvel, t. Schwefel, d. Svovl, *θελλω, ἐθαλπα, θολος.*

a — e (*η*, ö) *πληγη* plaga, *τιμαω τιμησω*, ago ēgi, isl. saga sögur.

a — e (*ε*, æ) *ἐννος* annus, *μεγαλος* mag-nus, *πεσσαλος* pessulus, isl. fara ferd.

a — o *δαμαν* dömare, *ταλαν* tölerare, *ἀνω* æol. *ὀνω*, *πλαρμος* æol. *πλορμος*, isl. fiár eller fiór (Sö), sniár eller sniór (Sne), *θακος* og *θωκος*, *πρατος* og *πρωτος*.

e — o pendo pondus, *τεμνω τομος*, *λεγω λογος*, *ἠλιος* sōl, *γονυ* gĕnu, isl. verk eng. work, veröld eng. world, *ἐλαιον* oleum.

e — i *ἀνεμος* animus, ventus isl. vindur, sedeo, sido isl. setia, sitia, leggia liggia, sprengia springa, lat. venit fr. vint.

o — u isl. kóngr sv. kung, isl. trú d. Tro, *φωρ* fur, *ὠλενη* ulna, *βους* bōs, *ὀραξ* sŏrex, *φυλλον* folium, *νυξ* nox, *μυλη* mŏla, *ὀμφαλος* umbilicus.

2) De stumme Bogstavers Ombyttelser;

j — g isl. velja vælge, isl. auga d. Öje, vegr Vej, haugr Höj, hníga neje.

h — g trahere draga, vehere vega, angels. sohte d. sögte, brohte bragde.

Meget

Meget hyppig afveksle de haarde, blöde og aandende af samme Klasse med hinanden, saasom: isl. sofa d. sove, kaupa kjöbe, o. m. fl.

f — h armenisk hair ɔ: fadir, hur ɔ: fur (gl. isl. Ord paa Ild) Lat. hamula o. m. fl.

f — ϑ æol. φλᾶται for ϑλᾶται, οὐφαρ for οὐϑαρ, lat. fores af ϑυραι. I Korthed:

Læbebogstaver afveksle med Tungebogstaver: bis, dis, imbuo δευω, hospes og hostis, ϛαδιον æol. σπαδιον ἐ-ρυϑρος ruber (for rubrus).

Læbebogstaver med Ganebogstaver: isl. ofn sv. ugn, gagn d. Gavn, λυκος lupus, t. spühlen isl. skola (skylle), gr. πυαμος og κυαμος.

Tungebogstaver med Ganebogstaver: d. tver t. quer, τις qvis, γῆ dor. δᾶ, ἐρνιδες æol. ὀρνιχες, o. m. desl.

3) De flydende Bogstavers Ombyttelser:

r og l: λειριον lilium, παυρος paulus, ital. freccia fr. la fleche (Pil), peregrinus ital. pellegrino o. desl.

l — n angels. cild t. kind, lat. vallus og vannus, isl. famna og sv. famla, æol. λιτρον for νιτρον, πλευμων (hvoraf lat. pulmo) for πνευμων.

n — m ne gr. μή, peregrinus Pillegrim, o. desl. fl.

r — s χερσος og χερρος eng. was t. war, mösog. kas et Kar.

Disse flydende Bogstaver ombyttes paa de forskjelligste Maader med hinanden og med de stumme; f. Eks. συ dor τυ o. desl. hvorom se følgende Side; men ogsaa ofte bortfalde de aldeles, f. Eks. isl. *veröld*, eng. *world*, t. *Welt* med udeladt *r*, d. *Verden* med udeladt *l*; saaog i det eng. *walk*, *talk*, *folk*, *should*, *would*, *autumn*, *damn* o. m. fl. Især udelades *l* ofte foran *d*, *t*,

hvor det dog ofte efterlader sig et Spor i den foregaaende Medlyds Forlængelse eller Forandring til en Tvelyd med *v*, f. Eks. *alter* fr. *autre*, *kold* t. *kalt* holl. *koud*.

4) Selvlyds og Medlyds gjensidige Overgange:

a — en, em: παδος πενδος, δασυς densus, ε-κατον centum, -ὀ-νομα nomen, isl. falla t. fallen, δεκα decem, ἑπτα septem, ματερα matrem; ogsaa til *in* og *im* ἀκομψος incomtus; εἰκοσι, εἴκατι lat. viginti.

i, e — j t. dienen d. tjene, λεων isl. ljón, t. neu eng. new. Saaledes udtales *e* og *i* ofte i Engelsk, skjönt det skrives som Vokal; saasom: *Asia*, *nauseous*.

u, o — v vidua, t. Witwe, leo p. lew, δυο p. og russ. dva o. m. fl.

En Medlyd med *e* eller *i* og endnu en Selvlyd efter forandres ofte saa at *e* eller *i* bortfalder og Medlyden fordobbles: φυλλον folium, ἀλλος alius, βορεας βορρᾶς, ϝερεος ϝερρος, Vilje t. Wille, bidia bitten, vedia wetten.

5) De stumme og flydende Bogstavers gjensidige Overgange.

m — v, f, b: μυρμηξ lat. formica, σεμνος (for σεβνος) af σεβομαι, scamnum, scabellum, nomen sv. namn isl. nafn d. Navn.

l — d, t: lat. odor, oleo, sedeo sella, gradior grallæ, μελεταν meditari, ἀλις satis, fidius og filius, scheiden skille.

ng — g, χ tango tetigi, λειχω (læs licho) lat. lingo, frango fragmentum, fragor; jugum jungo.

s — d, ϑ rosa ῥοδον, video visus, μεσος medius, massa dor. μαδδα.

6) Omsætning af Bogstaver:

r κρινω lat. cerno, κρικος æol. κιρκος lat. circus, ἑρπω repo serpo, τριτος tertius, βραδυς bardus, isl. kroſſ d. Kors, angels. gærs Græs, forst Frost, beorht eng. bright (klar, lys) o. m. fl.

s angels. fisc i Fleertallet fixas, flaxe Flaske, axe Aske, axian eng. ask (ɔ: spörge, æske), æol. σκενος for ξενος, σκιφιας for ξιφιας, lat. ascia gr. αξινη, lat. viscus gr. ιξος, o. desl.

l æol. ολχος lat. vulgus gr. οχλος, litt. pilnas lat. plenus, polsk dlugi (lang) russ. dolgij gr δολιχος, p. slonce russ. sǒlnce (Sol).

7) Forögelse af Bogstaver, som sættes for til Ordene; eller omvendt bortfalder.

En kort Selvlyd sættes ofte foran Ordene i ên Sprogart, men bortfalder i en anden; saasom: αςαχυς og ςαχυς, αςαφις og ςαφις, αμελγω mulgeo, αδαμας Demant, εν-νεα (for ε-νεα) lat. novem, εθελω og θελω, εκατον lat. centum, ο-νομα lat. nomen, οδους ο-δοντος lat. dens dentis.

h sættes foran, saasom: t. Ring isl. hríngr, wie hví, littavisk arpa isl. harpa.

s saasom: σμικρος for μικρος, ςεγω for tego, si for ει (læs í), t. lecken d. slikke.

v: Ord t. Wort, rita (skrive) angels. vrítan, ἠρ lat. vēr, ις lat. vis, ειδω video.

j: eg d. jeg, d. Isse sv. jässe, d. Helt sv. hjälte, t. jung d. ung, Jahr d. Aar.

g: αια siden γαια, navus og gnavus, nosco γινωσκω d. lig t. gleich, sund gesund.

k: καπρος lat. aper, isl. kvein og vein, d. et Væld, at vælde frem t. Quelle, qvellen.

Heraf kommer det, at alle disse Bogstaver afveksle undertiden i Begyndelsen af Ordene, saasom: isl. hríngr, íkríng, lat. sinister isl. vinstri, ἑτερος lat. ceterus, ἑξ sex, ὑς sus, ὑπερ super, ἑσπερος vesperus.

8) Indskydelse af Bogstaver eller Vedhæftelser i Enden af Ordene:

v indskydes imellem Selvlyde, saasom: οις ovis, ωον ovum, αιων ævum, θεος, deus, littavisk diewas, τεος tuus litt. tawas, ἑος suus l. sawas, o. m. fl.

j ligesaa: f. Eks. gr. ζηλοω litt. zielóju, t. ich säe litt. sēju.

r ligesaa: νυος lat. nurus, νυμφα-ων nympharum, γενεος γενει generis, ri.

v indskydes efter en Medlyd, saasom: salus, salvus, solvo solutus, isl. miöl i gen. plur. miölva, söl sölva, t. Kahl lat. calvus.

j ligesaa: pes (pede) fransk pied, bene bien, isl. þióta d. tude, isl. þegia sv. tiga, segia d. sige, brèf (læs brjef) d. Brev, o. m. fl.

l indskydes foran d, t, saasom: lat. alter af det gr. ἀτερος, gr. βελτερος angels. betera, litt. saldus af dor ὀδυς for ὑδυς, o. m. fl.

n indskydes foran g, k, f. Eks. pungo af det gl. pugo, hvoraf pupugi, tango af tago, hvoraf taxo o. m. fl. (Se S. 52 Lin. 28-29.)

imellem tvende Selvlyde: πλεος plenus, μειων minor, ὑιος litt. sunus, ὑς ὑος svín, svíns (paa Dansk og Isl. hvor y tillige er oplöst i *vi*) o. m. fl.

efter

efter *m*: gr. τεμνω af det gl. τεμω, saa og efter andre Medlyd, δηκω δακνω, lat. sperno (for spero eller spreo, hvoraf sprevi), cerno, o. m. desl.

g indskydes imellem to Selvlyde, eller vedhæftes i Enden, f. Eks. fruor fruges, isl. bogi d. Bue, isl. slá for sla-a t. schlagen og Navneord. *slag*.

b, p indskydes efter *m*, saasom: μεσημβρια for μεσημερια af ἥμερα, δεμω isl. timbra, isl. limr eng. limb, d. Lam isl. lamb.

d, t indskydes efter *n*: ανδρος for ανρος, ανερος af ανηρ, τεινω tendo, d. Maane t. Mond. Eller *n* foran *d*, *t*, som fundo, hvoraf fudi, tundo tutudi, scindo scidi o. d.

Alle disse Bogstaver findes ogsaa ofte udeladte af Ord, hvor de oprindeligvis havde Sted, hvorpaa tildels ere anförte Eksempler; desuden bortfalde enkelte Selvlyd meget hyppig ved Sammentrækning af Ordene, saasom: παλαμη palma, γαλως glós, μνα mina, navita nauta.

Andet Hovedstykke.

Om Islandsken og den gotiske Sprogklasse.

Til at kjende et Sprogs Beskaffenhed er det ikke saa ubetydeligt, som det kunde synes, at kjende den rette Udtale; den udgjör ligesom Sprogets ydre Form, og hvorvel man uden denne Kundskab kan bringe det vidt i at forstaa Forfatterne, saa vil man dog aldrig föle deres egentlige Aand. Indtrykket bliver koldt, ifjærnt og ligesom fremmed for os. Men er den vigtig til at nyde Forfatterne, da er den aldeles uundværlig til at udlede Ordene i Sproget eller udfinde deres sande Oprindelse; man bedrages ellers alle Öjeblikke af falske Ligheder, som skuffe Öjet naar Öret ikke kommer til Hjælp.

Islandsken er i Henseende til denne ydre Form et noget bredt og haardt Sprog, dog er Udtalen simpel og yderst regelret. Enhver Selvlyd har en dobbelt Beskaffenhed, nemlig enten en enkelt, jævn og höj Lyd, eller og en dyb og tvelydagtig eller aaben, som tilkjendegives oftest ved en Streg over Bogstavet, og bestaar deri at den förste oprindelige Lyd fordybes og dertil föjes en svag Medlyd *v*, *j* (*w*, *j*) og maaskje tillige, efter det Foregaaende, en Artikulatsion af *o* og *e*. Egentlig skulde der altsaa af hver Selvlyd gives en dobbelt Tvelyd, den ene med Konsonanten af *u* eller *o*, den anden med den af *i* eller *e*, hvilket og er Tilfældet

ved

ved *'a*, men i de andre Tilfælde har Velklangen kun antaget den ene, hvor Medlyden var af samme Beskaffenhed som Selvlyden, hvor de altsaa inderlig kunde forenes til ên Lyd, næsten som en bred Vokal, og derimod forkastet den, hvor de vare uligeartede, eller ved en lille Forandring gjort den til en anden af ligeartede Dele, hvilket oversees af følgende.

a — á, æ
o — ó
u — ú
y — ý
i — í
e — ei
ø — au (læs öj).

Enhver af disse Selvlyd og Tvelyd har kun en eneste Lyd, de forblandes aldrig, hvorvel de ved Ordenes Böjning og Afledning paa adskillige Maader efter bestemte Regler gaae over til hinanden. Det er en aldeles falsk Forestilling at de simple Selvlyd ere korte og de brede derimod lange, begge Arter er lige ofte korte og lange, f. Eks. det förste i er langt i *himinn*, kort i *ígiær*, og Ordene: *mádr*, *mádr*, *mæta*, *meta* ere lige lange.

I ældste Tider har dog *au* rimeligvis haft samme Lyd som endnu höres af mange Nordmænd imellem *ov*, *öv* og *ev*; f. Eks. i Ordet *Laurvig;* ti ellers var man neppe falden paa at bruge denne Betegnelsesmaade. Til samme Tid har *ey*, som nu er enslydende med *ei*, rimelig haft Lyden *øj*, saa at *au* har svaret omtrent til tysk *au* og *ey* til tysk *eu*, dette bestyrkes ogsaa af den færöiske Sprogart, hvor *ey* er bleven til *oj* og meget omhyggelig skilt fra *ei*. ø har da ligesom *a* oprindelig haft tvende Tvelyd, den ene med *j* eller Konsonanten af *e* nemlig *ey*, den anden med *v* nl. *au*.

Hvad

Hvad enten man vil kalde det aabne Selvlyd eller Tvelyd, saa ser man at der hersker en höj Grad af Ligevægt imellem dem og de enkelte Selvlyd, da der i det mindste i den Tilstand, hvori Sproget nu befinder sig og bevislig har befunden sig i mange Hundredaar, kun er ên eneste Tvelyd tilovers, neml. æ, alle de övrige svare regelret imod hinanden. En lignende Overensstemmelse finder Sted imellem Medlydene, hvor bestandig en haard svarer til en blöd, saasom:

g $\frac{b - p}{v - f}$ k.
d — t
ð — þ.

ð bruges vel ikke længer i Skrivningen men blev i Middelalderen i Norsk, Svensk og Dansk aflöst af dh, og dette tilsidst i alle nordiske Sprog af d; i den trykte *Niála* er det temmelig nöje iagttaget, og i daglig Tale er det til endnu i Islandsk og Dansk, nemlig *d* oftest i Begyndelsen og ð i Enden af en Stavelse, man hörer Forskjellen i de isl. Ord *tvídyradr* og *hid-a* og i d. *Edda* og at *vædde*. Derimod findes i Islandsken intet *ch*, *ſch*, *dſch*, *tſch* eller deslige Lyd, som gjöre mange andre Sprog saa ubehagelige hvislende, men et haardt *h* og stærkt Aandepust foran i Ordene, saasom: *hafa*, *hjarta*, *hvör*, *hríngr*, *hljóta*, *hnoda*.

Af de flydende Bogstaver kjender Isl. ikke de romanske Sprogs gl, gn (o: lj, nj) i Enden af Ordene, men en meget lignende Lyd forekommer ofte i Begyndelsen, og udtrykkes ved at sætte *i* (j) efter Medlyden eller om et *e* fulgde paa, da give dette Aksent, saasom: *lèdi* han laante ud læs: *ljedi* (som om det var skrevet paa Ital. *gledi* eller Spansk *lledi*) saa og *liá*, *liæ*, *njóta*, *brèf*. Denne Lyd finder Sted efter alle Medlyd i Islandsken,

sken, dog især efter *k* og *g*, der ligesom ganske smelte sammen med dette blöde Jod, aldeles som i Dansken. Af denne Lyd *gj*, *kj* er opkommet det ital. *gi* og *ci* (o: dsch, tsch). I Svensken har *kj* en meget lignende Lyd (tsch) kun maaskje neppe saa stærk aandende, f. Eks. *kjär* eller *kär* læs tschær eller tjær; i Engelsken finder begge Dele Sted ligesom i Italiensk f. Eks. *bridge* af isl. *bryggia* en Brygge, *crutch* en Krykke o. m. fl. Det franske *n* og portug. *m finale* finder ikke Sted i Isl. En egen Lyd har derimod *nn* og *ll*, der udtales næsten som ddn, ddl, hvilket i det mindste er en meget sjælden Lyd i de andre europæiske Sprog, og maaskje kun ret naturlig for Lappisken, hvor man hyppig finder et *bm* og *dn*, som uden Tvivl langt bekvemmere, i Overensstemmelse med den isl. Retskrivning, skreves: *mm* og *nn* f. Eks. *oaabme* (rettere *oaamme*) en Ting i genit. *oaame*, ligesom *morra* et Træ *mora*, *gjella* et Sprog *gjela* o. desl., *mon laanom* jeg bytter imperf. *mon lodnom* (rettere lonnom eller laannom).

Ligesom Islandsken i Henseende til Udtalen holder Middelvejen imellem de haardeste og blödeste, saa staar det og med Hensyn til den indre Böjning imellem de kunstigste og simpleste; dog er det mærkeligt at Islandsken ligesom de andre gamle gotiske Sprog har den kunstigere Indretning i Navneordene, og en forholdsmæssig simplere i Gjerningsordene, lige omvendt af hvad der er Tilfældet i de sydlige Sprog.

Navneordene adskille sig i 3 Kjön og i to Böjningssystemer, det ene simpelt, det andet kunstigt, overensstemmende med Gr. og Latin, det simplere kan sammenlignes med I og 2 Böjningsmaade i disse Sprog, det kunstige svarer til den tredie og de övrige i Latinen. Men da ethvert Kjön har en Böjningsmaade af

hvert

hvert System, saa skulde der i Islandsken egentlig blive 6 Deklinatsioner; men to af disse, nemlig den kunstigere af Han- og Hunkjönnet have saa mange Underforskjelligheder, at man igjen kan dele hver i to, og saaledes bliver det hele Antal 8, hvilke man nu enten kan ordne efter Kjönnene, som Rask i sin isl. Sproglære, eller maaskje endnu bekvemmere efter de to omtalte Systemer og blot Underafdelingen efter Kjönnet, Ordenen blev da følgende:

A. det simplere System:

	i Nævneformen	i Ejeformen	i Fl.	i Ejef.	hos Rask
1. Intetkjönnet	a	a	u	na	1.
2. Hankjönnet	i	a, ia	ar	a	3.
3. Hunkjönnet	a	u	ur	na, a	6.
B. det kunstigere System:					
4. Intetkjönnet	—	s	—	a	2.
5. Hankjönnets 1ste	(r)	s	ar(ir)	a	4.
6. Hankjönnets 2den	(r)	ar	ir	a	5.
7. Hunkjönnets 1ste	—	ar	ir(ar)	a	7.
8. Hunkjönnets 2den	—	ar, ur.	ur	a	8.

Svarende hertil have Tillægsordene ligeledes tre Kjön og en dobbelt Böjningsmaade, den ene simplere naar de staa med den bestemte Artikkel, den anden kunstigere naar de staa uden Artikel. Enhver Deklinatsion har 2 Talformer og 4 Kasus eller Forholdsformer i hvert, dog ere nogle af disse undertiden hinanden lige. Navneordene kunne desuden i alle Forholdsformer modtage en Sammensætning med den bestemte Artikkel, som hæftes bag ved, dette frembringer da 16 Endelser, som adskilles i de fuldstændigste Ord, hvoraf dog de

8, som dannes ved Tillæg af Artiklen, neppe kan regnes for egne Böjninger, da de blot bestaa i Sammensætning.

Tillægsordene have 3 Grader, som adskilles ved Endelser ligesom i Græsk og Latin, den förste er den nu omtalte, den anden eller större har kun ên, og det en meget simpel Formforandring, den störste har derimod en dobbelt og regelret aldeles lig den förstes.

Ingensteds er Spor til nogen Totalsform uden i de to förste Personer af Stedordene, hvor der er en egen Rodform, et eget Ord til Totallet ligesom i Græsken.

Gjerningsordene have som i Latin og Græsk to Former, en handlende og en lidende, i hver af disse 5 Maader, nemlig: Indic. conj. imperat. infin. og Partisipperne (eller den fremsættende, betingende, bydende, upersonlige og Tillægsformerne). De to förste, nemlig den fremsætt. og den beting. have tvende Tidsformer, den nærværende og forbigangne; de övrige kun ên, nemlig den nærværende eller maaskje rettere en ubestemt. Tal og Personer ere som sædvanlig. I alt dette stemmer altsaa Islandsken nöje overens med Tysken, blot med Undtagelse af Lideformen, som Tysken savner. Samme Overensstemmelse finder Sted i Konjugatsionerne, som ere to, den ene flerstavelset i Imperf. og i Partis. pass. paa *dr* eller *tr*, den anden enstavelset i Imperf. og i Partis. paa *inn*. Underafdelingen i Klasser efter Imperfektums Beskaffenhed er ogsaa omtrent den samme i begge Sprog. Den islandske overses af følgende:

A. för-

A. første Böjningsmaade:

Klasse	i Nutiden	Datiden	beting.	Tillægsf.
1	har ar	adi	adi	adr
2	— ir	di, ti	di, ti	dr, tr
3	— r	di, ti (med Selvlyds-forandring)	di, ti	dr, tr
4	er enstavelset	di, ti, i	di, ti, i	iSupin. t,ad
5	har r	eri	eri	inn

fee pag. 308.

B. anden Böjningsmaade:

Klasse	i Nutiden	Datiden		beting.	Tillægsf.
1	har r	Selvlyden	a	æ, y	inn
2	— r	—	è	è	inn
3	— r	—	ei	i	inn
4	— r	—	ó	æ	inn
5	— r	—	au	y	inn

Den første Konjugatsions 2 og 3 Klasse har Rask ikke adskilt, men det synes dog rettest at skille dem, den 3 faar i Imperf. anden Selvlyd end i Infin. og Præs. men denne Selvlyd forandres atter i Imperf. conj., saasom: *krefr, krafdi, krefdi, krafdr* (eller *krafinn*) ɔ: kræver. De her anförte Endelser ere den 3 Persons.

Den 4 og 5 Klasse i første Böjningsmaade indeholde kun faa Gjerningsord og kunde gjerne kaldes uregelrette om derved vandtes noget. Den fjerde er tilfælles for alle gotiske Sprog og synes saaledes væsentlig i disse Sprogs Indretning, men den 5te er aldeles regelret indbyrdes uden nogen eneste Afvigelse.

Disse Begrebsforholde udtrykkes ved Böjning eller Forandring af Ordenes Form, hvilken Forandring foregaar enten i Enden eller Midten eller begge Dele, aldrig egentlig i Begyndelsen, hvor heller ingen Slags

For-

Forögelse (augmentum) finder Sted. Endelserne ere korte, og bestaa som oftest af enkelte Bogstaver, Selvlyd eller Medlyd f. Eks. *èg elſka, þu elſkar; ſteinn, ſteins, ſteini, ſtein.* Kun i præs. part. af Gjerningsordene er en tostavelset Endelse *-andi*, saasom: *elſkandi, takandi.* Forandringerne, som foregaa inde i Ordene, bestaa for det meste i Selvlydsombytning; den hyppigste er, at *a* bliver til *ö* og *e*, f. Eks. *gladr* i Hunkj. *glöd*, *land* i Fl. *lönd*, *önd* (en And) i Ejef. *andar* i Fl. *endur.* Stundom foregaar og en Sammentrækning, som *kètill* en Kjedel i Ejef. *kètils*, i Hensynsformen *katli*, Fl. *katlar* o. s. v. Naar den Selvlyd, som formedelst Endelsen skulde forandres, var det förste Bogstav i Ordet, da skjer en Forandring i Begyndelsen, men aldeles tilfældig og ikke fordi det er i Begyndelsen; f. Eks. *ada* en Musling i Ejef. *ödu*, *örn* i Ejef. *arnar* Hensynsf. *erni*, *eg afla* (jeg erhverver), I. pers. Fl. *vid öflum* o. desl.

Ny Ord, som udtrykke beslægtede Begreber dannes af de gamle ved Aflednin og Sammensætning; af begge har Islandsken stor Rigdom, dog er det især Navneord og Tillægsord, som dannes ved Aflednin. Af Formindskelses- og Forstörrelsesord har Islandsken ikke mange. Afledningen foregaar dels ved Forstavelser dels ved Endestavelser, dels ved begge tillige. Saaledes er da i Korthed det islandske Sprogs Beskaffenhed; den nöjere Kundskab derom maa indhentes af Sproglæren selv, og vilde i saa kort en Afhandling före os for langt fra det egentlige Öjemed, at undersöge dette Sprogs Oprindelse.

Hvad man har bemærket om den hele övrige Natur gjælder ogsaa om Sprogene, man finder sjælden eller aldrig nogen Gjenstand aldeles enestaaende og afbrudt uden Lighed og Forbindelse med andre. Islandsken

sken har saaledes ogsaa en betydelig Overensstemmelse med en stor Mængde Sprog og Sprogarter, hvilke vi altsaa i Overvejelsen af dets Herkomst först maa betragte. Rask synes i Fortalen til sin islandske Grammatik at have bevist, hvad jeg derfor og bestandig i det Foregaaaende har troet at kunne forudsætte, at det gamle nordiske Sprog, som nu kaldes *Islandsk*, efterdi det i sin gamle Form blot er tilovers paa Öen Island, tilforn taltes i de tre nordiske Riger Danmark, Norge og Sverrig, samt Island med de övrige Bilande. Nu derimod forefinde vi det, som sagt, paa Island allene; i de övrige Lande er af dette ene gamle fremkommet flere nyere Sprog ved de Forandringer, som Tid og Omstændigheder her have medfört. Den Islandsken eller det gamle Nordiske nærmeste Sprogart er *den færöiske*, dernæst *den dalske* i nogle Sogne af Landskabet Dalene i Sverrig, dernæst den egentlige *Svensk*, derpaa *den norske Sprogart* og endelig *Dansk*. I övrigt har mange kun altfor ubekjendte Undersprogarter i de forskjellige Landskaber af Sverrig, Norge og Danmark, bevaret en större Lighed med det gamle end det sædvanlige Omgangssprog i disse Riger. Alle disse Sprog, som udspringe af en fælles Kilde, höre ogsaa til en fælles Klasse, som man kalder den *nordiske* (skandinaviske), ligesom Folkene *Nordboer* (Skandinaver). Alle de nyere af disse Sprog adskille sig fra Islandsken ved större Simpelhed i Indretningen, færre Endelser og Böjninger og flere fremmede Ord, optagne især af Tysk og Fransk. Tilfælles have de alle en bestemt Artikkel, som hænges til Enden af Navneordene, en dobbelt Form af Tillægsordene, den ene bestemt, den anden ubestemt, to Böjningsmaader af Gjerningsordene: den ene flerstavelset og med Endelsen *-de, te* i Datidsformen, den anden i

samme

samme Tidsform med en forandret Selvlyd uden nogen egen Endelse, i hver Böjningsmaade en handlende og en lidende Form, i Indic. eller den fremsættende Maade to Tidsformer, nemlig Nutid og Datid, og i Infin. eller den upersonlige Maade bestandig til Endelse en Selvlyd. I övrigt kunne de ikke være os af megen Vigtighed her, hvor Hensigten er at undersöge det Islandskes Oprindelse, eftersom de alle ere yngre og oprundne af dette gamle og fordum saavidt udbredte Tungemaal. De blive kun i leksikalsk Henseende at mærke, eftersom muelig et eller andet gammelt Ord kunde være bleven tilbage i dem, som aldrig var kommet til Island eller ikke der opbevaret.

Men Slægtskabet ophörer ingenlunde med de her anförte, det strækker sig langt udenfor det egentlige Norden. Straks söndenfor möder os nemlig endnu en större og nærbeslægtet Sprogklasse den *germaniske*, der atter deler sig i tvende store Grene, den *saksiske* og den egentlige *Tyske* (eller den neder- og over-tyske). Til den saksiske hörer især den gamle Frisisk og nu værende Hollandsk og Plattysk, saaog den gamle Angelsaksisk og nuværende Engelsk, ti denne regnes, hvor blandet den end er, med Rette herhen, efter hvad vi have set i det Foregaaende. Til de tyske hörer den gamle Mösogotisk, den nuværende Höjtysk og de söndertyske Sprogarter. Om alle disse og flere germaniske Sprogarter fortjener især Adelungs Mitridat at eftersees. Det er ikke let at give disse germaniske Sprog en almindelig Skildring, imidlertid kan dog mærkes at de have ikkun ên bestemt Artikkel, som er den samme baade ved Navneord og Tillægsord og bestandig sættes foran, de have ingen lidende Form til Gjerningsordene uden ved Omskrivning, og de fleste ende den upersonlige

Maade paa *n*. Den saksiske Gren er blödere og jævnere formedelst en större Mængde Selvlyd, og nærmere de nordiske Sprog; den tyske haardere og rigere paa Medlyd og saaledes ligere de slaviske Sprog; de nyere germaniske Sprog ere ligesom de nyere nordiske simplere i deres Bygning, og her ikke af saa megen Vigtighed som de ældre kunstigere.

Angelsaksisken kommer af alle de gamle Sprog Islandsken nærmest, imidlertid er den dog ikke det vigtigste i denne Undersögelse, da den i sine Afvigelser fra Islandsken har færre og simplere Böjninger til Ordene, hvorved den röber sig som et yngre eller dog mindre originalt og mere blandet Sprog; skjönt dens Litteraturs fornemste Periode er ældre end den islandske. Den har ogsaa den hele Tid fra Engellands Erobring af Sakserne til Sprogets Ophör haft saare liden Indflydelse paa det gamle nordiske eller Islandske. Ingen Nybygder bleve udsendte, intet betydeligt Tog foretaget fra Engelland til Norden, bestandig fandt det Omvendte Sted; men af de Sværme af Nordboer, som nedsatte sig i Northumberland og andre Egne, kom meget faa tilbage til Norden, de kunde altsaa ikke virke paa Sproget hjemme, om de end efterhaanden blandede deres Sprog med de gamle Indbyggeres. De derimod som plyndrede paa Landet, foragtede Angelsakserne med samt deres Sprog, kun de Faa som gik i Angelsaksisk Krigstjeneste og kom tilbage, som Egil Skallegrimssön o. fl. kunde maaskje bringe et eller andet Angelsaksisk med tilbage, men de vare kun faa, og det Nordiske var for længe siden saa ordnet og regelbundet, at ej heller dette kunde have nogen betydelig Virkning. Et eller andet enkelt Ord som dog snart igjen gik i Forglemmelse, om endog stundom en eller anden Digter

benyt-

benyttede sig af dem som sjældnere, er alt hvad heraf kunde flyde. Kristendommens Indförelse i Norden indbragte vel og enkelte angelsaksiske Ord, men ikke heller dette kunde virke betydelig paa Sproget i det Hele, eftersom den ikke var ledsaget med nogen Erobring eller Indvandring; men enkelte Personer maatte nödvendig lære Landssproget, og snart glemme Modersmaalet. Endelig har man ej heller i Norden studeret Angelsaksisk; for Handelens Skyld behövedes det ikke, da man var i Engelland saa vant ved Islandsken, og som et mere kultiveret Sprog gavnede det ikke stort, da Litteraturen bestandig var ubetydelig i det Hele, og Sproget næsten hele Middelalderen igjennem langt mere forvirret og blandet end det nordiske, hvilket foraarsagedes ved de idelige Krige, med Plyndringer og Indvandringer af Nordboerne. Det forholdt sig ligesom Folket bestandig lidende og Nordboerne bestandig indvirkende; först ved Knud den Stores Erobring af Engelland fik det mærkelig Virkning paa Danmark, men fra den Tid regnes og det Islandske at have begyndt at forfalde i dette Rige, saa at denne Indvirkning ikke kommer i Betragtning her, hvor vi tale om det gamle Sprog.

Af de övrige gamle germaniske Sprogarter er den mösogotiske uden Sammenligning den vigtigste, da det, vi have af den er omtrent 5 Hundredaar ældre end de ældste skrevne Lævninger af Islandsk, og dens Indretning kunstigere. Skade at vi have ikke mere deraf end nogle store Brudstykker af de 4 Evangelister og enkelte andre Smaastykker; dette indskrænker meget dets Brug til leksikalsk Sprogforklaring, hvor Angelsaksisk har et stort Fortrin. Men det, vi have, er tilstrækkeligt til nogenledes at uddrage deraf den hele Formlære i Sproget; denne har samme Egenheder som

de övrige germaniske Sprog, stemmer ellers i det Hele med den islandske, men har ofte længere Endelser, som bestaa af to Stavelser, giver os altsaa megen Hjælp til at finde deres Oprindelse. Sproget er langt haardere end det islandske, da det har flere Medlyde i Ordene. Udtalen, især Selvlydenes, stemmer ellers meget nöje overens med den islandske; man kan slutte sig til den med Sikkerhed af Sammenligning med Græsken, som Ulfilas, der indförte Bogstavskriften hos Goterne, især rettede sig efter, saaog med Islandsken, som Sproget selv har saa megen Lighed med; ligesom man omvendt ved Hjælp af den mösogotiske og islandske Udtale, med temmelig Vished kan slutte sig til de vanskeligste Punkter af den gamle ægte græske Udtale, f. Eks. til η der ingenlunde har været udtalt som æ, men som det lange og dybe danske e i: *lede, bred, tre, se,* og *ei* som har været det lange (dobbelte) danske *i*, saasom i: *Tid, Is, rig, file, fri*, hvorimod *i* har været det simple *i*, som nærmer sig til *e*, saasom i: *vis, lille, sidde, vi*, o. desl.

Af de nyere germaniske Tungemaal er Höjtysk vigtigst i grammatikalsk, og Plattysk og Hollandsk i leksikalsk Henseende; ti Höjtysken, hvorvel opkommet ved en Sammensmeltning af de egentlig tyske og de saksiske Sprogarter, har bevaret en stor Del af de gamle Endelser og Indretninger, men derimod vanskabt Ordene ved at forstærke Konsonanterne og forlænge Selvlydene eller udvide dem til Tvelyd. Den plejer saaledes at gjöre

k eller g til ch, saasom: weichen isl. víkia d. vige, sich sig, mich o. fl.

s — sch: schlagen isl. slá, schmieden smída, schneiden snída.

p til

p til pf: Kupfer af cuprum isl. kopar, Pforte af porta isl. port.

t — z, tz: Zoll isl. tollr, zittern titra, setzen setia, reitzen reita.

i (langt) — eī: reich ríkr, Eis ís, treiben drífa, Bley blý.

Plattysk og Hollandsk have derimod tabt de fleste gamle Endelser, men ofte beholdt Ordene i deres simple oprindelige Form. Disse germ. Sprog have endnu mindre end Angelsaksisk staaet i nogen indvirkende Forbindelse med det Islandske. I de ældste Tider vare vel Krigene imellem Danskerne og Sakserne hyppige, men de strakte sig sjælden eller aldrig til Sverrig og Norge, og synes ikke at have haft nogen mærkelig Indflydelse paa det gamle Danske, maaskje snarere omvendt dette paa Plattysk, eftersom store Stykker af Nordtyskland stundom var Danmark underlagte, men aldrig omvendt. Senere derimod har de tyske Hansestæders store Handel og Magt, vel og de tyske Lejesoldater, den lutterske Reformatsion, og den i Tyskland tidligere fremspirende Forfinelse og Litteratur, haft en meget kjendelig og uudslettelig Indflydelse paa den nyere Dansk og Svensk, ja endog efterladt sig enkelte Spor i det egentlige Islandske, men alt dette vedkommer ikke det gamle Nordiske, hvorom her tales.

Men skulde da ikke denne saa nær beslægtede, men större og sydligere Sprogklasse være den umiddelbare Kilde, hvoraf det Islandske og med det alle nordiske Sprog ere udströmmede, ligesom de nordiske Folk maaskje og kunde være indvandrede fra Tyskland til en Tid, som er ældre end al nordisk Historie? Dette synes vel i sig selv ikke urimeligt, men deraf at en Folkeslægt er kommet fra et Land, kan ikke sluttes, at

den

den nedstammer fra et senere der boende Folk. Kelterne synes og at have vandret igjennem Tyskland, men ere derfor ej Germaner; Jöderne indvandrede i Jödeland fra Ægypten igjennem Arabien, men ere derfor hverken Ægypter eller Araber. Saaledes kunde og Nordboerne være indvandrede fra Tyskland uden at være Tyskere. Men der gives intet Spor til at de ere komne fra det egentlige Tyskland til Norden; tværtimod gives der ikke saa faa eller svage Vink i Historien, til at de ere komne fra Pröjsen og de vestlige russiske Lande ved Östersöen, og tildels dybere inde fra Egnene norden for det sorte Hav eller det egentlige Skytien, hvorom mere i det följende. De have saaledes rimeligvis bestandig udgjort en beslægtet Stamme, sideordnet den germaniske, ikke oprunden af den. Dette synes og deres gamle Sprog at tilkjendegive, som baade i Ordforraad og Indretning har saameget ejendommeligt. Begge disse beslægtede Sprogklasser har man indbefattet under et fælles Navn, nemlig *den gotiske*. Adskillige Tyskere have ikke villet erkjende dette Navn, men med Magt villet at den skulde hede den germaniske, de synes dog heri mere at have set paa deres Fædrenelands Ære end paa det rigtige og passende, da Navnet germanisk er alt for indskrænket; men om man endelig vilde udstrække det saavidt, saa savner man atter et almindeligt Navn til den virkelige germaniske Stamme; Tysk kan man dog vel ikke kalde Angelsaksisk og Engelsk. Den lærde tyske Anmelder af Raskes Vejledning til det islandske Sprog, har foreslaaet at danne et almindeligt Navn af det gamle Ord *þiód* eller *þeud*, og i den Anledning at undersöge naar dette Navn ophörte at bruges i Norden; men det var i saa Fald

best

best at undersöge först, om det nogensinde har været brugt i Norden eller om Nordboer, hvorpaa jeg höjligen tvivler. De eneste Spor jeg kjender til en lignende Lyd i Norden er det isl. Fælledsord *þiód* ɔ: en Natsion, et Folkeslag, hvoraf det synes ligesaa ubekvemt at tage et almindeligt Navn, som om man vilde kalde de österlandske Folk *Gojim* eller de italiske *gentes* eller *de Gentiske*. *Thy* i Jylland heder ogsaa paa Islandsk *þióda*, men det kan vel aldrig være dette, som Anmelderen mener. Endelig er det islandske Navn paa det egentlige Sverrig: *Svíþiód*, men dette er dannet af det svenske Folkenavn *Svíar* og *þiód*, som her har Betydningen af Land ligesom i *Godþiód* ɔ: Goternes Land, det samme som *Godheimar* med et andet Ord; men af et Fælledsord paa Land kan intet Navn dannes for disse Folkeslag, eftersom enhver Folkefærd bor i et Land. Men ligesom et Navn dannet af *þiód* synes intet mindre end passende, og Ordet *germanisk* er alt for indskrænket, da det kun indbefatter den ene Halvdel; saa vilde *skytisk* atter være alt for udstrakt, og maaskje tillige endnu for vaklende. Der gives da neppe noget andet passende Navn end gotisk; dette er det eneste som vi finde med Sikkerhed baade i Sönden og Norden, og som paa begge Steder har været et Hovednavn, og Forveksling med de egentlige Goter kan let forebygges med at nævne enhver Stammes Navn fuldt: Östgoter, Vestgoter, Mösogoter, desuden er det egentlig kun Tillægsordet *gotisk*, som vi behöve til et almindeligt Navn for de gotiske Natsioner og gotiske Sprog. Saaledes er ogsaa for længe siden Ordet *gotisk* brugt i Dansk, Svensk, Engelsk og Fransk; vi sige ogsaa gotiske Bogstaver, gotisk Bygnings-

ningskunst o. s. v., alt i samme Bemærkelse. Vi kunne da tröstig beholde dette Navn indtil et mere passende opfindes. Denne store gotiske Sprogklasse, synes, eftersom dens ene Del ikke vel kan være oprunden af den anden, at have en fælles Oprindelse, har man funden den, saa har man funden Islandskens Udspring og omvendt. Saaledes er vor Gjenstand vel betydelig udvidet, men just derved er det bleven lettere at finde eller i det mindste bevise dens sande Oprindelse; ti dertil er det nödvendigt at kjende dens fulde Udstrækning og alt hvad dermed staar i nöje Forbindelse.

Tredie Hovedstykke.

Om Kilden til de gotiske Sprog, især til Islandsken.

Det maatte da her allerförst frembyde sig for os som en Gjenvej til Maalet, om den gotiske Klasses, eller især den germaniske Hovedgrens Oprindelse maaskje allerede var opdaget; eftersom vi have set, at det Islandske maa have samme Herkomst. Men Meningerne ere her uendelig delte. Da Kristendommen og Videnskaberne gjenfödtes i Evropa, bleve man ligesom pludselig berusede af al den Herlighed, som disse Gjenstande fremviste, og det i den Grad, at man forsmaaede alt andet. Teologerne udraabte Hebraisken for det helligste og ypperste af alle Sprog, det havde Gud selv talt med de ældste Mennesker, og det havde Adam og Eva brugt i Paradis, derfra maatte altsaa de övrige Sprog, som alle forskreve sig fra den babyloniske Taarnbygning, nödvendig nedstamme, hvilket mange endog til de senere Tider meget alvorlig have paastaaet. Dem af dette Parti, som vilde undersöge Folkeslægternes og Sprogenes ældste Oprindelse, kom det altsaa blot an paa i Moses Böger at opspore noget, der paa en eller anden Maade lod sig bringe til Lighed med den forehavende Gjenstand; og man kan ikke undres over at dette lykkedes saavel, da man i Forvejen var saa overbevist derom.

derom. De övrige Lærde forfaldt til en ligesaa overdreven Agtelse for Græsk og Latin. Hvad der ikke var jödisk det var vanhelligt og afskyeligt, hvad der ikke var græsk eller rommersk det var barbarisk og foragteligt. Dette Parti udledte de vanskelige Ord i de nordiske Sprog af det förste beste, der havde Lighed dermed i Græsk eller Latin, derimod vilde det været en Formastelse at udlede noget i disse Tungemaal af de gotiske eller andre evropæiske Sprog. Denne Vane opkom maaskje eller i det mindste bestyrkedes derved, at de saakaldte romanske Sprog, Italiensk, Spansk, Portugisisk, Fransk, öjensynlig maatte udledes af Latinen, ikke omvendt; fandt man nu enkelte lignende Spor i de andre Sprog, kunde man let forledes til at tro det samme var Tilfældet her, og glemme at Forholdet dog virkelig var langt anderledes. De sydvestlige Sprog opstode efter Rommerrigets Fald i Lande, hvor Latin flere Hundredaar havde været herskende, men de nordevropæiske Sprog ere ligesaa gamle som Folkene, der tale dem, i det mindste hvad deres indre Væsen angaar; da intet fremmed Tungemaal nogensinde har trængt igjennem til det evig ubetvungne Norden. Andre have villet udlede de gotiske Sprog af Keltisk, andre af Slavisk, atter andre af Persisk, Indisk o. desl., men ingen har tænkt paa at hele Grammatiken maa forklares af samme Kilde som Ordene i Sproget, Ingen har tænkt paa noget egentlig Bevis eller Regel for sin Fremgangsmaade. Vi kunne derfor ikke vide hvilken af alle disse Gisninger, der alle have noget som taler for dem, muelig skulde være den rigtige, med mindre vi gjennemgaa og pröve enhver især; men denne Fremgangsmaade vilde baade være kjedsommelig og usikker; ti muelig var det at ingen af Gisningerne befandtes

sand,

sand, og da var det hele möjsommelige Arbejde forgjæves; jeg har derfor heller villet gaa en anden Vej, som ufejlbarlig maa lede til Kilden om den nogensteds er til, nemlig at sammenligne Islandsken med ethvert af de omgivende Sprog, indtil det findes hvoraf baade dens Indretning og Ordforraad bekvemt kan udledes, og som virkelig er ældre. Det synes da naturligst at begynde med de nærmeste.

1. Grönlandsk.

Betragte vi da de omgivende Natsioners Sprog, for at opdage om det gamle nordiske der skulde have sin Kilde; da frembyder sig allerförst og nærmest ved Island, som nu i mange Hundredaar har været dets Hovedsæde, Grönlandsken; men dette Sprog er saavel som de övrige amerikanske af en höjst forskjellig særegen Beskaffenhed. Navneordene have Flertal og Ejeform, men ingen videre egentlig Deklinatsion, denne erstattes af en næsten uendelig Mængde Suffixa eller Endetillæg, som træde istæden for Ejendomsstedord, Præpositsioner o. desl., hvorved et Navneord kan faa nogle hundrede forskjellige Former. Egne oprindelige Tillægsord har Sproget næsten ingen, men bruger isteden for dem Gjerningsord og Partisipper eller Tillægsformer, (som man maaskje kunde kalde dem efter deres Hovedbeskaffenhed, da de ere Former af en anden Klasse brugte som Tillægsord). Gjerningsordenes Böjning er saa vidtlöftig formedelst de mangfoldige Maader, Tider, nægtende Former og Endetillæg, som træde isteden for Bindeord, Bibestemmelser og Gjenstandsstedord o. s. v., at de forskjellige Former, et grönlandsk Gjerningsord kan modtage, stige til Tusinder. Foruden

uden alle de Smaaord, som i andre Sprog ere selvstændige, men i Grönlandsken, som sagt, bestaa i smaa Tillæg der hæftes ved Hovedordene, ere disse Hovedords Sammensætninger med hinanden indbyrdes saa uendelig mangfoldig og hyppig, at hvad man i andre Sprog siger i en hel Sætning ofte bliver udtrykt ved et eneste langt og uhyre sammensat Ord i Grönlandsken. Den leksikalske Overensstemmelse er lige saa ringe eller rettere Forskjelligheden er i Sprogets hele Ordforraad fra de gotiske ligesaa stor, og da nu tillige intet historisk Vink gives i de ældre Tider til Islands eller det övrige Nordens Befolkning fra Grönland eller Amerika, men tværtimod alle pege til den modsatte Side, saa vilde det være höjst overflödigt at udföre denne Sammenligning videre.

2. Keltisk.

Derimod forefinde vi i Evropa, naar vi gaa videre mod Sydvest, en anden gammel, i sin Tid udbredt og mærkværdig Folkestamme og Sprogklasse i umiddelbar Berörelse med den gotiske, med hvilken den ogsaa bestandig har staaet i mangehaande Forbindelser, nemlig den keltiske; fra denne have mange antaget at den gotiske nedstammede, vi skulle derfor dvæle noget længer ved den. Sikkerlig er den keltiske Folkestamme ên af de allerældste i Evropa, er den, som de övrige antages at være, kommet fra Asien, da viser allerede dens Plads at den maa være först udvandret, og vi finde den ogsaa i Italien, Gallien og paa de britanniske Öer ved de förste Efterretninger, vi have om disse Lande. Det lod sig og tænke, at den var kommen fra det egentlige Afrika igjennem Italien, eller fra Mauretanien igjennem Spanien foran den iberiske Stamme,

men

men ogsaa i disse Tilfælde maa den være indvandret förend Historien begynder. Der er, med Undtagelse af Græker og Rommere, om ingen anden Folkestamme eller Sprogklasse skreven saa meget, men maaskje om ingen udfunden saa lidet. Især har man skreven en uendelig Mængde om Gallerne, uagtet det er netop dem hvorom Historien har lævnet os det allermindste. Af deres Sprog er intet tilovers uden enkelte neppe kjændelige Ord, som de rommerske og græske Forfattere have opbevaret, af deres Religion, Bedrifter og Oldsager faa eller ingen Spor uden enkelte löse Vink hos Rom. og Gr. Det var at önske man havde taget sig for, at samle hine Ord, uddrage og ordne alle disse Efterretninger, og derpaa ved Sammenligning med hvad vi vide om de övrige keltiske Slægter, at oplyse og forklare dette, og ikke förend man var færdig dermed, tænke paa at anvende det til at uddrage ny Slutninger om Folkenes og Sprogenes Slægtskab og Oprindelse; men man har gaaet den modsatte Vej, og straks villet anvende de enkelte Steder, man er truffen paa, uden at betænke om det passede med det övrige. Kun for at bestyrke saadan Anvendelse har man givet sig af med Forklaringer, som derfor bestandig maatte blive höjst ensidige. De Gamle vare, som bekjendt, i hvad der angik fremmede Folk og Sprog meget skjödeslöse. Man ansaa alt hvad der ikke var græsk og rommersk for barbarisk; Faa skjöttede om at kjende disse Barbarers Sæder, endnu Færre om at lære deres Sprog. Deres Ord eller Navne fik græsk eller latinsk Tilsnit, deres Guder græske og latinske Navne. Nationalinteressen var ogsaa hos de Gamle alt for meget henvendt paa de indre Anliggender eller Forholdet med de nærmest omgivende mægtige Stater, til at de skulde have skjænket saa vanskelige

Un-

Undersögelser om fjærne Lande nogen betydelig Opmærksomhed. Ingen Under derfor at de Efterretninger, de give os om de nordlige og vestlige Folk i Evropa, ere saa forvirrede og modsigende, ingen Under at de have givet Anledning til de forskjelligste Systemer. Hine Efterretninger trænge unægtelig ofte til Berigtigelse endnu oftere til Forklaring, men ingen af Delene kan tilvejebringes uden den fordomsfrieste Sammenligning og Undersögelse af de Gamle selv, forenet med gründig Kundskab om og dyb Indsigt i hvad den ödelæggende Tid endnu har lævnet os af disse Stammer; og selv med disse Egenskaber vil man vel ofte kunne fejle, ofte komme til at erkjende sin Uvidenhed. Men den menneskelige Aand vil saa nödig gaa den lange og trange Undersögelsens Vej, og det ligesaa lidt i Oldsager og Historie som i Filosofi og Religion, og dog gives der ingen anden kortere Adgang til Sandheden. Den vil straks have Udslaget, og naar den ên Gang ved en Gisning har fastsat dette, söger den sædvanlig ikke at berigtige sine Forestillinger, men at læmpe Alt efter sit System, som den opbyder alle Kræfter til at forsvare. Det System, som ên har opfunden, optages af en anden, som atter tilföjer sit; saaledes indvikler man sig uformærkt i et uoplöseligt Virvar af Vildfarelser og gaar bestandig videre for at redde det foregaaende. Man kjæmper derfor som for Ære og Liv, og de groveste Lidenskaber blande sig i Spillet, saa at efter et langt Tidsrum er det mangen Gang tvivlsomt, om man har nærmet sig elles fjærnet sig fra Sandheden. Saaledes er det omtrent gaaet med Striden om Ossians Ægthed, saa og for det meste med Undersögelsen om Kelterne, deres Ælde, Herkomst, og de fra dem nedstammende Folk.

Pel-

Pelloutier og efter ham mangfoldige andre, som det vilde blive alt for vidtlöftig her at anföre, har paastaaet at Kelterne ivar det mest udbredte Folk i hele det vestlige Evropa, og at alle andre Stammer i denne store Strækning vare Nybygder fra Kelterne eller nærbeslægtede Folk og ligesom Grene af den samme Stamme. *La Tour d'Auvergne* (le premier grenadier) har for ganske nylig drevet denne Paastand allervidest. *Det keltiske Akademi*, som nys er oprettet, ytrer ogsaa Meninger, som ikke give hans meget efter. Da dets Samlinger er det nyeste af Betydenhed over denne Materie, tillade man mig at anföre adskillige Steder deraf til en Pröve. I förste Bind af dette Akademies Skrifter, som udkom 1807, heder det da om Kelterne: „*Si l'on remonte la longue descendance de toutes les sagesses de l'orient, ne trouve-t-on pas le commentaire, le développement, et plus souvent aussi la degeneration des principes, et des opinions de leur Sages? Toutes les langues sont riches des débris de leur langue originaire; tous les arts sont posterieurs à leurs arts. — — — Peutêtre même ne seroit il pas impossible à qvelqves sçavans de prouver qve la présence des Francs parmi nous est bien moins le résultat d'une invasion qve du rétour d'une grande portion de nos freres dans leur première patrie. — — — Le but de l'Academie est donc: 1) de réproduire l'histoire des Celtes, de rechercher leurs monumens, de les examiner, de les discuter, de les expliquer. 2) d'étudier et de publier l'etymologies de toutes les langues de l'Europe* (hvorfor ikke de asiatiske med?) *à l'aide du Celto-Breton* (ɔ: Armorisk), *du Gallois* (ɔ: Kymrisk), *et de la langue Erse* (ɔ: Irsk og Skotsk). — *— Mais si l'histoire des Celtes ne se trouve point dans un recueil particulier, ainsi qve l'a judicieusement remarqvé Mr. de Cambry, ce savant distingué, dont le nom ouvre hono-*

honorablement la liste des présidens de l'Academie Celtique, cette histoire est écrite à la tête de l'histoire de tous les peuples. — — Cette science antérieure (Druidismen) *ne donne-t-elle pas encore des résultats astronomiques aux Chinois et aux Indiens? n'a-t-elle pas introduit ces grandes opinions de l'unité d'un Dieu, de l'immortalité de l'ame, des peines et des récompenses futures, chez les Etrusques primitifs, sortis de la Rhétie toute celtique, chez les premiers Grecs; chez les Thraces, les Gètes, les Ahiens, les Bactriens; tous peuples celtiques?"* (Se Sammest. S. 23.) Og disse Paastande fremsættes med temmelig Varme. Det engelske arkæologiske Selskab i London bebrejdes paa flere Steder ikke uden Bitterhed (f. Eks. S. 14, 15 og 23) at ville tilegne sig udelukkende den keltiske Natsions Hæder; men var det virkelig saa stor en Ære at være i Forbindelse med en Folkestamme, der saagodt som overalt har ligget under for sine Fiender og aldrig særdeles udmærket sig ved nogen Kultur eller Litteratur, Kunst eller Videnskab, saa har dog unægtelig Engellænderne den Fordring derpaa forud for de Franske, at alle de overblevne Lævninger af den hele Stamme (paa en ubetydelig Del nær, som dog er kommen fra Britannien) endnu ere bevarede inden for den brittiske Stat. Nordboerne faa ogsaa et lille Rap S. 69: *„Vous* („Akademiets Medlemmer) *éprouverez des obstacles, n'en doutez pas, de la part de ces nains spirituels et legers, dont l'Edda peupla les froides contrées de son olympe."* Om Edda gives S. 45 den Oplysning: *„que l'Edda en particulier à été recuelli par Snorro et Sturlesson."* Imidlertid bör man ikke egentlig lægge det keltiske Akademi til Last hvad der maatte befindes i dets Skrifter; ti det erklærer bag paa Titelbladet, at det ikke agter at antage de Ideer, der ytres af dets Medlemmer, eller at binde

sig

sig til noget System; alt hvad man altsaa kan sige, er, at Akademiet maaskje ikke burde optage andet i sine Samlinger, end hvad der kunde være et videnskabeligt Selskab i en dannet Natsion værdigt, om end Sligt blev indsendt af dets Medlemmer, ifald et Selskab kan antages at være forskjelligt fra dets Medlemmer. Dette være nu som det vil, saa synes det som man her har været lidt partisk, og mere haft Natsionalære end Sandhed for Öjne; ti denne Gudindes rene og ædle Dyrkere pleje sjælden at tolke deres Iver eller Glæde i et saadant Sprog. Holdt imidlertid, som altid kunde tænkes mueligt, disse Paastande Stik; saa vare vi her ved Enden af vor Undersögelse. Det gamle nordiske maatte da som alle andre evropæiske Natsioners Sprog forklares af de keltiske; men det modsatte Parti nægter alt dette uden Undtagelse.

Ingen har med mere Grundighed og Sindighed angreben Pelloutiers og Eftersnakkeres Paastande, end den engelske Oversætter af Mallets Introduction à l'histoire de Dannemarc. Hans vigtigste Modgrunde ere: at de Ligheder som anföres imellem de gotiske og keltiske Folkeslags Sprog bestaa for det meste i blotte Udledelser af Navne paa Stæder og Egne, men disse ere dels usikre, dels kunne tilstrækkelig forklares af Vandringer eller Nybygder eller desl., hvorimod Sprogene selv meget mere synes aldeles forskjellige. Ligheder i deres Levemaade, Sæder og Skikke, ere blot saadanne, som maa findes hos alle raa Folkeslægter paa samme Trin af Dannelse og omtrent under samme Himmelegn. Derimod anföres, at Cæsar, som best maatte kjænde dem, beskriver i 6te Bog Galler og Germaner udtrykkelig som forskjellige. Hos Gallerne vare egentlig blot Druiderne og Hövedsmændene fri, og Almuen

næsten Slaver, hos Germanerne tværtimod vare Alle lige fri, hvilket og gjælder om Nordboerne og synes at være en Hovedforskjellighed i den borgerlige Indretning. Ogsaa disse Folkes Religioner vare höist ulige; Gallerne havde Druider, Goterne intet sligt. Druiderne lærte Sjælevandring, Germanerne antoge fast Himmerig og Helvede, hvorfra man ikke kunde komme tilbage. Druiderne holdt sin Lære hemmelig og vilde ikke lade den blive optegnet. Hos Nordboerne sang Skaldene om Guderne og deres Bedrifter og Skjæbne ganske aabenlyst (og saadanne Sange ere til endnu, f. Eks. prymskvida og Skirnirsför o. fl. i Edda, som tillægges Sæmund). Dog tilstaaes at de gotiske Folk kunne have optaget et eller andet af Kelterne, som rimeligvis tilforn have haft de Lande i Besiddelse hvori Germanerne indvandrede. Adelung har ogsaa antaget denne Mening i sin Mitridat, hvor han paa sin Vis forfægter den drabelig, dog, som det synes, uden at have kjendt den nysanförte engelske Fortale.

Da altsaa Meningerne om den keltiske Sprog- og Folkestamme ere saa delte, og Striden er os her saa saare magtpaaliggende, vil det uden Tvivl være sikrest, at gaa til Kilden selv, og betragte noget nöjere disse Sprog og deres Forhold til Islandsken. Denne Sprogklasse deler sig da ligesom den gotiske i to store Afdelinger: 1) den ene herskede i Gallien og Britannien, men den galliske Sprogart er saa godt som rent udrydet af Rommerne, og har kun efterladt sig yderst svage og usikre Spor i Navne paa Stæder og Personer, samt nogle enkelte Ord i Latinen og Fransken, hvilke sidste dog kunne være indkomne fra det Armoriske, hvorom snart. Vi skulde derfor ikke vide noget betydeligt eller vist om dette Sprog og dets Forhold til de andre af

samme

samme Klasse, hvis vi ikke af de rommerske Forfatteres Udsagn bleve forsikrede, at det var omtrent det samme som det brittanniske, „*sermo haud multum diversus*" siger Tacitus i Agricola Kap. 11. Den brittiske Gren derimod kjænder man langt nöjere, man har Lævninger af den til enhver Tidsalder ligefra Rommernes Tider og til den Dag i Dag; heraf synes det da rimeligst at give denne Afdeling Navn, som jeg mener kunde være *den brittiske* eller gallo-brittiske. Under Rommernes femhundredaarige Herredömme optoge Britterne tilligemed rommerske Sæder, Videnskaber og Religion (den kristne) ogsaa en betydelig Del latinske Ord i deres Sprog, som endnu ere tilbage; men da Sakser og Angler indtoge Brittannien flygtede de fortrængte Britter dels til Væles (som efter dem paa Islandsk kaldes *Bretland*), dels til Kornvæl og dels til den ligeover for liggende Strækning af Gallien (tractus armoricus) som efter dem siden fik Navnet Bretanje. Herved oplöstes og deres Sprog i trende Grene: a) Hovedstammen forblev i Væles, som var det störste Land og længst bevarede sin Selvstændighed og Nationalitet, der tales det og endnu renest. Engellænderne kalde denne Sprogart efter Landets Navn *Welsh*, men da vi ere vante til at forbinde et andet Begreb med dette Ord, saa synes det best at beholde det ogsaa hidtil i Dansken brugelige Navn *Kymrisk*, hvilket stemmer overens med det Navn, som Folket giver sig selv og sit Sprog, nemlig: *Cymrig* og *Cymraeg*. Andre kalde det *Kambrisk* eller *Kambrobrittisk*, jeg ved ikke paa hvad Grund. b) Den *Kornvælske* var bestandig en ubetydelig Afart af Kymrisken og er nu aldeles forsvunden. c) Den tredie Sprogart i Frankrige plejer man at kalde efter Landstrækningens gamle Navn *den armoriske*, den er meget

blandet og synes at være sin Undergang nær. Man ser af det foregaaende at den ingenlunde er en Lævning af det gamle galliske, som nogle Franske have villet, men en Art af Kymrisk kommen fra Brittannien til Frankrig i senere Tider, hvilket Landskabets Navn noksom beviser. Den 2den store Afdeling af den keltiske Sprogstamme er den saakaldte *gæliske*, der deler sig i to Grene efter de to Lande hvor den endnu tales, nemlig: a) den *irske* (irish) i Irland og b) den *Höjland-skotske* i de nordlige Dele af Skotland. Disse to synes kun at adskille sig höjst ubetydelig, omtrent som Dansk og Norsk. Den synes at være kommen til Skotland fra Irland tilligemed en irsk Nybygd, og det sædvanlige Navn, som Engellænderne tillægge den, *Erse*, at være det samme som vort *irsk* efter en gammel Udtale. Paa dette Sprog er det Ossian skal have digtet. Den gæliske Afdeling skal have optaget adskilligt Kantabrisk, fra en spansk Koloni, som i gamle Tider er kommet til Irland, og dette har, mener man, paa den ene Side, ligesom paa den anden Latinens Indflydelse paa den brittiske Gren, gjort, at disse tvende Hoveddele afvige saameget fra hinanden. Til den gæliske Klasse kan endnu regnes den temmelig blandede *manske* Sprogart paa Öen *Man*. Den hele nuværende keltiske Sprogklasses Inddeling bliver da kortelig följende:

Keltisk

Brittisk — Gælisk

Kymrisk, (Kornvælsk), Armorisk. — Irsk, Höjlandskotsk, Mansk.

I alle de keltiske Sprog bruges, ligesom i de gotiske, latinske eller andre deraf fordrejede Bogstaver, men Retskrivningen er i de förstnævnte indrettet paa

en

en ganske egen og besynderlig Maade; den er især i de gæliske Sprog og allermest i Irsk himmelvidt forskjellig fra Udtalen og har til Hovedhensigt at udtrykke Ordets Oprindelse, hvorimod man i de gotiske Sprog, hvorvel med betydelige Forskjelligheder, söger at betegne Lyden saa nöje som mueligt, og Ordets Udledelse bliver aldrig mer end Bisag. Da Irlænderne söge under alle Ordenes Forandringer at beholde deres oprindelige Bogstaver, saa faa disse derover allehaande höjst forskjellige Udtaler, hvilket da maa betegnes ved Tilsætning af andre Bogstaver, ofte blive de ved saadan Tilsætning aldeles stumme; f. Eks. *p* er stumt efter *h*, og *h* efter *m*, *s* efter *t* eller *g*, *f* efter *b'*, *d*, *t*, *m*, *d* efter *n* o. s. v., hvilket gjör Læsningen i disse Sprog höjst vanskelig og næsten umuelig for Fremmede, hvor regelret den maaskje end kan forekomme de Indfödte.

Men Retskrivning beroer for en stor Del paa de förste Skriveres Indfald og de seneres Brug, den er noget fra Sprogets Væsen ganske forskjelligt, Sprogene kunde derfor muelig være meget nær beslægtede uagtet Retskrivningen var höjst ulige; men hvad de keltiske og gotiske Sprog angaar, saa synes Forskjellen i deres Indretning ikke meget mindre. F. Eks. i Kymrisk, som især er det hvoraf man har villet udlede de gotiske Sprog, have Navneordene to Kjön, nemlig Hankjön og Hunkjön ligesom i Hebraisk og endel nyere Sprog; men ingen Forholdsformer eller Kasus. Ejeforholdet udtrykkes omtrent som i Hebraisk ved at sætte Ordet sidst, f. Eks. *gŵr* en Mand, *pen gŵr* en Mands Hoved. De af Naturen dobbelte Lemmer betegnes med et Slags Totalsform, der dannes ved at sætte *deu*, *dwi* (: duo, duæ) foran, og foretage de behörige Forandringer med efterfölgende Bogstav, som var der förste i Ordet,

f. Eks.

f. Eks. *troed* en Fod, *deudroed* Fødderne, *llaw* en Haand, *dwylaw* Hænderne. En noget lignende Totalsform findes i de littauiske Stedord, hvor dog Talordet sættes bagefter, saasom: *ju-du* i Hunkj. *ju-dwi* (ɔ: σφω). Flertallet dannes i Kymrisken paa mer end tyve forskjellige Maader, dels ved Forandring af Selvlydene, dels ved Bortkastelse dels ved Tilsætning af en Stavelse i Enden, dels ved flere af disse Afændringer tillige, f. Eks. *meddwl* en Tanke *meddylau*, *daigr* Taare *dagrau*, *ffau* en Hule *ffeuau*; *haint* en Sygdom *heiniau*; *pràff* tyk *preiffion*; *tŷ* et Hus *tai*; *dâll* blind *deilliaid*; *brawd* en Broder *brodŷr*; *ych* en Oxe *ychen*; gammelt *dŷn* et Mandfolk *dŷniadon*; *gwraig* en Kvinde *gwragedd*; *celain* et dödt Legeme *celanedd* eller *celaneddau*; *gwàl* en Mur *gwèlyâd*; *parêd* en Væg *parwydydd*; *bŵch* en Gjedebuk *bychod*; *câr* en Slægtning, Ven *ceraint*; *maen* en Sten *meini*, o. fl. desl. Hvorimod Islandsken, som de övrige gamle gotiske Sprog, have egentlige Deklinatsioner med Forholdsformer, og danner Flertallet kun paa bestemte Maader eftersom disse Böjningsmaader medföre. I Begyndelsen af Ordene har Kymrisken en for de gotiske Sprog aldeles fremmed Forandring af Medlydene efter de foregaaende Bogstaver eller Ord, f. Eks.:

tŷ et Hus	*pen* et Hoved
iw dŷ til hans Hus	*ei hen* hans Hoved
allan o 'i thŷ ud af hendes Hus	*ei phen* hendes Hoved
dodrefn fy nhŷ mit Huses Besætning.	*fy mhen* mit Hoved.

Saaledes have ogsaa Ordene, som begynde med *c* (læs overalt *k*) fire Former, f. Eks. *câr* en Paarörende, *ei gâr* hans Paarörende, *ei châr* hendes Paarörende, *fy nghâr* min Paarörende, de med *b*, *d*, *g* have tvende Former, f. Eks. *gwâs* en Tjener, *ei wâs* hans Tjener, *fy ngwâs* min Tjener; de med *ll*, *mm*, *rh* have tvende Former,

mer, da de forandre dette til *l*, *m*, *r*, saa og de, der begynde med en Selvlyd, hvilke sætte *h* foran denne. Selvlydsforandring er ogsaa i dette Sprog hyppig: *a*, *e*, *o*, *w* blive alle til *y* naar de staa i sidste Stavelse eller i Enstavelsesord, *a* forandres desuden til *e* naar det stod i næstsidste Stavelse. Det vilde være for vidtlöftigt her at beskrive udförlig dette Sprogs övrige Indretning, kun maa jeg endnu anmærke, at Gjerningsordene have allehaande Endelser paa Selvlyd og Medlyd, f. Eks. *poethi* hede, brænde, *uno* forene, *methu* forgaa, aftage, *ethol* vælge, *tywalt* udöse, o. desl., tværtimod de gotiske Sprogs Natur saavelsom de fleste övrige Tungemaals i Evropa. Afledningsord har Kymrisken i stor Mængde, de dannes ved mangehaande Forstavelser saaog Endestavelser, og have kun liden Overensstemmelse med de gotiske Sprog, de fleste ere dog som i disse Navneord og Tillægsord.

Af det her anförte vil man let overtyde sig om, at der imellem disse og de gotiske Sprogs Grundvæsen er ingen eller dog saare liden Forbindelse, og at det i alt Fald vilde være aldeles urimeligt og modstridende al sund Sprogforklaring, at udlede den gotiske Sprogklasse af denne eller omvendt. Den Lighed der altsaa i Kymriskens Ordforraad, maatte befindes, saavelsom og enkelte Overensstemmelser i Afledninger og Böjninger, kan ikke vel tilskrives andet end Blanding, og denne er virkelig saa stor at det neppe vil være overdreven at antage omtrent $\frac{1}{4}$ af Sproget for Gotisk og en anden Fjerdedeel for Latin. De Ord, som ligne Latinen, kunne vi forklare os af Rommernes lange Herredömme i Brittannien; ti hvorvel ogsaa nogle keltiske Ord, som endnu ere til i det kymriske, kunne være indkomne i den gamle Latin fra Gallerne i Italien, saa

synes

synes disse dog at være faa, saa man maa være höjst forsigtig i sine Slutninger derom. Det forstaar sig at man först maa undersöge om Ordet ikke findes i de græske Dialekter, dernæst om det er til baade i de gæliske og brittiske Sprog; ti da er i det mindste Sandsynligheden stor. De gotiske Ord kunne dels være indkomne fra Angelsakserne eller de senere Engellændere, dels og fra en ældre Blanding af keltiske og germaniske Folk i Belgien, hvorfra de nu værende Kymrer kunde antages at nedstamme. Nogle Ord ere ogsaa aabenbar af disse Sprog overgaaet i de gotiske, enten derved at gotiske Stammer ere komne efter keltiske i Besiddelsen af adskillige Lande, eller udgaae Ligheder i Islandsk, Angelsaksisk og Engelsk fra Nordboernes og Angelsaksernes idelige Krige og Forbindelser med disse Folk, der strækker sig igjennem hele Middelalderen. En Slump Ords Ligheder med Græsk, Littauisk og Finsk synes at forskrive sig fra ældre Handeler imellem disse Folkeslægter end Historien vêd at fortælle om, eller maaskje at være udbredte til begge Sider fra den gotiske Sprogklasse; ti saalænge som Overensstemmelsen ikke strækker sig i betydelig Grad til den indre Bygning i Sprogene kan ikke antages noget Grundslægtskab. Til Pröve anföres her adskillige af disse Ord, hvoraf man saa overilet har sluttet til Sprogenes og derfra til Folkeslagenes Slægtskab og Oprindelse.

Först Ligheder med Latinen:

Kymrisk.	Latin.	Kymrisk.	Latin.
aur	*aurum*	*pared*	*paries - etis*
arfiant	*argentum*	*ffurf*	*forma*
ystaen	*stannum*	*tyrfa*	*turba*
arff	*arma*	*ysplennydd*	*splendidus*
ffenestr	*fenestra*	*llavdd*	*laus* (for *lauds*)

Kym-

Kymrisk.	Latin.	Kymrisk.	Latin.
manth (Kjæbe)	*mandere*	*llyfr* (en Bog)	*liber*
rhâd	*gratia*	*nôd*	*nota*
pyſg	*piscis* (ɔ: piskis)	*môdd*	*modus*
mûd	*mutus*	*pobl*	*populus*
sŷch	*siccus*	*urdd*	*ordo*
canu	*canere*	*dawn*	*donum*
ffydd	*fides*	*glûd*	*gluten*
diaſt	*diabolus*	*pwdr*	*putridus*
dêw	*deus*	*trist*	*tristis*
yspryd	*spiritus*	*all*	*alius* ἄλλος
bibl	*biblia*	*plygu*	*plicare.*

Til Eksempler paa Ligheden med Islandsken og de gotiske Sprog maa tjene:

Kymrisk.	Gotisk.
llaw (en Haand)	isl. *lôfi* den flade Haand inden i, *glôfi* en Handske
clust (et Öre	— *hluſt* det indre Öre, Höregangen, *ad hluſta* at lytte
troed (en Fod)	— *troda* d. at træde, trykke, lat. *trudes* en Kofod, *trudere* at trykke, drive, stöde
hwrdd	— *hrútr* (en Vædder)
hafr (en gildet Buk)	— *hafr* en Buk, lat. *caper*
march (en Hest)	— digt. *mar* en Hest, *meri* Hoppe (Mær)
noe (et Trug	— *nór* et Hærdetrug (i en Smedde)
ofu	— *ógn* Forfærdelse
gwawd (stundom *wawd*)	— *ódr* (Æredigt)
gwynt	— *vindr* lat. *ventus*
gwydd	— *vidr*

Kym-

Kymrisk.	Gotisk.
lledr	isl. *leđr*
brawd	— *bródir* (lat. frater)
bwrdd	— *borđ*
draen	t. *Dorn* (isl. þorn)
séren kornv. steren	— *Stern* (isl. ſtjarna)
bwch en Gjedebuk	— *Bock*
bara	isl. *braud* (ɔ: Bröd)
côb	— *kápa* d. Kaabe
dwndwr (Larm)	d. *at dundre*
clŷd	isl. *hlýr* d. Ly
llawr	— *flár*
tewi	— *þegia* d. tie (taceo)
bwa	d. en *Bue* (isl. bogi)
melin	isl. *mylna* en Mölle
ych	— *uxi* t. Ochs
echel	d. *Axel* t. Achsel
ystang	— *Stang* (isl. ſtaung)
cus, *cusan*	— *Kys* (isl. kofs)
carl Bonde, Tölper	isl. *karl*
sûr	— *ſúr*
crwm	t. og d. *krum*
newydd	isl. *nýr*, d. *ny*, t. *neu*
taw	— *þögn* (þagnar) d. *Tavshed.*

Eksempler paa Ligheden med andre Sprog ere:

Kymrisk.	Andre Sprog.
tad (Fader)	finsk *taata* samskrit *tada*, *tahata*, litt. *tetis*
mam (Moder)	littauisk *momà*, isl. *mamma!* (Börns Tiltale)
brawd (Broder)	russ. *braz*, polsk det samme

Kym-

Kymrisk.	Andre Sprog.
pen (Hoved, Anförer)	finsk *pää* Ejef. *pään*; *pan* paa Ömisk er Herre og i de saksiske Bönner til Odin forekommer *ilp osk und osken pana* ɔ: hjælp os og vor Anförer, litt. *ponas* Herre
môr (Sö, Hav)	russ. og böm. *more*, polsk *morze*, isl. digt. *mar*, lat. *mare*, litt. *màrès*, finsk *meri*, t. *Meer*
môr (en Myre)	russ. *muravej*, finsk *muurainen*, isl. *maur*
dant (en Tand)	gr. ὀδους (for ὀ-δοντ-ς), lat. *dens* (for dent-s), litt. *dantis*, isl. *tönn* (Ejef. *tannar*), sv. og d. *Tand*, t. *Zahn*
nef (Himmel)	— νεφυς, lat. *nubes*, russ. *nebo* (ɔ: Luften, Himmelen), polsk *niebo*
nifwl	— νεφελη, lat. *nebula* (hvoraf det maaskje er taget)
derw	— δρυς, russ. *derevo* (ɔ: Træ), isl. *trè*, angels. *treov*
daigr	— δακρυ, lat. *lacryma*, og maaskje isl. *tár*, t. *Zähre*
ep, eb	— εἰπε
un	lat. *unus*, russ. *odin*, p. *jeden*, litt. *wien-as*, t. *ein*, d. *én*
dau, dwy	— *duo, duæ*, gr. δυω, russ. *dva, dvē*, litt. *du, dwi*, t. *zwei*
tri	gr. τρεις, τρια, lat. *tres, tria*, russ. *tri*, litt. *trys*, isl. þrír
pedwar, pedair	æol. πετορες, lat. *quatuor*, *czetyre*, litt. *netury*, mösog. *fidror*

Kym-

Kymrisk.	Andre Sprog.
pump	æol. *πεμπε*, lat. qvinqve, gr. *πεντε*, russ. *pât'*, p. *piec*, litt. *penki*, t. *fünf*, isl. *fimm*, mösog. *fimf*
chwech	gr. *ἕξ*, lat. *sex*, o. s. v.
savth	— *ἑπτα*, lat. *septem*
wyth	— *οκτω*, lat. *octo*, fr. *huit*
naw	lat. *novem*, gr. *ἐννεα*
dêg	— *decem* (læs dekem), gr. *δεκα*
ugain, *ugaint*	— *viginti*, gr. *εἰκοσι*, gl. *εἰκατι*
cant	— *centum* (ɔ: kentum), gr. *ἑ-κατον*
mîl	— *mille*.

De gæliske Sprog ere, som det synes, endnu fjærnere, hvorvel ogsaa her i enkelte Ord findes paafaldende Ligheder med de gotiske og andre Sprog. De nordiske Ord kunne vi tilstrækkelig forklare os af Ostmannernes eller Nordmannernes lange Herredömme i Irland, Syderöerne, Örkenöerne og Katanes i det nordlige Skotland. Til Prøver vil jeg anföre adskillige Ord af det Irske sammenlignede med andre Sprog:

Irsk.	
fear (en Mand)	isl. *ver*, lat. *vir*
apag (en Abe)	— *api*
cine (en Stamme)	— *kyn*
lagh (en Lov)	— *lög* (Fl. af *lag*)
neam' (Himmel, kymr. *nef*)	gr. *νεφος*, russ. *nebo*
me (jeg)	angels. acc. *me*, lat. *me*
tu (du)	isl. *þú*, lat. *tu*
se (han)	— *sá*, angels. *se* (den)
sam (jeg er)	— *em*, lat. *sum*
bitham (være)	angels. *beon*, russ. *byt'*
do (til)	eng. *to*, platt. *tu*, t. *zu*
ni (ikke), *na* (at ikke)	isl. *nè*, lat. *ne*.

Irsk.

Irsk.	Latin.	Irsk.	Latin.
aon	*unus*	*seacht*	*septem*
do	*duo*	*ocht*	*octo*
tri	*tres*	*nàoi*	*novem*
ceathair	*qvatuor*	*deich*	*decem*
cũig	*qvinqve*	*cèad*	*centum*
se	*sex*	*mile*	*mille.*

De keltiske Sprog blive da altid i og for sig selv, formedelst deres Ælde og særegne Beskaffenhed, tildels ogsaa for Skrifterne i dem, meget mærkværdige og heller ikke uden Nytte til Ordforklaringen i Latinen, Fransken og de gotiske Sprog, men er paa ingen Maade at anse som Kilden til noget af disse.

3. Vaskisk.

Næst efter de keltiske Sprog möder os i Biskaja og Navarra i Spanien et andet ældgammelt og mærkekeligt Tungemaal, som tales af Lævningerne af de ældste Indbyggere i dette Rige, som kalde sig selv *Euskaldunan*, men sædvanlig kaldes *Vasker*, af hvilket Navn jeg har benævnet Sproget; det forekommer ellers ogsaa under Navn af *Kantabrisk* (og Iberisk). Dette Sprog indeholder faa Ord og endnu færre Formforandringer eller Böjninger, som have nogen Lighed med den Sprogklasse, hvis Oprindelse vi her undersöge. Dets Forhold til den keltiske Sprogstamme er endnu ikke tilstrækkelig udviklet og beskreven, men Overensstemmelsen synes ogsaa her meget ringe. En Del enkelte Ord, som ligne latinske eller nordiske, ere naturligvis at udlede fra Rommernes og Goternes Herredömme i Spanien eller fra den senere Spansk. I Henseende til Indretningen, da adskiller Vaskisken ingen

Kjön,

Kjön, men har dog en sammensat Böjning til Navneordene, den adskiller saaledes Nævneformen (nominat.) i tre forskjellige Forholde, som hver faa sin egen Endelse, den hænger ogsaa en Artikel, som dog ikke har nogen Lighed med den nordiske, bag til Ordene; men især har den til Gjerningsordene en overmaade kunstig Böjningsmaade, nemlig elleve Maader og seks Tider i hver af de förste seks Maader; hvilket alt synes snarere at ligne Grönlandsken end noget Sprog af den gotiske Klasse. Imidlertid har jeg heller ikke kunnet opdage nogen mærkelig Lighed imellem Grönlandsk og Vaskisk. Dette Sprog er ogsaa endnu meget utilgjængeligt, og langt fra at være bearbejdet saavel som Grönlandsken er ved Egedes og Fabricii udödelige Arbejder. Vaskisken har desuden haft den Skjæbne tilfælles med det gamle keltiske, at blive beskrevet af næsten lutter vankundige Sværmere, som, isteden for at sammenligne det med andre af lignende Bygning, og trænge ind i dets sande Aand og Bygning, ophöje det over alle andre Sprog, som de udlede deraf; og antage det at have været talt i Paradis. I Følge Landets Beliggenhed, og Sprogets, saavidt skjönnes kan, yderlige Ulighed med de övrige i Evropa, synes det mig rimeligt at Folket er kommet fra Afrika til Spanien. Skade i saa Henseende at man intet kjænder til det gamle Mauretaniske eller Gættiliske. Men hvorfra Vaskerne ere komne er os egentlig her ligegyldig, nok er det, at det er aabenbart, de ikke ere Stamfædre til de gotiske Folkeslag, eller i nogen mærkelig Grad beslægtede med dem.

Naar vi da, efter saaledes kortelig at have betragtet de tre vestlige Sprog- og Folkestammer, uden at finde Kilden til vort Oldsprog, vende os til den östlige Side, möder os lutter interessante og mer eller

min-

mindre beslægtede Gjenstande, som altsaa udkræve en længere Dvælen og omhyggeligere og smaaligere Undersögelse.

4. Finnisk.

Begynde vi atter her fra det os nærmeste, altsaa fra Norden, da forefinde vi först den store finniske Stamme. *Adelung* i sin Mitridat kalder den „die Tschudische" paa Grund af de russiske Aarböger, som omtale et Folk af dette Navn i det nordlige Rusland, som skal være Finner eller Ester, men af dette ubekjendte og barbariske Ord synes det ikke saa passende at danne et almindeligt Navn, som at beholde det gamle *finniske*, der er almindelig bekjendt og indskrænker sig ingenlunde til Finland, hvoraf man plejer at gjöre Tillægsordet: *finlandsk* eller *finsk*, men gjenfindes ogsaa i Finmarken, Finlapperne, og har længe været brugt, som almindeligt for den hele Stamme. De mange Grene af denne store Folkestamme, som befinde sig i det indre af Rusland, ere saa ubekjendte, at jeg ikke drister mig til at bestemme dens Inddeling eller Forholdet imellem dens enkelte Grene; men vil lade mig nöje med at opregne de vigtigste af dem. Man synes da med Grund at kunne anse a) Finlandsk eller den egentlige *Finsk*, som Hovedsproget, da Finland er ligesom Middelpunkten og Sproget her mest dyrket og mindst blandet. Nærbeslægtet med Finsk er b) *Esrlandsk*, dog noget simplere i sine Former, altsaa rimeligviis længere fra Roden eller mere blandet. Fjærnere i Slægtskabet er derimod en anden Hovedgren nemlig den *lappiske*, som atter adskiller sig i c) den *finlappiske* om jeg saa maa kalde den, som tales af Lapperne i Finmar-

marken, og d) den *laplandske*, som tales af de svenske Lapper i Lapland. Adskillige finske og svenske Lærde have aldeles nægtet Slægtskabet imellem Finsk og Lappisk, men da det öjensynlig for enhver upartisk Iagttager er endogsaa nærmere end Slægtskabet imellem Kymrisk og Irsk, vil jeg ikke opholde Læseren med her at bevise det; det vil desuden nogenledes indlyse af det följende. Finlappisk og Laplandsk ere i Grunden et og samme Sprog; ti Folket var i ældre Tider et og det samme, som först var aldeles frit, siden stod aldeles under Norge, og endelig deltes imellem Norge og Sverrig. Det er denne Adskillelse og den forskjellige Indflydelse af Norsk eller Dansk paa den ene Side og af Svensk paa den anden, samt den ulige Grad af Handel og Forbindelse med Finland, og endelig den forskjellige Retskrivning og övrige Fremgangsmaade af de Norske og Svenske, som have bearbejdet Lappisken, der har oplöst den i to efter Udseende meget fremmede Sprog, der dog i Grunden ere ligesaa nærbeslægtede som Spansk og Portugisisk. Den Finlappiske synes at være den reneste og smukkeste Sprogart; den laplandske derimod, som atter oplöser sig i den nordlige og sydlige Sprogart, synes noget mere blandet med svenske Ord og maaskje mindre omhyggelig bearbejdet. At e) *Ungersken* er nærbeslægtet med Lappisk er bevist især af Ungaren Zainovics, som opholdt sig nogen Tid i Finmarken, og siden bestyrket paa ny af Hager og af Gyarmathi i hans ypperlige Værk: *Affinitas linguae Hungaricæ cum linguis Fennicæ originis &c.* Gött. 1799; men ogsaa dette Sprog er paa sin Side blandet med mange fremmede Bestanddele. Desforuden höre endnu i de indre Dele af Rusland mange Folkestammer til denne Hovedklasse. Dobrowsky bemærker at disse

ogsaa

ogsaa dele sig i to Hovedgrene, hvoraf den ene har rödt Haar og blaa Öjne, og er ligere Finnerne og Estherne, nemlig: *Bjarmer* (Permier), *Siræner*, de obiske *Ostjakker*, *Vötjakker* og *Tschuvascher*; den anden har sort Haar og brune Öjne, og ere ligere Lapperne nemlig *Tscheremisser*, *Mordviner* og *Voguler*, hvis Sprog kommer Ungersken nærmest af dem alle, og uden Tvivl mange flere, som det vilde blive for vidtlöftigt her at undersöge og hensigtslöst at opregne.

Den finske Udtale er ikke ulig den islandske i visse Henseender; man indskyder f. Eks. ofte et *i* for ved *e* ligesom i Islandsken, saasom: *Pietari* o: Peter, isl. *Pètur* (læs Pjetur). Tonen hviler ogsaa i Finsken altid paa den förste Stavelse i Ordet. Intet af de finniske Sprog adskiller Kjön, hvori de ligne Grönlandsken, men have ellers en vidtlöftig Deklinering. Finsken har nemlig tretten Forholdsformer i hvert af de to sædvanlige Tal, og Vhael antager i sin Grammatica fennica tre saadanne Böjningsmaader i Navneordene, den förste paa en Selvlyd, den anden parisyllaba, den tredie imparisyllaba. Mig forekommer det, som man langt rettere, overensstemmende med Sprogets indre Væsen, antog to Böjningsmaader efter Gjenstandsformen (eller Accusat.) og henregnede til den ene de der i Enkeltallets Gjenstandsform faa en fordoblet Selvlyd og i Fleertallets *a* (eller *ä*); til den anden de der i Gjenstandsformen faa *ta* (eller *tä*). Vilde man antage tre, da maatte vel de, der i Enkeltallets Gjenstandsform faa *da* (*dä*) og i Flertallet *a* (*ä*) udgjöre den anden, ikke som hos Vhael de paa *oinen*, men dette vilde dog og være mindre rigtig end at antage to. Ved Deklineringen i det Finske har man at mærke fire Ting: 1) Endelserne som ere höjst forskjellige fra de gotiske Sprog; 2) Hjælpeselvlyden,

som forbinder Endelsen med Ordet; det synes i Grunden at være denne, som gjör Forskjel imellem Enkelt. og Flert.; ti Endelserne ere næsten de samme, kun at de i Flert. faa *i* foran sig som oftest, i Enkelt. enten blot Ordets Selvlyd eller som oftest *e*; 3) Kjændebogstavet eller den sidste Hovedmedlyd i Ordet selv; denne forandres ikke sjælden i Deklineringen, saa at Ordet bliver hel ukjændeligt, dog skje disse Forandringer efter visse faste Regler, f. Eks.: *vuosi* et Aar, Ejef. *vuoden* et Aars, *vuoteni* mit Aars; *virsi* en Sang (Vers) i Ejef. *virren*, i Gjenstandsf. *virttä*. Denne Forandring af Kjændebogstavet har ingen Overensstemmelse med den i Kymrisken anförte Medlydsforandring, ti den var blot for i Ordet efter det næstforegaaende Ords Beskaffenhed i Endelsen, men denne er inde i Ordet og beroer paa Ordet selv og dets Forhold i Sammenhængen; desuden ere Forandringerne selv hel anderledes: i Finsken bliver nemlig *p* til *v*, *t* bortkastes eller bliver til *d*, *k* bortkastes eller bliver til *j*; *pp*, *tt*, *kk* bliver til *p*, *t*, *k* o. desl., saasom *leipä* Bröd (isl. *leifr*, d. en *Leve*) i Ejeformen *leivän* Bröds, *kota* et Hus (isl. *kot*) Ejef. *koan* eller *kodan*, *poika* en Sön (Pog) *pojan* o. desl.; 4) Ordets Hovedselvlyd, om den er en af de simple *a*, *o*, *u* eller de forhöjede *ä*, *ö*, ÿ (rettere, i Overensstemmelse med Estlandsken og med de to andre i Finsken selv, vilde det være at skrive *ü*), eller de ligegyldige *e*, *i*; ti derpaa beror Endelsens Selvlyd i alle Stavelser. I den islandske Deklinering udgjör ogsaa Selvlydsforandring en vigtig Omstændighed, dog er den aldeles forskjellig fra den finske; ti i Islandsken er det Ordets Selvlyd, som i visse Tilfælde forandres efter Endelsens, i Finsken derimod er det Endelsens Selvlyd, som i alle Tilfælde bestemmes af Ordets; Forandringerne selv ere

ogsaa

ogsaa ganske forskjellige. Ejendomsstedordene udtrykkes ved Endetillæg eller ved Ejeformen af de personlige, eller ved begge Dele, f. Eks. *Isä meidän* Fader vor, *isä* Fader, *meidän* er Ejeformen af *me* vi, som er Flert. af *minä* jeg; *sinun Nime-s* dit Navn, *sinun* er Ejef. af *sinä* du, *nimi* Navn, *-s* er 2. Persons Endetillæg. Tillægsordenes Böjning er den samme som Navneordenes, og Stedordenes er vel noget forskjellig, men dog i den hele Indretning overensstemmende. Gjerningsordenes Böjning har en Del mere Lighed med de gotiske Sprog: den har de sædvanlige 3 Personer, 2 Tal og to Tider: Nutid og Fortid, i de to förste Maader nemlig den fremsættende og den betingende, desuden har den en bydende og en upersonlig Maade, samt Tillægsformer (eller participia), og endelig de sædvanlige to Former, den handlende og lidende, hvilken sidste dog ikke adskiller Personer uden ved Hjælp af Stedordene. Desuden gives begge disse Hovedformer nægtende, men i dette Fald adskiller ingen af dem Personer, uden ved Hjælp af et eget Slags nægtende Stedord. Gjerningsordenes Böjningsmaader ansætter Vhael til 4, men fejler jeg ikke meget, da er den eneste rette Inddeling i to, den ene med Endelsen *-in* i Fortidsformen og *-a* i den upersonlige Maade, den anden med *-sin* og *-tä*. Den förste af disse svarer til Vhaels 1, 2 og 3, den anden til hans 4, men begge maatte da inddeles nöjagtigere i Klasser. I Grunden er det næsten samme Endelser, som finde Sted i begge finske Böjningsmaader saavel af Gjerningsord som Navneord, og dersom man havde tilstrækkelig udviklet Grundene til den forskjellige Bogstavombytning, skulde man maaskje ikke behöve at antage uden én Böjningsmaade til hver Ordklasse. De personlige Stedord og de dermed beslægtede Endelser i

Gjerningsordene er det som mest ligner de gotiske Sprog, hvorfor jeg vil fremsætte dem til Sammenligning:

Finsk.	Isl.		
minä	*èg* i Gjenstandsf.	*mig*	gr. *με*
sinä	*þú* — —	*þig*	— *σε*
hän, se	*hann* — —	*hann,sig*	— *ἑ*
me	*vèr*	angels. *ve*	
te (työ)	*þèr*	— *ge*	
he (het, hevät)	*ſ*	— *hi; heo.*	

Gjerningsordenes Endelser ere i Nutiden og Fortiden i Indic.

	Nutidsendelser.	Fortidsendelser.
I	*-n*	*-in*
2	*-t*	*-it*
3	*-ſ*	*-i*
Fl. I	*-mme*	*-imme*
2	*-tte*	*-itte*
3	*-vat* (vät)	*-it,*

hvilket har megen Lighed med de islandske Endelser i 4de Klasse af første Böjningsmaade i Nutiden, og med alle Klasser af den anden i Datiden (imperf.); endnu større er Ligheden med de latinske Endelser *im, is, it, imus, itis, int.* De finske Endelser i den beting. Maade ere de samme, denne Maade adskilles ved andre Forandringer inde i Ordet fra den fremsættende. Den bydende afviger en Del fra disse og de got. og lat. Endelser, men den upersonlige og Tillægsformerne have slet ingen Lighed med noget af disse Sprog.

Estlandsken er noget simplere i sin Indretning; den lader saaledes ikke Endelsens Selvlyd rette sig efter Ordets, undtagen stundum i den dörpatske Sprogart; den har ingen Endetillæg af Stedordene, ikke heller de

næg-

nægtende Personer, men lader sig nöje med at sætte Nægtelsen *ei* ved Siden af de sædvanlige pronom. person., i övrigt er den Finsken meget lig.

Den lappiske Afdeling af denne Sprogklasse har i det Hele taget en lignende Indretning, dog er den simplere i Navneordenes Böjninger, hvor den ikke har saa mange Forholdsformer, men derimod kunstigere i Stedord og Gjerningsord, hvor den har en egen Form til Totallet. De nægtende personlige Stedord findes og her i alle tre Talformer, og, ligesom i Finsken, egne nægtende Stedord til den bydende Maade, foruden de sædvanlige ved de andre Maader. Finlappisken, som af alle bekjendte finniske Sprog har den kunstigste Indretning i Stedord og Gjerningsord, har ogsaa flere Endetillæg af Stedordene end Finsken, nemlig ikke blot de sædvanlige Ejetillæg, som sættes isteden for Genitiv eller Ejendomsstedord, men ogsaa et Slags Hensynstillæg, som udtrykke et dativisk Begreb, og det af alle tre Personer i alle tre Tal. Ogsaa her har de personlige Stedord Lighed med de övrige evropæiske; de ere följende:

		Finlappisk.	Laplandsk sydlig — nordl.		Isl.	
Enkelt.	I.	*mon*	*mon*		*eg*	i Ejef. *mín*
	2.	*don*	*todn*		*þú*	— *þín*
	3.	*son*	*sodn*		*sá, sú*	— *sín*
Totallet.	I.	*moi*	*moi*	*monno*	*vid*	
	2.	*doi*	*toi*	*todno*	*þid*	
	3.	*soi*	*soi*	*sodno*	*-*	
Flert.	I.	*mii*	*mije*		*vier*	
	2.	*dii*	*tije*		*þier*	
	3.	*sii*	*sije*		*-*	t. *sie.*

Fin-

Finlappisken fattes Nutidsformen i den beting. Maade af Gjerningsordene og Laplandsken savner denne Maade aldeles; i övrigt stemme de personlige Endelser ogsaa her temmelig overens med andre Sprog, da de forskrive sig fra de her opregnede Stedord. De sædvanligste ere:

		Nutiden.		Fortiden.		
		Finl.	Lapl.	Finl.	Lapl.	Græsk.
Enkelt.	1.	*-m*	*-b, m*	*-m*	*-ib*	*-ον*
	2.	*-k*	*-s*	*-k*	*-i*	*-ες*
	3.	*-t*	*-s*	*-i, j*	*-i*	*-ε*
Totallet.	1.	*-s*	*-n*	*-me*	*-imen*	*-ομεν*
	2.	*-kete*	*-ket*	*-de*	*-iten*	*-ετον*
	3.	*-ka*	*-van*	*-ga*	*-ikan*	*-ετην*
Flert.	1.	*-p*	*-he*	*-mek*	*-ime*	*-ομες, ομεν*
	2.	*-ketet*	*-het*	*-dek*	*-ite*	*-ετε*
	3.	*-k*	*-h*	*-s*	*-in*	*-ον.*

Man vil tillige heraf kunne gjöre sig et löst Begreb om disse Sprogs indbyrdes Forhold; det lappiske *m* eller *b* er sikkerlig det oprindelig hvoraf det finske *-n*, *k* svarer til *t* efter en ikke usædvanlig Overgang; i övrigt er Overensstemmelsen imellem den lapl. og græske Imperfekt særdeles paafaldende, dog er den ingenlunde umiddelbar, men forklares rettest ved Hjælp af de lettiske Sprog, hvorfra saa meget synes at være gaaet over i de finniske. Ligheden med de gotiske og andre evropæiske Sprog er ellers ikke nær saa stor eller udstrakt, som den ved förste Öjekast synes; ti den bestaar blot i Endelserne, og disse ere komne af Stedordene, altsaa er det egentlig blot i disse at Ligheden ligger; alt det övrige i Gjerningsordene, Tidernes og den lidende Forms Dannelse, o. desl. er aldeles forskjelligt, saa og de fleste övrige Stedord, ja endog Formforandringen af

selve

selv- disse personlige. De lappiske Sprog have ogsaa i den lidende Form egne Personendelser. Alle de finniske Sprog have en overvættes Rigdom paa afledte Ord, og især en stor Mængde af Gjerningsordene, hvilke man ikke upassende kunde sammenligne med de arabiske Konjugatsioner, f. Eks. finsk *juon* jeg drikker, *juotan* jeg skjænker for ên, *juotelen* jeg skjænker lidt og tit, *juoskentelen* jeg drikker ofte, o. m. fl.; finlapp. *jugam* jeg drikker, *jugatam* jeg skjænker, *jugestam* jeg drikker lidt, *jugastuvam* jeg agter at drikke, *jukkagocadum* jeg begynder at drikke, o. desl. Man ser da, at den grammatikalske Lighed imellem de gotiske og finniske Sprog bestaar blot i de personlige Stedord, og de deraf oprundne Endelser i Gjerningsordene, og selv i disse, naar de sammenlignes umiddelbar med den gotiske Klasse, er Ligheden ikke saa meget nær; i den hele övrige indre Bygning hersker den yderste Ulighed; det vilde da være ligesaa urimeligt at udlede den ene af disse Sprogklasser af den anden, som naar Nogle udlede Finsk af Græsk og Andre Lappisk af Hebraisk. Hele Ligheden maa tilskrives Blanding og rimeligvis ikke en Gang umiddelbar Blanding af den finniske med den gotiske Stamme, men snarere med en anden Stamme, som dog er beslægtet med den gotiske, nemlig efter al Sandsynlighed med den lettiske, hvorom mere i det följende.

Den leksikalske Overensstemmelse forholder sig omtrent som den nysanförte grammatikalske, men er uden Tvivl mere umiddelbar, den er maaskje tillige interessantere, da den lærer os en Mængde Ords Oprindelse i begge Sprogklasser; jeg vil her indskrænke mig fornemmelig til de Tilfælde, hvor de finniske Sprog synes at indeholde Kilden til nordiske Ord, eller hvor

det

det i det mindste kunde omtvistes; ti det er ogsaa her ofte vanskeligt at sige bestemt hvor Ordet egentlig hörer hjemme, og det er ikke nok at det findes i alle bekjendte finniske Sprog; det kan nemlig endda være kommet fra Tysk i Estlandsk, fra Svensk i Finsk og Laplandsk, og fra Dansk eller Norsk i Finlappisk; et vissere Mærke synes det, naar Ordet blot findes i de nordiske Sprog og ikke i de germaniske.

Finsk.	Nordisk.
mies (en Mand)	sv. *mes* en Kujon
poika (en Søn)	— *pojke* en Dreng, d. en *Pog*, isl. *ſpóki*, *dreing-ſpóki*
pijka, finl. *bijkka*	— *piga* en (ancilla), d. *Pige*, isl. *píka* (puella)
lapsi (et Barn)	d. en *Laps* (ɔ: en ung drengeagtig Spradebasse)
käsi (en Haand) i Ejef. *käden*, *kättö* ɔ: enhaandet, finl. *gjetta*, lapl. *gjöt* (Haand), ung. *kéz*	— *Kjejten* (ɔ: den venstre Haand), kjejthaandet
leipä (Bröd), finl. *lajbe*, l. *lajpe*	isl. *leifr*, d. en *Leve* (ogsaa slavisk), lat. *libum*
repo (en Ræv), f. *rieban*, l. *repe*	— *refr*, sv. *räf*, d. *Ræv*
mirri (en Kat)	d. *Mis*, Missen, i Fyn *Mirr-ing*, bruges ligesom *Kis* naar man kalder paa Katten
mato (i Ejef. *madon*) en Orm	isl. *madkur*, sv. *mask* eller mask, d. *Maddike*, synes at være et Formindskelsesord af det finske
utar (Yver)	— *júgur*, t. *Euter*, lat. *uber*, gr. οὖθαρ

Finsk.	Nordisk.
vesi (Vand)	isl. *veſſi* ɔ: d. *Vædske*
meri (Hav), estl. *merri*, lapl. *määr*	t. *Meer* (ogsaa slavisk), lat. *mare*, isl. digt. *mar*
aaldo (Bölge)	isl. *alda*, Ejef. *öldo*
maa (Land) i Gjenstandsf. *maata*	d. en *Mad* (en fugtig Eng), eng. *mead*
peldo, finl. *bældo* (en Ager), ung. *föld* Jord	isl. *fold* Jord, t. *Feld*
mulda	— *mold*, d. *Muld*
rauta (Jærn), finl. *roude*, lapl. *röute*	— *raudi* (ɔ: Myrejærn)
terva (resina)	— *tiara* (Ejef. *tiöru*), sv. *tjära*, d. *Tjære*
mesi (Honning) Ejef. *meden*	— *miödr*, d. *Mjöd*, t. *Meth* (ogsaa slavisk)
kota Hus, finl. *guatte*, lapl. *kåte*	— *kot* ɔ: et Hus (modsat en Gaard)
aika (Ejef. *ajan*) — *ajge* — *aike* (Tid)	— *æfi* Levetid, lat. *ævum*, gr. *ἀιων*
kunda, lapl. *kunde* Familie	— digt. *kundr* Søn, *kund* Datter, Slægtning
harmi (dolor animi), finl. *harhmad* gruelig	— *harmr* dyb Sorg, *at harma* sörge, d. *Harme* og Tillægsordet *harm*
kierin (ruller), *kieru* (Hjul)	— *kèrra* d. *Karre*
tade (Gjödning)	— *tad*
hamet (Kjole)	— *hamr*, en *Ham*
olu, estl. Fl. *öllut*, finl. *uuol*	— *öl*, eng. *ale*
juusto, lapl. *huästa*	— *oſtur*, d. *Ost*
keula (Forstavn)	— *kiölr*, d. *Kjöl*, t. *Kiel*
airo (en Aare)	— *ár*
karvas (en Baad)	— gl. *karfi*

Finsk.	Nordisk.
muoto	isl. *mót* (o: Form), *móta* at danne, stöbe
pieni (liden)	d. *pæn*
hæn	isl. *hann*, *hún*, sv. *han*, *hon*
se	— *sá*, *sú*, angels. *se*, *seo*
sama, estl. *se samma*	— *samr*, *sá sami*, d. *den samme* (ogsaa slavisk)
vaallan (upers. Maade *vaeldaa*)	t. *ich walle*
rämmin (upers. *rämpiä*) stalker	isl. *eg ramba*
väännen (upers. *väändä*) vrier	— *eg vendi*, t. *ich wende*
että, finl. *atte*	— *at* eller *ad*, sv. *att*, d. *at*, lat. *ut*, gr. ὅτι.

Mærkelige Ligheder med de gamle Sprog ere f. Eks.:

siemen (Frö)	lat. *semen*, russ. *sēmā*, t. *Saame*
paimen (Hyrde)	gr. ποιμην
orpo eller *orvoi* forældrelös, finl. *oaarbes*, ung. *arva*	lat. *orbus*
tupsia	gr. τυπτειν, isl. *typta*, d. *tugte*
panen (ubest. M. *panna*)	lat. *pono*
muutan (bytter, veksler)	— *mutō* (for *mutao*)
kaadun (falder)	— *cado*
kaddan (fælder)	— *caedo*
liian (af *liika*) overmaade	gr. λιαν, o. fl.

Man vil af ovenanförte bemærke, at de finske Ord stundum i de nordiske Sprog have faaet en forværret eller foragtelig Betydning, og disse Ord ere vel allersikrest af finnisk Herkomst; ti Aarsagen var dels,

at

at man tilforn havde andre Ord paa samme Gjenstand i simpel og ædel Betydning, dels at man foragtede de finniske Folk som mindre dannede og krigerske.

Den gamle finske Poesi har ogsaa nogen Lighed med den islandske, den fordrer to Rimbogstaver i hver Linie for sig og desuden et forskjelligt Versefald i hveranden eller tredie Linie, hvilket svarer nogenledes til det islandske sekssliniede Fornyrdalag, naar man slaar den første og anden, samt fjerde og femte Linie sammen, f. Eks. i *Lokaſenna* i Sæmunds Edda:

Heilir Æſir, heilar Áſynior
oc öll ginheilög god!
nema ſá einn Ás, er innar ſitr
Bragi beckiom á. ɔ:

Hil være Eder Aser, hil være Eder Asynier
og alle höjhellige Guder!
saa nær som den ene, der inderst sidder
paa Bænken nemlig Brage.

Denne Verseart kaldes ogsaa paa Islandsk *Starkadarlag* efter *Starkadr* ɔ: Stærkodder, som dens Opfindelse tilskrives og som skal have været af jötnisk (ɔ: finnisk) Æt.

Som Eksempler paa Ord, Finnerne have optaget af Nordboerne, vil jeg blot anföre nogle, som Gyarmathi S. 119 anser for finniske Rodord, der ere tabte i det Ungerske; saasom: Omaga *pusio*, isl. *ómagi* et umyndigt Barn, *ómegd* mange uforsörgede Börn. Sadna *veritas*, isl. *ſannur*. Teudnar *servus*, isl. *þiôn* og *þènari*. Tim *hora*, isl. *tími*. Tuona *mors*, isl. *dân* mors, *dainn* mortuus. Esmärke *exemplum*, isl. *merki*. Mano *luna*, isl. *máni*. Mod *animus*, isl. *môdr*, d. *Mod*, t. *Muth*. Endnu en lille Fejltagelse i dette ellers fortræffelige Værk tillade man mig her at rette. I den store peters-

borg-

borgske Ordbog forekommer under No. 37 i de sammenlignede Sprog Ordet: „*Gud* Dacice" (vid. p. 250), siden *Rug* (p. 270) og endelig *Nej* (p. 285). Paa første Sted (p. 250) oplyser Gyarmath dette *Dacice* ved at tilföje: „*Daci habitarunt in Dacia veteri*", uagtet det straks paafölgende: *Islandice, Svecice* &c., saavel som Ordene selv tydelig nok vise at Meningen er *Danice*, den nu brugelige nyere Dansk.

De lappiske Sprog, der ved deres kunstigere Indretning syntes at fjærne sig endnu mere fra de gotiske end finsk, forholde sig ligesaa angaaende Udtalen, hvor de have alle de slaviske og lettiske Sprogs Hvislelyd *sz, cz*, o. s. v., hvorvel de her betegnes anderledes efter den danske og svenske Retskrivning, der dog i de lappiske Sprog er meget upassende, eftersom den danske og svenske Udtale er saa forskjellig fra den lappiske. I Henseende til enkelte Ord indeholde derimod de lappiske Sprog ogsaa en meget betydelig Mængde Ligheder med de nordiske, saasom:

Finlappisk.	Islandsk.
airas (Sendebud)	gl. *ár*, Flert. *ærir*, hvoraf *eyrindi* et Ærende
barne, lapl. *pardne* (Sön)	*barn*, d. og sv. *Barn*, mösog. *barn* en Sön
— *tjänta* (Pige)	*gènta* (ancilla petulans), norsk *Jænte* en Pige
guojbme (Staldbroder) (af *guojm*, med)	*gumi* en Mand, Fl. *gumnar* (socii) *Gubbe*
manas (Tjenestepige)	*man* Slave, Slavinde, Kjæreste
sautz (et Faar), lapl. *sautz*	*saudr* Faar, Bede
— *smala* (Faar)	*smali* Faarene, Faarehyrde

Fin-

Finlappisk.	Islandsk.
gitze	*kid* og *kidlingr*
tiedko (en Ulv)	*tik* en Tispe (ligesom isl. *tófa* Ræv, d. *Tæve*)
guobme (Gane), lapl. *guöme*	*gómr*, t. *Gaumen*
harddo, lapl. *harde* den Deel af Legemet, som er imellem Skuldrene	*herdar* ɔ: Skuldre
sarje Saar med Roe paa, lapl. *saires*	*sár* et Saar, *at særa* saare
luonddo, lapl. *luonto* (Natur)	*lund*, *skaplyndi*, Sindsbeskaffenhed, sv. *lynne*
mak, *maka*, lapl. *maak* (Svoger)	*mágr*, gl. d. *Maag*
biergo (Mad)	*bergia* smage, *biörg* Næring
gjerdos (Baandkjæp), *gjerddo* (Gjord)	*giörd* Gjord, angels. *gerd*, eng. *yard*
misso (Valle)	*misa*
duobme (Dom), *dubmim* (dömmer)	*dómr*, *eg dæmi*
ajv, *savj* (Vand, Floder)	*siár*, *sær* (i Ejef. *siáfar*, *sæfar*), t. *See*
barro (en Bölge), lapl. *baro*	*bára*
murkko (Taage)	*myrkvi* Taage, *myrkr* mörk, *myrkur* Mörke
rajde (Torden)	*reidar-þrumur*, *reidarslag* Torden og Lynild
hætte, lapl. *hete*, f. *hätä* (Nöd, Fare)	*hætta* Fare
mitto (Maal)	*mid*, *at mida*, d. et *Med*, at *mede*

Fin-

Finlappisk.	Islandsk.
galddo (en Brönd, Kilde)	*kèlda* (en lang men smal og dyb Sump, en Vandrevle) d. *Kilde*. Det tyske *Quelle* og *qvellen* synes at være af en anden Herkomst og svare til d. *et Væld*, *at vælde frem*, *ud* o. s. v., isl. *vella*.
joulak, lapl. *jäul*	*jól*, d. *Jul*. Det er maaskje gaaet med denne Fest ved Asalærens Indförelse, som ved Kristlærens, man har beholdt det gamle Navn, men givet det en ny Anvendelse, i det mindste synes dette rimeligere end alle de ugrundede Gisninger, jeg har set om Ordets Udledelse
nuor, lapl. *nuorra* (ung)	d. et *Nor* (ɔ: et lille uskyldigt Barn, en Glut)
lajtes (kjedsommelig), *lajtam* (jeg væmmes ved)	Islandsk. *leidr*, *mèr leidiſt*
bakas (varm, hed)	*baka* varme, bage, t. *backen*
arvas (gavmild), lapl. *arvok*	*ör* hurtig (pronus), *örlatr* rund
zhjāl (Skrift), *mon zhjālam* (jeg skriver)	*ſkial* et Dokument
lajddo et kort Rum, *lajddim* (leder)	*leid* en Vej, Led, *èg leidi* jeg leder
hættim forhindrer	*èg hætti* holder op

Fin-

Finlappisk.	Islandsk.
balam bröler, böger	*at belia, at baula*
villim forförer	*èg villi*
laappe Lov, Forlov, *loppedum* (lover)	*lof, leyfi, eg lofa, leyfi*
eppedam (tvivler)	*èg efa*
alve (Smedetöj)	*afl* en Esse, Smedeildstæd
gattim Vagt, Vogten, lapl. *gattem* og lapl. *gatter* at vogte, *gutzet, gåtzet* vaage	*eg gjæti* vogte, *gât, giætur* Vogten, Paapassen
gavnne Boskab, Husgeraad	*gagn, hordgögn, ölgögn, næturgagn*, d. *Gavn*
hattit at opirre	*etia*, i Datiden *atti*
borjad (Medvind), *borjastam* (sejler)	*byr*, d. *Bör*, isl. *þeim byriadi vel*, de fik god Vind
laulom (synger)	d. *luller*
morijdam oprinder, gryer, *morrish*, lapl. *murrak* aarvaagen	isl. *morgun*, d. og t. *Morgen*
buolam brænder (selv), *boaaldam* opbrænder	— *bâl* (en stor Ild, Lue), d. *Baal*
vargom (hyler, tuder), lapl. *varg* en Ulv, ung. *fark, farkas*	— *vargr* en Ulv, sv. *varg*
aalvom (hyler, tuder)	— *úlfr* en Ulv, t. *Wolf*
gjeesam (surner), lapl. *gåste lajpe* Surbröd	t. *gäschen* gjærer
damam tæmmer, lapl. *dames* tam	isl. *èg tem, at temia, tamr*, gr. δαμαω, lat. *domô*
ælam (lever), *æled* (Livstid), lapl. *jelam*	— *eg el, at ala, aldur*, t. *alt, Alter*, lat. *alo*

Fin-

Finlappisk.	Islandsk.
sæng, lapl. *sængo*	isl. *fæng* en Dyne, Sæng
ja og lapl. *ja*	mösog. *jah* og isl. *já*, d. og sv. *ja* bruges ligesaa i en stigende Bekræftelse.

Dette vil, haaber jeg, være tilstrækkeligt til at give et Begreb om Overensstemmelsen imellem disse Sprogs Ordforraad, som synes at bære tydelige Spor af gjensidige Laan, men yderst ringe Mærke paa Grundslægtskab. Forholdet er da her omtrent det samme, som ved de keltiske, kun at de keltiske have staaet i mere umiddelbar Forbindelse med de germaniske, de finniske derimod med de nordiske Sprog. Vore Forfædre indvandrede nemlig i Norden sönder fra, dels over Östersöen, dels igjennem Tyskland til Danmark, hvilken sidste Vej Odin med Aserne tog; ti det er en al Sandsynlighed og al Historie modstridende Mening, at de ere komne igjennem Finland og over Aalandsöerne ind i Sverrig. De allerældste Indbyggere, som de forefandt, vare alle af den finniske Folkeklasse, skjönt delte i mange mindre Stammer, der omtales i de ældste historiske Mindesmærker under Navn af *Hrímþussar*, *þussar*, *Bergrisar*, *Risar*, *Tröll*, *Jötnar*, *Dvergar*, *(Finnar*, *Lappar)*, *Kvener* o. fl.; ti at disse ogsaa have hört til de finniske Folkeslag, og maaskje været de som i Sagarne kaldes *Jötnar* er klart, saavel af mange andre Omstændigheder, som og af *Others* og *Vulfstans* Rejse (der findes kortelig beskreven foran i Kong Alfreds angelsaksiske Orosius), hvorvel den lærde Finlænder Prof. Porthan *(i Vitterhetts Akademiens handlingar)* har sögt at bevise det modsatte. Det har da sin fulde Rigtighed, naar Suhm og flere antage to forskjellige Hovedfolk i det gamle Norden; men naar man har kaldet dem *Joter*

og

og *Goter*, og forklaret dette som sammentrukket af *Godjoter*, guddommelige Joter, saa er dette en aabenbar Fejl, der grunder sig paa en Forveksling af *Jötnar* og *Jótar*, og giver Anledning til en urimelig Misforstaaelse. *Jótar* er *Jyder*, Beboerne af *Jótland* ɔ: *Jylland*, men aldrig have Jyderne udgjort noget Hovedfolk i Norden, og kan paa ingen Maade modsættes Goter, da de ligesaa aabenbar ere af den gotiske Folkestamme, som nogen anden Gren af samme. Men sætter man *Jötner* for *Joter*, og forstaar ved *Jötner* alle Stammer af finnisk Herkomst, Dverge eller Lapper iberegnede, (hvilket dog synes temmeligt ubeqvemt); da er det rigtigt, at disse udgjorde det ene Hovedfolk i det gamle Norden. Det andet kan man i Modsætning gjerne kalde *Goter*, naar man kun ikke blander dette Navn med de enkelte Grene af dem: *Göter*, isl. *Gautar* (læs Göjtar eller efter tysk Retskrivning *Geutar*) i Sverrig, og *Jyder*, isl. *Jótar*, i Danmark, samt Öst- og *Vestgoter* i det sydlige Evropa; men lettelig skjönner man nu, at alle disse *Goter* ere ganske forskjellige fra *Jötnerne* eller *Jætterne*, og Navnet paa ingen Maade sammentrukket af *Godjotar*, som, om det var til, maatte betyde: *guddommelige Jyder*. Det der har givet Anledning til denne urimelige Udledelse af det gotiske Navn, er det islandske Ord *goþiód* eller *goþiód*, men dette er, som allerede (S. 71) ovenfor bemærket, det samme som *godheimar* og betyder Goternes Land, ligesom *Svíþiód*, *Sviar'nes* ɔ: Svenskernes Land, og indeholder ingenlunde Oprindelsen til Navnet *Gote*, som det meget mere forudsætter. Rettest er det da at sige, at Nordens ældste Beboere henhörte til tvende Hovedstammer, de allerældste vare af den finniske, de andre af den gotiske. De sidste, der pleje at kaldes Nord-

boer, fortrængte de finniske bestandig videre mod Norden. Dette stemmer ikke allene overens med Sandsynligheden, men endog med Lappernes gamle Frasagn og andre Omstændigheder. *I Högströms Beskrifning öfver Lapmarkerne* heder det S. 39: „*Endel Lapper vilja aldeles påstå at deras förfäder fordomdags varit egare af hela Sverige, men at våra förfäder hafva drifvit dem undan sig, och inskränkt dem efterhanden mer och mer.*" Det samme gjælder om de norske Lapper, især de bosatte, der ville kaldes Finner, og foragte Nordmændene saavelsom de omflakkende Lapper, og paastaa at være de ægte gamle Indbyggere af hele Norge. Ja disse finniske Folk synes endog i de ældste Tider, at have beboet hele Danmark; i det mindste var *Æger* eller *Hler* paa Læssöe, isl. *Hleſsey* (d: Hlers Ö) en Jötne og levede paa Odins Tid. Samsö, isl. *Sámsey*, har faaet Navn af *Sámr*, et gammelt Mandsnavn kommet af det lappiske Natsionalnavn *Sabme* eller *Same* paa samme Maade som *Finnr* (Find) af det finske, *Gautr* af det gotiske, *Saxi* (lat. Saxo) af det saksiske o. fl. Öen *Veen* i Öresund heder i det gamle Sprog *Hvedn*, hvilket Navn synes aldeles lappisk; ti *dn* saavelsom *hv* eller *vn* foran en anden Selvlyd ere hyppige Lyd i dette Sprog, f. Eks. af *Vín* have de gjort *vijdne*, af *kanna* (en Kande) *kádno*, *hóndi* en Bonde er bleven til *hoaadnje*, og en Fjord heder paa Finlappisk *Vuodn*, af hvilket Ord Öen maaskje har faaet Navn. Af de finniske Sprog synes tillige de mange andre Steders Navne i Norden, som ikke ere nordiske, at maatte forklares, f. Eks. *Falstr*, *Fjón* (Fyn), *Hledra* (d: Lejre), *þoin* i Norge o. desl. Det bekjendte Vandfald i Götaelven, *Troldhætten* kaldet, kan saaledes og meget bekvemt forklares af det gamle Spotnavn *tröll* en Trold, som man tillagde disse Folk, og lapp. *háute*

en

en Fos. Historisk bekjendt er det, ved hvilke Tilfælde Lapperne og Kvenerne ere fortrængte fra hele det nu værende svenske Nordland, dels af Nordmænd, dels af Svenskere. Men ved denne Fortrængelse især i de ældste Tider blandede de indvandrede gotiske Folk sig overalt med Lævningerne, som bleve tilbage, hvilket sees af Fablerne om *Gefion*, *Gerde*, *Skade* o. fl. af Begyndelsen til Hervararsaga, hvor det udtrykkelig heder: „*Þá giördiſt mikid ſambland þiódanna; Riſar feingu ſèr kvenna úr Mannheimum, en ſumir giptu þángad dætur ſínar.*" o: Da var der en stor Blanding af Folkeslagene; Riserne (de finniske Folk) fik sig Koner fra *Manhejm* (det egentlige Sverrig), men andre giftede deres Døtre did." Det samme sees og tydelig af Harald Haarfagers Historie, der var gift med en jötnisk Pige, som han elskede saa inderlig, at han glemte sit Rige, og var næsten rent bleven afsindig ved hendes Död; saa og af den övrige norske Historie, hvor det ofte heder om én, at han var halv af Bjergriseæt, eller desl. Ja endog i de islandske Menneskenavne findes mange Mærker herpaa: *Sámr* (læs Savmur) er et gammelt Menneskenavn, i Niála forekommer det som et Hundenavn, af det lappiske *Sabme*, *Same* en Laplænder, Finlap. *Finnr* er endnu et gjængse Navn i Island, *Þorfinnr*, *Kolfinna* o. fl. *Loptr*, *Narfi*, ligesaa. Af dette gamle og historisk bevislige Forhold imellem de finniske og gotiske Skandinaver, har man da at forklare sig hvad Ord og Versearter, de sidste maatte have optaget af de förste, hvorimod Nordmændenes og Svenskernes lange og uafbrudte Herredömme over Lapper og Finner tilstrækkelig gjörer os Rede for hvad der af de nordiske Sprog er optaget i de finniske, uden at vi behöve at antage noget Grundslægtskab, hvortil den her under-

sögte Lighed ikke synes at berettige os. Det er vel gaaet til paa en lignende Maade med Kelterne i Tyskland, kun at vi herom intet historisk vide, da Germanernes Indvandring er foregaaet saa tidlig.

Men för jeg forlader denne vidtudbredte Folkestamme, maa jeg endnu anföre en, hvorvel fjærn, dog væsentlig og mærkelig Overensstemmelse, som synes at finde Sted imellem de finniske især lappiske og det grönlandske Sprog. Til Eksempler maa tjene:

Lappiske Ord.	Grönlandske.
lapl. *attje* (Fader), mösog. *atta*	*attatak* (Fader), *ata* (Bestefader)
edne (Moder), finl. *ædne*	*ananan* (Moder), *ana* (Bestemoder)
eke (Farbroder), finl. *æke*	*aka*
ænoj (Morbroder)	*anga*
parne (Sön), finl. *barnne*, mösog. *barn*	*ernek*
kabmak eller *kamek*, finl. *gam* (Sko)	*kamik*, eskimoisk *kamakak* (Stövle)
monne (et Æg), finl. *manne*	*ménnik*, eskimoisk *monny*
kese (Sommer), finl. *giæsse*, mösog. *asa*, littauisk *wásara*	*(aûrsak)*, eskimoisk *ouasa*, (læses vel *vuasa* eller *wasa*)
jokk (en Elv), finl. *jok*, finsk *joki*	*kôk*
permisk *mu* (Land), finsk *maa*	*núna*
lapl. *bejve* eller *bäve* (Dag, Sol), finsk *päjvä*	*kau*

bjädnak

Lappiske Ord.	Grönlandske.
hjädnak eller *hennje* (en Hund), finsk *pädnak*	*kémmek*
niuönes (et Næs), *niuäl* (etNæb), finsk *noucka*	*nūuk* (et Næs).

Grönlandsken forandrer altsaa *e* eller *æ* til *a* og *b* eller *p* til *k*, samt tilföjer *k* i Enden af Ordene. Ogsaa i Bygningen findes Lighed: begge Sprog fattes Artikkel, have en uendelig Mængde Endetillæg, og især en meget sammensat og kunstig Böjningsmaade til Gjerningsordene, som blandt andet ogsaa have en egen nægtende Hovedform. I begge ere *k* og *t* hyppige Endelser, i Grönlandsken findes de dog fornemmelig i Totallet (eller rettere *Faatallet;* ti det bruges ogsaa om tre, fire) og Flertallet, men i Finlappisk, hvor Navneordene intet Total have, endes de alle i Flertallet paa *k*, og i Finsk paa *t*. Dette giver at formode, at en og samme Hovedstamme i de ældste Tider har beboet hele Nordasien, og derfra udbredt sig ind i Amerika paa den ene Side, ligesom i Evropa paa den anden; men at det er gaaet disse Folk i Amerika, som i Evropa, de ere af de raa og krigerske Indbyggere forjagede til den alleryderste Krog. I Grönland har rimeligvis den aldeles afsondrede Tilstand, hvori de i mangfoldige Hundredaar have befunden sig, omsider ladet dem glemme deres Herkomst, og givet Sproget den ganske særegne kunstige Indretning og Beskaffenhed. Hermed stemmer og overens den Lighed, man har bemærket imellem Lapper, Obiondirer (eller som de urigtig kaldes Samojeder. Dette skal være et russisk Ord og betyde Menneskeædere, hvilket Obiondirerne ikke ere), Ostiaker og flere Folk. Saa og den Omstændighed at Ungarerne (Magjarerne), som ere saa nærbeslægtede med Lapperne, siges

at

at have deres Oprindelse norden for Kina. Dette kan da vejlede os til at forklare Ligheden imellem Lapperne og Grönlænderne i Udseende, Legemsbygning, Uvidenskabelighed og fredelig Levemaade uden nogen borgerlig Indretning eller Statsforfatning. Nogle have anset dette særegne som fælles for alle Polarboere og en Følge af Landenes nordlige Beliggenhed, men betænker man, at Islænderne bo ligesaa nordlig, ja tildels nordligere end de fleste Grönlændere, og dog ere af en næsten ganske modsat Legems- og Sjælsbeskaffenhed, höje af Vækst, og hel forskjellige af Ansigtsdannelse, Levemaade og Tænkemaade, saa vil man neppe tillægge den nordlige Himmelegn, hvad der aabenbar ligger i den hele Folkestammes Natur. Den her bemærkede Lighed imellem Lappisk og Grönlandsk synes saaledes ikke uinteressant i Menneskekjönnets Historie, for hvis Skyld den maaskje fortjente en nærmere Udvikling, men som hverken er let at udföre ej heller vor nærværende Materie vedkommende; det vilde give tilstrækkeligt Æmne til en egen Undersögelse om det grönlandske eller lappiske Sprogs Oprindelse.

5. Slavisk.

Ingen af de finniske Stammer ere for nærværende Tid eller have i lang Tid været selvstændige, undtagen paa en vis Maade Ungarerne; den allerstörste Del af denne Folkeklasse staar nu under Ruslands Herredömme. Vi komme da her umiddelbar efter den finniske til en anden stor Hovedstamme, som man med et fælles Navn kalder den slaviske, og hvortil höre Slavoner, Russer, Kosakker, Polakker, Bömer, Vender o. fl. Om denne Folkeklasses Inddeling og enkelte Stammer kan eftersees

Ade-

Adelungs Mitridat; jeg vil her indskrænke mig til hvad der egentlig angaar min Gjenstand, og först give en kort Udsigt over disse Sprogs indre Bygning især afdraget af Russisk, som Hovedsproget og det mest bekjendte. Slavonisk er vel det ældste, men lidet bekjendt, Polsk er noget kunstigere og maaskje mindre blandet end Russisk, men har derimod enten ved en barbarisk haard Udtale eller Retskrivning gjort Ordene höjst ukjendelige, f. Eks. en Kristen heder paa Polsk: *chrześcianin*, paa Russisk derimod *chrisтianin*. Men för jeg gaar videre til at beskrive disse Sprog eller sammenligne dem med de gotiske, er det nödvendigt at gjöre Rede for Bogstaverne og deres Betydning. Russerne have en egen Bogstavrække, laant fornemmelig af den græske, dog med mange Forandringer i Figurerne og Tillæg af ny Tegn; for at dette kunde være bekvemmere baade at skrive og læse, saa og at sammenligne med andre Sprog, har jeg tilladt mig at sætte latinske Bogstaver isteden, omtrent efter den i de andre slaviske Sprog antagne Retskrivning, saa at den russiske Bogstavrække her udtrykkes saaledes: *a*, *b*, *v*, g, *d*, *e* (læses i Begyndelsen *je*, i Midten stundum *ju*), *ż* (ɔ: blödt sch), *f*, *z* (ɔ: blödt *s*, fransk z), *i* (j), *ï*, *k*, *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *r*, *s*, *t*, *u*, *f*, *ch* (som i Tysk), *c* (som ts), *cz* (som tsch), *ſz* (som sch), *ſzcz* (som schtsch), Ierr (et Tegn, der blot tilkjendegiver, at den sidste Stavelses Selvlyd er kort) udelades her, *y*, Ier (som tilkjendegiver en Selvlyds Længde eller et svagt *j*) betegnes her som Apostrof ', ē (som je med svagt Jod), *ë* (som e), ū (næsten som ju), ā (næsten som ja), *x*, *pſ*, *th* (der læses som *f*).

I Ud-

I Udtalen findes altsaa mange haarde og hvislende Lyde ligesom i Lappisk. Artiklen fattes ogsaa her ligesom i de finniske Sprog og i Latinen. Derimod have de slaviske Navneord tre Kjön, to Tal- og 7 Forholdsformer i hvert af disse, nemlig: Nævneformen (Nominat.), Ejeformen (Genit.), Hensynsf. (Dat.), Gjenstandsformen (Acc.), Kaldeformen (Vocat.), Redskabsformen (instrumentalis) og Stedsformen (locativus), dog savner Russisk Kaldeformen. Ved denne Böjning er den mærkelige Egenhed at Gjenstandsformen i begge Tal af Hankjönsord og i Flertallet af Hunkjönsord er lig Ejeformen naar det er en livlös Ting, men Nævneformen naar det er en levende og personlig Gjenstand, som Ordet betegner; af Intetkjönsord er som i Latin og Græsk Nævnef., Kaldef. og Gjenstandsf. bestandig lige. Deklinatsionerne synes rigtigst at fastsættes til 6, först deles nemlig Navneordene efter de tre Kjön, hvoraf Intetkjönnet er det simpleste og regelretteste, og har mest Lighed med Hankjönnet, men nu oplöser hvert Kjön sig atter i to Böjningsmaader, adskiller man ikke disse, da bliver den slaviske Deklinering saare indviklet, og man faar omtrent ligesaa mange afvigende som regelrette Ord. Naar man ordner disse 6 Böjningsmaader efter Kjönnet, ligesom Rask har ordnet de islandske, da blive de fölgende i Russisken:

A. Af Intetkjönnet:

1. endes i Nævnef. paa *o*, *e*, i Ejef. paa *a*, Flert. *-a*, Ejef. ’

2. — — — — *ie*, i Ejeformen *iä*, Flert. *-ä*, Ejef. *ij*

B. Af

B. Af Hankjönnet:

3. har i Nævnef. -ѣ, i Ejef. -a, u, Fl. -y, i, Ejef. -ow

4. — — ', j, i Ejef. -ā, ū, Flert. -i, Ejef. -ej

C. Af Hunkjönnet:

5. har i Nævnef. -a, ā, i Ejef. -y, i, Flert. -y, i, Ejef. -ѣ

6. — — -', i Ejeform. -i, Flert. -i, Ejef. -ej.

Men ordner man dem efter den indbyrdes Lighed, hvilket formedelst Overensstemmelsen med Tillægsordene synes bekvemmest, ligesom jeg her har ordnet de islandske (se ovenfor S. 60), da bliver Inddelingen:

A. Det förste System:

1. Intetkj. har i Nævnef. -o, e, i Ejef. -a, Fl. -a, Ejef. -ѣ, f. Eks. *dēlo* Værk, *licé, (póle), (oslā, známā) zérkalo, (domiszko)*

2. Hankj. — — — -ѣ, i Ejef. -a, u, i Fl. y, i, Ejef. ow, f. Eks. *stol* Bord, *vóin*

3. Hunkj. — — — -a, ā, i Ejef. -y, i, i Fl. -y, i, Ejef. -ѣ, f. Eks. *izbà* Stue, *wodá, ruká, (pulā)*

B. Det andet System:

4. Intetkj. har i Nævnef. -ie, i Ejef. -iā, i Fl. -iā, Ejeform. -ij, f. Eks. *rożdénie* Födsel, *mēranie*

5. Hankj. — — — -', j, i Ejef. -ā, ū, i Fl. -i, Ejef. ej, f. Eks. *gvozd*° et Söm, *car*°

6. Hunkj.

6. Hunkj. har i Nævnef. ', i Ejef. *-i*, i Fl. *i*, Ejef. *ej*, f. Eks. *loszad'* Hest, *drob'*.

Det sidste er upaatvivlelig det rigtigste, imidlertid har jeg dog og villet anföre hint, fordi man derefter maaskje lettest orienterer sig i de gamle Sproglærer. I det förste System har Kaldeformen i Polsk en egen Endelse, men ikke gjerne i det sidste; i det förste har Flertallets Ejeform enten ingen Endelse men dannes ved Bortkastelse af den sidste Selvlyd, eller og den sluttes med *ov*, i det andet System har den paa Undtagelser nær, bestandig *-j* i Enden; i det förste ere de simple Selvlyd i Endelserne, i det andet bestandig ā, ū; det förste svarer til de to förste Böjningsmaader i Græsk og Latin, det andet til den tredie. Tillægsordene afvige temmelig betydelig fra Navneordenes Böjninger, dog ere de af en dobbelt Art, svarende til de tvende Systemer eller Hovedarter af Navneordene, hvilket er saaledes at forstaa, at nogle svare til det förste, andre til det andet; ligesom i Græsk og Latin, hvor nogle endes paa *ον*, *ος*, *η*, um, us, a, andre paa *ες*, *ης*, *υ*, *υς*, es, is, o. s. v.; ikke som i de nordiske og germaniske Sprog, hvor Tillægsordene svare til det förste System, naar de staa bestemt, og til det andet naar de staa ubestemt, saa at ethvert af dem faar en dobbelt Deklinering; dette kunde ikke vel finde Sted i de slaviske Sprog eller Latin, hvor der ingen Artikkel gives. I Flertallet ere alle Kjön lige i Russisken, undtagen at Gjenstandsf. i Hankj. og Hunkj. er lig Ejef. stundum ligesom ved Navneordene; i Polsk er ogsaa endnu Nævneformen noget forskjellig fra de andre Kjön. Graderne ere de sædvanlige 3, men de udtrykkes dels ved Forstavelser, dels ved Omskrivning og dels ved Endelser. Stedordene have ikke saa

meget

meget ejendommeligt undtagen de personlige. Talordene deklineres allesammen. Gjerningsordene have i de slaviske som i de germaniske Sprog ingen lidende Form, i Russisk fattes og den betingende Maade som dog findes i Polsk. Tidsformerne ere *Nutiden* og i mange Ord *tvende Fortider* (præterita), men ingen egen Fremtid, de övrige udtrykkes ved Omskrivning. Fremtiden tilkjendegives enten ved en ældre Nutidsform, omtrent ligesom i Græsken τεμνω τεμῶ, eller ved at sætte en Præpositsion foran den brugelige Nutidsform, eller endelig ved Hjælpeordet, som i de gotiske Sprog. Fortiderne have i de slaviske Sprog en ganske egen Beskaffenhed lig Tillægsordene, i det de adskille alle tre Kjön i alle Personer af Enkeltallet, og i Polsken ogsaa Hankjönnet fra de to andre Kjön i Flertallet. Denne Kjönsadskillelse betegnes med en Hjælpeselvlyd, der forbinder Endelsen med Ordet, og enhver Person har desuagtet i Polsken sin egen sædvanlige Endelse aldeles regelret; i Russisk derimod bortfalder i disse Tidsformer de personlige Endelser, saa at blot Kjönnet tilkjendegives i Ordet selv, og Personen ved et Stedord foran, men i Flertallet hvor Tillægsordene ikke adskille Kjönnene, gjöre disse Fortidsformer det ikke heller, men have alle Kjön lige, saa og alle Personer, der maa adskilles med Stedordet, som i Enkeltallet. Det Kjændebogstav, hvorved disse besynderlige Fortidsformer dannes er *l*. Hvor der gives tvende Fortider, kommer dog som oftest den ene af den med Præpositsion dannede Fremtid eller overalt af en anden Nutidsform end den brugelige, ligesom Aorist eller den ubestemte Tid i Græsken næsten bestandig kommer af Fremtiden (som τυψω ἐτυψα) eller en ubrugelig Nutid, som πεσεμαι ἐπεσον, der som bekjendt egentlig er en gammel Imperfekt,

fekt, men bruges til at erstatte Aorist. Ellers gives og i Russisk et Slags Afledsord, der mangle Nutidsform, hvilke man har regnet til et andet beslægtet Ord, som en Tidsform deraf, saaledes har man faaet mange flere Tider end de ovenangivne, men tillige gjort den russiske Böjning af Gjerningsordene höjst indviklet, og faaet et langt större Antal af uregelrette og mangelfulde end af regelrette og fuldstændige Ord, hvoraf man neppe har kunnet opstöve et eneste til at fremsætte som Paradigma; hvilken urimelige Fremgangsmaade har meget tilfælles med den gamle man har brugt i Græsken. Disse russiske Former ere især et Slags *Gjentagelsesform* naar man gjör Gjerningen *oftere*, en *Enhedsform* naar man kun gjör den *en eneste Gang*, og endelig en *Fuldendelsesform*, hvilken dog udtrykkes med en Præpositsion og ikke har synderlig Udsende af en Tidsform af et andet Ord, f. Eks. *branū* jeg skjælder, imperf. *branil* skjældte, futur. *vy-branū*, perf. *vy-branil*. — *dvigaū* bevæger, *dvigal* bevægede, *dvigival* bevægede oftere, *dvinu* jeg skal bevæge ên Gang, *dvinul* har bevæget ên Gang, — *piszù* jeg skriver, *pisál* skrev, *na-piszu* jeg skal skrive ud, af, til Ende, *na-pisál* jeg har skreven til Ende. Man ser let at kun de to förste ere egentlige Tider, de övrige Ordet selv uvedkommende Afledninger. Indretningen i Nutiden og Fremtiden er lig den i got. og lat. og gr. Sprog. Infinitiv endes i Russisk overalt paa *t*. Konjugatsionerne ere tvende, den ene af de saakaldte rene, den anden af de urene Verba, hvilke dog i Hovedsagen stemme overens. Adamovicz har vel i sin ret gode polske Sproglære for Tyske antaget 3, men den förste og tredie synes kun at adskille sig som Underklasser, af hvilke der ogsaa gives adskillige i den anden, som rettere afhandledes först. Disse Böjninger

udtryk-

udtrykkes ved Endelser, der stundum ledsages af Selvlydsforandring i Ordet, og af Sammentrækning eller Udvidelse, men intet som svarer til den besynderlige finske Forstærkelse af Medlyden, og Forandring af Endelsens Selvlyd efter Ordets. Ej heller findes i de slaviske Sprog noget Slags Endetillæg, eller noget som svarer til de mangfoldige Afledsmaader af Gjerningsordene; hvorvel de ere alle rige paa Afledninger, men især af Navneordene hvor de have mange Formindskelses- og Forstörrelsesord.

Man ser at denne hele Bygning stemmer temmelig nöje overens med de gotiske især de germaniske Sprogs Indretning, ogsaa Maaden at udtrykke dem paa, eller de enkelte Endelser og Former har en paafaldende Lighed med de gotiske, hvilken dog især bliver indlysende ved Hjælp af de lettiske Sprog; jeg vil derfor kun her anföre det almindeligste og mest iöjnefaldende. De mange Forholdsformer i Navneordene udgjöre ingen saa betydelig Forskjel, som det kunde synes; der var i saa Henseende endnu större Ulighed imellem de finniske og lappiske, imellem det tyske og danske Sprog; det er ogsaa klart at Hovedformerne i de slaviske ere de samme fire, som i de gotiske Tungemaal, nemlig: Nævneformen, Gjenstandsformen, Ejeformen og Hensynsformen; ti Tillægsordene fattes Kaldeformen, og Redskabsformen er, ligesom i Latinen, blot en Afændring af Hensynsformen, men Stedsformen er udviklet af Ejeformen eller Hensynsformen, hvilket tydelig sees af Tillægsordene. Dette saavel som Ligheden med de gotiske Sprog vil blive tydeligere ved et Eksempel. En Gaas heder paa Polsk gęś og paa Islandsk *gæs*, og böjes som följer:

Polsk.

		Polsk.	Islandsk.
Enkelt.	Nævnef. og K.	gęś	*gæs*
	Gjenstandsf.	gęś	*gæs*
	Ejeformen	gęsi	*gæſar*
	Hensynsf.	gęsi	*gæs* (med Artiklen *gæsinni*)
	Redskabsf.	gęsią	
	Stedsf.	gęsi	
Flert.	Nævnef. og K.	gęsi	*gæſir*
	G.	gęsi	*gæſir*
	E.	gęsi	*gæſa*
	H.	gęsiom	*gæſum* eller *gæſom.*
	R.	gęsiami	
	St.	gęsiach	

Jeg har tilladt mig at ordne Kasus eftersom de stemme mest overens, og naturlig synes at komme af hinanden i alle mig bekjændte Sprog; det er mærkeligt at de Begrebsforholde, som de udtrykke, ere beslægtede i samme Grad, som Endelserne eller Formerne der betegne dem. — Den slaviske Ejeform paa *i* er istedenfor den littauiske paa *ies*, og svarer til den lat. paa *is* i tredie Böjningsmaade; det er hyppigt i de slaviske Sprog at bortkaste *s* i Enden af en Stavelse. Den islandske Ejeform paa *ar* synes derimod at svare til den græske paa -ος (f. Eks. χυνος); ti det er sædvanligt i de nordiske Sprog at gjöre *s* til *r* i Endelserne. Den slaviske Hensynsform paa *i* er den oprindelige svarende til den lat. paa *i* og græske paa *ι* (f. Eks. χυνι), i Islandsken bortfalder eller apostroferes den i de fleste Hunkjönsord, dog findes den i nogle; det er en ganske sædvanlig Omstændighed i Islandsk, at en Selvlyd er bortkastet i Enden.

Enden. Man indser let at Redskabsformen paa *ią* og Stedformen paa *i* kun ere Afændringer af Hensynsformen ligesom i Latinen *e* og *i*; da Selvlyden selv er forsvunden i Islandsken, saa er det naturlig at dens Afændringer heller ikke der kunde finde Sted. I Flertallet er atter den slaviske Endelse *i* ved Bortkastelse af *s* kommet isteden for den litt. *-ys*, som svarer til den lat. *is* eller *es* og den gr. *ες* (*χηνες*), den islandske derimod er atter her fremkommet ved at forandre *s* til *r*. Ejeformerne ere uligere, hvilket enten kan forklares af en Ombytning af Selvlydene *a*, *i*, *u*, den littauiske Endelse er *u*, eller maaskje den islandske Ejeform kunde sammenlignes med den slaviske Stedsform, hvilket dog endnu er uvist. Derimod er den islandske Hensynsf. tydelig den samme som den polske Hensynsf. og Redskabsf., ogsaa den latinske paa *ibus* synes at være den samme Endelse, som först er bleven til (*imus*), hvoraf den littauiske Endelse *ims*, *imis* og den mösogot. *im*, siden maaskje til (*iums*) hvoraf den polske og russiske og islandske. Ligheden bliver altsaa, naar man tager billigt Hensyn paa de Forandringer, som begge Sprogs særegne Udtale og Klang fordrer, langt större end den ellers maatte synes. Dette Eksempel er af den sjette Böjningsmaade i Polsk men den syvende i Islandsk; af de andre vil jeg blot anföre enkelte Bemærkninger. Den förste endes i Russisk og Polsk paa *o* eller *e*, i Mösog. derimod altid paa *a*, i Angels. altid paa *e*, i Islandsk paa *a*. Den anden og femte har ingen egen Endelse i de slaviske Sprog, men i de lettiske have de tilsvarende Böjningsmaader i Nævneformen *s* eller *as* og *us*, hvilket efter ovenanförte Övergang er det islandske *r* eller *ur* i den femte islandske. Ejeformens Endelse i de to förste Böjningsmaader er i alle disse slaviske

Sprog

Sprog og Islandsken *a*. Den tredie endes paa *a* baade i Slavisk og Islandsk og har i Gjenstandsformen *u*. I Flertallet af den förste har de slaviske Sprog *a* ligesom Latin og Græsk, saa og Mösogotisk, men Islandsken har her *u* ved en ikke usædvanlig Selvlydsovergang; i den anden og femte har de slaviske Sprog *y* eller *i*, som er det islandske *ir*, accus. *i* i 5te og især i 6te; i tredie og sjette har de slaviske Sprog ogsaa *i*, som ligeledes er det islandske *ir* i 7de Böjningsmaade; i den 1ste og 3die endes den islandske Ejeform paa *-na*, dette er bortfaldet i de slåviske Sprog, men i den anden paa *a*, dette har Slåverne beholdt og forandret til *ov*; overalt har Hensynsformen *am* i Russisk og *om* i Polsk, hvilket aabenbar er det islandske *om* eller *um*, som ogsaa findes overalt i alle Böjningsmaader. Det andet System har endnu större Lighed med de gotiske Sprog, den 4de Böjningsmaade kan sammenlignes med de mösogot. og islandske Ord paa *i* af 4de Böjningsmaade. Dens Endelser i Flertallet ere:

	Polsk.	Russisk.	Mösogot.	Islandsk.
N. K.	*ia*	*ïā*	*iᵃ*	*i*
Gj.	*ia*	*ïā*	*iᵃ*	*i*
E.	*'*	*'ij*	*iᵑ*	*ia*
H.	*iom*	*ïām*	*iᵃᵐ*	*iom*
R.	*iami*	*ïāmi*		eller
St.	*iach*	*ïāch*		*ium.*

Om den 5te og 6te er talt allerede. Tillægsordene forholde sig paa samme Maade, især til det ubestemte kunstigere System i Islandsken, dog og tildels til det andet simplere og bestemte. Nævneformen i Intetkjönnet paa *e* eller *o*, hvilket sidste dog egentlig er Adverbiums Endelse, i Hankjönnet paa *y* eller *i*, og i Hunkjön-

kjönnet paa *a* svarer til den bestemte Nævneform i Islandsk, f. Eks. *(grubo) grube, gruby, gruba*, isl. *þad grófa, ſá gróſi, ſú grófa.* Hensynsformen i Intetkjönnet og Hankjönnet paa *omu, emu*, samt Redskabsformen paa *ym* og *im*, og Stedsformen paa *om, em* i Russisk svarer til den mösogot. *amma* og islandske *um* eller *om.* Ligesom i Flertallet alle Kjöns Dativendelse *ym, im* og Redskabsformens *ymi, imi* svare til de mösogotiske Endelser *αιμ* (læs *æmm*), *αμ, ωμ* og den islandske *-um.* Stedsformen endes i Navneordene overalt i Flertallet paa *ach* eller *āch*, i Tillægsordene er den lig Ejeformen og endes paa *ych* eller *ich*; dette svarer til den littauiske Stedsform i Flertallet, der i Hankjönnet endes paa *ůse* og i Hunkjönnet paa *osa, esa, isa, issa* efter en Overgang, som i disse Sprog er hyppig, f. Eks. russisk *mùcha*, litt. *mussē* en Flue, *blochà* litt. *blussà* o. m. fl. Men denne littauiske Endelse er aabenbar den samme som den mösogotiske Ejeform i Flertallet af Tillægsordene naar de staa ubestemt, nemlig i Intetkjönnet og Hankjönnet *αιζη* og i Hunkjönnet *αιζω* (læs: *ǽse, ǽso* med blödt *s*); da nu *s* af Islænderne forandres til *r*, som vi allerede have set i flere Endelser, og Endelserne, efter hvad vi have set foran (S. 63), gjerne gjöres saa korte som muelig, saa begribe vi at dette *ǽse, ǽso* i Islandsk og Angelsaksisk maatte blive til *'ra.* Saaledes indser man at den Endelse, som i de slaviske Tillægsord baade fandt Sted i Ejeformen og i Stedsformen, er den samme som findes i Littauisk blot i Stedsformen, og i de gotiske Sprog blot i Ejeformen, hvor forskjelligt Udseende den end har faaet ved de besynderlige Overgange: *ych, öch — ůse, isa — αιζη, αιζω — ra.* Vi skulle i det fölgende se, at man har Grund til at

antage den islandske og angelsaksiske Form for den oprindelige, paa det nær at Hjælpeselvlyden foran er udeladt ved en Sammentrækning. I Gradforhöjningen synes disse Sprog ingen Lighed at have med de gotiske. Af Stedordene stemme de to förste Personer temmelig overens med de gotiske og de gamle Sprog. Saasom af förste Person:

	Russisk.	Polsk.	Gotisk.
Nævneform.	*ā*	*ia*	isl. *eg*, d. *jeg*, jysk *a*, sv. *jag*
Gjenstandsf.	*menȁ*	*mnie, mię*	— *mig*, d. og sv. *mig*
Ejeformen.	*menȁ*	*mnie*	— *mín*
Hensynsf.	*mnē*	*mnie, mi*	mösog. *mis*, isl. *mèr*, t. *mèr*, efter samme

Overgang, som vi saa ofte have set. Det er især Polsken som har bevaret de gamle Former, der svare til de gotiske. I Flertallet kan mærkes:

	Russisk.	Polsk.	
N.	*my*	*my*	gr. ἡμεις, mösog. *veis* (læs vîs), isl. *vèr*, angels. *ve*, d. *vi*
Gj.	*nas*	*nas*	lat. *nos*, mösog. *unș*, t. *uns*, holl. *ons*, isl. *oss*, d. *os*
E.	*nas*	*nas*	— *nostri*, mösog. *unsara*, t. *unser*
H.	*nam*	*nam*	— *nobis*, mösog. *unsis*, angels.
R.	*námi*	*nami*	*usih*, t. *uns*, isl. *oss*.

I de germaniske Sprog er *n* omsat, og i de nordiske assimileret med *s* til *ss*. Ombytningen af *m* og *v* eller *b* er sædvanlig. Den 2 Person er:

I Russisk

	I Russisk.	I Polsk.	
N.	*ty*	*ty*	gr. *συ, τυ*, lat. *tu*, mösog. *þu*, isl. *þú*, d., sv. og t. *du*
Gj.	*tebѣ*	*ciebie, cię*	— *σε*, lat. *te*, t. *dich*, isl. *þig*, d. og sv. *dig*
H.	*tebѣ*	*tobie, ci*	lat. *tibi*, t. *dir*, isl. *þèr*
Fl.	*vij*	*wij*	t. *Ihr*, mösog. *jus*, holl. *gy*, angels. *ge*, d. *I*
Gj.	*vas*	*was*	lat. *vos*
H.	*vam*	*wam*	— *vobi-s.*
R.	*vami*	*wami*	

Ogsaa af den tredie Person, fornemmelig i Polsken, har en Del Endesler Lighed med de islandske, saasom:

	Hankjön.	Hunkjön.	
N.	*on*	*ona*	isl. *hann*, *hún*; sv. *hon*
Gj.	*ego*	*ona*	— *hann*, *hana*
Ej.	*jego*	*jeney*	— *hans*, *hennar*, sv. *hennes*
H.	*onemu*	*oney*	— *honum*, *henni*, sv. *henne.*
St.	*onym*	*oney*	

I de slaviske Sprog har dette Ord ogsaa Intetkjön og Flertal, hvilket savnes i de nordiske Sprog; det har foruden denne ogsaa baade i Russisk og Polsk en anden kortere Form, der svarer til den tredie Person i de germaniske Sprog; jeg vil ogsaa af den fremsætte de vigtigste Endelser eller Former, da de kunne tjene til Bestyrkelse for det ovenanförte om de islandske Ejeformer *r*, i Flertallet paa *ra*, og til Bevis paa Slægtskab overhovedet.

	Russ.	Polsk.	Litt.	Mösog.	Tysk.	Angels.	Lat.
Enkelt. Hankjönnet.							
N.	fattes.	fattes.	*jis*	ις	*er*	*he*	*is*
Ej.	*ego*	*iego*	*jo*	ις	*s*	*his*	*ejus*
H.	*emù*	*iemu*	*jam*	ιμμαh	*ihm*	*him*	H. *ei*
R.	*im*		St. *jame*				St. *ibi*
Enkelt. Hunkjönnet.							
N.	*s*	*s*	*ji*	*(ija)*	*s*	*heo*	*ea*
Ej.	*eè, eã*	*iey*	*jôs*	ἰζως	*ihrer*	*hire*	[*eæ*]
H.	*ej*	*iey*	*jei*	ιζαι	*ihr*	*hire*	
R.	*ejã*		*jè*				

Flert. i alle Kjön.

	Russisk.	Littauisk.	
Ej.	*ich*	*(jû)*	mösog. Ejef. *ἰζη, ιζω*, t. *ihrer*, angels. *hira*
St.	*(o nich)*	*jûse, josâ*	
H.	*im*	*jiems*	— Hensynsf. *ιμ*, t. *ihnen*, angels. *him.*
R.	*imi*	*jeis*	

Ogsaa Ejendomsstedordene ere nærbeslægtede med de gotiske og gamle Sprog, men dette er en Følge af de personliges. De övrige have ingen synderlig Overensstemmelse, undtagen *sam, sama, samo* (selv), det islandske *samr, söm, samt* eller sædvanlig *sami, sama, sama*, d. den *samme.* Det vilde være overflödigt at opstille dette Ords Endelser, da Overensstemmelsen her er den samme som i de allerede anförte. Tallene ere næsten alle de samme som i de gotiske Sprog, og kunne tjene til at oplyse de islandske Talords Böjningsmaade, da de ere fuldstændigere. Saaledes er:

Russisk.

Russisk.	Polsk.	
odin	*jeden*	det islandske *einn* (læs ejdn), men dets Böjning i begge Sprog er som Tillægsordene
dva, dvē	*dwoie, dwa, dwie*	mösog. *τδα, τδαι, τδως*, isl. *tvö, tveir, tvær*, t. *zwei*
tri	*trzy*	isl. *þrîr*, t. *drei*, d. *tre.*

Disse to have i Islandsken en egen Böjningsmaade meget lig den russiske og polske.

	Intetkj og Hankj.	Hunkj.	Intetkj.	Hankj.	Hunkj.
N. ogK.	*dva*	*dvē*	*tvö*	*tveir*	*tvær*
Gj.	*dva, (dvuch)*	*dvē*	*tvö*	*tvá*	*tvær*
Ej.	*dvuch*			*tveggia*	
H.	*dvum*			*tveim* eller	
R.	*dvumā*			*tveimur*,	angels. *twam.*
N. ogK.	*tri*		*þriú*	*þrîr*	*þriár*
Gj.	*trí* (trech)		*þriú*	*þriá*	*þriár*
Ej.	*trech*			*þriggia*	
H.	*trem*			*þrem* eller	
R.	*tremā*			*þremur.*	

Russisk.	Polsk.	
czetýre	*cztery*	litt. *keturi*, mösog. *fidvor* eller *fidur*, isl. *fiögur* eller *fègur*, det lat. *quatuor* og æol. *πισυρες*, gr. *τεσσαρες* er i Grunden det samme Ord

Russisk.

Russisk.	Polsk.	
pāt'	pięć	litt. *penki*, gr. πεντε, æol. πεμπε, mösog. Φιμφ, t. *fünf*, isl. *fimm*, d. *fem*. Lat. *qvinqve* er det samme
szest	sześć	— *szeszi*, mösog. *saihs*, t. *sechs*, lat. og isl. *sex*
sem'	siedm	— *septyni*, mösog. *sibun*, t. *sieben*, d. *syv*, isl. *siö*
osm'	ośm	— *asztůni*, mösog. *ahtau*, t. *acht*, lat. *octo*, isl. *átta*
(dévāt'	dziewięć	— *dewyni*)
désāt'	dziesięć	— *dèszimti*, mösog. *taihun*, lat. *decem*, gr. δεκα, t. *zehn*, angels. *tyn*, isl. *tíu*, d. *ti*
(sto	sto (ɔ: Hundrede)	
týsāca	tysiąc Tusend) (litt. *tukstantis*)	mösog. Θασυδι, isl. þús-*hund* eller þús-*hundrad*, synes at være sammensat af det slaviske Ord og det nordiske *hund* eller *hundrad* ɔ: Hundrede, siden er det med udeladt *h* blevet þúsund, d. *Tusend*.

Ogsaa en Del af Ordenstallene have Lighed med de gotiske, saasom: russ. *pér-voj*, litt. *pir-mas*, angels. *for-ma* og polsk *pierw-szy*, isl. *fyr-sti*, hvilket udentvivl alt-

altsàmmen kommer af samme Rod, nemlig Præpos. *for*, russ. *pred*, litt. *pirm* eller *pra*, *pro*, t. *vor* eller *für*, isl. *fyrir*, kun med forskjellige Endelser; den russiske Endelse *-voj* synes ved en Ombytning af *v* og *m* at være det samme som den littauiske og angelsaksiske, samt den latinske *mus* i *primus*. Det islandske *fyrsti* er dannet med Superlativs Endelse ligesom det latinske og græske (πρωτος for προτατος), ogsaa det polske *-szy* er en Superlativform. Russisk *trétej*, polsk *trzeci*, littauisk *trêčias* er τριτος, *tertius*, isl. þridi, d. *tredie*. Russisk *czetvértoj*, polsk *czwarty* er nærmest det lat. *quartus*, men dog og det samme som det sammentrukne angelsaksiske *feórda* (for feoverda), isl. *fiórdi*, d. *fjerde*. Men dette er egentlig leksikalske Overensstemmelser, jeg vil derfor forbigaa de övrige; det er ogsaa naturligt at Ordenstallene, som ere afledte, maa have Lighed, naar Mængdetallene, hvoraf de komme, have den.

Den slåviske Böjning af Gjerningsordene eller Konjugering er heller ikke uden mærkelige Overensstemmelser med de gotiske og de gamle Sprog. Den förste Person endes i Russisk altid paa *u* eller ū, hvilket svarer til det græske ω og lat. *o*. I Polsk er dette *u* som oftest bleven til ę som svarer til det tyske *e*, f. E. *kupię*, ich *kaufe*, russ. *mogù*, polsk *mogę* (jeg kan), t. *mag*, *möge*; men i Islandsken bortfalder denne Selvlyd, som andre i Enden af Ordene, saa at naar et islandsk Gjerningsord endes paa en Selvlyd i förste Person, da er det ikke Endelsen, men den oprindelige Vokal i verba pura, f. Eks. eg *kaupi*, hvilket sees saavel af den anden Person þú *kaupir*, som af det polske *kupi-ę* og imperf. *kupi-ł*, samt infin. *kupić*, derfor savnes det og i verba impura, f. Eks. p. *siedzię*,

t. *sitze*,

t. *sitze*, isl. *sit* (lat. sedeo). Den anden Person endes paa *sz*, hvilket er det tyske *st*, lat. *-s*, mösog. *s* og isl. *r* efter den bekjendte Overgang, f. Eks. *kupisz*, du *kaufest*, þú *kaupir*. Den tredie Person endes i Russisk paa *t*, hvilket er det latinske og tyske *t*, det mösogotiske og angelsaksiske *ƀ*, þ og det engelske *th* eller *s*. I Flertallet endes den förste Person i Polsk paa *my*, i Russisk paa *m*, hvilket er det græske *μεν* eller *μες*, latinske *-mus*, mösogotiske og isl. *-m*, som i Tysken er bleven til *n*; den anden paa *cie* i Polsk, *te* i Russisk, hvilket er det græske *τε*, latinske *tis*, tyske *-t*, mösogotiske *ƀ* og islandske *d* eller *t*. Den tredie endes i Russisk paa *ūt* eller *āt*, hvilket er det gamle græske *ουτι*, latinske *unt*, *ant*, *ent*, o. desl., det mösogotiske *and*, *ond*, og med bortkastet *nt*, det polske *ą*, islandske *a*. Overensstemmelsen vil blive tydeligere ved et Eksempel:

Russisk.	Polsk.	Latinsk.	Islandsk.
Enkeltallet.			
ā em	*iem*	*edo (edam)*	*èt*
ty esz	*iesz*	*es, edis*	*èt*ur
on est	*ie*	*est, edit* (t. *iszt*)	*èt*ur
Flertallet.			
my edīm	*iemy*	*edimus*	*èt*um (gl. conj. *èt*im)
vy edīte	*iecie*	*editis*	*èt*it eller *èt*id
onè edāt	*iedzą*	*edunt (edant)*	*èt*a.

Man ser heraf at förste Person og undertiden endes paa *m*, der dog i Russisk er meget sjælden, i Polsk heller ikke hyppigt; det svarer til de littauiske og græske Gjerningsord paa *mi*, og til de latinske præs. conj.

conj. og futur. indic. paa *m*. Af dette *m* er ogsaa en Lævning i det isl. *em*, eng. *am* og tyske *bin*, lat. *sum*. Overensstemmelsen er altsaa meget stor i Nutiden, men endog den besynderlige Fortid i de slaviske Sprog er maaskje ikke saa fremmed for de gotiske, som den ved förste Öjekast kunde synes. Det er ovenfor S. 52 bemærket at *l* og *d*, samt *s* og *d* ikke sjælden afveksle med hinanden, og at *a* gaar over til *em* i Enden af Ordene, lægger man Mærke dertil, vil det maaskje ikke være saa urimeligt at sammenligne de polske Endelser i Hankjönnet med de mösogotiske og islandske i alle Kjön:

Enk.	1.	*-ił̨em*	mösog.	*-ida*
	2.	*-ił̨eś*	—	*-ides*
	3.	*-ił̨*, Hunkj. *-ił̨a*	—	*-ida*
Flert.	1.	*-ilis-my*	—	*-idedum*
	2.	*-ilis-cie*	—	*-ideduth*
	3.	*-ili*	—	*-idedun.*

I de andre gotiske Sprog ere disse Endelser sammentrukne især i Flertallet, hvor det dobbelte *d* er blevet til et enkelt *d* eller *t*, desuden miste de rene Gjerningsord paa *i* bestandig dette *i* fornemmelig i Islandsken. Det vil maaskje ikke være uinteressant at fremstille et Eksempel, hvor Ordet er det samme, og, hvor Endelserne ingen Selvlyd have foran sig i noget af Sprogene. Dertil maa tjene Datiden af *mogę* (jeg kan), mösog. *μαγ*, t. *mag*, isl. *má*:

		Mösog.	Tysk.	Islandsk.
Enk.	1. *mogtem*	*μαhτα*	*mochte*	*mâtta*
	2. *mogłeś*	*μαhτης*	*mochtest*	*mâttir*
	3. *mogł (-a)*	*μαhτα*	*mochte*	*mâtti*

Mösog.

		Mösog.	Tysk.	Islandsk.
Flert.	1. *moglismy*	*μαhτηδαμ*	*mochten*	*mâttum*
	2. *mogliscie*	*μαhτηδεϑ*	*mochtet*	*mâttud*
	3. *mogli (-y)*	*μαhτηδαν*	*mochten*	*'mâttu.*

Den betingende Maade har i de slaviske Sprog som i de gotiske omtrent samme Endelser som den fremsættende. Den bydende derimod danner den 2den Person i Enkeltallet oftest ved at kaste Infinitivsmærket bort, stundum bortfalder ogsaa Selvlyden foran, om det var rene Gjerningsord, baade i de slaviske og gotiske Sprog, f. Eks. *kup*, isl. *kaup (-tu)*, dog dannes den og stundum paa andre Maader i Polsk og Russisk. Den 3die Person saavelsom Flertallet tages i Islandsken af den betingende Maades Nutid, som er meget lig den fremsættendes, ogsaa i Polsk og Russisk er det övrige af denne Maade en Afændring af den fremsættende. Den upersonlige Maade endes i Russisk for det meste paa *t*, ligesom i de lettiske og lappiske Sprog, og synes ligesaalidt som Tillægsformerne (participia) at have nogen mærkelig Lighed med de gotiske Sprog. Tilbagevisende Gjerningsord, saa og undertiden den lidende Form, dannes ved at hæfte bag ved den handlende Stavelsen *sā*, naar den endtes paa en Medlyd, og *s'* naar en Selvlyd gik foran, i Polsk sættes bag efter *się* som et eget Ord i alle Tilfælde. Dette *się* eller *sā* er egentlig Gjenstandsformen af det tilbagevisende Stedsord i 3die Person (isteden for *siebię*, russisk *sebā*), men bruges dog i disse Tilfælde uden Forskjel om alle Personer. Vi skulle i det følgende se, at de nordiske Gjerningsords Lideform netop har samme Oprindelse.

Af

Af de mange Afledsendelser i disse Sprog ere ogsaa en Del, som aabenbar stemme overens med de nordiske; saasom:

-ar' svarer til den islandske Endelse *-ari*, som tilkjendegiver en Person, sv. *are*, d. *er*, f. Eks. *lēkar'* en Læge, sv. *läkare*, *ovczar'* en Faarehyrde.

-nā, p. *ini*, som finder Sted i Hunkjönsord, f. Eks. *boglna*, Gudinde, synes at svare til den islandske *ynia*, f. Eks. *âſynia*, *apynia*.

-sza, bruges til at danne Hunkjönsord af fremmede Æmbeds- og Værdighedsnavne, f. Eks. *general'sza* Generalinde, *kapitánsza*, ligesom det svenske *-ska*, tildels og det danske *-ske* i *Sangerske*, *Bagerske* o. desl.

-ka danner dels Hunkjönsord i Almindelighed, dels især Formindskelsesord, f. Eks. *pastúszka* en Hyrdinde, *golovka* et lille Hoved, netop ligesaa den islandske Endelse *ka*, f. Eks. *bladka* (af *blad*) er tillige et Slags Samlingsord, og bruges om Toppen af Urter, *hálka* Glathed, Slibrighed, bruges og ved Egennavne, saasom: *Steinka* af *Steinun*. Islænderne have ogsaa en Hankjönsform hertil paa *-ki*, f. Eks. *sveinki* en lille Dreng, ogsaa Mandsnavn, *Brynki* af *Brynjólfr* o. fl., hvilket synes at svare til de slaviske paa *ik* eller *ek*.

-ost' bruges hyppig til at danne Egenskabens Navn af Tillægsordet, f. Eks. *strogost'* Strænghed, den gamle islandske Endelse var *oſta*, nu *uſta*, den tyske *-st*, saasom: *þènuſta*, *Dienst*, *holluſta*, *Hyldest* o. fl.

-da bruges ligeledes til at danne abstrakte Ord, f. Eks. *pravda* Sandhed, Islænderne bruge paa samme Maade *d* og vi *de*, f. Eks. *leingd* Længde, ja Islænderne have ogsaa en anden sjældnere Endelse *-da*, saasom: *tregda* Vanskelighed, af *tregr*, *bugda* en Krumning.

-skij

-skij er en hyppig Endelse i Tillægsord, især de der betegne Folkeslag, ligesaa det isl. *-ſkr* (bestemt -ſki), f. Eks. *polskij*, p. *pólski*, isl. *pólſkur*, *ſá pólſki*, *roſſijſkij*, *rúſſiſkur*, *ſa rúſſiſki*, den polske, den russiske, o. desl.

-nyj danner ogsaa mange Tillægsord, f. Eks. *uczennyj*, p. *uczony* lærd, *temnyj*, p. *ciemny* mörk, hertil svarer den islandske Endelse *-inn*, saasom: *herkinn* haardför eller maaskje endnu nærmere *n*, f. Eks. *i giarn* tilböjelig til, med Artiklen *ſá herkni*, *giarni*, saa og den latinske Endelse *nus*, f. Eks. *dignus*, isl. *tíginn*, *plenus*, p. *pelny*.

-nu finder ofte Sted i Gjerningsord, saa og det islandske *-nad*, *-ner*, saasom: *merknu* mörkner, o. m. fl.

Efter at have fundet saa betydelig Overensstemmelse i alle Dele af Sprogbygningen, maatte man allerede vente sig en stor Mængde Ligheder i disse Sprogs Ordforraad, og man vil heller ikke tage Fejl i denne Forventning; da der imidlertid findes en saa fuldstændig Samling af slige Ord i det kongelige Videnskabers Selskabs Skrifter 12 Bind, ved Temler; vil jeg, for at undgaa Vidtlöftighed, her blot give nogle faa Bemærkninger om de hyppigste Bogstavovergange fra de slaviske til andre Sprog, som synes saa nödvendigt til ret at bedömme saadan Ordsamling, og ved egen Undersögelse af Sprogene at opdage flere Ligheder. Man vil da hyppig finde:

o for *a:* f. Eks. *sol'*, lat. *sal*, *more*, *mare*, *nos*, *nasus*, t. *Nase*, *pokoj* (Ro, Fred), *pax*, Ejef. *pacis* (læs pakis), *gost'*, t. *Gast*, d. *Gjest*, *kot* Kat, *otèc* (Fader), lapl. *attje*, mösog. *atta* (*-ec* er en Afledsendelse til Hankjönnet).

e for

o for *e*, *i*: *kotel*, isl. *kètill* en Kjedel, *ogon*, p. *ogień*, i Ejef. *ognā*, lat. *ignis*, *klonū*, *κλινω*, *vòlā*, isl. *vilia*, t. *Wille*, *wollen*, lat. *volo*, *velle*, *novyj*, p. *nowy*, t. *neu*, lat. *novus*.

a for *ei*: *màster*, t. *Meister*, *raz* (en Gang), isl. *reisa*, holl. *reize*.

ov for *à*: *brovi*, isl. *brâ* (Öjenbryne), *ovca* et Faar, isl. *â*, litt. *awis*, lat. *ovis*.

u for *ó*: *glùpyj* (dum), isl. *glópr*, *gruhyj*, *grófr*, t. *grob*, *lūdi*, *liódir* eller *lýdir* (ɔ: Folk), *p'ū* (drikker), *πινω* (gammel *πιω*), hvoraf *ἐπιον*.

En kort Selvlyd i Begyndelsen bortfalder: *na*, *nad*, *ἀνα*, *po*, *pod*, *ὑπο*, *iz*, *p*, *z*, *ex*, *ἐξ*.

s sættes stundum foran, som: *smert'* Död, *mors mortis*, *slava*, isl. *lof*, lat. *laus* Ros, Ære, *snieg*, *nix*, *skòbel'*, t. *Hobel*.

sc for *s*: *szest'* sex, *szit'* sy, *kasztanka* en Kastanie, *mysz*, *μυς*, *mus*.

cz for *t*, *k*: *verczu* verto, *meczu* (kaster) mitto, *mecz'*, isl. *mækir* Sværd.

ż for *d*, *g*: *siżu* sidder, sedeo, *vižu* video, *krużka* en Kande, t. *Krug*.

n bortfalder forved *s*, *t*, *d*, *g*, saasom: *mēsāc* (en Maaned) mensis, *pāt'* *πεντε*, *grad* grando (Hagel), *lūdveā*, p. *lędzwie* en Lend, t. *die Lende*, *strogij* stræng, isl. *strângr*.

cz svarer til det tyske *cht*, det isl. *tt*, saasom: *nocz'*, Nacht, nótt; *mocz'*, Macht, máttr; *docz'*, Tochter, dóttir.

er bortfalder i Enden af Ordene, som: *mat'* mater, *brat* frater, *gus'*, isl. *gás*, t. *Gans*, lat. *anser*, *mecz'* mækir (et Sværd), o. fl.

Der-

Derimod have Slåverne ofte sat en egen Afledsendelse til Ordene, som man maa skille fra, for at indse Overensstemmelsen, saasom: p. *bol-enie*, r. *bol'* Smærte, isl. *böl*, r. *sòl-nce* Sol, og de ovenanførte *or-ec*, *ov-co*, *muravej*, isl. *maur*, d. *Myre*, *tem-nyj* mörk, isl. *dimmr*, *vērnyj* tro, tilforladelig, lat. *verus*, Russerne have ogsaa et kortere Ord *vēra* o: Tro, Religion. Forholdet i Betydningerne er det samme som i det engelske *true*, *truth* — *gladkij* glat, *glàdit'* at glatte; *dremlū* slumrer, infinit. *dremàt'*, d. *drömme*; *lūblū* elsker, angels. *lufie*, eng. *I love*, af *lūbyj*, isl. *liúfr*, t. *lieb*; *malevàt'* at male (pingere).

Omsætning især af de flydende Bogstaver er ogsaa her meget hyppig: *vladēt'* at herske, isl. *valda*; *pòlnyj*, p. *pełny*, *plenus*, t. *voll*, slavon. og russ. *ramo*, p. *ramię*, böm. *ramē* Skulder, isl. *armur*, lat. *armus*; *mrak*, p. *mrok* Mörke; p. *slub* Bryllup, gl. isl. *ſubl*, *ſumbl*, Gilde, Drikkelav.

Stundum udvides Ordene i de slaviske Sprog ved et Indskud af *e* eller *o*, der synes at rette sig efter den følgende Selvlyd, f. Eks. *drevo* eller *derevo* et Træ, *drova* Brænde, mösog. τρις, angels. treov, isl. tré, d. Træ, *boroda*, p. *broda*, t. Bart, barba, *moloko*, p. *mleko*, miólk, Melk; *serebro*, p. *srebro*, mösog. σιλαβρ, t. Silber, isl. ſilfr.

Endnu oftere sammentrækkes de, *lgat'*, liúga lyve, *mgla*, litt. *migla*, gr. ὀμιχλη (Taage), *mzda*, μισθος Løn; *dolgij*, δολιχος lang, *vdova*, vidua (Enke).

Mange Ord ere ganske de samme blot med Forandring af Endelsen, f. Eks. *syn* en Sön, gl. isl. *ſun* (læs syn); *rād* en Rad, *dom* (et Hus), δομος, domus, *kad'* en Tönde, *cadus*, *da-t'*, da-re, *molot'*, molere, *sēū*,

ick

ich säe jeg saar, p. *sta-č*, sta-re, *nynē*, *vov-i*, t. nun, *do* til, t. zu, eng. to, o. fl. desl.

Aarsagen, hvorfor jeg har tilladt mig at anföre Lighederne med de gamle og de gotiske Sprog iflæng, vil vise sig i det följende; men allerede det anförte maa uden Tvivl, efter de i Begyndelsen angivne Regler, fuldelig berette os til at slutte, at et væsentligt Slægtskab finder Sted imellem den slaviske og gotiske Sprogklasse, hvilket og er antaget, skjönt kun maadelig bevist, af *Denina* i hans Afhandling: *sur l'origine commune des langues allemande, polonaise & latine i Memoires de Berlin* for 1794 og 95, der röber en lys og rigtig Oversigt, men en overfladisk Kundskab om det Enkelte, hvor der begaaes mange latterlige Fejltagelser. Ja allerede *Leibnitz* siger i et af sine Breve til Wotton: „*In Slavonica lingua multa sunt communis originis cum germanicis, nonnulla et cum græcis.*" Imidlertid synes begges Alder lige, og Modsætningen imellem deres Udtale og hele Klang meget betydelig, maaskje ogsaa Overensstemmelsen imellem begges Ordforraad for liden til at antage den ene oprunden af den anden. Mange af de virkelige Overensstemmelser bleve ogsaa först ret indlysende ved Hjælp af det littauiske eller de gamle Sprog, og syntes saaledes ikke at være umiddelbare. Af alt dette synes da at följe, at de slaviske Sprog, som de der baade i grammatikalsk og leksikalk Henseende staa i et oprindeligt og betydeligt Slægtskab til de gotiske, maa ansees for langt vigtigere til den islandske Sprogforklaring end nogen af alle de hidtil anförte Sprogklasser, men at de dog ikke vel kunne antages at indeholde Kilden til den gamle nordiske, hvilken vi altsaa endnu maa gaa videre for at opsöge.

6. Lettisk.

Foruden den slåviske Stamme gives endnu en anden Nabo til den finniske, nemlig den gamle lettiske Stamme, hvis første bekjendte Hovedsæde var i Pröjsen, og hvortil henhöre de gamle *Prusser* (Prussai), de nuværende *Littauer* (Lietuwininkai), der atter deles i flere Stammer, og de egentlige *Letter* (Latwi). Denne Folkeklasse indsluttedes, til den Tid da den havde sin störste bekjendte Udstrækning, af den slaviske og finniske. Men Venderne, som boede vesten for dem, ere saavel som de gamle Prusser undertvungne eller ödelagte af Tyskerne, og de Tyskere der nedsatte sig i de sidstes Land Pröjsen have siden faaet Navn af Pröjser, men maa vel adskilles fra de gamle Indbyggere, der vare af den lettiske Folkestamme. Man maa ogsaa vel mærke sig, at de vendiske Folk, der beboede Pommern, Brandenborg, Lausits, Meklenborg og en Del af Holsten, ingenlunde ere de gamle oprindelige Indbyggere i denne Landstrækning, hvilket Thunmann i sine fortræffelige Anmærkninger over Schlözers nordiske Historie, meget rigtig bemærker og beviser; tilforn finde vi baade i disse vendiske Lande og i Pröjsen lutter Grene af den gotiske Stamme under Navn af Gothoner, Guttoner, Burgunder og Rugier, saa og Viter eller Vidivarier, hvilket sidste Navn Thunmann bemærker at man siden tillagde Letterne. Goterne, antager han, udvandrede herfra til de sydligere Egne; men af de tilbageblevne Lævninger af dem, og de i Nordost boende Finner, samt af Slåverne, opkom ved Sammensmeltning en egen ny Folkestamme, den lettiske. Denne Mening om Letternes Oprindelse, hvori han synes at være mindre heldig end i det han siger om Slåverne, vil han

bevise

bevise, dels historisk, dels af deres Sprog, der skal bestaa af lutter slaviske, gotiske og finske Ord. Adelung i sin Mitridat har, formodentlig efter ham, antaget det samme, men ikke desmindre troer jeg at det modsatte klart kan bevises. Ti först deraf at Historieskriverne ikke omtale deres Indvandring kan intet sluttes, ej heller deraf at de nævne andre Folkeslag i deres Land; ti dette viser kun disse Stammers idelige Omtumlen i gamle Dage, som desuden er bekjendt nok. Mueligt kunne de ogsaa omtale de ny lettiske Beboere under de gamle Indbyggeres Navne, ligesom Tyskerne i Pröjsen ere kaldte efter de gamle Porussai eller Prussai, og Æstier synes först at betegne en gotisk eller lettisk, siden en finnisk Stamme, ja Thunmann selv bemærker, at man anvendte det gamle Navn *Viter* paa de ny ankomne Letter. Disse Viter eller Vider eller Vidivarier ere uden Tvivl de samme, som med et Slags Aspiratsion foran af Græker og Rommere kaldes *Gepider* (istedenfor Gvider haardt udtalt). *Vidivarier* synes og at være det samme Navn med den angelsaksiske Endelse *-vare*, det nordiske *-veriar*, som ofte betegner Indbyggere i et Land, med dertil svarende Tillægsord paa *-verskr*, hvilke ere meget hyppige i Islandsken; f. Eks. *Víkveriar* ɔ: Beboerne af Vigen i Norge, *víkverskur* som er fra Vigen, *þiódveriar* Tyskere, *þýdverskr* tysk, *samverskr* samaritansk, *Rómveriar* Rommere o. s. v. Det synes derfor ikke ret, naar Thunmann mener, at denne Endelse tilföjedes Folkeslagenes Navne for at betegne de tilbageblevne Lævninger, naar den störste Del var fordreven eller udvandret; men, hvor adskillige Navne forekomme baade med og uden denne Endelse, kommer det uden Tvivl blot deraf, at Navnet er kommet fra en fremmed eller fra en gotisk Annalist. Antager man

dette om Vider, Gepider og Videvarier, saa forstaar man Jornandes Beretning, naar han siger: *at der i de ældste Tider boede Goter ved Veikselens Udløb, siden Gepider* (en gotisk Stamme, som efter hines Udvandring havde Overvægten), *og endelig efter at disse udvandrede mod Rommerne boede der Vidivarier* (det er at sige alle Viderne udvandrede ikke, men nogle, som han paa Latin kalder Gepider, en Del bleve tilbage, som han efter sit Modersmaal det gotiske Sprogs Brug kalder Vidivarier, uden at tænke paa de vare de samme, hvorfra den rommerske Fordrejelse af Navnet i Modsætning mod den gotiske rimeligvis hindrede ham). *Disse bestode af forskjellige Folk, som her vare sammenkomne og havde sögt Tilflugt* (ɔ: de lettiske Stammer indvandrede, efter at Viderne vare svækkede ved den store (Gepidernes) Udvandring mod Rommerne, og fortrængte nu de övrige eller blandede sig med dem, og kaldtes af fremmede Folk med de gamle Indbyggeres Navn. Dette kan vel og have bidraget til at Jornandes ikke gjenkjendte Navnet, da det var bleven overfört til en virkelig fremmed Folkeklasse; hvor de Vider, som Letterne fortrængte, ere blevne af, skulle vi snart faa at se), *men som dog til hans Tid kun udgjorde én eneste Folkestamme* (nemlig den lettiske). Denne Afhandlings Grændser tillade mig ikke her videre at udföre og bevise den Mening historisk, at Letterne ere en ældgammel Folkestamme, indvandret i Pröjsen, og ingenlunde opstaaet i det 4 eller 5 Hundredaar ved Vejkselmundingen af en Blanding af Goter, Slaver og Finner; men dette maatte jeg anföre, for i det mindste at godtgjöre at min Paastand ligesaagodt lader sig forene med de historiske Efterretninger som Thunmanns. Af Sprogets tilsyneladende Sammensætning af eller Lighed

med

med andre Sprog kan ikke heller sluttes til Folkets; i Syrisk er vel neppe noget Ord, som ikke findes i Hebraisk eller Arabisk, men derfor ere ikke straks Syrerne en Blanding af Jöder og Araber: i Lappisk er vel meget lidet som ikke gjenfindes i Finsk og Nordisk, men derfor vilde det være lige urimeligt at antage Lapperne oprundne ved en Blanding af Finner og Nordboer. Men hvad de lettiske Folk angaar, saa bærer deres Sprog, ret betragtet, saare tydelige Mærker paa en egen selvstændig Folkestamme og Sprogklasse: det er baade i Navneordenes og Gjerningsordenes Böjning kunstigere og anderledes end de slaviske Sprog, ogsaa temmelig forskjelligt fra de gotiske, men at et kunstigere Sprog skulde opkomme ved Blanding af tvende simplere, strider saa aldeles mod al Erfaring om Naturens sædvanlige Fremgangsmaade, at vi kunne spare os al videre Möje med at gjendrive den omtalte Mening om Letternes sildige Oprindelse ved en Blanding, og ligefrem erklære Thunmanns Paastand for ubevist og ugrundet, naar han siger: „*Es ist nicht möglich, dasz die lettische Natsion zu den Zeiten existirte, da das Land, welches sie nun im Besisz hat, von andern Völkern besetzt war, und von entfernten Gegenden ist sie nicht an die Ostsee gekommen.*"

Har ellers de lettiske Sprog saa megen Lighed med de slaviske, som vare os saa nær beslægtede, og med de gotiske selv, at de ved flygtig Betragtning synes blandede af begge; saa kunne vi slutte at de maa være os nærmere i Slægtskabet end de slaviske, og at det vist nok maa lönne Umagen at betragte dem noget nöjere. Jeg vil herved især holde mig til det Littaviske i Pröjsen, som er den reneste og best bearbejdede Sprogart. Udtale og Retskrivning er her omtrent den

samme som i de slaviske Sprog. Navneordene have kun tvende Kjön, Hankjön og Hunkjön. Tillægsordene have derimod ogsaa et Intetkjön, der er den simpleste Form, hvoraf först Hankjönnet og endelig Hunkjönnet udspringer. I begge disse Ordklasser har Deklinatsionen 3 Talformer ligesom i Græsken, og Navneordene have i Enkeltallet 7, i Totallet 4 og i Flertallet 6 Forholdsformer, men Tillægsordene have kun 6 i Enkeltallet, da Kaldeformen her er lig Nævneformen. Ph. Ruhig antager i sin littaviske Sproglære 5 Deklinatsioner, hvoraf den 1, 3 og 5 indeholder hver tvende Klasser. Rigtigere vilde det uden Tvivl være at bortkaste den 5te som kun indeholder to uregelrette meget smaa Underklasser af en af de andre, og dele de övrige i tvende Systemer eller Hovedarter, ligesom i de gotiske og slaviske Sprog; disse to Arter adskille sig i Littavisk derved, at i det förste har Enkeltallets Redskabsform (instrumentalis) en simpel Endelse og meget lig Hensynsformens (Dat.), i det andet derimod en udvidet Endelse paa *-mi*, i det förste endes Hankjönsordenes Ejeform i Enkeltallet og Nævneformen i Flertallet paa en Selvlyd, i det andet ligesom Hunkjönnets paa *s* i begge Tilfælde; overalt adskiller det förste System langt omhyggeligere begge Kjön, end det andet, hvor Forskjellen imellem dem er höjst ubetydelig. Det förste synes rettest, at deles atter i to Böjningsmaader, hver med to Underklasser, det andet udgjör kun egentlig en; dog kan man ogsaa ikke ubekvemt dele det i to, hvoraf den förste har tvende Klasser og desuden de ovenomtalte uregelrette, som Ruhig gjör til den 5te; da dette stemmer mest overens med hans Inddeling, vil jeg opstille dem derefter:

A. Det

A. Det første System:

			i N.	iEjef.	iRedskf.	Tot.	Fl.	iGjenstf.
af Hankj.	I.	a)	*-as*	*-o*	*-u*	*-u*	*-ai*	*-ùs*
		b)	*-is*	*-io*	*-iu*	*-iu*	*-iei*	*-iùs*
af Hunkj.	2.	a)	*-a*	*-ôs*	*-à*	*-i*	*-os*	*-às*
		b)	*-e*	*-és*	*-è*	*-i*	*-ēs*	*-às*

B. Det andet System:

af Hankj.	3.	a)	*-is*	*-iês*	*-imi*	*-iu*	*-ys*	*-is*
af Hunkj.		b)	*-is*	*-iês*	*-imi*	*-i*	*-ys*	*-is*
af Hankj.	4.		*-us*	*-aùs*	*-umi*	*-u*	*-us*	*-ùs*

Det forstaar sig, man kunde ogsaa gjerne antage disse Klasser for egne Böjningsmaader, men i saa Fald vilde det være rettest, formedelst Overensstemmelsen med Tillægsordene, at ordne dem anderledes, nemlig at gjöre den paa *as* til den første, paa *a* til anden, paa *is* (*io*) til tredie, paa *e* til fjerde, paa *us* til femte, paa *is* af Hankjönnet til sjette og af Hunkjönnet til syvende om man ogsaa vilde adskille disse; men rettest var da at antage 6, og lade de to Klasser paa *is* blive i ên Böjningsmaade eftersom de adskille sig saa ringe, og ingen Tillægsord svare til dem. Naar man iagttager, at her gjöres ingen Forskjel paa Intetkjönnet og Hankjönnet, vil man finde at disse Böjningsmaader svare temmelig nöje til de slaviske, dog saa at den fjerde littaviske (paa *ws*) er fordelt imellem den anden og femte russiske, og den slaviske Flertalsendelse svarer til den littaviske Totalsform. Men endnu mere iöjnefaldende er Overensstemmelsen med de græske og latinske, nemlig den første littaviske svarer til de græske Hankjönsord paa ος og ης (θεος τεχνιτης), den anden til de græske paa α og η (σοφια, τιμη), den tredie til de græske paa ης og ις og de latinske paa *es* og *is*, den fjerde til de græske paa υς

og

og til den latinske fjerde paa *us*. Mærkeligt er det ellers, at Littaverne have skilt Ordene paa *a* og *e* fra hinanden overalt uden i Totallet, og Hankjönsordene fra Hunkjönsordene paa *is* i tredie Böjningsmaade i Totallet. Tillægsordene svare nöje til Navneordenes Klasser, hvorvel de afvige fra deres Böjning i nogle Endelser: de ere af en tredobbelt Art, og endes 1) paa *a*, *as*, *a*, f. Eks. *pikra* (ondt), *pikras*, *pikra*, 2) paa *e*, *is*, *e*, saasom: *gerésne*, *gerésnis*, *gerésne* (bedre) eller 3) paa *u*, *us*, *i*, f. Eks. *gražù* (skjönt), *gražus*, *gražì*. Af Gjerningsordenes Tillægsformer svare de 4 lidende alle til de först anförte paa *a*, *as*, *a*, de handlende derimod skulde vel egentlig svare til den tredie Böjningsmaade af Navneordene, men afvige dog meget, de endes 4) i Nutiden og Fremtiden paa *nt*, *s* (for nts), *nti*, men 5) i Fortidsformen paa *us*, *es*, *usi*. Intetkjönnet af alle disse Ord finder kun Sted i Enkeltallet, og er der kun i Nævneformen og Gjenstandsformen forskjellig fra Hankjönnet, ligesom i Græsk og Latin paa Kaldeformen nær. Man ser let at disse svare til de græske, 1) paa ον, ος, α (lat. *um*, *us*, *a*), 2) omtrent til ες, ης, lat. *e*, *is*, *is* og *re*, *er*, *ris*, 3) υ, υς, εια (læs ìa), 4) ἀν, ἂς, ἄσα, lat. *ans* o. desl., 5) ος, ως, υια og ως, ως, ώσα. Tillægsordene have de sædvanlige 3 Grader, som adskilles ved Endelser og alle tre gjöre Forskjel paa Kjönnene i alle tre Talformer; desuden kan bag ved dem alle hæftes et Stedod *jis*, *ji* (is, ea), der tjener som Artikkel, saa at begge Dele forandres i Enden, ligesom i Islandsken naar Artiklen hæftes bag ved Navneordene, da ogsaa baade Ordet og Artiklen forandres. Stedordene have ogsaa 3 Talformer og en Del Egenheder i deres Böjninger, der dog i det hele stemmer overens

med

med de omtalte Ordklasser og med de slaviske, her gives ogsaa en egen Artikkel, svarende til den tyske og græske bestemte Artikkel. Tallene böjes ogsaa her allesammen ligesom i de slaviske Sprog. Gjerningsordene have kun den handlende Form og participia eller Tillægsformer af den lidende, ligesom de slaviske og germaniske Sprog, dog gives her flere Tillægsformer. Maaderne ere de sædvanlige 5, men Tiderne ere i den fremsættende Maade fire, nemlig: Nutiden, Fremtiden og Fortiden (perfect.), samt endnu en forbigangen Tid, som tilkjendegiver at man plejede at gjöre eller lide noget og svarer omtrent til den russiske Gjentagelsesform; derimod have den betingende, bydende og upersonlige kun ên ubestemt Tidsform hver, og den sidste endnu et saakaldet Supinum, som synes kun at være en Afændring af dens anden Form og derfor kunde kaldes Biformen. Ogsaa Gjerningsordene have et eget Total, men af de tre Personer er den tredie i alle Talformer lige. Böjningsmaaderne fastsætter Ruhig meget rigtig til to, der dog rigtigst afhandledes i omvendt Orden: först den der har en Selvlyd foran Endelsen (verba pura), dernæst den med en Medlyd (impura), der og deler sig i adskillige Klasser, uagtet Ruhig ikke synes at have bemærket det; alle disse endes i Nutiden paa *u*, desuden gives nogle mindre regelrette med Endelsen *mi*. Denne Inddeling oversees af følgende Eksempler.

A. De rene Gjerningsord:

	Fremt.	Fort.	Upers.
a) *jēszkau* (söger)	*jēszkósu*	*jēszkójau*	*jēszkóti*
b) *myliu* (elsker)	*mylēsu*	*mylējau*	*myleti*
c) *laikau* (holder)	*laikysu*	*laikiaũ*	*laikyti.*

B. De

B. De urene Gjerningsord:

	Fremt.	Fort.	Upers. M.
a) *laupsinù* (roser)	*laupsisu*	*laupsinaù*	*laupsìnti*
b) *kópu* (stiger)	*kópsu*	*kópau*	*kópti*
c) *kertù* (hugger)	*kirsu*	*kirtaù*	*kirstî*
d) *bēgu* (löber)	*bēgsú*	*begiau*	*bēgti.*

Dette ere de vigtigste, man kunde ellers endnu föje en fjerde Klasse til den förste, saasom: d) *gundau* (jeg frister), *gundisu*, *gundžiau*, *gunditi;* af den anden er ogsaa mange Underafdelinger, f. Eks. dem paa *mpu* og *mbu* o. fl. De paa *mi* kunne være af forskjellige Klasser af begge Böjningsmaader, saasom: *māgmi* (sover), *mēgoti; demi* (sætter, lægger), *dēti; dům̊i* (giver), *dů̊ti; eimi* (gaar), *eiti; bēgmi* (löber, det samme som bēgu), *begti* o. desl. Enhver ser let at dette svarer ganske til de græske Gjerningsord paa ω og μι, Fremtiden endes ogsaa som oftest i Græsken paa σω, de svare ogsaa temmelig nöje til de slaviske paa *u* og *m*, og i de gotiske Sprog er Hovedinddelingen i det mindste den samme. Den ubestemte Maade paa *ti* og Biformen paa *tu* kan sammenlignes med den russiske og lappiske Endelse *t*, og med den ene finske Böjningsmaade paa *ta* eller *da*, men staar uden Tvivl ogsaa paa den anden Side i Forbindelse med den latinske Biform paa *tum* og *tu*, og maaskje med de österlandske Infinitiver paa ᚢ, uden Tvivl er det egentlig Forholdsformer af et gammelt Navneord; ti ligesom participia ere et Slags Tillægsord, afledte af Gjerningsordene, saa ere Infinitiverne et Slags afledte Navneord, saaledes bruges de og hyppig i de österlandske Sprog, i Græsk og Latin, i Islandsk, Tysk, Engelsk, saa og i Finsk, hvor man har adskillige Forholds-

holdsformer af Infinitiver som man har givet Navn af gerundia; dersom man ikke maatte finde det upassende, at jeg har kaldet participia Tillægsformer (ɔ: uselvstændige Tillægsord) saa vilde det maaskje være allerrettest at kalde Supina *Navneformer* (ɔ: uselvstændige Navneord); dog ligemeget med Navnet, naar man kun er enig om Tingen selv. Tilbagevirkende Gjerningsord dannes ved at föje *-si* eller *-s* til Enden af alle Personer, eller om Ordet var sammensat med en Præpositsion, da indskyde det imellem den og Hovedordet, og stundum tillige föje den til i Enden, f. Eks. *laikaus'* jeg holder mig, af *laikau*, *pa-si-linksminu* eller *pasilinksminůs'* jeg glæder mig, af *palinksminu* jeg glæder. Dette *si* eller *s* er taget af tredie Persons tilbagevisende Stedord og svarer til de tilbagevisende Gjerningsord i Russisken. De lettiske Sprog have ogsaa ligesom de gamle, de slaviske og de gotiske, en stor Mængde Afledsord, dog især af Navneord og Tillægsord, men forholdsmæssig faa af Gjerningsordene.

Denne Sprogklasses Indretning er saaledes for det meste ligesom modsat den finniske, og derimod saa overensstemmende med den græske Sprogbygning; at jeg ikke begriber hvorledes en saa granskende, fordomsfri og sprogkyndig Historiker, som Thunmann, kunde antage den for en Blanding af Finsk, Slavisk og Gotisk, og derimod (S. 7) haanlig forkaste den Mening, at den nedstammede fra Græsken. Det er klart at Lighederne imellem Finnisk og Lettisk ene maa tilskrives Blanding, eller i det mindste et yderst fjernt Slægtskab, og de finniske Folk kan ligesaavel have blandet sig med de lettiske og laant af dem, som omvendt; rimelig have begge laant noget gjensidig, dog sikkerlig de fin-

finniske langt mere end de lettiske, af disse er de egentlige Letters Sprog mest blandet med Finnisk, af hines ere Lappernes mest blandet med Lettisk. Denne Blanding maa vel altsaa være foregaaet för Lappernes Indvandring i Norden; ti siden den Tid have de bestandig været langt skilt fra Letterne, og dette bestyrker hvad der ovenfor er sagt om den lettiske Folkestammes Ælde og Selvstændighed. En Samling af 110 Ord tilfælles for de finniske og lettiske Sprog, har Thunmann anfört S. 88 og följende, men en Del af dem ere ogsaa gotiske, og nogle aabenbar fra Tysk indkommet i Lettisk og Finsk, saasom: *Ammats* Æmbede, af *Amt*, *Linga* en Slynge, af *Schlinge*. Den foregaaende Samling hos ham af omtrent 90 Ord, som stemme overens i de lettiske og gotiske, kunde have blevet langt större, havde han ikke valgt sig en falsk Regel at gaa frem efter. „*Ich habe es mir zum Gesetz gemacht, dasz, wo ein Lettisches Wort mit einem andern in irgend einer Slavischen Sprache übereinkömmt, auch wenn die grösszte Wahrscheinlichkeit für die Gotische oder auch die Finnische wäre, ich es doch lieber aus jener Sprache, als aus diesen herleiten müsse.*" Men vi have nylig set, at de slåviske Sprog havde en Grundforbindelse med de gotiske, som hverken fandtes hos de keltiske eller finniske i betydelig Grad; det kan altsaa meget vel bestaa, at de samme lettiske Ord ligne baade gotiske og slaviske; ti det var mueligt, at begge disse, som vare saa nærbeslægtede, kunde have en fælles Kilde, og siden deres Udspring fra den have adskilt sig saa meget; det er heller ikke usandsynligt at de gotiske og især de slaviske Folk kan have laant meget af de lettiske; ti da Meningen om deres Opkomst ved Blanding af disse er vist at være ugrundet, saa er ingen Sandsynlighed for at

Let-

Letterne have laant af alle andre mere end omvendt andre af dem. Sammenligner man den nysbeskrevne Indretning i de lettiske Sprog med de slaviske og gotiske, da vil man bemærke at næsten alt, hvori de stemme indbyrdes overens, har den lettiske Sprogklasse ogsaa tilfælles med dem, og desforuden mange Ligheder med begge, som de ikke indbyrdes have med hinanden; dog maaskje mere med de gotiske og gamle Sprog i grammatikalsk, og mere med de slaviske i leksikalsk Henseende. Men hvor stor end Ligheden paa begge Sider er, saa er det dog klart at de lettiske Sprog ikke kan være oprundne af de slaviske og gotiske, da Indretningen er saa langt kunstigere; baade de slaviske og gotiske savne Totalsformen og Fremtidsformen af Gjernings-ordene, samt en Del af Tillægsformerne o. desl., hvorledes skulde da dette fremkomme ved en Blanding af hine? Langt rimeligere vilde det være at antage den slaviske og gotiske Sprogklasse for udsprungne af den lettiske; imidlertid synes dette ikke heller ret tilfredsstillende, da den fattes Intetkjönnet, som begge hine have, og har en hel Del andre Forskjelligheder fra dem; rigtigere er det vel at antage den for en egen Stamme nærbeslægtet med den slaviske, men endnu nærmere med den gotiske, med hvilken den uden Tvivl maa have fælles Rod, og som kunstigere i sin Indretning være nærmere ved Roden. Vi have altsaa her gjort et væsentligt og betydeligt Skridt, til at finde Kilden til det gamle nordiske. At Ligheden med de gotiske Sprog virkelig er saa stor, vil enhver, som er vant til slige Betragtninger, og sammenligner f. Eks. den lettiske med den mösogotiske Sprogbygning lettelig indse, da mange Ord og Former ere aldeles de samme, saasom: *sunus* en Sön, Gjenstandsformen *sunu*, Ejeformen

sunaus,

sunaus, o. desl, Det vilde blive vidtlöftigt, at udföre her; jeg vil gjemme det og ile til Kilden selv, hvor det vil være nödvendigt til at give mange Oplysninger, og hvor jeg ellers maatte gjentage det.

Kaste vi imidlertid et Öje paa den ældre Historie, efter at have lösrevet os fra den falske Fordom, at den lettiske Folkestamme först i 5te eller 6te Hundredaar er opkommet ved Blanding, da finde vi höjst rimeligt at den i de ældste Tider har beboet de indre og midterste Dele af Rusland og Polen. Dette forklarer paa én Gang, hvorfor de ikke omtales af Forfatterne för saa sent, men derimod andre Folkeslag nævnes i deres Land, hvori de endnu ikke vare indvandrede, saa og hvorfor de, som Thunmann bemærker, ere saa ukyndige i, og utilböjelige til Söväsenet, hvortil de i deres Stammesæde i Midten af et stort Fastland umuelig kunde være vânte; men aldeles ubegribelig synes denne Omstændighed, dersom de antages oprundne ved Veikselens Munding og paa Östersöens Kyster, ved Blanding af Finner, Goter og Slaver, af hvilke de to förstnævnte Folk fra umindelige Tider have været meget sövante. Rimeligvis have de da, för de fremtræde i Historien, grændset umiddelbar til Viderne (Gepiderne) imod Sydost, og disses Udvandring har givet dem Lejlighed til at trænge ind i Littauen og Pröjsen, og fordrive de overblevne Lævninger af de gotiske Folk. Disse gotiske Folkeslag, som beboede Östersöens sydlige Kyst, vare, som ovenanfört, Gothoner, Guttoner, Viter, Burgunder, Rygier o. desl., og herfra antager Thunmann at Goterne (Östgoter og Vestgoter) have udvandret til de sydligere Egne, hvilket dog efter disse egentlige Goters Mængde og Magt synes usandsynligt; rimeligere er det vel at disse have været Hovedstammen, hvoraf de nord-

nordlige var en Gren, og betragte vi det lige over for liggende Norden, da finde vi der først *Gotland* (dansk Gulland), derpaa *eystra* og *vestra Gautland* (dansk Gotland eller Gylland), og dernæst *Jótland* eller *Jutland* (d. Jylland), saa og imod Sönden *Borgundarhólmr* (Bornholm) og *Rygen*, og saaledes begribe vi hvor de gotiske Folk paa Östersöens söndre Bred ere blevne af, da Letter og Slaver indvandrede. Jeg maa her endnu bemærke at *Jótland* eller *Jutland* hos de Gamle kaldes *Vitland*, hvilket som Thunmann (S. 37) har vîst, blot er en forskjellig Udtale af samme Navn, omtrent ligesom svensk *sju*, g. d. *siv* nu *syv*, *lius* gl. d. *lyvs*, o. m. fl., fransk *produire*, eng. *produce* (læs prodjus'), fr. *suite*, eng. *suit* (læs sjut'), saaledes er i mange Tilfælde Lyden *ju* ombyttet med *iv* eller *vi*, eller endog *uj*. Viterne eller Juterne have sandsynligvis udvandret först, siden de vare udsatte for det förste Anfald af Letterne, og maaskje igjennem det gotiske Rige i Sverrig indvandret i Jylland, siden Guttoner og Gothoner. Men i hvad Orden de end have indvandret, saa kan dette vejlede os til at forklare hvorledes Reidgotaland omtales i vore Sagar længe efter Guttoners og Gothoners Udvandring, samt hvorledes Navnet (Guddai) endnu kan være til i disse Egne, og af Foragt tillægges de der boende Folk af hinanden, uden at noget af dem vedkjendes det; ti de vare alle Guttonernes Fiender og Forfölgere, og da de tillige vare dem overlegne og sejerrige, saa var samme Grund til at dette Navn blev foragteligt hos dem, som Navnet Finlap hos os; men siden de rette Guddai udvandrede og forsvandt, vidste man ikke hvem man skulde tillægge det, men brugte det mod hinanden gjensidig som Skjeldsord. Föje vi nu hertil den mere bekjendte Odinske Indvandring fra

Svi-

Svipiód hin mikla (ɔ: Skythien) ved Tanais, efter hvilken *Svipiód* (ɔ: det egentlige Sverrig, qvasi det ny Skythien) har faaet Navn; saa indse vi at de gotiske Folkefærd, uden Tvivl i ældste Tider have udgjort en sammenhængende Kjæde fra det sorte Hav og Tanais til Nordhavet, Östersöen og Veikselen, men at de siden ere adskilte ved deres egne og de lettiske og slaviske Stammers Vandringer saaledes, at den nordostlige Del er fortrængt mod Norden over Östersöen ind i Skandinavien, og at de, især disse siden saakaldte nordiske Folk bestandig have været umiddelbare Naboer til den lettiske Stamme, om man end vil antage, at den fra sydligere Egne f. Eks. fra Dacien er vandret til de nordligere, hvor vi fandt dem i Nærheden af Gepiderne. Her have vi da fundet de nordiske Folks Stammesæde, som vist nok maa hjælpe os meget paa Spor efter Sprogets Kilde. Havde vi de lettiske Sprog fra ligesaagamle Tider som de gotiske, da vilde det maaskje ikke være saa urimeligt at udlede disse af hine, og anse den gotiske Stamme for et Udspring af den lettiske; men derimod strider dog dels Misforholdet, da den gotiske er langt större, dels ogsaa den betydelige Modsætning imellem disse Sprogs hele ydre Form og Klang, saa og en Del Uligheder i deres Indretning og Ordforraad. Det littaviske har heller ikke været anset for et oprindeligt Sprog, men de beste Kjendere antage det for oprunden af Græsken: „*Dasz die Littauische Sprache von der griechischen herstamme, ist nicht so nöthig zu beweisen als zu erklären*," siger Ruhig i sin Betrachtung der Littauischen Sprache 1745. Det er ogsaa paa den anden Side allerede for længe siden bemærket, at der er et paafaldende Slægtskab imellem Græsk og Latin, eller de saakaldte gamle Sprog, og de germaniske især Nedertysk,

tysk, og allerede dette maa give os en stærk Formodning om, at Græsken er Kilden til det gamle nordiske eller Islandske; for imidlertid ikke at lade en Fordom lede os noget Skridt, ville vi gaa videre efter den lagte Plan.

7. Trakisk.

Efter da at have betragtet de trende östlige Sprogklasser, Finnisk, som havde liden eller ingen Forbindelse med Islandsk, Slavisk som var nærbeslægtet, og Lettisk, som syntes endnu nærmere; forefinde vi mod Sönden den romanske Sprogklasse og det nygræske. *Den romanske* er meget udbredt, dertil hörer Italiensk, Spansk, Portugisisk og Fransk, men alle disse Sprog ere mere mærkværdige for deres Uddannelse, Velklang og Skriftrigdom, end for Ælde og Oprindelighed. Det er bekjendt at de alle ere opkomne efter det rommerske Riges Fald og længe efter, da den Forvirring, som de indvandrende gotiske Folkeslag foraarsagede i det gamle latinske, begyndte at sætte sig, dog saa at det gamle Stof fik aldeles Overhaand og kun ordnede sig i en ny Form. Disse Sprog kunne da umuelig indeholde Kilden til de gotiske, der ere langt ældre, og det samme kan anvendes paa Nygræsken; men de romanske Sprog nedstamme, som sagt, fra det latinske og det *nygræske* (ἡ ῥωμαϊκὴ) fra det gamle eller egentlige græske (ἡ ἑλληνικὴ): her komme vi da til de tvende gamle, med Rette vidtberömte Folk, Græker og Rommere. Adelung har i sin Mitridat udförlig og omhyggelig bevîst, at alle de Folkeslag, som strakte sig fra Halysfloden i Lille-Asien, samt vidt og bredt mod Norden og Vesten indtil Pannonien, hvor den germaniske Stamme

be-

begyndte, ere at regne til en eneste Folkestamme, som han kalder den trakisk-pelasgisk-græske og latinske, men som jeg mener man kunde lade sig nöje med at kalde kortere efter Middelpunkten den *trakiske*, eller og den *frygiske*, som Denina har antaget. Af denne store Folkeklasse udgjorde da Grækerne en enkelt Del. Italien synes at have faaet sine Beboere i den nordlige Del fra Pannonien eller Germanien; historisk bekjendt er det at mangfoldige græske Nybyggere besatte den sydlige og mellemste Del; vel har ogsaa Folk fra Gallien af den keltiske Stamme, til en Tid haft Stykker af det nordlige Italien inde, men de synes kun at have faaet liden Indflydelse paa Sproget, som næsten ganske udgik fra Byen Rom. Lennep og flere have ogsaa af Sproget selv, saavel dets Indretning, som Ordforraad, uimodsigelig bevîst, at Latinen for det meste er oprunden af Græsken, især af den æoliske og doriske Sprogart. Vi kunne da regne Latinen med til den store trakiske Sprogklasse, hvoraf vi dog kun kjende de tvende Grene Græsken og Latinen, der forholde sig indbyrdes omtrent som de nordiske og de germaniske Sprog. Saaledes har da Undersögelsens naturlige Gang ledt os tilbage til Græsken, som angaves for Kilden til det littaviske, og som vi derfor havde Formodning om, at være det ogsaa til Islandsk. Dette antager ogsaa Denina i sin lille Afhandling: *Sur l'origine de la langue Allemande* i *Memoires de Berlin* for 1783; skjönt det vist nok ikke lader sig fyldestgjörende bevise paa 8 Blade, ej heller egentlig kan siges om Tysk, som er et nyt Sprög, og historisk bekjendt at være oprunden af det gamle Saksiske, Frankiske o. s. v. Det samme gjælder om at udlede Dansken af Græsk og Latin, som f. Eks. *Joh. Ol. Neopolitanus* (Nystæd) har forsögt i et vidtlöftigt

löftigt Haandskrift i Folio, som han kalder *Athenæ cimbricæ vel Cimbria græca nonnusqvam ab Hebero adminiculata*, hvilket uagtet den omtalte Hovedfejl og mange enkelte Urimeligheder dog tjener til at bestyrke vor Formodning. Sammenligne vi da selv paa ny den trakiske Sprogklasse, af hvis Hovedstamme og Bigren vi have saa mange uskatterlige ældgamle Lævninger tilovers, med den gotiske og littaviske i Henseende til Indretning og enkelte Ord, da opdager den kyndige Gransker ikke blot en Slump Ord, der ligne hinanden noget i Form og Betydning, men en saadan Mængde Ligheder, at Regler for Bogstavernes Overgange lader sig uddrage, og næsten den hele Sprogbygning bevise at være den samme i begge, eller dog rettere, den gotiske gjenfindes i og udledes af den trakiske, ved Hjælp af den littaviske; uagtet den ene af disse Sprogklasser vel kan have tabt adskilligt af hvad den anden har beholdt, den ene blot i enkelte Tilfælde eller enkelte Sprogarter beholdt Ligheden med hvad der i den anden er almindeligt, enhver af dem paa sin Side laant af omgivende fremmede Sprogklasser, hvilket vi have set om den nordiske, der har laant meget af den finniske, og det er ligesaavist at Græsken har optaget meget af den österlandske. Det kan ikke undre os at Islandsken og de trakiske Sprog ere saa ulige i Formen og det ydre Udseende, selv hvor det indre dog virkelig stemmer overens paa det nöjeste, naar vi betænke at det blot er de to sydligste Sprog vi have tilovers af den trakiske, altsaa de som allerlængst ere skilte fra de nordiske, eftersom det egentlig trakiske og alle nordre Sprog af denne Klasse ere aldeles tabte.

Först synes da Udtalen og den hele Klang i Græsk og Islandsk yderlig overenstemmende, ligesomog

Selvlyd, Tvelyd og Medlyd, efter den rigtige Udtale, ere omtrent de samme i begge Sprog. Hvilken er da den rette Udtale i Græsken? vil man uden Tvivl her spörge, da dette Sprog for saa lang Tid er uddöd; ti den islandske Udtale er bekjendt, da Sproget endnu er levende. For at fastsætte nogenledes den græske, tillade man mig först kortelig at beskrive den mösogotiske, der desuden vil være af Vigtighed til at læse rigtigen de mösogotiske Ord, der skulle anföres i det fölgende. Den mösogotiske Biskop Ulfilas som indförte Bogstavskrift hos sit Folk, dannede denne især efter den græske, alt hvad vi have paa dette Sprog ere Lævninger af hans Oversættelse af det ny Testamente; af de heri forekommende græske og hebraiske Navne, saavelsom af Sprogets Overensstemmelse med Islandsk, kunne vi slutte os til Udtalen, eller hvad han vil lade Bogstaverne betegne. Hans Bogstaver ligne mest de græske, det synes derfor rettest saavelsom bekvemmest at erstatte dem med de græske; ti vælger man de latinske, da bliver der i det mindste fire som ikke kunne udtrykkes uden med to sammenstillede Tegn. Bogstavernes Orden og Talværd svarer ogsaa til de græske. Jeg udtrykker da Bogstavrækken saaledes: *α*, *β*, *γ*, *δ*, *η* (og i Tvelyd *ε*), *ῦ* (ɔ: qu eller kv), *ζ* (blödt s eller fransk og nygræsk *ζ*), *h*, *ϑ*, *ι*, *κ*, *λ*, *μ*, *ν*, *ἰ* (ɔ: jod), *ϰ*, *π*, *q*, *ρ*, *σ*, *τ*, *υ* (og *ὐ* naar det er v), *φ*, *χ*, *ὑ* (ɔ: hv), *ω*. Af disse har *q*, ligesom det tilsvarende Tegn i Græsken, blot Talbetydning, og forekommer aldrig i Sammenhæng i Ordene, det er altsaa blot *h* som jeg har maattet laane af Latinen. A har samme Lyd som i Græsk og Islandsk og andre Sprog, men ai betyder höjt *e* i *Hest* eller *æ* i *være*, ligesom av höjt *o* i *for* eller *aa* i *aaben*, altsaa det islandske e og o uden Aksent, og det græske

ε og

ε og ο; f. Eks. γαιαυνα (læs γεεννα Gæenna), λαισαρις isl. *lesari* Læser. — προυφητεις (læs προφητις prøfétis), ƕaurð, isl. ord (et Ord, læs vaard omtrent som eng. *word*). Derimod betegnes det islandske æ og á, græsk αι og αυ, med aí, aú. Det græske η og ω, samt det islandske ei og ó udtrykkes med η og ω, men det lange é med ει; saasom: Πειλατας (læs Pílatús), γρειπαν, isl. grípa; det simple ι derimod til det islandske *i* uden Aksent, f. Eks. i Imperf. conj. γριπι, isl. gripi, ligesaa det lange ú, græsk υ med υ, men det korte u, græsk υ, tysk ü med υ, f. Eks. διυπρ, isl *diúpr* dyb, o. fl. Af Medlydene har γγ ligesom i Græsken været læst *ng*, og *gk* som *nk*, f. Eks. ƕaγkiαν, isl. þenkja, og *h* i Midten af Ordene noget haardere næsten som *ch*, f. Eks. ƕahτα, þenkti, t. *dachte*. ƕ svarer til det græske ϑ og det islandske þ. Det forstaar sig, at man efter Dialektovergange ogsaa finder andre Bogstaver i Mösogotisk og Islandsk svarende til hinanden, hvor en anden Lyd har funden Sted, men den skjönsomme Betragter skjælner lettelig imellem dem og de, der efter begge Sprogs Natur maa have samme Lyd, og overbevises om Rigtigheden, af den Maade hvorpaa de græske Navne udtrykkes. Det vilde være upassende her at udföre dette videre, af det anförte vil man nogenlunde skjönne, for at gjentage det endnu en Gang i tabellarisk Form, at det mösogotiske

a	svarer	til isl.	a	græsk	α
aí	—	—	á	—	αι
aú	—	—	á	—	αυ
ai	—	—	e	—	ε
η	—	—	ei (ɔ: bredt e)	—	η
i	—	—	i	—	ι
ei	—	—	í	—	ει

αυ	svarer til isl.	ǫ	græsk	ο	
ω	— — —	ó	—	ω	
υ	— — —	u	—	υ	
ι	— — —	ú	—	ου, hvortil endnu kan föjes,	

at αιό maaskje er det gamle au — αυ

αυί — — — ey — οι. Se herom hvad ovenfor er sagt om den islandske Udtale Side 57.

Da vi nu saaledes ved Hjælp af Mösogotisk kunne faa den gamle græske Udtale bragt i Forbindelse og Sammenligning med et endnu levende og meget gammelt Sprog, der fra umindelige Tider af uendelig lidet har forandret sig, nemlig Islandsk, saa kunne vi nogenledes vide med Sikkerhed hvorledes den har været, og vi bestyrkes i Overbevisningen herom ved at finde at dette stemmer paa det nöjeste overens med hvad en fordomsfri Sammenligning med Latinen og med de österlandske Sprog (især ved Hjælp af Origines's Hexapla) kan lære os; kun at dette allene ikke var saa sikkert eller afgjort, da baade Hebraisk og Latin ere uddöde og deres rette Udtale forglemt, længe för denne Skjæbne ramte Græsken. Man ser da at den erasmiske eller almindelige Udtale med nogle faa Indskrænkninger er den rette, men at den i Ulfilas's Tid har begyndt at gaa over til den nu værende nygræske. De Indskrænkninger i den almindelige, som man især maa mærke sig, ere: Först og fornemmelig, at man uden alt Hensyn paa Aksenterne (hvormed man blot har villet betegne den ny Udtale i senere Tider, uden at forandre den gamle Retskrivning) i alle Tilfælde giver samme Bogstav og Tvelyd samme Udtale; altsaa aldrig giver ε og ο den dybe og brede Lyd, som η og ω, skjönt der

der staar Aksent over, eller man formedelst Ordets Beskaffenhed nödes til at lægge nogen Eftertryk paa dem; f. Eks. σοφια læses ikke Sofía ikke heller Sófia, men omtrent Saafea eller Soffea; τι læses ikke tí men omtrent te eller ti, med samme Lyd som det danske vi og som Hankjönnet τις. Dernæst maa ει endelig læses som í (f. Eks. i *Tid*, *tie* o. desl.), altsaa εις som *Is*, hvilket ikke blot er klart af Sammenligningen med Mösogotisk og Islandsk, men ogsaa af Latinen, hvor det næsten bestandig skrives med *i*, f. Eks. σειριος, Νειλος, Δαρειος, *Sírius*, *Nílus*, *Darius*, χειρουργος, *chirúrgus*, og mangfoldige flere. Naar det i enkelte Ord erstattes med et langt ε, har det blot været en Dialektudtale, der og findes i Dorisk, at sætte langt é (η) for langs í (ει), saasom *Μεδεια*, *Medéa*. Saa er det og indlysende af Græsken selv; man forstyrrer ellers det hele Vokalsystem, da man faar 3 Tvelyd til at svare til ε, nemlig η, ει og ευ, og derimod ingen til ι, men udtaler man ει som í, saa faar man til ε de sædvanlige to: η og ευ, ligesom til ο de to: ω og οι, og til α de to: αι og αυ; til ι derimod ει, ligesom til υ, ου, hvilket sidste man ellers og maatte læse ov, naar man vil læse ει som ej; ti Betegnelsen er aldeles analog. Naar man læser ει som í, kan man forklare sig den hyppige Forvekling af ει og ι; f. Eks. φιλονεικος og φιλονικος, ἀμαθεια og ἀμαθια, ja endog i Egennavne, saasom: Σειραχ og Σιραχ o. m. fl; den samme Forveksling finder Sted i Mösogotisk, især i Endelsen, hvor Lyden ikke saa nöje kunde skjelnes, saasom: λεσαρις og λεσαρεις Læser, men synes ellers uforklarlig. Endelig sees det og af Sprogets indre Væsen og Analogie, ti hvor ε bliver til ου, der bliver ε bestandig til ει, f. Eks. διδεις — τιθεις, διδεασι — τιθεισι, πους ποδος — πεις πενος,

men

men at ꝛ er vort *ú* har aldrig været omtvistet. Af Medlydene er blot at mærke ζ, som hos de Gamle har været udtalt *sd*, hvilket sees tydelig nok deraf, at det hos Digterne gjör Positsio, og i Dorisk hvor de dobbelte Bogstaver ikke vare optagne skreves ligefrem σδ; at det stundum hos Æolerne ombyttes med δσ, kan ikke indvendes af nogen skjönsom Kjender; ti i samme Sprogart ombyttes ψ med σπ og ξ med σκ, hvilket altsaa har været en Dialektudtale og ikke længer den samme Lyd. Θ har været det engelske haarde *th* og det islandske þ, dog egentlig det sidste, hvis Lyd der har endnu, Forskjellen imellem det og *th* i Engelsk er ellers meget ubetydelig. Χ har været det tyske *ch*, der og findes i Mösogotisken og de slaviske Sprog.

Sammenligner man nu den saaledes i Korthed fastsatte ægte græske Udtale med den islandske, da vil man neppe finde den ovenfor ytrede Paastand overdreven. Man ser at det græske

α	er det isl.	*a*		β	er det isl.	*b*	
αυ	— —	*á*		γ	— —	*g*	
αι	— —	*æ*		δ	— —	*d*	
ε	— —	*e*		ζ (sd)	gl.	ꝛ (ɔ: st)	
ηι	— —	*ei* (i *ein, én, una*)		ϑ	— —	þ	
				κ	— —	*k* (og c)	
ευ	— gl.	*au*		λ	— —	*l*	
ο	— —	*o*		μ	— —	*m*	
ω	— —	*ó*		ν	— —	*n*	
οι	— gl.	*ey* (t. eu)		ξ	— —	*x*	
	omtrent nuværende au			π	— —	*p*	
				ῥ	— —	*r* (hr)	
ι	— —	*i*		σ	— —	*s*	
ει	— —	*é*		τ	— —	*t*	
υ	— —	*u*		φ	— —	*f*	

ου er

ου	er det isl. *u*	*χ*	omtrent det isl. *h* (tysk ch)
υι	— — gl. *y*	*ψ*	er det isl. *ps*.

Der ere altsaa meget faa Lyd i det ene Sprog fremmede for det andet, af Selvlydene blot *ευ* i Græsken, som savnes i Islandsken, og dog rimeligvis har funden Sted i det ældste nordiske, samt *ö* i Islandsken som savnes i de sydlige Sprog og erstattes ved *η* (langt e). Af Medlydene fattes Islandsken *χ*, men har derimod det stærke *h*, Mösogotisken og Tysken have dog ogsaa *χ*; Græsken fattes vel det islandske *v*, eller f i Enden af en Stavelse, men det æoliske Digamma har dog haft samme Lyd; f. Eks. *αἰϜών*, isl. *æfi* (læs ajvi), *Fηρ*, lat. *ver*, isl. *vár* eller *vor*, *Fεσπερος*, d. *Vester*, *Fιδειν*, d. *vide*. Tager man nu et billigt Hensyn paa den lange Afstand i Tid og Rum, da vil denne Overensstemmelse vist synes udmærket stor; da det Islandske er i denne Henseende Græsken ligesaa nær som Latinen eller nærmere; ti Latinen fattes *ευ*, *υ*, *ϑ* og *χ*.

Der findes ogsaa megen Lighed imellem det islandske Sprogs Velklangsregler, hvorvel Islandsken er noget haardere, f. Eks. i Islandsken bortfalder i det mindste i Udtalen altid *t* og ofte *d* og *n* forved *s*, f. Eks. *vatn* (Vand), i Ejeformen *vatns* eller *vatz* (læses vas), af *vitr* kommer *vizka*, af *göðr*, *giæzka*; det græske *πας* for *παντς*, *πους* for *ποδς* er bekjendt nok. Den græske Velklang er ellers langt kræsnere end den islandske, hvorvel den og har sine Haardheder, som Islandsken ikke vilde tillade. Mærkeligt er det, at den i Enden af Ordene ikke taaler nogen anden Medlyd end *ν*, *ρ*, *ς* og *κ* i de to Ord *αϰ* og *εϰ*, skulde et af de stumme Bogstaver staa i Enden, da bortfalder det eller og *ι* föjes til, f. Eks. *ἀλλο* (for *ἀλλοδ*), lat. *aliud*

est

ἐσί (for ες), lat. *est*, μελι (for μελ), lat. *mel*; dette finder ikke Sted i Islandsken, man maa derfor vel lægge Mærke hertil naar man vil sammenligne disse Sprog. Græsken og Latinen indskyder ogsaa ofte en Hjælpeselvlyd foran Endelsen, for at forbinde den des lettere med Ordets Hoveddel, men Islandsken, som er noget haardere, udelader ogsaa denne, og gjör Endelserne saa korte og simple som muelig; kun hvor Endelsen alligevel blev ênstavelset, beholder denne Hjælpeselvlyd undertiden foran Endelsen; saasom: ἐχομεν, ἐχετε, isl. *egom*, *egit*, Mösogotisken har beholdt begge disse uvæsentlige Selvlyd, især den foran Endelsen langt oftere end Islandsken, og Littavisken har undertiden indskudt en egen isteden for at kaste en af Medlydene bort; f. Eks. ὀ-δους en *Tand*, er istedenfor ὀ-δοντ-ς, som sees af Ejeformen ὀ-δοντ-ος, ligesaa det latinske *dens* for *dent-s*, som sees af Ejeformen *dent-is*, men Littaverne have isteden for at bortkaste dette *t* indskudt et *i*, og Ordet heder hos dem *dantis* i Nævneformen, omtrent ligesom man i Latinen har sagt baade *seps* og *sepes* (et Gjærde). I de nordiske Sprog har man derimod bortkastet Endelsen rent, for ubehindret at kunde beholde Ordets Rod, det heder da paa Dansk og Svensk *Tand*. Af en tostavelset Endelse bortkaster Islandsken næsten altid den sidste Stavelse, af en Endelse, som bestod af en Selvlyd hvorpaa fulgte ên eller flere Medlyd, bortfalder som oftest disse, undtagen hvor det var *s*, der som oftest bliver til *r*. Det græske *ν* og latinske *m* bortfalder enten aldeles i Enden af Ordene eller og bliver til et haardt *n*. Det er troligt at det i det mindste i Latinen ikke har været udtalt saa haardt, eftersom det fremfor alle andre Medlyd i Vers bortkastes forved en Selvlyd, maaskje det har haft Lyden af det franske *n*

og

og det portugisiske *m* finale, hvorfra det let kunde gaa over til begge Yderligheder, at bortfalde eller blive til haardt n. En Selvlyd, endogsaa en lang, bortkastes ofte i Enden af Ordene, naar den blot var Endelse, og ikke vedkommende Ordets Væsen eller Rodform.

Men ikke blot i Endelserne, ogsaa i Ordene selv foregaa mangfoldige Forandringer, det vil maaskje ikke være af Vejen her at mærke sig de hyppigste af disse Overgange fra Græsk og Latin til Islandsk.

Langt *a* bliver til á eller ó, som: ἀλαχυς (liden), lágur (lav), *mater* módir.

Kort *a* til *e*: δαμαν, temia, *scabo* eg skèf, σακκος, *saccus*, seckur.

υ til *o*: γυνη, kona, πυργος (Taarn), borg, *gusto*, t. ich koste.

Af de stumme Bogstaver bliver især for i Ordene, hypigen

π til *f*, som: πλατυς (bred), flatur (flad), πατηρ, fadir.

τ til þ, som: τρεις (læs tris), þrír, *tego*, eg þek, *τυ*, *tu*, þú.

κ til *h*: κρεας (Kjöd), hræ (dödt Legeme), *cornu*, horn, *cutis*, hud.

β beholdes oftest: βλαστανω (spirer), blad, βρυω (vælder frem), brunnr, Kildevæld, *bullare*, at bulla.

δ til *t*: δαμαω (tæmme), tamr (tam), *dignus*, tíginn (ɔ: ophöjet, ædel).

γ til *k*: γυνη kona, γενος, kyn eller kin, *genus*, kinn, ἀγρος akr.

φ til *b*: φηγος d. Bög, *fiber*, isl. bifr, φερω, *fero*, eg ber.

θ til *d*: θυρη, dyr, saaog i Latinen, θεος, *deus*.

χ til

χ til g: χυω, d. gyder, ἐχειν, ega, χυτρα, grýta, χολη, gall.

ʽ til s: ἑξ, sex, ἁμα, saman, ὑπνος, svefn, d. Sövn.

Men ofte forandres de ogsaa paa andre Maader, f. Eks. i Midten og efter en Selvlyd bliver *k* til g, saasom: *macer* (læs maker), mager, *ac* og, *taceo* isl. þegi, og *t* til *d*, saasom: *pater*, fadir, *frater*, bródir o. desl. hvorom kan sees de S. 50 til 55 anförte Bemærkninger.

Da jeg i den fölgende Sammenligning ofte vil komme til at gjöre Brug af Littavisken, hvis Anvendelse jeg hidtil opsatte, saa vil det ikke heller være overflödigt at anföre dette Sprogs særegne og hyppigste Overgange, især fra Græsk. Man finder da her

langt α at blive til o: Ἰταλια, Itolia (faar i det mindste Tonen), *Tater*, Totórus, *Daler*, dóleris, Ἰακωβος, Jokubas.

kort υ og ο til a: ὀις, ŏvis, awis, rŏta, rátas, ὑπνος, sapnas (Dröm), *suus*, sawas, *tuus*,, tawas, isl. *kordi*, kardas (Sværd).

ω til u: *aró* plöjer, arù, *suó*, suwu, ζηλοω, žielóju (ivrer), *cŏrōna*, karûnà, isl. *póſtur*, pustas, isl. *ſtólpi*, stulpas.

j, *i* indskydes foran *e* og flere Selvlyd: mienů, μηνη, isl. *máni*, jungin (jeg spænder Okser for), *jungo*, jis, lat. *is* (han, den), diewas, *deus*.

w indskydes imellem to Selvlyd: awis, sawas, tawas, suwu, diewas.

Langt *i* bliver til *y*, som: *mylē* en Mil, *grykas*, t. Grieche, og ligesom α naar det blot faar Tonen, saasom: φιλεω, myliù, futur. mylēsu.

ϑ til *d*: *θεος*, diewas, *τι-θημι*, dêmi, *θρασυς*, drasus.

φ, *f* til *p*: *fulvus* (t. *falb*), pâlwas, isl. *fet* (et Fjed), pêda, *φιλιππος*, Pilypas, pygà, lat. *ficus*, isl. *fíkia*, preskas (usyret), isl. *ferskur*.

χ, γ til *ż*: *ἀ-μελγω*, mélżu, *mingo*, isl. *míg*, myżu; isl. *gás*, żafis, *χαμαι*, żiémay (lavt), *χειμα*, żiema.

ϑ, *ц* til *sz*: *πευκη*, puszis (t. Fichte), *porcus*, parszas, *centum* (læs kentum), szimtas, isl. *kal-a* (fryse fordærvet), szal-ti (fryse), *ἑκ* isz, *καρδια* t. *Hertz*, szirdis, *ἑξ*, szesz.

σ til *sz*: *Ἀποσολος*, Apasztalas, isl. *stormur*, szturmas, o. m. fl.

v, *b*, φ til *m*: *vesperus*, miszparas, *tribus*, trims, trimis, *φιλος* mielas, isl. *vidr* (Skov, Træ), médis, *vél* (Bedrag, List), mélas (Lögn).

v, *m* bortfalder foran *s*, og i Enden, hvor den erstattes med (ę), f. Eks. *anser*, t. *Gans*, żasis, *θεον*, *deum*, diewą, *ansa*, *ansam*, asa, asą.

Begge de Sprog, vi kjende af den trakiske Klasse nemlig Græsken og Latinen, ere saa berömte og bekjendte, at det vilde være overflödigt her at skildre dem vidtlöftig, kun da de ere bearbejdede af forskjellige Sproglærere, altsaa efter forskjellige Synspunkter, have de faaet et mere uligt Udseende end de virkelig have. Der har vel heller neppe nogen af de Lærde, som have arbejdet i dette Fag, kjendt de beslægtede gamle og mærkværdige Sprog, Littavisk, Slavonisk, Mösogotisk og Islandsk, der ere de trakiske saa nærbeslægtede, og kunne bidrage saa uendelig meget til at oplyse dem; ja disse have hidtil været langt mindre bearbejdede og bekjendte end de trakiske; man kan

derfor

derfor ikke vænte at finde större Overensstemmelse imellem de antagne grammatikalske Systemer i disse og de trakiske Sprog, end imellem de trakiske indbyrdes. Man vil ogsaa af det foregaaende have overtydet sig om, at der i alle disse Sprogs Grammatik var meget at forbedre, i Henseende til Systemet og Fremstillelsesmaaden. Det samme gjælder om de trakiske eller saakaldte gamle, og det var ikke at vænte, at den som blot kjendte et eller höjst to af disse Sprog, skulde udfinde det System, som var det rigtige i dem alle, hvilket kun kan opdages ved Sammenligning af dem alle. Jeg har i det foregaaende kortelig angivet ved ethvert Sprog den Inddeling og Anordning, som forekom mig at være den rigtigste, især af den Grund at den syntes best passende til dem alle, jeg vil derfor her gjöre det samme, for i det mindste at fremstille Læseren dem alle fra en eneste Synspunkt, hvilket er uundgaaelig nödvendigt, naar man skal indse og bedömme Ligheden eller Uligheden imellem dem. Navneordene og Tillægsordene have da i begge de trakiske Sprog en og samme Böjningsmaade, i Græsken adskille de tre Talformer og i Enkeltallet 5 Forholdsformer, der rettest anordnes saaledes: 1) Nævneformen (Nomin.), 2) Kaldeformen (Vocat.), som oftest kun er en ubetydelig Afændring af Nævneformen, 3) Gjenstandsformen (Accus.), 4) Ejeformen (Genit.) og 5) Hensynsformen (Dativ); man kunde være uvis om hvilken af de to sidste man skulde sætte först, men i Følge Gjenstandsformens Slægtskab med Ejeformen i de slaviske Sprog, som og Endelsernes naturlige Lighed i de lettiske og trakiske, synes den anförte Orden rigtigst. Totallet har kun tvende Forholdsformer, den ene gjælder for Nævneformen, Kaldeformen og Gjenstandsformen, den

anden

anden for Ejeformen og Hensynsformen. Flertallet har fire, da Nævneformen og Kaldeformen her altid ere lige. I Latinen derimod have disse Ordklasser i Enkeltallet seks Forholdsformer, nemlig foruden de græske endnu 6) en Redskabsform (Ablat.), der dog blot er en Afændring af Hensynsformen. Totallet fattes her ganske, men i Flertallet have de samme 4 Forholdsformer som i Græsken, da Kaldeformen er indsluttet i Nævneformen og Redskabsformen i Hensynsformen. Kjön og Grader ere de sædvanlige tre. I Henseende til Böjningsmaaden, da adskille disse Ord sig i begge Sprog i to Hovedarter eller Systemer, ligesom i de gotiske, slaviske og lettiske Sprog; Underafdelingen i ethvert af disse gjöres rettest, ligesom i nysanförte Sprog, efter Kjönnet, og det saa at Intetkjönnet som det simpleste og oprindeligste sættes först, derpaa Hankjönnet som umiddelbar er udviklet deraf, og endelig Hunkjönnet, der har de fleste Egenheder. Efter denne Inddelingsgrund blive de enkelte Böjningsmaader i disse Sprog följende:

A. Det förste System:

		i Nævnef.	i Ejef.	i Flert.	i Hensynsf.
Intetkj. 1)	har	ον	ου	α	οις
	—	*um*	*i*	*a*	*is*
Hankj. 2)	—	ος	ε	οι	οις
	—	*us*	*i*	*i*	*is*
Hunkjön 3)	—	α, ης	ης, ε	αι	αις
	—	*a*	*ae*	*ae*	*is (abus)*

B. Det andet System:

Intetkj. 4)	—	ϵ	ϵος	α	σι
	—	*e*	*is*	*a*	*ibus, (ubus)*
Fælleskj. 5)	—	ς	ος	ες	σι
	—	*s*	*is*	*es*	*ibus, ubus, ebus.*

Den

Den sidste deler sig i flere mindre Klasser efter Ordenes Beskaffenhed; i nogle Ord kommer en i Nævneformen skjult Medlyd frem i de övrige Forholdsformer, i andre foregaar en Sammentrækning af Ordets sidste Selvlyd med Endelsens; en egen lille uregelret Klasse udgjöre nogle Ord paa et væsentlig *es* i Latinen (hidtil den 5te Böjningsmaade), der ogsaa gjerne kunne antages for en 6te Böjningsmaade i Latinen, som fattes i Græsken. Det förste System har i Nævneformen en egen Formendelse, som det andet fattes; i det förste endes Ejeformen for det meste paa en Selvlyd, i det andet paa *s*, i det förste adskilles Hankjön og Hunkjön, i det sidste ikke. Paa denne Maade faar man det simpleste og oprindeligste först, og Ordene adskilte efter deres naturlige Forskjellighed; efter den gamle Maade, maa man derimod idelig anticipere og gjentage, f. Eks. Ved Ordene af (min) 3 Böjningsmaade paa *ns*, kjender man allerede af 1. og 2. det *s*, som de have i Ejeformen og som ellers er imod denne Böjningsmaades Natur, ved den gamle Maade maa man enten oplyse dette af följende 2. Böjningsmaade eller lade det blive uforklaret. Det andet System bliver efter denne Inddeling langt lettere og naturligere naar Ordene först adskilles efter Kjönnet, siden efter den indbyrdes Overensstemmelse eller Ulighed, hvorimod det efter den gamle Maade bliver et endelöst Virvar, der ved uendelige Regler, Undtagelser og Anmærkninger neppe kan gjöres fatteligt, efterdi man har Intetkjönsordene omkring iblandt de andre, hvorfra dog Sprogene selv paa det omhyggeligste har adskilt dem. Det samme gjælder om den gamle forkjerte og höjst unaturlige Orden af Kasus, der synes at være opkommet af en blot Hændelse; hvilket alt sikkerlig i enhver anden Videnskab end Sproglæren

vilde

vilde ansees for meget væsentlige Fejl. Man ser let hvorledes disse Böjningsmaader svarer til de littaviske, nemlig den 1ste littaviske er den 2den græske, og Ordene med *s* i Ejeformen af den 3die, den 2den littaviske er det övrige af den 3die paa *a* og *ŋ*, hvilke i Græsken ubetydelige Underklasser jeg ikke her har villet anföre, for ej at forstyrre den almindelige Oversigt; den 3die og 4de littaviske, der ogsaa gjerne kunde indbefattes, som Klasser under ên, svare til den 5te latinske og græske paa *s* og *us* (ς og υς, hvor υ beholdes, f. Eks. ἰχθυς). Derimod savner Littavisken den 1ste og 4de efterdi den ikke adskiller Intetkjönnet fra Hankjönnet. Overensstemmelsen med den slaviske Deklinering (se S. 120 o. f.) er derfor i saa Henseende endnu större; ti der svarer enhver af Böjningsmaaderne til enhver af de latinske og græske, undtagen den sjette, der i disse Sprog ikke adskilles fra den 5te, med mindre man vilde sammenligne den med de latinske Ord paa det væsentlige *es*, der, som vi have set, ogsaa kan antages for den 6te Böjningsmaade i Latinen. Overensstemmelsen med det islandske Forandringssystem skulle vi siden undersöge udförlig. Tillægsordene böjes, som sagt, aldeles ligesom Navneordene, men de dele sig i adskillige Arter eller Klasser ligesom i Lettisk, nemlig: 1) paa ον, ος, α, ŋ eller ον, ος, lat. *um*, *us*, *a*. 2) paa ες, ης og εν, ηκ, lat. *e*, *is* og *re*, *ris* (er), *ris*. 3) paa υ, υς, εια og ι, ις, lat. *e*, *is*, *is*. Af Gjerningsordenes Tillægsformer i Græsken gaa alle de fire lidende (efter den ny Teori) som den förste Art paa ον, ος, ŋ. De handlende derimod (saa og de for det meste lidende af Formerne paa mi) gaa efter 4de og 5te Böjningsmaade i Intetkjönnet og Hankjönnet, men efter 3die af 1ste System i Hunkjönnet, eftersom det andet

System

System ikke havde nogen egen Böjningsmaade til Hunkjönnet, de endes da 4) i Nutiden og Fremtiden paa ον (for οντ), ων (for ϝντ), ϝσα (for οντσα), i den ubestemte Tid og de gamle Aorister i passivum paa ν (for ντ), ς (for ντς), σα (for ντσα), 5) i Fortidsformen paa ός, ώς, υια. Alt dette stemmer ogsaa meget nöje overens med de littaviske Tillægsformer og Tillægsord, de slaviske ere her en Del fjærnere. I Latinen ere Tillægsformerne vel færre men gaa dog og de lidende efter det förste System, saa og den handlende i Fremtiden, men i Nutiden efter det andet og endes paa *ns* (for nts), da denne intet Hunkjön har optaget af förste System, men forandres overalt efter det andet, saa följer efter det ovenanförte at den ikke kan adskille de to personlige Kjön. Dette har ogsaa bevæget mig til at anse de ovenomtalte Ord i Latinen paa det væsentlige *es*, som uregelrette; ti var der en regelret Böjningsmaade af det andet System egen for Hunkjönsord, da var den sikkerlig bleven anvendt her, efterdi baade Græsk og Littavisk adskille Hunkjönnet i disse Tillægsformer, og det ogsaa stemmer overens med Latinens Natur, at böje Tillægs-ord og -Former aldeles ligesom Navneordene. Stedordene have vel nogle egne Endelser, men ellers intet mærkværdigt til at oplyse Sprogenes Indretning i det hele.

Gjerningsordenes Indretning i Græsken beskrives og fremsættes i höjst forskjelligt Udseende af tvende Partier, efter den saakaldte gamle og ny Teori. Paa begge Sider er uden Tvivl nogen Fejl. Det gamle System er i det mindste i sin sædvanlige Form höjst urimeligt, da det nedbryder al den Analogi, som der plejer at findes i Indretningen af ethvert menneskeligt Tungemaal, og gjör disse Ords Böjning saa uregelret,

ind-

indviklet og forvirret, at der efter denne Lære neppe kan opvises et eneste fuldstændigt og regelmæssigt Ord i hele Sproget, det ny er derimod simpelt, regelret og overensstemmende med andre Sprog af samme Klasse, men synes ikke at udtömme de mange Former, eller at anvise enhver sin bestemte Betydning, efter som Ordene bevislig forefindes hos Forfatterne. Det synes og at indbringe en ny Forvirring eller Vanskelighed ved at angive en ny Nutidsform for hver Afændring af Ordet, disse Nutidsformer blive da saa mangfoldige, at der synes lidet vundet ved den Simpelhed man opnaaede i Formdannelsen og Böjningen. Disse tvende Hovedfejl ved det ny System kan ikke afhjælpes uden ved at nærme sig noget til det gamle, saa at ogsaa her gjælder det gamle μετρον αριστον. Man har udstödt af de regelrette Tidsformers Tal nogle som virkelig höre dertil, til disses Forklaring har man altsaa maattet antage ny Former, som ikke behöves, og som intet Spor findes til; man har ikke heller nöje nok adskilt de regelrette Ord og de Forandringer, som deres Böjning naturlig medförer fra de uregelrette, der virkelig forudsætte andre Nutidsformer, som og ofte findes enten hos de gamle Digtere eller i de gamle Sprogarter eller de beslægtede Sprog. Med Hensyn hertil tror jeg det græske Verbalsystem rigtigst fremsættes paa en ganske ny Maade, som omtrent staar midt imellem begge de anförte efter följende Udkast. Den handlende Form har seks Maader, nemlig den fremsættende, betingende, önskende, bydende, upersonlige Maade og Tillægsformerne. Den har 3 Hovedtider, Nutiden, Fremtiden og Fortiden, samt tre afledte Tider, én af hver af disse, af Nutiden kommer Datiden (imperf.), af Fremtiden den ubestemte Tid (Aoristus) og af Fortiden Fördatiden

(plusqvamp.). Den ubestemte Tidsform var bekvemmest i daglig Tale, og blev den almindeligste i Sproget, og brugtes især om den afsondrede Gjerning fraskilt Begrebet om Tid, saa og i fortællende Stil. Nogle uregelrette Ord, som ikke vel efter Regelen kunde aflede denne Form af Fremtiden, brugte en gammel Datid af en kortere Form isteden, dette har man plejet at kalde den anden ubestemte Tid (ἀοριστος δευτερος nygræsk χρονος), men rettere den gamle Datid med den ubestemte Tids Bemærkelse, f. Eks. πασχω jeg lider, i Fremtiden πεισομαι, heraf kunde man ikke vel danne nogen (handlende) ubestemt Tid, man brugte derfor ἐπαθον, som var en gammel Datid af Formen παθω (lat. patior, og Navneordet παθος), der ellers ikke behövedes, da man af πασχο havde en regelret ἐπασχ ν, og som, hvis den ikke heller som ubestemt Tid havde behövedes, sikkert vilde have bortfaldet. I nogle faa Ord er dog baade en sædvanlig ubestemt Tid og tillige en gammel Datid bleven i Brug, men alle disse Ord, som have den gamle Datid, ere uregelrette, og de som tillige have den sædvanlige ubestemte Tid ere overflödige eller flertydige. Fremtiden dannedes paa adskillige Maader, undertiden brugte den attiske Sprogart en anden Dannelses-Maade end den sædvanlige; da det attiske Sprog blev anset for det beste, saa brugte andre Forfattere stundum denne Form isteden for den almindelige, den bestod oftest i en Sammentrækning, stundum dog og i en Udvidelse, man har derfor kaldet den den sammentrukne eller attiske Fremtidsform, men den hörer til Læren om Dialekterne og har intet at gjöre med de regelrette almindelig græske Ord, ti paa samme Grund maatte man ellers ogsaa antage en egen ny Önskemaade, efterdi Attikerne ogsaa her havde egne En-

del-

delser. Fortiden dannes i nogle Gjerningsord ogsaa af en ældre simplere Form, stundum den samme som den hvoraf det gamle imperfectum toges, stundum en anden; hvor den regelrette ogsaa var til og i Brug, fik den gamle stundum en anden neutral (gjenstandslös) eller tilbagevirkende Betydning, men alle de Ord, som have denne Tidsform med samt den tilhörende Fördatid ere aldeles uregelrette, og disse Tider (perfect. og plusqvamperf. medium eller secundum) bör paa ingen Maade optages i den regelrette Konjugatsion. Den saakaldte passive Form har som oftest en tilbagevirkende Betydning, dette synes ogsaa ifölge de personlige Endelsers Oprindelse at være dens oprindelige Bestemmelse, da μαι, σαι, ται og μην, σο, το o. s. v. synes kun at være Afændringer af μοι, με (litt. mán, manę), σοι, σε og τω (gl. τοι), το. Til at skille den bestemt lidende Betydning fra denne har man da begyndt at danne sig en ganske egen tredie Form, hvoraf dog ikke udviklede sig mere end en Datidsform, der brugtes som ubestemt Tid og en Fremtid. Den förste af disse tvende Former, som man da helst skulde kalde den *tilbagevirkende* efter dens hyppigste Brug, hvorvel den og undertiden findes lidende, svarer ganske til de tilbagevirkende Gjerningsord i de slaviske og lettiske Sprog, saa og til den lidende Form i det gamle Nordiske. Denne Form, hvad man end vil kalde den, har samme Maader og Tider som den handlende, saa og i de uregelrette Ord samme overflödige og uregelrette Tider som denne, undtagen den gamle Fortid og Fördatid af hvilke ingen tilbagevirkende Tidsform findes, da de selv som oftest have denne Betydning. Af denne Form bliver da at forkaste den saakaldte Aorist. 2. medii, og futur. 2dum medii; perfect. og plusqvamp. medii er allerede

omtalt; de övrige Tider svare ganske imod den handlende Forms, hvoraf de dannes aldeles regelret og analogisk. Den egentlig lidende Form har som sagt blot de to Tider: den ubestemte med Datidens Form og Endelser som den handlende, samt Fremtiden, som dannes af den med Endelser som den tilbagevirkende. Disse tvende Tidsformer dannes stundum med Kjændebogstavet θ, stundum uden dette, heraf har man gjort to ny Tider (Aorist. 2dus og futur. 2dum passivi), men da det er yderst sjælden at de begge findes i samme Ord og samme Sprogart, saa indsees lettelig, at det er urimeligt at optage disse som egne Tider i den regelrette Konjugering. Den her fremsatte Lære oversees lettest af följende:

	Den handlende Form.	Den tilbagevirkende Form.	Den egentlig lidende Form.
	Den fremsættende Maade.	Den fremsættende Maade.	Den fremsættende Maade.
Nutid.	φιλεω	φιλεομαι	
Datid.	ἐ-φιλεον	ἐ-φιλεομην	ἐ-φιληθην
Fremtid.	φιλησω	φιλησομαι	φιληθησομαι.
Ubest. Tid.	ἐ-φιλησα	ἐ-φιλησαμην	
Fortid.	πε-φιληκα	πε-φιλημαι	
Fördatid.	ἐ-πε-φιληκειν	ἐ-πε-φιλημην	

Den tilbagevirkende Form har endnu en Tidsform, f. Eks. τετυψομαι, som kunde kaldes Förfremtiden (Paulo post futur. eller futur. 3tium), og som gjerne kunde optages iblandt de regelrette, da den ikke forudsætter nogen ny Form, hvis den ikke var saa sjælden, og hvis den havde noget tilsvarende i den handlende Form. Saaledes er da den græske Konjugatsions Indret-

retning; i Gjerningsordenes Inddeling i Klasser har man været heldigere og for længe siden opdaget den sande Sammenhæng. De adskille sig da i rene og urene, og hver af disse Hovedarter atter i forskjellige Underklasser efter Kjændebogstavet. Foruden disse som sædvanlig endes paa ω, gives endnu nogle mere uregelrette paa μι af förste Hovedart eller Böjningsmaade, som man gjærne kunde kalde det, hvorvel Böjningerne ere meget lige i begge. Disse Klasser oversees af følgende:

A. Den förste Böjningsmaade, de rene Gjerningsord:

		i Nutid.	i Fremtiden.	i Fortid.	i den lid. Form.
Lukte eller sammentrukne.	1. har	αω	ησω	ηκα	ημην
	2. —	εω	ησω	ηκα	ημην
	3. —	οω	ωσω	ωκα	ωμην
Aabne.	4. —	ιω	ισω	ικα	ιμην
	5. —	υω	υσω	υκα	υμην
	6. —	ευω	ευσω	ευκα	ουμην.

B. Den anden Böjningsmaade, de saakaldte urene Gjerningsord:

		i Nutid.	i Fremtiden.	i Fortid.	i den lid. Form.
Stumme.	1. har	δω, τω, θω	σω	κα	μην
	2. —	βω, πω, φω	ψω	φα	φμην
	3. —	γω, κω, χω	ξω	χα	χμην
Flydende.	4. —	λλω, ρω	λω̃, ρω̃	λκα, ρκα	λην, ρμην
	5. —	νω	νω̃	γκα	νμην
	6. —	μω	μω̃	μηκα	μημην.

De ere her ordnede omtrent efter deres större eller mindre Regelmæssighed. Det er bekjendt, at ogsaa Gjerningsordene adskille tre Talformer, dog forefindes Totallet af alle Ordklasser næsten blot hos de gamle

Dig

Digtere og Attikerne, men forsvandt siden af den almindelige Græsk.

I Latinen synes man for længe siden at have slaaet sig til Ro med de fire Böjningsmaader af Gjerningsordene, som om dette var den eneste rette og naturlige Inddeling, da den dog ved nöjere Betragtning af enhver Fordomsfri vil befindes höjst ufuldkommen. Den anden Böjningsmaade f. Eks. bestaar af lutter uregelrette og flerformede Ord, som: moneo, monu-i, moni-tum; hvorimod man har gjort de aldeles regelrette, saasom: impleo, imple-vi, imple-tum, imple-re, fleo o. desl. til uregelmæssige. Den fjerde er ganske lig den förste, i det mindste ikke nær saa forskjellig fra den som den tredie, hvilket tilkjendegiver en slet Orden. Scheid har ogsaa i Fortalen til Lenneps Etymologicum lingvae graecae for længe siden gjort opmærksom paa Fejlene i den gamle Inddeling, og foreslaaet en ny, men, saavidt jeg vèd, hidtil ingen Efterfölger funden. Da hans Teori, om den end var aldeles rigtig og tilstrækkelig udarbejdet, dog ikke er almindelig bekjendt, vil jeg kortelig fremsætte en ny Inddeling af de latinske Gjerningsord mere læmpet efter Sprogets Natur og Væsen, hvorved ogsaa Overensstemmelsen med Græsk, Littavisk, samt de slaviske og gotiske Sprog, vil falde langt mere i Öjnene. Disse Ord synes da först at adskille sig i rene og urene, de förste svare til den 1ste, 2den og 4de Böjningsmaade hos de Gamle, de andre til den tredie; hver af disse Hovedafdelinger oplöser sig atter i Klasser efter de mindre Forskjelligheder, omtrent som saa:

A. Den

A. Den første Böjningsmaade, de rene Gjerningsord.

	i Nut.	i Fremt.	i Fort.	i Navnef.	upers.
1. *ao* f. Eks.	*amao,ô*	*amabo*	*amavi*	*amatum*	*āre*
2. *eo* —	*fleo*	*flebo*	*flevi*	*fletum*	*ēre*
3. *io* —	*audio*	*audiam*	*audi-vi* / *audi-i*	*auditum*	*īre.*

B. Den anden Böjningsmaade, de urene Gjerningsord.

1. *uo* f. Eks.	*statuo*	*statuam*	*statui*	*statutum*	*ŭĕre*
2. *bo,po,go,co* —	*carpo*	*carpăm*	*carp-si*	*carp-tum*	*pĕre*
3. *do* —	*claudo*	*claudam*	*clau-si*	*clausum*	*dĕre.*

Hovedforskjellen er at de rene faa *bo* i Fremtiden, som blot er en Udvidelse af Nutiden, og kan sammenlignes med den sammentrukne eller attiske Fremtid i Græsken, samt *vi* i Perfectum eller Fortiden og beholde deres Selvlyd i den upersonlige Maade, som i Lideformen endes paa *-ri*; de urene derimod faa i Fremtiden *-am*, *-es*, *-et* o. s. v., hvilket kan sammenlignes med de græske Nutidsformer paa *-ημι*, *-ης* o. s. v., og følgelig ogsaa blot er en Afændring af Nutiden; i Fortiden faa de blot *-i* eller *-si*, i den upersonlige Maade en Hjælpeselvlyd (kort ĕ) foran Endelsen, som i Lideformen bliver blot *-i*. De af første Böjningsmaade paa *io* synes noget uregelrette, Grunden er at de paa *io* og *uo* skulde egentlig udgjöre en egen aaben Klasse; ti de aabne Selvlyd *i* og *u* ere forskjellige fra de lukte a, e, o, og indeslutte ifölge deres naturlige Beskaffenhed en blöd Medlyd, nemlig *i* et Slags svagt *j* og *u* et *v* (se ovenfor S. 47), hvilke gjöre dem meget skikkede til at forenes med en paafölgende Selvlyd, men Medlyden *j*

som

som fandtes i *i* var svagere end *v* i *u*, heraf kommer det at de paa *io* i alle de Tilfælde hvor de rene Former maa undgaa Hiatus ved at indskyde *b* eller *v*, der antage disse heller de urene Gjerningsords Endelser, som begynde med en blot Selvlyd, men hvor Endelsen begyndte med en Medlyd og intet Indskud fandt Sted, der beholde de de sædvanlige Former. Derimod i dem paa uo (for uvo) var det i *u* indesluttede *v* stærkere og havde samme Virkning, som enhver anden Medlyd. Ifölge den russiske og österlandske Retskrivning skulde man have skrevet disse Ord: audij-o, audij-am, audij-i (eller audi-vi) saaog statuv-o, statuv-am o. s. v. De flydende have ingen Egenheder i Latinen. De övrige og egentlig uregelrette ere i Latinen ligesaavel som i Græsken for det meste flerformede, og ofte findes den gamle Form virkelig hos de Gamle eller i de beslægtede Sprog, eller dog Spor til den i afledte Navneord, f. Eks. sero (jeg saar), sevi af seo, t. ich säe, satum af sao, isl. ad *sá*; sterno (strör), stravi af strao, isl. ad ftrá o. desl. Men dette vedkommer os egentlig ikke her. Man ser at den græske Fremtid fattes i Latinen, som derimod findes i Littavisk; saa og at de littaviske Gjerningsords Inddeling stemmer paa det nöjeste overens med den græske og latinske. Man gjorde maaskje ogsaa i Græsken rettest i at regne de aabne til den anden Böjningsmaade.

Islandsken har maaskje ligesaa mange Overensstemmelser med Græsken og Latinen, som noget af de andre beslægtede Sprog, men da de ere noget fjærnere, saa ere de tillige mindre i öjnefaldende, man indser dem kun ved Hjælp af de mellemliggende Led. Man vil derfor uden Tvivl af det foregaaende allerede finde en betydelig Lighed i den hele Bygning; men neppe

være

være i Stand til at sige hvilken enkelt Del i det ene Sprog, der svarer til enhver i det andet. For at indse dette synes det bekvemmest at gaa ud fra de islandske Endelser og Former, og betragte hvad hver især svarer til i de trakiske Sprog, til hvilken Undersögelse Mösogotisk og Littavisk ere de vigtigste Hjælpemidler. Först efter at have tilendebragt den kunne vi haabe at faa en tydelig Oversigt over den hele Lighed, som det vilde være forgjæves her at opstille straks. Da Forskjelligheden synes störst i Deklinatsionen, vil det maaskje være raadeligst at gaa frem efter den gamle Orden Skridt for Skridt. Först maa jeg endnu bede undskyldt, at jeg i det följende bestandig bruger *k* for *c* i de latinske Ord, ikke som om jeg agtede at indföre denne Retskrivning, men for at forebygge den sædvanlige, aabenbar falske Udtale, at læse *c* i mange Ord som *s*, hvorved Ordenes Lighed med alle de beslægtede gamle Sprog gaar aldeles forloren.

Nævneformen.

Hankjönsendelsen er i det gamle nordiske *r* eller *ur* (*or*), som er det mösogotiske -s og us efter den sædvanlige Overgang fra r til s, enhver erkjender her let det latinske s og us, det græske *ος*, *ς* og *υς*, og det saameget lettere, som man i gammel Dorisk finder *ορ* for *ος*, f. Eks. *ἑκαϱορ* for *ἑκαϱος*. Man vilde da uden Betænkning kunde erklære baade Endelse og Ord det samme i isl. *úngr* eller *úngur*, mösog. *λαγγς*, lat. *longus*, isl. *argur*, gr. *ἀργος*, isl. *sokkur*, lat. *sokkus*. Den i Tysken tilsvarende Endelse *-er* findes blot i Tillægsord: *langer*, *arger*. I Angelsaksisk er denne Endelse baade i Nævneord og Tillægsord ganske forsvunden. Det nordiske *r* eller som det udtales *ur* og mösog. s og us

er

er ogsaa stundum Hunkjönsendelse, f. Eks. *brúdur* en Brud, mösog. *βαυργς* en Borg, *ἀανδας* en Haand; netop det samme finder Sted i Græsken: *ἡ ὁδος*, *ἡ βιβλος* og i lat. pomus, manus. Nogle Aarsager hvorfor denne Endelse i Islandsk og Græsk ellers ikke saa ofte træffer sammen som man skulde vænte, skjönt Ordene öjensynlig ere de samme i begge Sprog, ligge uden Tvivl deri: 1) at Ordene ikke sjælden have skiftet Kjön, f. Eks. *κρυμος* — hrým, af Intetkjönnet, hvorved de ere komne under andre Böjningsmaader; dette kan og være Tilfældet, uagtet Kjönnet er det samme, efterdi 2) den islandske Endelse *ur* ogsaa svarer til den græske *υς*, da *u* ganske er det græske *υ*, og *υς* altsaa ikke kunde blive andet end *ur*, f. Eks. *πλατυς* flatur, 3) svare den og til den latinske Endelse *is* og til det blotte s i Latinen og Græsken, eftersom i er en Hjælpeselvlyd, der skulde bortfalde og s ikke kunde blive andet end *r*, der er det selvsamme som *ur* i det nordiske, f. Eks. lenis, linur, piskis, fiskur, *πους* for *ποδς*, fótr eller fótur; 4) svarer den ogsaa til lat. *er*, *or*, ti *r* maatte blive uforandret og Selvlyden foran var Hjælpeselvlyd, som maatte bortfalde eller hvad der er det samme blive til *ur*, f. Eks. ager, akur eller akr, angor, ángur. Dog er at mærke at i disse sidste Tilfælde er *ur* væsentligt i Ordet og beholder sit r i alle Endelser, hvorimod det i ovenomtalte Tilfælde bestandig bortfalder udenfor Nævneformen, ligesom *ος*, *ς*, *υς* og *us*, *is*, *s* i Græsk og Latin; i disse kunne vi altsaa helst vænte at finde Overensstemmelse i de övrige Endelser imellem samme Ord, som stemme overens i Nævneformen, saasom:

Lat.

	Lat.	Isl.	Lat.	Isl.
N. og K.	*ver*	*vár*	*angor*	*ángur* (ɔ: Bekymring, Plage)
Gj.	*vēr*	*vár*	*angor-em*	*ángur*
Ej.	*vēris*	*várs*	*angor-is*	*ángurs*
H.	*vēri*	*vári*	*angori*	*ángri.*

ángur er i Islandsken af Intetkjönnet, og har en noget forskjellig Betydning fra det svenske *ånger* og dansk *Anger*, som dog er samme Ord. Det græske ηρ eller ης, som i mange Tilfælde er ligegyldigt, bliver derimod i Islandsken til ir, saasom: pater, πατηρ, fadir. 5) Islandsken har dog blot r ikke ur efter en Selvlyd eller Tvelyd, det samme skulde den og egentlig have efter l, n, r, s, men her assimileres det til ll, nn, rr, ſs, som alleroftest eller endog bortfalder aldeles om en Medlyd gik foran. Men disse Velklangsregler iagttage Græsken og Littavisken slet ikke, behöve dem ikke heller saa meget som Islandsken, da *os* og *as* bedre lader sig udtale efter l, n, r, s, end et blot *r*. Færöisk iagttager dette heller ikke, og er derfor i disse Tilfælde gaaet tilbage til större Lighed med Latin og Græsk, f. Eks. μεγαλος, isl. *mikill* (for mikilr eller mikilur), *dignus*, isl. *tíginn* (for tíginr eller tíginur, tignur), *klarus*, isl. *klârr*, fær. *klaarur* o. fl. desl. Her gjenvinder da i övrigt Islandsken hvad den ved de mange *ur* syntes at tabe i Endelsernes Afveksling. At disse Velklangsregler imidlertid ikke ere saa ny eller opfundne af Islænderne, skjönnes deraf, at Latinen meget ofte iagttager det samme naar *r* gik foran Endelsen, f. Eks. ἀγρος, lat. *agĕr* (for agerus eller agrus), καπρος, lat. *apĕr* (for aperus, aprus), ἑκυρος, *soker*, saa og *altĕr* (for altĕrus), altera, alterum. Var Endelsen blot *s* (som dog udvidedes til *is*, men ikke *us*) da beholdes i en Del

Ord

Ord begge Former, saasom: aker og akris, akris, akre o. desl. I Mösogotisk adskilles ς fra ας, saa at s svarer til det græske ος og ς, ας til υς, men i Littavisk adskilles disse Endelser endnu allermest overensstemmende med Græsk og Latin, ος (lat. us, isl. ur, mösog. ς) er her bleven til *as*, υς (lat. us, i Ejef. ûs, mösog. ας, isl. ur) til *us*, ης (i Ejef. ε) til *is* (Ejef. *io*), det latinske *is* og *s* til *is* (i Ejef. iês efter 3die Böjningsmaade), f. Eks. θεος, *diewas*, *alter* (for altrus), *antras*, *auris*, *ausis* (Ejef. ausiês).

Hunkjönsendelse synes de islandske Tillægsord i den ubestemte Form at fattes, f. Eks. *gódr* faar i Hunkjönnet *gód*; imidlertid udmærkes dog Hunkjönnet ved Selvlydsforandring, saa ofte Selvlyden var a eller á foran ng og nk; saasom: *gladr* i Hunkjönnet *glöd*, *lángr* i Hunkjönnet *laung*. Da nu saadan Selvlydsforandring ellers aldrig plejer at foregaa i Sproget, uden en följende Endelse med *u* (o) fordrer den, saa synes man berettiget til at slutte at ogsaa her har i Sprogets ældste raa Skikkelse fundet en egen Endelse Sted, og at denne har været *u*. Til dette *u*, der selv er aldeles forsvunden og kun gjenkjendtes af de efterladte Spor, Selvlydsforandringerne, svarer det angelsaksiske og tyske *e* (*gute*, *lange* o. desl.), samt det mösogotiske *a*, og littaviske *a*, *e* (mösog. γωδα). En saadan Overgang af a, e, u, er ogsaa ganske sædvanlig i Endelser, som vi allerede have set flere Eksempler paa. I Tillægsordenes bestemte Form har Islandsken derimod en egen Hunkjönsendelse *a*, *fú góda* eller *hin góda* (ἡ ἀγαθη). Her har Mösogotisken ved en Overgang, som er meget lig den nysanförte, Endelsen ω (saasom: σω γωδω). Da nu Littavisk, Latinsk og Græsk ikke adskille den bestemte Form fra den ubestemte, saa kan man med

rette

rette sammenligne disse Hunkjönsformer (det gamle u, eller den Selvlydsforandring, som det har efterladt og a) med de græske paa η og α og den latinske paa a, samt den littaviske paa a og e. Littavisken har vel og en Hunkjönsendelse paa i, men den hörer ikke her hen, den svarer ganske til den græske paa ια (læs ía) af Ordene υς, f. Eks. platu, platus, plati, πλατυ, πλατυς, πλατεια; imidlertid kan den dog tjene til Bestyrkelse for det ovenfor fremsatte, da den klarligen viser at Endelsen α ofte bortfalder i et nærbeslægtet Sprog. Endnu mere Bestyrkelse herfor giver den gamle Bemærkning, at Intetkjönnet har 3 lige Forholdsformer i alle Tal, som i Flertallet endes paa a, og saaledes oftest ere lige Nævneformen af Hunkjönnet især i Latinen. Det samme har netop Sted i alle gotiske Sprog; isl. *gód*, *glöd*, *laung* er ogsaa Flertallet af Intetkjönnet i de tre Forholdsformer, ligesaa angelsaksisk *góde*, t. *gute*, mösog. γωδα. Altsaa har Mösogotisk her atter sit α, Tysken sit e og Islandsken sin Selvlydsforandring, som tilkjendegav, at et u var bortfaldet, ganske ens i begge Tilfælde. At et saadant u bortfalder i Enden af Ordene i Islandsken have vi ogsaa ovenfor, da vi sammenlignede Islandsken med de slaviske Sprog, haft Eksempel paa i Iste Person af Gjerningsordene.

Intetkjönnets Mærke er i Islandsken t eller d, i Angelsaksisken savnes det ganske ligesom Hankjönsendelsen, i Tysken er det *-es* i Mösogotisk enten mangler det eller er det *-ata*. Den tyske Form synes vel forskjellig fra de övrige, men er dog i Grunden den selvsamme, kun fordrejet efter den tyske Udtale, der saa gjerne anbringer Hvislelyd isteden for Tungebogstaver (se ovenfor S. 68. Men er den fordrejet i Henseende til Medlyden, da kunne vi vænte at finde

den

den saa meget nærmere ved de trakiske Sprog som den har Hjælpelyden, hvilken de nordiske Sprog fattes. Mösogotisk har enten Hjælpeselvlyd baade for og bag ved τ, eller og det mangler alt. Den græske og latinske Endelse i Intetkjönnet er som oftest ον og *um*, hvilket synes meget fremmed for den nordiske; men her bemærke man: 1) at Intetkjönsordene i disse Sprog paa de tre Forholdsformer (Nævneformen, Kaldeformen og Gjenstandsformen) nær, ere Hankjönsordene ganske lige; det er derfor rimeligt at den Form paa *ον*, *um* först er indkommet i Gjenstandsformen fra Hankjönnet, for at de kunde ligne hinanden endnu mere; men da den var optaget i Gjenstandsformen maatte den efter Sprogenes Natur ogsaa udstrækkes til Nævneformen og Kaldeformen, og altsaa disse to endnu blive ulige i Intetkjönnet og Hankjönnet. Den ældste Intetkjönsendelse i de Ord der nu have *ον*, *um*, synes da, at have været blot *ο*, *u*, uden nogen paafölgende Medlyd. 2) At Overensstemmelsen med de andre Intetkjönsord i Græsken klarlig synes at vise at *ν* er tilsat senere, og ingenlunde den oprindelige Endelse. Saaledes er Intetkjönnet μεγα af μεγας, γλυκυ af γλυκυς, ἁδακρυ af ἁδακρυς, νηϛι af νηϛις, ti her maatte man altsaa vænte af ἀγαθος at faa ἀγαθο. Man ser tillige lettelig at Intetkjönnet egentlig er Grundformen til alle græske og latinske Tillægsord, hvoraf Hankjönnet gjöres ved at föje s til eller udvide Selvlyden; saaledes er ogsaa χαριεν for χαριεντς (ti Grækerne bortkaste τ i Enden af Ordene) Grundformen til χαριϛ for χαριεντς, og ἀῤῥεν til ἀῤῥην og ἀῤῥενος, og saaledes i ethvert Tilfælde. Heraf er klart at *ον* ikke kan være den oprindelige Form i Intetkjönnet; ti da maatte Hankjönnet blive *ους* eller *ων*. 3) Det samme sees end videre af Gradforhöjningen, som regel-

ret

ret dannes af Intetkjönnet, f. Eks. σαφες, σαφεσερον, σαφεσατον, μελαν, μελαντερον, μελαντατον, εὐρυ, εὐρυτερον, εὐρυτατον, nu ligesaa af (μαφο) μαφοτερον, κουφοτατον; ja at ν ikke engang beholdes, hvor Stavelsen skulde være lang fordi den foregaaende var kort, men at man tvertimod heller udvider ο til ω, f. Eks. σοφωτερον, σοφωτατον, da man dog saa let kunde frembringe samme Virkning ved at beholde ν og sige regelret σοφονιτερον, bestyrker overordentlig den Sætning, at ν ikke er oprindeligt i Intetkjönnet, men senere tilhængt. 4) I det foregaaende er bemærket (se S. 168) at ν og *m* ofte er uvæsentligt, og kuns tilföjet for et Slags Velklang, samt at *m* synes i Latinen at have haft en anden blödere Udtale; det torde da maaskje i Hankjönnet selv være ligesaa uægte som i Intetkjönnet. Man vil ogsaa i den ældre Latin meget hyppig finde det rent udeladt; saasom:

„Honc oino ploirume consentiont
„buonoro optumo fuisse viro." for
Hunc unum plurimi consentiunt
bonorum optimum fuisse virum.

samt at der endnu bestandig i den senere og dannede Græsk blev mange Tilfælde, hvor man iflæng kunde föje ν til eller ikke, eftersom Velklangen og det följende Ords Begyndelsesbogstav udfordrede. 5) Til alt dette kommer endnu, at man i de græske Stedord, hvilken Taledel ofte befindes at indeholde Spor af Sprogenes ældste ellers forsvundne Böjninger, virkelig forefinder det blotte ο i Intetkjönnet, saasom: αὐτο, ἐκεινο, ἀλλο o. fl. Sammenligner man nu hermed det i Latinen tilsvarende *id, illud, aliud*, og betænker at d og t höre til de Bogstaver, som Grækerne ikke kunde udtale i Enden af et Ord, men saa idelig bortkastede, f. Eks.

σωμα

σωμα (for σωματ) i Ejeformen σωματος; saa kan man neppe noget Öjeblik tvivle paa, at *o*, som man fik ud at være den egentlige Intetkjönsendelse, er isteden for οδ eller ορ, hvilket netop er den nordiske Intetkjönsendelse med Hjælpeselvlyd. Mösogoterne have enten ladt den rent bortfalde, eller gjort sig mueligt at beholde den, ved at föje endnu en Hjælpeselvlyd til og sige -ατα, saasom: γωδατα eller γωδ, Tyskerne have forandret οδ til *es*, men imellem Islandsken og Græsken synes dog Afstanden störst, i det hin bortkaster Hjælpeselvlyden og beholder alligevel den haarde Medlyd: gott (for gódt), Græsken derimod omvendt bortkaster Medlyden og beholder blot Selvlyden, som den siden har gjort endnu mere ukjændelig ved at hænge et ν her som ofte ellers til Enden af Ordene, ἀ-γαθον (for ἀγαθο, for ἀγαθοδ eller ἀγαθοτ). Latinen har vel i nogle Tilfælde beholdt den ældgamle oprindelige Endelse, og giver og derved en önskelig Lejlighed til at godtgjöre Identiteten af den græske og islandske Endelse, men i flere Tilfælde har den dog ligesom Græsken den blotte Selvlyd uden *d*, saasom: akre, omne, og i de allerfleste antaget det uvæsentlige *m* efter Græsken. Mærkeligt er det ellers endnu', at dette ν og m atter er bortfaldet i Nygræsk og i alle de af Latinen oprundne romanske Sprog, hvor *o* er kommet tilbage.

Hverken i Islandsk, Mösogotisk, Tysk eller noget andet gotisk Sprog findes denne Intetkjönsendelse, hvis Hovedbestanddel er δ eller τ, ej heller nogen anden, Sted i Navneordene. Aarsagen er rimeligvis, at den ogsaa i de nordiske Sprog i disse Tilfælde skulde have været blot *o* eller *u*, saa at *d* og *t* her ligesaa lidt som i Græsk og Latin, har nogensinde udstrakt sig til alle Neutra. Dette bestyrkes ved Sammenligning med

de

de slaviske Sprog, hvor ogsaa mange Navneord endes paa o (af Intetkjönnet i 1ste Böjningsmaade). Saa og ved Betragtning af den förste og fjærde (hos Rask den anden) islandske Deklinatsion: dette o er nemlig i den förste bleven til *a*, hvilket i Flertallet forandres til *u* og foraarsager Selvlydsforandring i Ordet, f. Eks. mösog. *hairtô*, isl. *hiarta* i Flertallet *hiörtu*, men i den (anden eller rettere den) fjerde er det bortfaldet, som en Selvlyd i Enden af Ordene saa ofte gjör i Islandsken, dog har det i Flertallet efterladt sig Selvlydsforandring, saasom: *fat* (et Klædebon, ogsaa et Fad), i Flertallet *föt*, og i Angelsaksisk og Mösogotisk findes det stundum virkelig, saasom: angels. *fæt* eller *fat*, i Flertallet *fatu*, og mösog. *dauþ* (et Ord), i Flertallet *dauþa* ligesom *verba*; ti Mösogotisken har ofte *a* hvor Islandsken har *o* eller *u* og omvendt *ô* hvor Islandsken har *a*. Mösogotisk og Angelsaksisk som have beholdt den gamle Endelse have derimod ingen Selvlydsforandring, men Islandsken, som har tabt Endelsen, har dog opnaaet samme Tydelighed, ved at beholde den Selvlydsforandring, som den havde afstedkommet. Denne Adskillelse, at Islandsken i nogle Tilfælde giör det græske *o* (siden *ov*) til *a*, i Flertallet *u*, i andre bortkaster det i Enkeltallet og i Flertallet beholder blot Selvlydsforandringen af det, har rimeligvis givet Anledning til den dobbelte (bestemte og ubestemte) Böjning af Tillægsordene, hvoraf den bestemte i Intetkjönnet svarer til förste Deklinatsion, den ubestemte til fjerde. Græsken og Latinen kunde ikke give sine Tillægsord mere end en Böjning, eftersom de overalt beholdt deres *-ov*, um, for *o*, u, i Flertallet *-a*, *a*; men Islandsken som kunde afveksle med *a* (for blot *o*) og *t* eller *d* (for *ov*, *od*), fik saaledes en dobbelt Böjning. Eksemplerne paa Bortkastelse af en

Selvlyd i Enden, som her finder Sted i Navneordenes 4de Böjningsmaade, ere mangfoldige, saasom: *mare*, isl. *mar*, *cornu*, isl. *horn*, (λινο, linu siden) λινον, *linum*, isl. *lin*, (*jugu* siden) *jugum*, t. *Joch*, isl. *ok*. Angaaende Intetkjönnet af Tillægsordene synes P. F. Ruhig i sin ellers med dyb Indsigt i Sproget udarbejdede Grammatik, at begaae en Fejl, naar han paastaar at det littraviske Intetkjön findes blot i Nævneformen og Gjenstandsformen, og stemmer for det allermeste overens med Hunkjönnet, forfört deraf at begge stundum af Hændelse komme til at endes ens; f. Eks. af de paa *as* (gr. ος) er baade Intetkjön og Hunkjön paa *a*, men da Hunkjönnet har Tonen paa dette *a*, men Intetkjönnet ligesom Hankjönnet har den paa förste Stavelse, f. Eks. *géra*, *géras*, *gerà* (ɔ: bonum, bonus, bona), saa sees let at dette *a* i Intetkjönnet har slet intet at gjöre med det foeminine *à*, men virkelig er Grundformen til Hankjönnet paa *as* ligesom *u* til *us* i *drasù*, *drasùs*, *drasi* (ɔ: δρασυ, -υς, -σια). At det ikke skulde forekomme i de övrige Forholdsformer modsiger han selv straks med den Bemærkning: „Doch wird es zuweilen auch mit term. mascul. exprimiret, z. E. *ant to* dazu." Ti *to* er Ejeformen af *tas* i Hankjönnet (gr. τος τσ); men jeg tror at kunne paastaa at det aldrig forekommer med Hunkjönsform, men bestandig ligesom i Græsk, Latin, de slaviske, gotiske og romanske Sprog med Hankjönnets, f. Eks. straks i det Sted i Fader vor: „*gélbem mus nů pikto*," libera (hjælp) nos a malo, er *pikto* Ejeformen af *piktas* (ond) i Hankjönnet, ikke af Hunkjönnet *piktà*, som skulde hede *piktôs* i Ejeformen. Da nu *as* svarer aldeles til det græske ος i Hankjönnet, saa sees let at dette *a* i Intetkjönnet svarer ganske paa

samme

samme Maade til det gamle græske *o*, og dette synes at give et meget stærkt Bevis for den fremsatte Paastand, at den oprindelige Intetkjönsendelse i Græsken ikke var *ov*, men blot *o*, som i det mindste i Tillægsordene var isteden for *od*, en Endelse som den græske og littaviske Velklang ikke vel kunde taale, men som i de fleste gotiske Sprog blev beholdt med nogle faa Forandringer, og ogsaa i Latinen fandt Sted i nogle faa gamle Ord. Det er mærkværdigt, at Hebraisken, ligesom de andre österlandske Sprog, fattes Intetkjönnet og bruge Hunkjönnet af Tillægsordene isteden. Dette Hunkjön har en dobbelt Form, den ene paa ת, den anden paa ת (*a* og þ), hvilket er paafaldende overensstemmende med det nysomtalte Hunkjön og Intetkjön, f. Eks. det latinske paa *a*, *ud*. Det synes ikke urimeligt at disse Former fra först af have været brugte iflæng, imedens man forestillede sig alt virkende og levende, men at man siden tillige med Betydningen har adskilt Formen, da man tænkte roligere og mærkede at mange Ting ere döde, uden Personlighed og Selvvirksomhed. Der er ogsaa virkelig meget andet af de österlandske Sprog optaget i de trakiske; dog vedkommer dette os egentlig ikke her, ti vi have Grund for at antage den lettiske og gotiske Sprogklasse for et Udspring af den trakiske, vi have altsaa funden og bevist dens Kilde, naar vi vise hvorledes den er oprunden af denne; hvorfra denne atter har faaet sine Former og Indretninger, tilhörer den græske Sprogforklarer at undersöge. Kun for saa vidt de österlandske Sprog synes at indeholde den sidste Grund til denne Endelse paa *od*, *ud*, *ατα*, *d*, *t*, troede jeg det ikke uinteressant at anmærke denne Lighed.

Ejeformen.

Denne Form har ogsaa i Islandsken flere Endelser, den hyppigste er *-s*, som bruges i Hankjön og Intetkjön af alle Tillægsord, naar de staa ubestemt, saa og i de fleste Navneord af samme Kjön, nemlig 4de og 5te (hos Rask 2den og 4de) Böjningsmaade, hvor det sættes isteden for *r* eller *ur*, eller den sidste af de dobbelte Medlyd *ll*, *nn*, *rr*, *ſs*, og for *d* eller *t* eller og det föjes til Ordet, hvor Kjönsmærket mangler, som i 4de Böjningsmaade. Mösogotisken slutter vel alle Enkeltallets Ejeformer med *s*, men det hertil svarende er dog blot *-is*, der bruges i samme Tilfælde, som Islændernes *-s*. Dette er ganske det latinske *.is* og græske *-ος* i 4de og 5te Böjningsmaade (efter det ovenfremsatte Skema). Slægtskabet synes iöjnefaldende, ti hele Forskjellen er at Islandsken efter sin Natur bortkaster Hjælpeselvlyden, som dog i Tysken (s, es) ofte, og i Angelsaksisk (*es*) altid beholdes, men er forskjellig efter de forskjellige Sprog (e, i, o), f. Eks. *πατρος*, *patris*, angels. *fæderes*, t. *Vaters*, isl. *födurs*; *piskis*, t. *Fisches*, isl. *fiſks* (ogsaa *fiſkiar*); *θηρος*, t. *Thieres*, isl. *dýrs*. Hertil svarer ogsaa den littaviske Ejeform paa *iés* af Nævneformen paa *is* i 3die Böjningsmaade, f. Eks. *ὀδοντος*, lat. *dent-is*, litt. *dantiés*, d. *Tands*. Mösogotisken har endnu en Ejeformsendelse paa *-ειϛ*, *ιϛ*, *ιτϛ* af Nævneformen paa *ειϛ*, *ιϛ*, denne svarer til den islandske paa *is* eller *irs* af Nævneformen paa *ir*, saasom: *hairdeis* (Hyrde), Ejeformen *hairdeis*, isl. *hirdir* Ejeformen *hirdirs*. Hermed kan sammenlignes de mange Ord i Græsken, der baade kunne endes paa *ηρ*, *ηρος* og paa *ης*, saasom: *ἀροτηρ*, *ἀροτηρος*. En anden Skikkelse af samme Endelse er den mösogotiske Ejeform *-aus* af Ordene paa *as*, hvilket svarer til den littaviske *-aus* af

dem

dem paa *us*, *ius*, den græske ας, εος, εως af dem paa υ, υς, ευς, og den latinske paa *ûs* af Nævneformen paa *us* efter den 5te (4de) Böjningsmaade. Sammenligner man nogle af de Ord, der have disse Endelser i de anförte Sprog med de tilsvarende i Islandsken, saa vil man snart opdage at de svare til den 6te Böjningsmaade (hos Rask den 5te), og följelig den nysomtalte Ejeform til den isl. *-ar* af Hankjönsord, f. Eks. mösog. ϻϑας, i *lidur* et Led (artus), μαγας (en Dreng), i *mögur*, litt. i *middus*, *miödur*, litt. og mösog. *sùnus*, i *sunur* (en Sön). Da dette Ord uden Tvivl kommer af det græske ὑιος gl. ὑιευς ved et Indskud af *n* (ligesom af ὑς, *sus*, *suis* er *svín*, *svíns*, af *dies* er litt. *diena*, russ. *den'* o. m. fl.) vil det ikke være uinteressant at sammenligne ogsaa de övrige Endelser deraf i disse Sprog:

	Græsk.	Litt.	Mösog.	Angels.	Ilsandsk.
N.	ὑιευς	*sun-us*	σανας	*sunu*	*sun, sonur*
K.	ὑιευ	*sunu*	σανας	*sunu*	*sonur*
G.	ὑιεα	*sunu*	σανς	*sunu*	*son*
E.	ὑιεος, -εως	*sunaûs*	σανανς	*suna*	*sonar*
H. R. St.	ὑιει	*sunui* / *sunumi* / *sunuje*	σανᾳυ	*sunu, -a*	*syni.*
Flertallet.					
N.	ὑιεις	*sunus*	σανἱας	*suna*	*synir*
K.	ὑιεις	*sunus*	σανἱας	*suna*	*synir*
G.	ὑιεας, -εις	*sunùs*	σανανς	*suna (u)*	*sonu, syni*
E.	ὑιεων	*sunû*	σανιὸϩ	*suna(-ena)*	*sona*
H. R. St.	ὑιευσι	*sunums* / *sunumis* / *sunûse*	σανεμ.	*sunum*	*sonum.*

Def

Det græske Ord forekommer vel neppe i alle disse Endelser, hvori jeg har tilladt mig at opstille det til en fuldstændig Sammenligning; Totallet har jeg udeladt efter som det findes blot i Græsk og Littavisk. At Ligheden imellem de græske og littaviske Endelser i dette Ord ikke er större, kommer deraf at det littaviske er formet, som det var paa Græsk ὑιυς, med væsentligt υς, hvor υ beholdes overalt; sammenligner man derfor Endelserne, f. Eks. af ιχθυς og det latinske *fructus*, vil man finde Ligheden meget stor; f. Eks. i Gjenstandsformen -υν, lat. *um*, litt. *u*; Hensynsformen -υι, lat. *ui*, litt. *ui*; Flertallet -ς, Nævneformen -υες, sammentrukken ῦς, lat. *ûs*, litt. *us*, mösog. *ûs*; Gjenstandsformen -υας (eller υνς), ῦς, lat. *ûs* (for ums), litt. *us*, mösog. *ûns*; Dat. eller Hensynsformen -υσι, lat. udvidet *-ubus*, *ûse* og *umis*, *ums*, mösog. *ûm*. Men Aarsagen, hvorfor jeg alligevel har opstillet dette Ord, er, at de islandske Endelser svare for det meste til den græske Form: Nævneformen *fon*, *fun* til ὑιεα, med bortkastet Endeselvlyd, Ejeformen ὑιε-ος til *fon-ar*, Hensynsformen ὑιει til *fyni*, Flertallet ὑιεις til *fynir*, i Gjenstandsformen svarer *fyni* til ὑιεις, men *fonu* til den mösogotiske og littaviske Form, som om det var paa Græsk ὑιῦς, i Ejeformen svarer *fona* til det littaviske *sunû*, som atter er det græske ὑεων, med bortkastet ν; Hensynsformen *fonum* svarer til det mösogotiske og littaviske συνεμ, *sunums* og *sunumis*, som kommer af den udvidede Endelse i Latinen *-ubus*, *ibus*, ligesom *hornum* til *cornub-us*, *fetum* til *pedib-us*, *fedrum* til *patrib-us* o. s. v. Angaaende Ejeformen paa *-ar*, da kan Overgangen fra ος, ως til *ar* ikke synes saa voldsom, da vi have set, at det littaviske *as* er det græske ος i Nævneformen,

og

og naar vi erindre hvor idelig *s* gaar over til *r* i det Nordiske; vi have ogsaa hyppig *a* i Islandsken hvor Mösogotisk og andre Sprog have ω og omvendt, som *hairtô hjarta*, *tuggô tunga*, *mater*, *módir*, saaledes svarer ogsaa det græske φρατωρ til mösogotisk βρωδαρ (Broder), saa at ogsaa af ως kunde efter de sædvanlige Overgange komme *ar*; men mere underlig kunde det synes, at disse Endelser (*s*, *ar*), der svare til lat. *is*, *ûs*, gr. ος, ως af det andet Deklinatsionssystem i Latin og Græsk, bruges ved Ordene paa *ur* i det Islandske, uagtet denne Endelse egentlig svarede til *us*, ος af det förste System. Dog er ogsaa dette let at forklare af det foregaaende, hvor vi have bemærket at det islandske (*ur* eller) *r* svarer baade til ος, *us* af förste System, og til ς, υς, *s*, *us* af andet. Aarsagen er at Islandsken bortkaster Hjælpeselvlyden, hvorved ος virkelig bliver til ς (islandsk r), altsaa Ordene fra förste System overföres til andet *). Vi kunne derfor heller ikke vente at finde Lighed imellem de trakiske og nordiske Sprog i de övrige Endelser af de Ord, hvor *ur*, *r* svarer til ος, *us*, men blot i dem, hvor det svarer til ς, υς, *s*, *is*, *us* (i Ejeformen *ûs*), f. Eks. ἀγρος, ἀγρυ, ἀγρῳ og lat. *ager*, *agri*, *agro* stemmer ikke overens med *akur*, *akurs*, *akr-i* (som om det latinske var ager, agris, agri), men derimod: *piskis*, *piskis*, *piski* stemmer ogsaa i de övrige Former med det islandske og tyske *fiskur*, *fisks*, *fiski*, *Fisch*, *Fisches*, *Fische* o. s. v. Saaledes kan Ordet meget gjerne være det samme uagtet Böjningsmaaden er forskjellig, og omvendt Endelser og Böjninger være de samme, uagtet de anvendes ved forskjellige Ord i forskjel-

*) F. Eks. armus (Bov), αρμυς, isl. armr (i Ejeformen arms. Hensynsformen armi).

skjellige Sprog. Den her omtalte mösogotiske Ejeform paa *αυς*, der svarer paa den ene Side til den græske *ος*, *ως*, lat. *ûs* og paa den anden til isl. *ar*; finder ikke allene, som i Littavisken, Sted i Hankjönsord, men ogsaa ligesom i de trakiske Sprog i Hunkjönsord paa *ας*, f. Eks. *ανδας*, *ανδαυς*, saa og den islandske Endelse, f. Eks. *brúdur* en (Brud), *brúdar*, saaledes og i alle andre Hunkjönsord af 7de Böjningsmaade, som *hönd*, *handar* o. desl. Heraf sees at den svarer til det græske *ος* i Almindelighed, ikke blot til *νος* eller *εως*, f. Eks. *νυκτος*, lat. *noctis*, isl. *nóttar*. Men i Græsken finder denne Endelse Sted ogsaa i Intetkjönsord, det samme er Tilfældet i Mösogotisk med det ene Ord *φαιhz* (læs *φεhz*) ɔ: Gods, Penge, lat *pĕcu*, i Ejeformen *φαihαυς*. Netop ligesom i Islandsken med det samme Ord *fé*, i Ejeformen *fiár*, og ikke med flere. Islandsken har ogsaa adskillige Ord, som svare til de mösogotiske og littaviske Endelser, altsaa til de latinske paa us, ûs og de græske paa *υς*, *υος* med væsentligt *υ*, f. Eks. mösog. *φωτας*, isl. *fótur*, i Flertallet *fætur*, men disse ere meget faa og uregelrette. Efter Ejeformen og efter Overensstemmelsen med Mösogotisk burde man altsaa skrive de islandske Ord af 5te Böjningsmaade i Nævneformen med blot *r*, f. Eks. *fmidr*, *fmids*, de af 6te saa og Hunkjönsord af 7de med *ur*, f. Eks. *fidur*, *fidar* (Skik, Sædvane), *brúdur* o. desl., svarende til det mösogotiske *s — as*. At dette ogsaa er det oprindelig rigtige, sees deraf at *ur* foraarsager Selvlydsforandring i de egentlige og regelrette Ord af 6te Deklinatsion, men *r* derimod ikke i den 5te, saasom: *mögur*, *magar* en Sön, Dreng, men *dagr*, *dags* (ikke *dögur*), *völlur*, *vallar* en Mark, men *hallr*, *halls* en Sten (se ogsaa Raskes Vejledning til Islandsken S. 45). Men da der

og

og gives adskillige uægte Ord paa *ar* i Ejeformen, hvor Selvlydsforandringen ikke finder Sted, saasom: *bragr*, *bragar*, *ſtadr*, *ſtadar*, og da der i Udtalen aldeles ingen Forskjel gjöres paa dette *ur* og det sædvanlige *r*, vilde det maaskje være en upassende Anvendelse af Sprogforklaringen at adskille dem i Skrivning. Men at de i Følge Oprindelsen virkelig ere forskjellige og *u* væsentligere i Ordene paa *ur*, *ar*, skjönnes endnu fremdeles tydelig af Angelsaksisk, hvor denne Endelse, som vi ovenfor under Nævneformen have bemærket, altid bortfalder, og kun i disse Tilfælde (6te Böjningsmaade) har efterladt sig et *u*, saasom: *ſunu* en Sön, *ſonur*, *magu*, *mögur*, *ſidu*, *ſidur*, *lagu* (Vædske), *lögur* o. fl. desl., men derimod *smid*, isl. *ſmidr* eller *ſmidur*, *þeóf*, isl. *þiófr* eller *þiófur* o. s. v.

Den nu beskrevne mösogotiske Ejeform paa *-αυς* svarer saaledes blot til den græske paa *ϐος*, *εως*, lat. *ûs*, og findes blot af Ordene paa *ϐ*, *ϐς* i alle Kjön; men den islandske Endelse *ar* anvendes og i alle Hunkjönsord af 7de Böjningsmaade, og svarer saaledes nærmere til det græske *ος*, *ας* i Almindelighed. Mösogotisken har derimod i 7de Böjningsmaade en anden Afændring af denne Endelse, nemlig *ως*, af Nævneformen *α*, hvilket ogsaa kan sammenlignes med den littaviske *ôs* af Nævneformen *a*, der atter ganske nöje svarer til den græske *ας*, *ης* af *α*, f. Eks. littavisk *miglà* en Taage, *miglôs*, dorisk *ὀμιχλα*, *ὀμιχλας*. Dette *ως* svarer ganske til det islandske *-ar* i denne Böjningsmaade, f. Eks. mösog. *αρκως*, isl. *arkar* en Arks, *βανίως*, isl. *beniar* en Skrammes, *αιρδως*, isl. *jardar* Jords, efter de Overgange, som nys ere omtalte. (S. 198 o. f.) Man indser ogsaa let at det græske *ας* ikke vel kunde blive andet end *ar* efter Islandskens Natur. At det mösogoti-

gotiske *ως*, græske *ας*, svarer til den islandske Endelse *ar* i den 7de Böjningsmaade er ellers vigtigt, til at forklare os Beskaffenheden af disse Ord i Nævneformen. De endes der i Mösogotisk og Græsk paa *a*, isteden for hvilket vi efter Sprogenes sædvanlige Overgange skulde vænte at finde i Islandsken Endelsen *u*; denne finde vi vel ikke, men en Selvlydsforandring, som ellers altid forudsætter et efterfölgende *u*, og som paa ingen anden Maade kan forklares i Nævneformen, hvor man skulde vænte at finde Ordet i sin simpleste Skikkelse, f. Eks. *örk* for *örku* af mösog. og lat. *arka* o. desl., hvilket stemmer paa det nöjeste overens med hvad forhen er bemærket (S. 188) om Tillægsordene i Enkeltallets Nævneform af Hunkjönnet og i Flertallet af Intetkjönnet. I den 8de Böjningsmaade har Islandsken endnu en egen Endelse i Ejeformen, nemlig *-r (ur)* og Mösogotisk *ais* (læs *es*); men dette er blot en Afændring af den foregaaende, hele Forskjellen bestaar deri, at den foregaaende har en væsentlig Selvlyd, efterdi Nævneformen indeholdt *a* (eller *u*), men denne har blot Hjælpeselvlyd, og findes i de Ord, hvis Nævneform endes paa en Medlyd uden noget *a* eller *u*, f. Eks. *vík* en Vig, i Ejeformen *víkr* eller *víkur*, *miólk* Melk, i Ejeformen *miólkur*. Naar derfor denne Endelse er forbunden med Selvlydsforandring, saa er det ikke den sædvanlige, der udfordres foran *u*, men en anden, som stundum finder Sted foran blot *r* og *i*, saasom: *mörk* (en Skovmark), i Ejeformen *merkr* eller *merkur*; var det væsentligt *ur*, da skulde det hede *mörkur* ligesom i Flertallets Hensynsform *mörkum*. Det tilsvarende mösogotiske *ais* findes ogsaa blot i Ord, som baade i dette og andre beslægtede Sprog endes paa en væsentlig (radikal) Medlyd eller *s* ikke paa en Selvlyd. Denne

Hun-

Hunkjönnets Endelse i Ejeformen paa et blot *-r*, kan da sammenlignes med Hankjönnets paa blot *s*, der begge mangle Selvlyd, og begge ere komne af den samme Kilde, nemlig latinsk *is* og græsk *ος*, have og begge Hjælpeselvlyd i det mösogotiske (nemlig *is* og *ais*), Forskjellen er blot at *s*, efter den sædvanlige Overgang er bleven til *r* i Hunkjönsordene. Endnu större Overensstemmelse var der imellem Hankjönnets og Hunkjönnets Endelse *ar*; den förste var den mösogotiske *aus*, græske *ος*, *υος*, *εος*, *εως*, latinske *us*, den anden derimod den mösogotiske *ôs*, den græske paa *ας*; i begge Tilfælde var en væsentlig Selvlyd foran og samme Forandring af paafölgende *s* til *r*.

At det med disse Ejeformers Oprindelse virkelig forholder sig paa den anförte Maade, bestyrkes meget ved at betragte den islandske og mösogotiske Ejeform i Hunkjönnet af Tillægsordene, den er i Islandsken *r-ar*, i Mösogotisk *-aiz-ôs*, og synes saaledes i begge Sprog sammensat af de to sidst anförte Hunkjönsendelser *r* og *ar*, mösogitisk *ais* og *ôs*; ti *z* er blot et blödt *s*, som kommer isteden for det haarde naar Ordet vokser; men den sande Oprindelse hertil er dog uden Tvivl en Udvidelse, hvis Hensigt fra först af har været at hindre Hiatus; i slige Tilfælde indskyder Latinen ofte et *r*, hvor Græsken derimod sammentrækker, f. Eks. *νυος*, lat. *nu-rus*, *μυς*, *μυος*, lat. *mus*, *mu-ris*, saaog *γενος*, *γενε-ος*, lat. *gene-r-is*, gr. *γενους*, verus, veteris, Venus, Veneris o. desl. De gotiske Sprog have beholdt den sammentrukne græske og kortere Form i Navneordene, hvoraf Endelsen *-ar*, den udvidede, latinske og længere derimod i Tillægsordene, hvoraf *-r-ar* isteden for *er-ar* med udeladt Hjælpeselvlyd foran Endelsen. Mösogotisken har beholdt denne Hjælpe-

peselvlyd (*αι*), men for *r* indskudt et ζ imellem Selvlydene og gjort det til *-αιζως*, hvorimod Islandsken som sædvanlig har forandret det sidste *s* ogsaa til *r*. Det græske *-ε-ος* (f. Eks. *ἀληθης*, *ἀληθεος*) og det latinske *eris* er altsaa det mösogotiske *αιζως* og det islandske sammentrukne *rar*, saa at det latinske *Veneris* f. Eks. ganske er det islandske *væn-rar* (eller *vænnar* med Assimilatsion, eller og *vænnrar*), ligesom Hensynsformen *Veneri* er det islandske *vænri* (eller *vænni*, *vænnri*). Angelsaksisken har isteden for Hunkjönnets Ejeformendelser *-ar* og *ar* eller *r* blot *e*, som synes at være fremkommet af det latinske is, mösogotiske *αις* ved Bortkastelse af *ς*. Tysken har endnu gaaet videre og bortkastet dette *e*, saa at den i Navneordene slet ingen Endelse har til Ejeformen af Hunkjönnet. I Tillægsordene har Angelsakserne *-re* og Tysken *-er*, men dette *er* nedstammer saaledes blot fra det i Latinen og Islandsken indskudte *r* (i *ĕris*, *rar*), saa at *ar*, som var den egentlige Endelse i Grunden, er ganske bortfaldet her ligesom i Navneordene. Dette sees endvidere deraf, at Tysken har dette samme *-er* i Hensynsformen, hvor Islandsken ligeledes ved indskudt *r* har gjort *i* til *ri*, Angelsaksisk *re*, saa og i Flertallets Ejeform, hvor Islandsken paa samme Maade har indskudt r og derved gjort Endelsen *-a* til *-ra*, saa at *guter* er det islandske gódrar, gódri og gódra (*ἀγαθης*, *ἀγαθῃ*, *ἀγαθων*). Den tyske Endelse *-er* kommer altsaa her ikke i Betragtning, til at oplyse den islandske Endelses (*ar*) Oprindelse, men det er interessant at sammenligne alle de Skikkelser, hvori den viser sig, gr. *ε-ος*, lat. *e-r-is*, mösog. *αι-ζ-ως*, isl. *r-ar*, angels. *re*, t. *er* (f. Eks. mösog. *γωδαιζως*, isl. gódrar, angels. gódre, t. guter).

For-

Foruden disse to Ejeformsendelser *ος*, *ας* (lat. *is*, *as* i familias) med alle de deraf fremkomne Afændringer, har Græsken endnu en tredie i 1. og 2. Böjningsmaade (anden Deklinatsion hos de Gamle), der i sædvanlig Græsk er *-ε*, men dette er sammentrukket for *-εο*, *οο*, det første findes rent og uforandret hos Ionerne, det andet forekommer ofte hos Digterne udvidet til *-οιο*, men *ε* og *ο* höre til Ordet selv; Endelsen er altsaa blot *ſ*. Littavisken har i Ordene paa *as*, aldeles samme Endelse *ō* eller efter den memelske Sprogart *-a*, saa og i Ordene paa *is* (ikke ìs), *iō* svarende ganske til det græske *ον ε*, *ος ε*, *ης ε*. I Latinen svarer hertil *i*, ligesom af det andet System *ος* er det latinske *is*. Da Ordene paa *ος* ved at forandre *ος* til *s* ere overgaaede til det andet System, saa vel som mange af de paa *α* ved at bortkaste dette, saa have disse Ord faaet en anden Ejeform efter det System, hvortil de ere henförte, nemlig ên af de nys beskrevne paa *s*, *ar* eller *r*, vi kunne derfor ikke vente at finde den her omtalte Ejeform paa o (litt. *o*, *a*) i det andet System i Islandsken; se vi derimod til det første, da er der i 1. og 2. Böjningsmaade altsaa i Intetkjöns- og Hankjönsordene, saavel som i alle Tillægsordenes hertil svarende bestemte Form i disse Kjön, da er Endelsen her netop *a*, hvilket aabenbar er det græske *ο*, ligesom det littaviske *a*, *as* var det græske *ο* (*ον*), *ος*; og Ejeformen af disse Ord ogsaa i den memelske Sprogart er *a*, samt den islandske Ejeformsendelse i andet System *ar* var det græske *ος*. Den mösogotiske Form er her *-ins*, efter den S. 52 anförte Overgang af *a* til *en*, *in*, med tilföjet *s*, som i Mösogotisken er et almindeligt Ejeformsmærke for at skille det fra Hensynsformen paa *in*, f. Eks. *θιλίνς*, *θιλίν* for vilja, vilia. Her er altsaa

den

den islandske Form af alle de gotiske Sprog den nærmeste ved Græsken. Det latinske *i* er ogsaa fjærnere, hvorvel Overgangen ikke er usædvanlig i Latinen.

Hensynsformen

har atter flere Endelser i Islandsken. Navneordene af 4., 5. og 6. Böjningsmaade (eller og 2., 4., 5. efter Rask) have i Hensynsformen Endelsen *i*, med Undtagelse af nogle Tilfælde, hvor dette *i* er bortfaldet, og altsaa ingen egen Endelse findes. Den græske og latinske Endelse er aldeles den samme som den islandske, den mösogotiske er derimod *a*, hvilket dog kun er en fjærnere Afændring af samme, ligesom det angelsaksiske og tyske *-e*. Men den trakiske Hensynsendelse *-i* finder ogsaa Sted i Hunkjönsordene, her har Mösogotisk *ai* (ɔ: ĕ) og Angelsaksisken *e*, Islandsken har her kort *u*, og stundum kort *i*, saasom: *hendi* af *hönd* (Haand) eller og ingen særdeles Endelse. Dette *u* er vel kun en Afændring af samme Endelse ligesom det mösogotiske *a*, hvilke Selvlyd vi saa ofte have set at afveksle. Dette bestyrkes deraf at Hunkjönnets Endelse i Tillægsordene, der ogsaa er hos Mösogoterne *ai*, svarer til den islandske Endelse, med indskudt *r*, som er *ri* (ikke ru), hvilket atter er det latinske *-eri*, i *Veneri*, *veteri*, *generi* o. s. v. isteden for *γενε-ι*, som ovenfor er bemærket. Fremdeles deraf at Hensynsendelsen i Intetkjönnet af Tillægsordene endes paa *u*, men i Navneordene have vi allerede set, at Endelsen var *i*, hvoraf det synes rimeligt at disse Selvlyd fra först af have været ligegyldige i denne Endelse, men siden ere fastsatte saaledes, at Endelsen i Intetkjönnet af Navneordene var *i*, omvendt af Tillægsordene *u*, og i Hunkjönnet af Navneordene *u*, men i Tillægsordene *ri* for at hindre den Misklang, at

flere

flere paa hinanden følgende Ord skulde faa samme Endelse, naar Artikkel, Navneord og Tillægsord stundum komme sammen i samme Forholdsform (se Fortalen til Raskes Sproglære S. 8 og 9). Imidlertid kunde man ogsaa ikke usandsynlig sammenligne den Endelse *u*, med den littaviske Hensynsform paa *ui* og Redskabsformen paa *u* af Ordene paa *as*, som svarer til det græske ῳ og latinske *o* af Ordene paa ος (*us*) og ον (*um*); ligesom og den mösogotiske Endelse i Hunkjönnet *ai* kan sammenlignes med lat. ae, gl. *ai*, litt. *ai*, gr. α, η; saa at blot det islandske *i* og mösogotiske *a* blev at sammenligne med græsk og latinsk *i*; men dette forekommer mig dog mindre sandsynligt af Grunde, som snart ville vise sig.

Egentlig er Hensynsendelsen i Græsken overalt *i*, der kun er kjendeligst i andet System fordi der gaar en Medlyd foran, i det förste derimod, hvor Ordets Formendelse bestod af en Selvlyd og Medlyd, der forener dette i sig med Selvlyden α (η), ο til Tvelydene αι, οι. Af disse gamle Former gjenfindes *ai* virkelig i det gamle latinske *ai*, som *aulai* for *aulae*, og οι i gammel Græsk og i nogle Stedord (μοι, σοι). Siden forlængede man den foregaaende i Ordet væsentligere Selvlyd og nu fordrede den græske Retskrivning at ι skreves neden under α, η, ῳ, men sikkerlig fordrede ikke Udtalen at det skulde forbigaaes; ti da var det sikkerlig ogsaa bortkastet i Skrivningen ligesom alle andre Bogstaver, der bortfaldt i Udtalen. Nygrækerne udtale ogsaa endnu det underskrevne jota i nogle Tilfælde, men svagere maatte det vist nok blive derved, at den foregaaende Selvlyd fik mere Vægt, da den forlængedes. Derfor bortfaldt det og i Latinen, som blot beholdt ο tilbage. De slaviske Sprog, f. Eks. Polsk

og

og Bömisk have begge Former i Hensynsformen, *u* og *owi*, f. Eks. *panu* eller *panowi* (ϑ: κυριῳ). Littavisken har ogsaa begge Dele, men med adskilt Betydning, saa at *ui* er Hensynsendelse og *u* Redskabsendelse, omtrent paa samme Maade som det latinske *ui* og *u* i 5te Böjningsmaade (4. hos de Gamle), der dog er af anden Oprindelse. Det som har gjort at hele Endelsen i disse Sprog er beholdt, er det *v*, som ligger indsluttet i *u* naar Endelsen var *ui*, men blev udtrykkelig skrevet, hvor man havde o for *u*, saasom i det polske og bömiske *-owi*. En anden Afændring af Hensynsformen er i det littaviske at indskyde *Jod* isteden for *Ve* til at adskille Selvlydene, ogsaa dette har faaet en egen Betydning og er bleven til Stedform (localis), dog denne angaar os ikke her. Den ovenanförte Maade at adskille Selvlyd ved at indskyde *v* eller *f* og *b*, er i Littavisk og Latin saavel som Islandsk ganske almindelig, f. Eks. *αἰων*, ævum, æfi, *fleo*, *flebo*; især i Hensynsformerne har Latinen ofte indskudt *b*, saasom: *tibi* (for *teï* af *te*; at *e* foran en Selvlyd bliver til *i* foran en Medlyd er bekjendt, saasom: eo, ivi, itum; is, ejus, ei), *sibi* (for *seï*), *nobis* (for noïs, af det græske *νωιν*, med Flertallets Mærke *ς* isteden for Totallets *ν*), *vobis*, *qveis* eller *qvibus*, saa og *deabus* af *δεαιϛ*, duabus, duobus, saa og i Flertallets Hensynsform og Redskabsform af 4de og 5te (eller 3., 4., 5.) Böjningsmaade, hvor Latinerne have ibus, ubus, ebus for Grækernes *-σι*, *υσι*, *εσι*, saasom: patribus, arcubus, diebus. Heraf sees at denne Udvidelse af Hensynsendelsen ved et indskudt *b*, finder vel i Latinen stundum Sted i Enkeltallet, ligesom det polske *w*, men dog langt hyppigere i Flertallet og især i andet Deklinatsionssystem. Men da Læbebogstaverne ere saa nærbeslægtede med *m*, at de i mangfoldige

Sprog

Sprog hyppig gaa over til hinanden, og især de lettiske Sprog hyppig have m isteden for hine b (se S. 171. L. 14.); saa vil man ikke undres over at finde endnu en Afændring af denne Endelse i Littavisken med *m* isteden for *b*. Denne finder Sted i Enkeltallets Redskabsform af andet System (imi, umi) og for det meste i Flertallets Hensynsform og Redskabsform af dem begge, dog i forskjellige Skikkelser; saa og i Tillægsordenes Hankjön i Enkeltallet og alle Kjön i Totallet og Flertallet. I Flertallet have disse Endelser *ms* i Hensynsformen og *mis* i Redskabsformen, dette *s* og *is* svarer til det latinske *is* og *us* i *nobis*, *pedibus* o. desl. De slaviske Sprog have ogsaa alle disse Endelser, dog i en noget simplere Skikkelse, da *s* bestandig er bortfaldet i Flertallet. Det vilde være overflödigt at sammenligne alle disse Endelser med deres forskjellige Selvlyd foran *m*, og vise hvorledes enhver af de littaviske og slaviske svare paa den ene Side til de latinske, paa den anden til de mösogotiske, der undertiden har andre Hjælpeselvlyd; da enhver sikkerlig med Lethed vil erkjende at de svare til det islandske *um*, som forefindes i Hankjönnet af Tillægsordene i Enkeltallets, og i alle Kjön af Tillægsord og Navneord i Flertallets Hensynsform (eller Dativ), og saa meget mere overflödigt, som den i Islandsken kun forekommer i denne ene Skikkelse; ti *-om* er en med *um* aldeles ligegyldig gammel Skrivemaade. At den sidste Selvlyd i denne Endelse virkelig har været *is* (ikke *us*) sees af Stedordene nobis, vobis o. s. v., som og af Enkeltallet hvor Endelsen var ibi eller dog -bi; det er blot en ubetydelig Forandring af Udtalen, som maaskje fra först af er kommen deraf, at der allerede var et *i* i den foregaaende Stavelse; ti hele Endelsen var egentlig *ibus* i 4de og 5te Böjningsmaade

(den 3. hos de Gamle). I övrigt er ikke heller dette *us* for *is* saa meget nyt eller opfundet af Rommerne; ti endog i Islandsken findes Spor dertil, saasom: *duobus*, *duabus*, *tvei-mur*; *tribus*, *þrimur* eller *þremur*. Men af Selvlyden, som allerede i Enkeltallet fölger efter *b* eller *m*, findes neppe flere Spor i Islandsken, end den gamle Hensynsform *þeima* af *sá* isteden for *þeim*, mösogotisk θαμμα (ὑτῳ). Det er besynderligt at ligesom Latinen har tabt det *i* efter *o* som dog var denne Forms egentlige Mærke, efter den Iagttagelse at en Selvlyd, især en svag og ubetonet, almindeligviis bortfalder; saaledes har og Islandsken for det allermeste tabt baade *i* og *is* eller *us*, som dog vare de egentlige Endelser, altsaa beholdt Overgangen, men bortkastet hvad der ved denne Overgang skulde forbindes med Hovedordet. Et andet Eksempel have vi dog og set herpaa i det fölgende, med den tyske Endelse i Enkeltallets Ejeform og Hensynsform, samt Flertallets Ejeform af Tillægsordene. Höjst mærkværdigt er det endnu, at ligesom denne Endelse især har hjemme i Redskabsformen og stundum (saasom i Enkeltallet af alle Tillægsord) ogsaa i Stedformen hos Littaverne og Slåverne; saaledes indbefatter og den tilsvarende Endelse i Latinen, især i Enkeltallet, et Stedsbegreb, ja man kan endog i nogle latinske Ord fremstille alle tre Forholdsformer med forskjellige Endelser; saasom: *id*, *is*, i Hensynsformen *ei*, Stedformen *ibi*, Redskabsformen *eo*, ligesaa *aliud*, *us* i Hensynsformen *alii*, Stedformen *alibi*, Redskabsformen *alio*, samt *aliqvis*, i Hensynsformen *alicui*, Stedformen *alicubi*, Redskabsformen *aliqvo*, enkelte Lævninger gives endnu af flere, som *utrobiqve* o. desl. Alle disse Former plejer man at angive som Biord (eller adverbia), men de forholde sig paa selvsamme Maade som *tibi*, *sibi*, kun

da

da man havde en anden Hensynsform og Redskabsform have de beholdt Stedsbegrebet.

Islandsken har i det förste, simplere Deklinationssystem tvende Ejeformsendelser og tvende tilhörende aldeles lige Hensyns- og Gjenstandsendelser, nemlig i Intetkjönnet og Hankjönnet *a*, i Hunkjönnet *u*; da vi have set under Ejeformen at den förste af disse rimeligvis er det littaviske *a* eller *o*, det græske *o*, som ligger i det sædvanlige *-s*, saa synes det straks deraf sandsynligt at den ikke meget forskjellige Hensynsendelse gr. *ω* eller *ου*, lat. *o*, litt. *ui* eller *u*, med Bortkastelse af *i* paa samme Maade har givet Oprindelse til den islandske Hensynsendelse *a*, hvilket uden Tvivl er denne Endelses ældste Skikkelse i de gotiske Sprog, hvoraf det mösogotiske paa *in* er opkommen, ved den sædvanlige Forandring af *a* til *in*. Dette synes efter Sprogenes Overgange rimeligere, end at den islandske Endelse i Tillægsordenes Intetkjön paa u skulde være kommet af denne græske og latinske; man vilde ogsaa om man antog dette, savne Oprindelse til Endelsen *a*, ikke at tale om at man da ogsaa ville overföre en Endelse af förste System til Ordene af andet; ti dette har dog virkelig, som vi have set med Nævneformen, stundum funden Sted. Det er ikke blot *o* eller *u*, der gaar over til *a*, som vi her have set, men ogsaa omvendt *a* til *o* eller *u*; den Endelse *u* i Hunkjönnets Hensynsform som svarer i det simplere System til den nysanförte Hankjönsendelse, synes da paa en ganske overensstemmende Maade opkommen af gr. *ᾳ* eller *αι* og lat. *ae* med bortkastet *i* eller *e*; ligesom og den samme Endelse i Ejeformen (*u*), svarer til dette samme *ai* i Latinen; hvorimod den græske Endelse *ας* syntes at være det islandske *ar* i Hunkjönsord, hvorom tilforn.

Gjenstandsformen

i det første System i Græsken endes i Hankjönnet paa *ον* (lat. um), hvilket tydelig er det samme som Littavernes ą, efter de sædvanlige Overgange. Dette overströgne (ą) har sikkert, ligesom alle overströgne Selvlydstegn i dette Sprog, fra først af været udtalt med en Næselyd, omtrent som det franske *n*, samt portugisiske og gamle latinske *m finale*; saaledes udtales de endnu i Polsk, men i Littavisk synes denne Lyd ofte at være forsvunden. I Islandsken vil man efter det foregaaende allerede vente at denne Endelse enten maatte bortkaste denne Næselyd eller gjöre den til haardt *n*, og rimeligvis beholde *a* for *o* ligesom Littavisk. Begge Dele finde ogsaa Sted, da Endelsen er *a* i det simplere System og de bestemte Tillægsord, men *an* i de ubestemte. Dette bestyrker tillige Oprindelsen til *a* i det simplere Systems Ejeform af *o* og i Hensynsformen af *ῳ*, *οι*.

I Hunkjönnet er den græske Endelse *αν*, *ην*, lat. am, litt. ą, ligesom i Hankjönnet, ogsaa her kunne vi vente at Islandsken maaskje vilde bortkaste *ν*, *m*, og enten beholde Selvlyden, da den her var *a* eller forandre den til *u*. Begge Dele finder Sted: i Tillægsordenes bestemte Form og Navneordenes simplere System er Hunkjönsendelsen i Gjenstandsformen *u*, i de bestemte Tillægsord derimod *a*. Aarsagen hvorfor man her ingensteds har beholdt *n*, synes at være, at man vilde skille denne Form fra Hankjönnets paa *an*. Denne Forandring af *a* til *u* kan ogsaa tjene til at bestyrke den fremsatte Oprindelse til *u* i Ejeformen og Hensynsformen af det latinske ae, æ, græske *ᾳ* eller *αι*. Mærkeligt er det og hvad vi nu have haft flere Eksempler paa,

at

at naar en blot Selvlyd staar i Enden af Ordene, bortkaster Islandsken denne, men kommer endnu en Medlyd efter, da lader den sig oftest nöje med at bortkaste denne og beholde Selvlyden. Kun naar den var *s* beholdes den og forandres til *r*.

I andet System har Latinen den Gjenstandsendelse *em*, men dette *em* eller *im*, som og stundum findes, er blot en Dialekt af den græske Endelse *α* eller *ν*. At en Selvlyd bortfalder i Enden ligesom *ν* have vi set saa ofte, at vi ogsaa maatte vænte os det her; det er netop ogsaa Tilfældet i alle islandske Navneord af andet System, hvilke saaledes mangle aldeles en egen Gjenstandsendelse, og blot derved skiller Gjenstandsformen fra de övrige, at disse have hver sin Endelse, denne ingen. Selv altsaa i denne tilsyneladende Ulighed ligger en meget kjændelig Overensstemmelse, og i alle disse Tilfælde er Islandsken saa nær og i saa umiddelbar Forbindelse med Græsken og Latinen, at det vilde være Tidsspilde at beskrive og sammenligne Endelserne i de övrige gotiske Sprog, der vel stundum ligge ligesaa nær men aldrig nærmere. Ogsaa disse ere ligesom Hensynsformens Endelser fordelte i Islandsken med omhyggeligt Hensyn til Velklangen, saa at Ord af samme Endelser meget sjælden komme sammen, og ikke saa mange Endelser stemme overens som i andre Sprog, f. Eks. *góðan dreing* (bonum virum eller puerum), *góða stúlku* (ɔ: bonam puellam), *gott barn* (τεκνον ἀγαθον), saa og med Artiklen: hinn góða dreing (του ἀγαθον κορον), hina góðu stúlku (την ἀγαθην κορην). I Intetkjönnet kan ikke egentlig tales om nogen Gjenstandsform, da denne i alle trakiske og gotiske Sprog er lig Nævneformen, hvorom tilforn.

Kal-

Kaldeformen

eller, som man og bekvemt kunde kalde den, Udraabsformen, findes i de trakiske, lettiske og slaviske Sprog, men savnes i de gotiske. Man vil uden Tvivl finde det underligt, at der i de gotiske Sprog savnes saaaldeles en Forholdsform, som findes i alle de övrige beslægtede Sprogklasser. Redskabsformen og Stedsformen, saa vi, indbefattedes i Græsken ganske, og i Latinen for det meste i Hensynsformen, hvoraf de vare udviklede först som Afændringer i Udtalen, siden med adskilt Betydning; hvorfor det og var höjst upassende at indskyde Gjenstandsformen og Kaldeformen imellem dem, naar man fastsætter Forholdsformenes Orden; men Udraabsformen er stundum saa höjst forskjellig fra de andre Former, at vi ikke synes at kunne forklare det paa samme Maade, at den fattes i de gotiske Sprog. Skulde den da slet ingen Spor have efterladt sig her? Den græske Kaldeform udledes af Nævneformen enten ved at forkorte Endelsens Selvlyd, eller ved at bortkaste Nævneformens Endelse *s*, eller ved at forandre *oς* til *ε*: den förste Maade kan man ikke vænte at finde i Islandsken, ti dette Sprog indeholder ingen Nævneform med en lang Selvlyd i Endelsen, i *fadir* er *i* allerede ganske kort, saa at det ikke kunde blive anderledes i Udraabsformen. Den islandske Form med den korte Selvlyd er vel den oprindelige, og stemmer overens med den latinske patĕr, matĕr, hvoraf den græske synes at være kommet ved Udvidelse. At s eller det tilsvarende *r* skulde bortfalde kan man heller ikke formode, da Islænderne ikke adskille *r* og *ur*, og da dette egentlig svarer til det græske *υς*, latinske *is*, græske *ος*, dor. *ορ*. Altsaa er kun den 3die Maade tilbage, nemlig at *oς* er forandret til *ε*. Da vi gjenfandt de fleste Spor af andet

Dekli-

Deklinatsionssystem i de islandske Navneord og derimod af det første i Tillægsordene især i deres bestemte Form, saa kunde man allerede deraf falde paa at söge ogsaa denne Endelse der. Har da de nordiske Tillægsord ingen Kaldeform? Der findes vel ingen angivet i Sproglærerne, men man forsöge blot i Dansken om man kan bruge den simple Nævneform og sige: *god Gud! kjær Ven!* eller *hör kjær!* Dette kan umuelig gaa an, det maa nödvendig hede: *gode Gud! kjære Ven! hör, kjære!* altsaa har man jo her netop den samme Endelse som i Græsk og Latin. Betragter man nu hvad denne Udraabsform da egentlig er, siden den ikke antages for Udraabsform sædvanligen, da finde vi at det er den Form Tillægsordene have naar de staa med den bestemte Artikkel, eller hvorvel Artiklen udelades, i bestemt Betydning. I denne Tillægsordenes bestemte Böjningsmaade har Islandsken kun tre Endelser *i*, *a*, *u*, hvilke alle meget bekvemt kunne forklares at have udviklet sig af det græske *ε*, *α*, *ο* (for *ου*). Endelsen *i* finder Sted i Hankjönnet ligesom det tilsvarende græske *ε*, latinske og littaviske *e*, i Hunkjönnet er Endelsen *a*, hvilket ogsaa er den tilsvarende Kaldeform i Græsk og Latin i Hunkjönnet. Dette *a* bliver i de övrige Endelser til *u*, hvorom ovenfor er talt. I Intetkjönnet er Endelsen ogsaa *a*, hvilket kommer af det gamle græske Intetkjön paa *ο* (for *ου* som siden kom i Brug), litt. *a*, der baade er Nævneform, Gjenstandsform og Udraabsform, eftersom disse tre Former i dette Kjön bestandig ere lige. I Hunkjönnet og Intetkjönnet kommer det da ud paa et, om man tager den bestemte Form af den græske Nævneform eller Kaldeformen, men i Hankjönnet er det klart at den kommer af Kaldeformen. Dette bestyrkes ogsaa endnu mere, naar man betragter: 1) Det aldeles

lige

lige Tilfælde med (den første Böjningsmaade hos de Gamle, rettere) den tredie Böjningsmaade i Græsk og Latin, hvor Ordene paa ης have i Kaldeformen α, hvilket i gammel Græsk var, og i Latinen bestandig forblev Nævneform. 2) At Totallet og Flertallet hverken i Græsk, Latin eller Littavisk har nogen egen Udraabsform, og omvendt den bestemte Form af Tillægsordene i det Mösogotiske ikke nogen egen Flertalsform, men laaner her ganske Endelserne af det simplere System af Navneordene, og i det Islandske ej heller noget egentligt Flertal, da Endelsen overalt er *u*. 3) At hverken Græsk eller Latin eller Littavisk har nogén saadan bestemt Deklinering i Tillægsordene, eller noget andet svarende hertil, da den dog findes i alle gotiske Sprog uden Undtagelse; ti det Stedord, som Littavisken kan hænge bag ved Tillægsordene er langt andet, og har ingen Indflydelse paa Tillægsordenes Endelser eller Böjningsmaade. Men at omvendt, hverken Islandsk, Angelsaksik eller Mösogotisk, eller nogen anden nordisk eller germanisk Sprogart, har noget andet Spor til Udraabsform eller noget andet, som kan svare til denne Form, der saa ganske ensformig finder Sted i de trakiske, lettiske og og slaviske Sprog. 4) At man i Græsken ogsaa brugte den egentlige Nævneform paa ος i Udraab, saasom: ὡ θεος, ὡ φιλος, ὡ ἑτος, lat. *o deus!* ligesaavel som den egentlige Udraabsform paa ε; dette synes at vise klarligen, at disse Former paa ος og ε have fra først af været ligegyldige Endelser, der begge brugtes som Nævneform og begge som Kaldeform, men siden adskilte Betydningen paa én Maade i de trakiske, og paa en anden dog meget lignende i de gotiske Sprog. Hertil kommer at begge ogsaa i Islandsken bruges som Udraabsformer, saasom: *liúfur minn! gódur minn! gud*

minn

minn godur! Módir gód! saavelsom: *kiæri minn! gódi gud!* o. desl. Samt at det ikke blot er Tillægsord, men ogsaa en hel Mængde Navneord, der have denne dobbelte Form baade paa *ur* og *i* (gr. *ος* og *ε*). Se Raskes islandske Sproglære S. 41. L. 21. 5) At Kaldeformen i sig selv virkelig er et Slags Nævneform, blot udsagt i Lidenskab, men denne Forskjel paa den lidenskabelige og rolige Benævnelse er, især i de koldere og nordlige Lande, saa ubetydelig, at det ikke var at undre, om den lidenskabelige Nævneform i disse Sprog gik over til den sædvanlige Nævneform i et nyt Deklinatsionssystem, der dog især blev brugt i Udraab og bestemt Sammenhæng, og derfor ikke upassende er kaldet det emfatiske. 6) At man just sporer en bestemt Sproggrund, hvoraf vi allerede to Gange have set betydelige Virkninger, til at optage denne gamle Nævneform (eller Udraabsform), til et nyt Deklinatsionssystem og især til at bruge dette med Artiklen, nemlig (foruden at dette var nærmest ved Endelsens Brug i Latin og Græsk) Omhyggeligheden for at undgaa at mange Ord med samme Endelse skulde komme efter hinanden. Var dette ikke skjet, saa var al den ovenbeskrevne Kunst, med Gjenstands- og Hensyns-Endelserne til liden Nytte, man havde dog kommet til at sige: *hins góds manns*, *hinnar gódrar ſtúlku* (den gode Mands, Piges), isteden for man nu siger: *hins góda manns*, *hinnar gódu ſtúlku*, o. s. v. i de andre Forholdsformer. Hvad her er sagt om Nævneformens og Udraabsformens Forhold til hinanden, kan da tillige lære os, hvor höjst upassende og urimelig den sædvanlige Orden er, at skyde Ejeformen, Hensynsformen og Gjenstandsformen ind imellem dem.

Fler-

Flertallets Nævneform.

Her have de trakiske Sprog i Intetkjönnet bestandig Endelsen *a*, hvilken i det nordiske enten plejer at bortfalde eller blive til *u*. Begge Dele finde Sted i Islandsken, i den simplere Hovedart af Navneordene og den dertil svarende bestemte Form af Tillægsordene er det *u*, som fordrer Selvlydsforandring foran i Ordet; i den kunstigere Hovedart af Navneordene og den tilsvarende ubestemte Form af Tillægsordene er det bortfaldet, men har dog efterladt sig den Selvlydsforandring, som viser at det har fundet Sted i Sprogets ældste Skikkelse. Angelsaksisken har ogsaa her det samme *u* tilovers eller en Afændring deraf *e*, og Mösogotisken har *a*, der ganske er det samme som i Græsk og Latin. Det er mærkeligt at saaledes ofte, hvor Mösogotisken har beholdt *a*, der har Islandsken bortkastet det, men hvor Mösogotisken har forandret det til *ω*, hvor det altsaa vel oprindeligvis har haft mere Vægt, der beholder Islandsken det oprindelige *a*.

I de tvende personlige Kjön af förste System har Græsken egentlig Endelsen *i*, som föjes til Ordets Selvlyd og danner Tvelydene *οι*, *αι*, dette *i* kunde vel maaskje synes at have givet Anledning til det islandske *a* i samme Kjön af Talordenes bestemte Form, men da dette *a* finder Sted i alle Forholdsformer af Flertallet, synes det langt rettere at udledes af det græske Total paa *ω*. Vel plejer man at give de græske Tillægsord i Totallets Hunkjön *α*, men dette er uden Tvivl en overilet Slutning fra Navneordenes Böjningsmaade; i det mindste i den attiske Sprogart var Tillægsordenes Total i alle Kjön *ω*. Mænd, som Demosthenes og Xenofon kunde umuelig have tilladt sig saadanne Udtryk, som: τστω τω

τεχνα

τεχνα o. desl., havde det ikke været den naturlige Endelse i Sproget; som Skjödeslösheder kan sligt umuelig forklares; derimod synes det at have sin gode naturlige Grund deri, at man vilde skille disse Former fra Intetkjönnet i Flertallet, hvilket man ikke kunde paa anden Maade (f. Eks. αυτα τα τεχνα), men denne Adskillelse behövedes ikke ved Navneordene, der havde kun ét Kjön hvert. Islandsken som blot har denne Form i Tillægsordene fik derfor og *u* i alle Kjön, svarende til dette ω, og beholder dette *u* uforandret overalt; ti saaledes var ω i Græsken, paa Ejeformen (οιν, αιν) nær, der dog forekommer langt sjældnere, og i Islandsken ikke behövedes, da man paa den hosstaaende Artikkel eller Navneordet tilstrækkelig nok kunne udtrykke denne Form. Hele Forskjellen imellem det islandske og mösogotiske i denne Henseende er da, at Mösogotisken har, som ovenfor er anfört, her laant alle Endelserne af Flertallet af Navneordenes tilsvarende simplere System, men derved ere Endelserne blevne ganske de samme i Navneordene og Tillægsordet, og Sproget meget haardt og stödende; Islandsken derimod, som frem for alt vilde undgaa de samme Endelser ofte igjentagne, beholdt Totallets gamle Former, som den ellers ikke behövede til denne Hensigt. Ved Stedordene skulde vi se at de græske Totalsformer ere blevne Flertalsformer i Latin og de gotiske Sprog, saa at denne Forandring er ikke saa underlig eller usædvanlig. Dette er ellers en Hovedforskjæl imellem de germaniske og nordiske Sprog, der klarlig viser at disse ikke ere afledte af hine, men begge oprundne af ên Kilde; ti vi have vel hidindtil bemærket flere enkelte Tilfælde, hvor Islandsken var nærmere ved Græsk, men dette er en hel Klasse af Former, som ganske fattes i de germaniske Sprog, der have laant

andre

andre af en anden Oprindelse. Paa denne Maade kan og det *u*, som findes i Intetkjönnet forklares, saa at man ikke behöver at antage andre Lævninger af det græske *α*, latinske a i Flertallet end Selvlydsforandringen, og det *u*, som findes i Navneordenes første Böjningsmaade i Flertallet, hvilket er af anden Beskaffenhed og Oprindelse end dette; ti det forandres regelret i de andre Forholdsformer, ligesom de andre Endelser af Nævneformen, men det *u* som findes i Tillægsordenes bestemte Form, er overalt uforanderligt i alle Kjön og Forholdsformer.

Alle övrige Flertalsformer endes i Islandsken paa *r*, med forskjellig Selvlyd foran *ir*, *ar*, *ur*. Endelsen *ir* findes i alle Tillægsord i Hankjönnet naar de staa ubestemt, saa og i mange Navneord baade af Han- og Hunkjönnet i 5te og især i 6te og 7de Böjningsmaade (hos Rask 4., 5. og 7), men har dog fornemmelig hjemme i 6te Böjningsmaade, og svarer saaledes ganske til den græske Flertalsendelse *ες*, latinske es. I 7de Böjningsmaade, saavelsom i Hunkjönnet af de ubestemte Tillægsord der svarer dertil, var den gamle Endelse *ar*, der nu er ombyttet for det allermeste med *ir* i Navneordene men beholdt i Tillægsordene, f. Eks. hos de Gamle findes idelig *giafar gódar*, *allar áttar* o. desl. Vi have i det foregaaende set at disse Ord svare til de mösogotiske paa *α*, hvilket var bortfaldet i de islandske, de have ogsaa i Mösogotisken i Flertallet *ως*, hvilket efter Bemærkningen S. 217. L. 18. o. følg. skulde svare til det islandske *ar*. Dette *ως* er det littaviske ôs og ás i Gjenstandsformen, ti Gjenstandsformen er i Islandsk altid og i Mösogotisk sædvanlig lîg Nævneformen i Flertallet af Hunkjönsord. Enhver ser let at dette os og as, som blot ere Afændringer af

samme

samme Form er det græske *ας* og latinske *as*, hvilket atter uden Tvivl er kommet af Gjenstandsformen i Enkeltallet paa *αν*, am, altsaa for *ανς*, *ams*, hvilket udeladte *v*, *m* maaskje har gjort at *α* i Mösogotisken fik saa meget Eftertryk, at det forandredes til *ω* i Mösogotisken og beholdtes i Islandsken. Af dette ar i Hunkjönsordene af 7de Böjningsmaade synes r (eller *ur*) i 8de Böjningsmaade at være en blot Afændring opkommet af samme Grund, som Ejeformen paa r (eller ur) af *ar*, hvorfra det blot skiller sig ved at mangle Selvlyd eller antage Hjælpeselvlyd, hvorimod der i *ar* fandtes en væsentlig Selvlyd, som var en Lævning af det gamle a, der först var bleven til n og siden aldeles bortfaldet i Nævneformen.

Men fra disse Flertalsendelser i Tillægsordene og 5., 6., 7., 8. Böjningsmaade af Navneordene er det *ar* og *ur* forskjelligt, som findes i 2. og 3. Böjningsmaade, det synes fremkommet ved at föje *r*, som vi nylig saa at være den blotte Endelse svarende til det græske *ς*, bag ved Enkeltallets Endelse i Gjenstandsformen, hvor allerede findes den væsentlige Selvlyd *a* og *u*. Ville vi ellers nöjere endnu sammenligne disse Endelser i disse bestemte Tilfælde med Græsken; da svarer Endelsen *-ar* i Hankjönnet egentlig til græsk *-ους* (for *ους* af Enkeltallets *ου*), dorisk *ως* efter de Overgange vi have set saa mange Exempler paa; *-ur* derimod i Hunkjönnet til *-ας* (for *ανς* af *αν*). Aarsagen hvorfor dette i 7de Böjningsmaade blev til *ar*, men i denne til *ur*, var at der laa mere Vægt paa det i 2den Böjningsmaade, hvilket tydelig sees deraf at det her beholdtes i Nævneformen men i den 7de bortfaldt. Mösogotisken har ogsaa her *-ωνς*, men i den 7de *ως* med bortkastet *ν*.

I nogle

I nogle faa Hankjöns- og Hunkjönsord findes endnu en Endelse *-ur* af en ganske anden Oprindelse, nemlig svarende til den græske *ὑς*, latinske *ûs*, mösogotiske *iss* og littaviske *us*, f. Eks. *fótur*, Flertallet *fætur*, *bródir* i Flert. *brædur* (for *brædrur*), *hönd* i Flert. *hendur*, synes og at höre herhen, hvilket indsees ved Hjælp af Mösogotisken, hvor disse Ord hede *φωτας* i Flert. *φωτiss*, *βρωδαρ* i Flert. *βρωδρiss*, *handus* o. s. fl.

Flertallets Ejeform

endes i alle islandske Ord paa *a*, hvilket ganske allene föjes til Enden af Ordene i den 2., 4., 5., 6., 7., 8. Böjningsmaade. Angelsaksisken har i samme Tilfælde *a*, Mösogotisken derimod har *η* i Hankjön og Intetkjön, altsaa i 4de, 5te og 6te, men *ω* i Hunkjönnet, altsaa i 7de og 8de Böjningsmaade. I Littavisken endes alle Flertallets Ejeformer paa *û*, hvilket tydelig nok er det samme som paa den ene Side mösogotisk *ω* og *η*, samt angelsaksisk og islandsk *a*, og paa den anden latinsk *um*, græsk *ων*, med bortkastet *m* eller *ν*. Men i de ubestemte til andet kunstigere System svarende Tillægsord gjöres Endelsen ved indskudt *r* til *ra*. Angelsaksisken har ogsaa her *-ra*, men Mösogotisken i Intetkjön og Hankjön *-αιζη*, i Hunkjönnet *-αιζω*. Betragte vi nu nöjere den græske Endelse, saa er den vel overalt *ων*, men dette *ων* er i Iste og 2den (hos de Gamle 2den) Böjningsmaade isteden for *οων*, og i den 3die (hos de Gamle den 1.) *αων*. Dette blev i den almindelige Græsk sammentrukket, men i Latinen udvidet og Hiatus forebygget ved at indskyde et r, saaledes fremkom Endelserne *orum* og *arum*, her se vi da hvorfra det *r*, som Islandsken og Angelsaksken har indskudt, forskriver sig,

sig; Mösogotisken har efter sin sædvanlige Brug forandret dette *r* til ƶ (blödt þ, som bruges imellem Selvlyd). Latinen har da Ordets egentlige Selvlyd forlænget foran Endelsen, men Mösogotisken, som i næsten alle de övrige Endelser har bortkastet denne, har blot en kort Hjælpeselvlyd (*ai*) isteden, Islandsken og Angelsaksisken har udeladt ogsaa denne, og beholdt det hvormed man vilde forebygge Selvlydssammenstödet, men tabt den förste af de Selvlyd, der skulde stöde sammen, som ogsaa oprindeligvis i *οων*, *αων* var kort. Se det ovenfor S. 203 og 204 bemærkede om Oprindelsen til Hunkjönnets Ejeform i Enkeltallet af Tillægsordene, og S. 206 om Hensynsformen i samme Tilfælde. I det hertil svarende af Navneordene, nemlig 1. og 3. Böjningsmaade i Islandsken, er Endelsen derimod *-na*, i 1., 2., 3. i Angelsaksisken *-ena*, i Mösogotisken i Intetkjönnet *ωνη*, Hankjönnet *ανη*, Hunkjönnet *ωνω*. Det her indskudte *n* er ikke andet end et lignende Middel til at hindre Selvlydsstammenstöd, og er rimeligvis fra först af blot en forskjellig Udtale af *r*, ligesom det mösogotiske ƶ. Foran dette *n* har Mösogoterne beholdt den oprindelige Selvlyd, men forlænget og derved forandret paa forskjellige Maader, men Angelsaksisken har her blot Hjælpeselvlyd, og Islandsken har, sin gamle Regel tro, rent bortkastet denne Selvlyd ligesom foran *r*. Littavisken og de slaviske Sprog have ingen Spor af disse Udvidelser, men alle deres Ejeformer i Flertallet svare til de græske usammentrukne paa *ων* af andet System, maaskje og til alle de sammentrukne, kun ikke til de udvidede i Latinen i det förste System. Om Hensynsformen i Flertallet er allerede talt.

Fler-

Flertallets Gjenstandsform

er i alle Ord i Hunkjönnet og Intetkjönnet lig Nævneformen i samme Tal, saa og i de faa Ord af Hankjönnet, der have i Flertallet *-ur* svarende til det græske ους, latinske us, der ogsaa baade er Nævneform og Gjenstandsform. I Hankjönnet af Tillægsordene naar de staa ubestemt, er derimod Gjenstandsformens Endelse *a*. Nævneformens *-ir* have vi set at være det samme som det græske ες, enhver vil da i dette *a* lettelig erkjende det græske ας i 5te (eller 3.) Böjningsmaade med Bortkastelse af s. I Færöisken er Formen her *ar*, saa at det bortfaldne *s* er kommet tilbage som *r* (se Raskes islandske Sproglære S. 271. L. 26. o. f.). Man kunde ogsaa forklare denne Forms Oprindelse paa en anden Maade, der maaskje endnu er rigtigere hvorvel den synes fjærnere. De græske Gjenstandsformer i Flertallet dannes af Enkeltallets ved at sætte s til, saaledes kom ους af ος af ον, og ας for ανς af αν og i 5te Böjningsmaade ας af α, ligesaa i Latinen: *os* for *ums* af *um*, *as* for *ams* af *am*, *is*, *es* for *ims*, *ems* af *im*, *em*. Hertil svare omtrent de littaviske saa og de mösogotiske, der i Hankjönnet alle endes paa *νς*, eller *ανς* svarende til de græske paa ους for ος, paa *ινς* svarende til det græske *νς* eller ας, latinske ems, ims, som blev til *es*, *is*, og paa *ενς* til de græske paa ους for ος og latinske us for *ums*. Men en Endelse der bestaar af Selvlyd og Medlyd, taber i Islandsken sædvanlig den sidste, hvilket især var nödvendigt, hvor flere stödte sammen; ti ellers vilde Endelsen blive lang, hvilket Islandsken ikke gjærne tillader, den har da dannet sine Former ved at bortkaste rent dette *ns*, f. Eks. af Tillægsordet *góðr*, mösog. γωδς er Flertallets Gjenstandsform γωδανς, isl. *góða*, στωλς, isl. *stóll* i Flertallets Gjenstandsform σολανς,

isl.

isl. *stóla*, ϛαθις, *stadr* (et Stæd), Flertallets Gjenstandsform ϛαθινϛ, isl. *stadi*, σενας, *sonur*, Flertallets Gjenstandsform σενανϛ, isl. *sonu*. Ved Hjælp af Mösogotisken indse vi saaledes, at den islandske Flertalsendelse i Gjenstandsformen af Hankjönnet paa *-a* baade i Tillægsord og Navoneord svarer til den græske ας (for ονϛ mösog. ανϛ), den paa *i* til ϵις (for ινϛ, f. Eks. πολϵις for πολιν-ϛ, mösog. ινϛ), den paa *u* til ῦς (for υνϛ, mösog. ανϛ); og at de følgelig blot ere Afændringer af Nævneformen *j* Flertallet paa *ar* og *ir*, ti paa *ur* gives ingen hertil svarende, da de faa, som have denne Endelse ere uregelrette og beholde den i Gjenstandsformen, ligesom Hunkjönsordene ere og tildels af Hunkjönnet, tildels have et væsentligt *ur*, der ikke kunde bortfalde, saasom: *brædur* i Ejeformen *brædra*. Heraf ser man ellers og, at den Endelse *u* i Flertallets Gjenstandsform af 6te (hos Rask 5te) Böjningsmaade er gammel og overensstemmende med alle de beslægtede Sprog, ikke som nogle have paastaaet, en forandret eller fordrejet Udtale af den anden Endelse paa *i*, der ogsaa kan bruges her i disse Ord og kommer af Nævneformen paa *ir*. Nu kan man tillige forklare sig, hvorfor Tillægsordene faa i accusat. *a* skjönt de havde i Nævneformen *ir*, ti det tages ikke egentlig af Nævneformen men af Enkeltallets Gjenstandsform, som her var *an*, græsk ον, altsaa i Flertallet ανϛ, som og virkelig er Endelsen i Mösogotisken, men blev i Islandsken til *a*.

Flertallet har hverken i de gotiske eller trakiske Sprog nogen egen Kaldeform, der her ganske ligger indsluttet i Nævneformen. Af dette saavelsom af alt hvad ovenfor er sagt, vil det uden Tvivl være klart, at Kaldeformen har den meste Lighed med Nævnefor-

men og dernæst Gjenstandsformen, at følgelig den hidtil antagne Orden er aldeles forkjert, og formodentlig opkommet af en blot Hændelse, eftersom det er faldet den förste Grammatikskriver ind at optegne dem, og efter som de have frembudt sig for hans Hukommelse. Man kan vel derfor herefter bestandig følge en Orden, som er grundet paa Sagens Natur, og uden Skrupler forkaste en aldeles unaturlig, der synes at være et Værk af den blinde Hændelse.

Sammenligningsgraderne.

Saaledes synes da enhver Endelse i den islandske Deklinatsion mer eller mindre tydelig at gjenfindes i det græske og latinske, og dens Oprindelse deraf at kunne forklares; og dette gjælder baade om Navneord og Tillægsord; begge disse Ordklasser böjes i Græsken og Latinen næsten ganske ens, i de gotiske Sprog ligesaa med Undtagelser og Adskillelser, der dog ifölge det foregaaende alle ere udspirede af de trakiske Sprog. Men foruden denne Böjning eller egentlige Deklinatsion har Tillægsordet endnu en særegen, nemlig Gradforhöjningen eller Komparatsionen. Graderne selv ere i alle disse Sprog de samme tre, der er altsaa kun at sammenligne Maaden, hvorpaa de betegnes. Græsken danner dem paa tvende Maader, nemlig enten ved -τερον, ος, α i den större og -τατον i den störste Grad, eller ved -ιον, ιων (eller -ον, ων) i större og -ιστον, ος, η i störste. Den sidst anförte vil man allerede deraf, at det er den sjældneste og uregelretteste, skjönne at være den ældste, hvilket og bestyrkes af Latinen, som kun har ên Maade at danne Gradforhöjningen paa, og det i den större Grad, ganske svarende til den sidstanförte i

Græ-

Græsken, hvorom man let vil overtyde sig ved følgende Bemærkninger.

Her, som overalt i Græsken, er Intetkjönnet Grundformen hvoraf de andre Kjön dannes (se ovenfor under Nævneformen), saavel som de andre Forholdsformer; altsaa er den egentlige Endelse i den större Grad *-ιον* eller *ον*, der blot i Fælleskjönnets Nævneform udvides til *ιων*, *ων*. I Latinen er Endelsen i Intetkjönnet *ius* eller *us*, i Fælleskjönnet *ior* eller *or*, af de følgende Forholdsformer ser man at dette *ius* er istedenfor *ios* (*ioris*). At de flydende Bogstaver *n*, *r*, *s* ombyttes, have vi nyligen set et Bevis paa i Flertallets Ejeform, hvor vi tillige saa at Selvlvlyden gjerne plejer at udvides foran r, saasom: órum af *ων*. Vi tör derfor ikke undres over, at dette korte *u* eller *o* i de övrige Forholdsformer bliver ved at være kört i Græsken, men forlænges i Latinen, f. Eks. i Flertallet *-ονα*, *ονς* svarer til *ióra*, *ióres*. Jeg vil da kun endnu tilföje nogle Eksempler af Tillægsord, som ere de samme i begge Sprog, og i Græsken dannes paa den her omtalte ældste Maade, altsaa baade Ordet og Endelsen svarer til Latinen. Saaledes er af *ἀμεινον-ων*, tarentinsk *ἀ-μενον*, *ἀ-μενων* kommet det gamle latinske *mĕnĭŭs*, *mĕnĭor*, siden *mĕlius*, *mĕlior*. Af *μειον-ων* er ved Indskud af *n*, hvorpaa vi og have haft flere Eksempler, kommet *minus*, *minor*, ital. *meno*. Hensigten med det indskudte *n* var at opfylde Gabet imellem Selvlydene. Af *πλειον*, *πλειονα* eller *πλεον*, *πλεονα* er ved en ellers i Græsken selv sædvanlig Sammentrækning kommet *plûs*, *plûra*. At der kun gives saa faa af disse Tilfælde, hvor baade Ordet og Endelsen stemme overens i Latinsk og Græsk, kommer deraf, at Græsken kun i faa Ord har denne gamle Endelse tilbage, og iblandt disse faa gives endda nogle

som fattes i Latinen. Flere kunde vel og opvises om Hensigten her var at vise Latinens Oprindelse af Græsken. Kun ét vil jeg endnu tilföje: γλυκυ, υς hvoraf man efter de græske Sprogarters Overgange kan forudsætte (δλυκυ, υς) med υς ogsaa i Hunkjönnet, hvilket ofte findes i Dorisk (f. Eks. ἁδεα χαιταν for ἡδειαν χαιτην), ligesom man finder γνοφος og δνοφος, γᾶ, dor. δᾶ o. fl. er uden Tvivl det samme Ord som Latinernes *dulke, dulkis*, i större Grad γλυκιον (δλυκιον), lat. *dulkius, dulkior*. Endelsen *-us* er tillige Adverbiernes Endelse i den större Grad. Latinen har altsaa forandret den græske Endelse paa trende Maader, og enten som i Intetkjönnet gjort *ν* til *s*, eller som i alle andre Tilfælde af denne Grad til *r*. De gotiske Sprog have kun én Form til den anden eller större Grad, og det den samme som i Latinen; kun at Mösogotisken har bestandig i alle Former sit ζ baade for *s* og *r*, i Latinen, Angelsaksisken og Islandsken derimod bestandig *r*, hvilket og i Latinen syntes at være Hovedformen, men de have intet *i* foran Endelsen, hvilket og ofte savnes i Græsken og Latinen, som: ἀ-μεινον, χειρον, *min-us*, *min-or*. Angelsaksisken har i Biordene (eller adv.) Endelsen *or*, og Islandsken *ar* eller i nogle Tilfælde *-ur*, hvilket ganske er det græske *ον*, latinske us. Til disse Endelser *ar* og *ur* föjes i Islandsken et *i* eller *a*, naar de skulle blive egentlige Tillægsord, den förste bliver derved til *ari*, den anden til *ri*, efterdi *u*, som var kort og uvæsentligt, bortkastes, men da dette *ri* eller *ari* ikke modtager nogen særegen Böjning, forskjellig fra den övrige Deklinering, behöver det ikke her videre at beskrives.

Den störste Grad er i Latin og Græsk ganske forskjellig; i Græsken endes den paa ιστον, men i Latinen

nen paa issimum, -imum eller umum, us, a. Denne latinske Endelse synes klarlig at være den græske Afledsendelse i Tillægsord -ιμον, litt. *ima*, *as*, *a*, saa at f. Eks. ligesom πλωϊμον af πλεω, πλωϊζω, og ἐδωδιμον af ἐδωδή eller det gamle ἔδω, saaledes synes optimus at komme af *opto*. Den græske Endelse ιζον, ος, η synes paa samme Maade at være det samme som den latinske Afledsendelse *ustum*, *us*, *a*, hvilken ogsaa synes at forhöje Ordets Betydning, saasom: *vetustum* ældgammelt, *venustum* meget skjönt, yndigt, *robustum* meget stærkt, haardfört. Den störste Grads Endelse i de gotiske Sprog, svarer ganske til denne Afledsendelse i Latinen, og den græske Form paa ιζον, ος, η. I Angelsaksisken er den *ost*, i Islandsken enten *aſt*, *aſtur*, *uſt* eller blot *ſt*, *ſtur*, *ſt*. Den sidste Skikkelse er den ægte, der er kommet af den græske, ved Bortkastelse af Hjælpeselvlyden efter Islandskens sædvanlige Overgang. Den latinske Endelse er ogsaa egentlig *ſtum*, *ſtus*, *ſta*, da *s* hörer til Ordet selv og ikke egentlig til Endelsen; det islandske *a* i *aſt* er kommet af den anden Grads Endelse *ar*, altsaa er *aſt* isteden for *arſt*, som og stundum findes (f. Eks. fidarſt), det angelsaksiske *ost* er paa samme Maade isteden for *orst* af *or*. Overensstemmelsen med de trakiske Sprog er saa stor, at det vilde være overflödigt at bekræfte den mere; derimod, da det indtræffer her i en Del Tilfælde, hvad der ellers er saa sjældent i de trakiske og gotiske Sprogs Ligheder, at de samme Ord have samme Böjningsmaader i begge Sprogklasser, vil jeg tillade mig her at opregne adskillige af disse, der ogsaa for det meste ere saa uregelmæssige, at deres Slægtskab maaskje först ved deres Sammenstilling faar nogen betydelig Grad af Sandsynlighed.

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
1. Πολυ, πολυς	isl. *fiöl-* i Sammensætning, saasom: *fiölordr* snaksom, vidtlöftig, t. *viel, vieler*
πλεον-ιον, πλευν, att. πλεῖν, plus	— *fleir*, sv. og d. *flêr*
πλεονες, lat. *plûres*	— *fleiri*, d. *flere*
πλειζον, ος, η	— *fleſt, fleſtur, fleſt*
2. Μεγας gl. μεγαλος	— *mikill* (for mikilur), Gjenstandsform *mikinn*, d. *megen*
lat. *măg'nus*. At *a* er kort sees af măgis	
μειζων, μεοδων, μασσων, lat. *major*	— *mejri*
μεγιζος	— sammentrukket *meſtur*, d. *méſte*, t. *meiſte*
lat. *magis* eller *mage* (mêr)	— *miög* (meget)
3. Ἐ-λαχυς (parvus, exiguus)	— *lâgur* (parvus, humilis, depressus), d. *lav*; *lægri*, d. *lavere*
ἐ-λαχιζος	— *lægſtur*, d. *laveſte*
ἐ-λασσων	angels. *læssa*, eng. *lesser* ell. *leſs, læſt, ſe læſta*, eng. *leaſt*
4. μειων, dor. μηων, lat. *minor*	isl. *minni* (for *min-ri*), d. *mindre*
μειον, lat. *minus*	— *midur* eller *minnur*
5. Ἀ-γαθος	— *gódur* (ligesom i ϑακος, ϑωκος o. desl.)
6. βελτιων med indskudt *l* ligesom ἀτερον, alterum o. desl.	— *bet-ri*, angels. *bete-ra*
βελτιον	— *betur* (Biord)

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
βελτιστος	isl. *beztur* (for bet-ſtur), angels. *beteſt*
7. Κακος skulde egentlig paa Islandsk blive	(hakur), men Nordboerne sætte stundum l for h, som: *lypta*, ὑψοειν, det blev da *lakur*, sv. *e-lak*?
κακιων af κακιον	isl. *lakari* af *lakar*
κακιστος	— *lakaſtur*
8. χειρων -ονα, digt. χερειων, χερηω eller χερεια, lat. (med bortkastet *r*) *pei-or*	— *ver-ri*, d. *værre*, angels. *vyr-ſa*
χειρον, lat. *pei-us*	— *ver-r*, det ene *r* væsentligt det andet isteden for gr. *ν*, lat. s i *-ov*, *-us*
χειριστος (lat. pessimus)	— *ver-ſtur*, angels. *vyrreſt*
9. Ἐγγυς eller ἀγχι (for ἀνχι omsat ναχι)	tysk *nahe*, angels. *neah*, heraf det islandske Tillægsord *náinn* (læs *navinn*), *nán-ari*, *nánaſtr* ɔ: nær i Slægt med
ἐγγιον, ἀγχιον (for ναχιον)	— *näher*, isl. sammentrukket *nær* (nærmere)
ἐγγιστος, ἀγχιστος (ναχιστος)	— *Nächſter*, angels. *nehſt*, isl. *næſtur*
10. Πορρω (fjærn, langt borte) eller πορ-σω	angels. *feor*, isl. *fiarri* eller *fiærri*, d. *fjærn*, heraf det islandske Gjerningsord *at firra* eller *fyrra* ɔ: fjærne

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
πορ-σιον (heraf kan forudsættes	isl. *fiær* (fjærnere)
πορ-σισα eller ποῤῥισα)	— *fiærſt*, angels. *fyrreſt*
11. Κρατος eller καρτος og Tillægsordet: κρατυς stærk, mægtig, littav. *kartus* stærk, bitter	— *hardur*, t. *hart*
κρεισσον, dor. κρεσσον (for κρετσον)	— *hardar*, t. *härter*, (isl. *at herda*)
κρατιςος	— *hardaſtur*
12. Ἡδυς, dor. ἀδυς, litt. (med indskudt l) *saldus*	— *ſætur*, d. *söd*
ἡδιον, ἡδιςος	— *ſætar*, *ſætaſtur*
13. *Venus* (egentlig Tillægsord ligesom *vetus*)	— *vænn* (for vænur), færöisk *veânur*
venustus	— *vænſtur*
14. Προ (eller πρυ), lat. *pro* (eller pri), hvoraf *pridie*, *pridem* o. fl.	— gl. *for* og *fur* endnu i Sammensætning *for-*, hvoraf: *fyrir*, *fyrri*, *fyrrum*
πριν, litt. *pirm*, lat. *prius pri-or*; dette er det eneste Tilfælde, hvor der i Græsken findes blot *ν* isteden for *ον* i den större Grad, derimod findes i Islandsken hyppig det tilsvarende blotte *r* (eller ur) for *ar*	— *fyrr*, *ſá fyr-ri*, hvor det förste *r* er væsentligt, og svarer til ρ og r i πριν og prius, prior, det andet er isteden for gr. *ν*, lat. *s* eller *r*

De

De trakiske Sprog.

(πρῖσος eller pristus) findes vel ikke, men har dog uden Tvivl været til, og efterladt sig det latinske *pristinus*, som heller ingen videre Gradforhöjning modtager. De regelrette og sædvanlige Grader προ-τερος (πρωτατος, πρωατος) πρωτος ere dannede paa den förstomtalte Maade, der ikke kommer i Betragtning her

lat. *pri--mus*, litt. *pirmas* i Sammensætning *primigenitus*, (litt. *pirmgimmes*), *prim-avus*, *prinkeps* o. fl. desl.

De gotiske Sprog.

isl. *fyrſtur*, angels. *fyrſt*, *ſe fyrſta*

angels. *se forma*; heraf den islandske Forstavelse i Afledsord: *frum*, saasom: *frumefni* Grundstof, *frumgétinn* förstefödt o. desl. fl.

Dette Ord hörer vel egentlig til Talordene, men da det aabenbar er dannet ved Gradforhöjning har jeg anfört det her, saa meget heller, som det, saavidt jeg har kunnet spore, er det eneste Tilfælde, hvor vi have nogle Lævninger i det nordiske af den latinske Superlativ paa *-imus* eller den græske Endelse *-ιμος*, i Littavisken ere derimod mange af disse Tillægsord paa *imas*. De egentlig latinske Tillægsord have blot den anden Grad tilfælles med Islandsken, og denne have de alle, det synes derfor ikke nödig at anföre dem her, da Overensstemmelsen desuden er tydelig nok af sig selv,

f. Eks.

f. Eks. *maker*, *'makriot*, isl. *magur*, *magrar-i*, t. *mager*, *magrer* o. s. v. De skulle derfor anföres iblandt de övrige Ord, som ere tilfælles for begge Sprog, og det blot i förste Grad.

Stedordene

eller pronomina, ansees vel af Nogle for den senest opkomne Ordklasse, men synes dog som oftest at indeholde de allerældste Lævninger af Sprogene. I Engelsk og Dansk indeholde de mange Spor af Kasus, der ellers ere rent forsvundne af Sproget, det samme er Tilfældet i Islandsk, Latin og Græsk, ja endog i de hebraiske Stedord findes slige Lævninger, saa at om de end ere de sidste som opfindes, saa ere de dog og de sidste, der tabes, og derfor af fuldt saa megen Vigtighed, som nogen anden Klasse af Ordene, i Undersögelsen om Sprogets Oprindelse. De mange enkelte Spor af gamle Böjninger gjöre dem dermod saa uregelrette, at det er nödvendigt at gjennemgaa dem hver for sig, ligesom de ovenanförte Grader af Tillægsordene.

Den förste Person.

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
15. Ἐγω, lat. *ego*. det littaviske *asz* er samme Ord, med *sz* for *k* ell. g (se S. 171.), saa og det russ. *a*, polsk *ja*, med bortkastet g ell. *k*	isl. *ek* eller *eg*, sv. *jag*, med den sædvanlige Bortkastelse af Endeselvlyden

De

De trakiske Sprog.

16. Ἐμε eller με, lat. *me*. Grækerne kunde ikke udtale γ eller χ i Enden af Ordene, men da dette bortfaldt blev *i* til *e*, ligesom *fortis*, *forte* o. desl., den islandske eller i Almindelighed gotiske Form er da uden Tvivl den ældste her.

ἐ-μεο eller μεο er Grundformen, hvoraf μευ er sammentrukket, og poet. ἐμεί-ο ell. μείο (læs mío) udvidet, lat. *mĕ-i*

ἐ-μοι eller μοι, dor. ἐ-μιν.

17. Νωϊ eller νω i Totallets Nævneform og Gjenstandsform, lat. *nōs* er Flertallets Nævneform og Gjenstandsform, ital. *noi*, polsk og russ. *nas*, böm. *nâs* er Gjenstandsform og Ejeform

De gotiske Sprog.

isl. *mik* eller *mig*, angels. *me*, færöisk *me*, t. *mich*

isl. med indskudt n, *mîn*, mösog. *μεινα* (af *μειο*), litt. *manęs*

mösog. *μις*, t. *mir*, isl. *mèr*, litt. *man*, ved den samme Forandring af *n* til *s* og *r*, som vi nylig have haft saa mange Eksempler paa i Flertallets Ejeform og Tillægsordenes anden Grad.

— *sνς*, t. *uns*, holl. *ons*, isl. *oss* er baade Gjenstandsform og Hensynsform

De

De trakiske Sprog.

νωϊν (i Ejeformen), med *r* for *n*

νωϊν (i Hensynsformen), lat. *nobis* (med *s* for *n*).

18. Ἡμεις, dor. ἁ-μες eller ἀ-μες, litt. *mes*

ἡμῶν, dor. ᾱ-μον

dor. ἀμμε i Totallet, litt. *mu-ddu* ell. *we-du*, sammensat med *du* (ɔ: to)

Det hebraiske אֲנִי jeg, אֲנַחְנוּ eller נַחְנוּ vi, synes at staa i Forbindelse med *ockur* (for onkur); i det mindste gives neppe i den trakiske, lettiske, slaviske eller finniske Sprogklasse noget, hvortil det kan henföres.

De gotiske Sprog.

mösog. ƶυσαρ, t. *unser*, angels. *user*

— ƶυσις

— ƶεις, t. *wir*, isl. *vèr*, angels. *ve*

isl. *vár* eller *vor*

— *vid*, angels. og mösog. ƶιτ. De övrige Forholdsformer af dette Ord i Totallet *ere*:

mösog. ƶγκις, angels. *unc*, isl. *ockur*, Ejeformen angels. *uncer*, isl. *ockar*, forudsætte endnu en egen Rodform.

Den anden Person.

19. Συ, dor. τυ, lat. og litt. *tu*, polsk og russisk *ty*

σε, dor. τε, lat. *te*

isl. þik eller þig, angels. þe for te

dor. τυ er ogsaa Gjenstandsform

mösog. ƶɛĸ

σοι, dor. τοι eller τιν

— med bibeholdt ɛ, ƶɛş, t. *dir*, isl. þèr

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
σεο, sammentrukket σȣ, dor. τευ, udvidet digtersk σει-ο (τει-ο).	mösog. θεινα med indskudt *n*, isl. *þín*.
20. Σφωῖ eller σφω er Totallets Nævneform og Gjenstandsform, lat. *vōs* er Flertallets Nævneform og Gjenstandsform, ital. *voi*. Heraf det russiske og polske *wy* i Nævneformen og *was* i Gjenstandsformen, og den littaviske Totalsform *ju-du*, som have Flert. *jus* dannet ligesom gr. ποδε, ποδες, dor. ἀμμε-ς, ὑμμε-ς.	— i Totallet γιτ, angels. *git*, gl. isl. *id*, mösog. i Flertallet ἰȣς (angels. ge), t. *Ihr*, gl. isl. *èr*, mösog. i Ejeform. ἰζὑαρα, henföres rettere til ὑμμες, men det latinske adjectiv *vester* viser at Selvlyden ogsaa har været *e*.
21. Ὑμεις, dor. ὑμες, i Gjenstandsformen ὑμμε	angels. *eovih*, isl. *ydr*, mösog. ἰζὑις
ὑμμιν	— *eov*, isl. *ydur*, mösog. ἰζὑις
ὑμμων	— *eover*, isl. *ydar*, *ydrar*, mösog. ἰζὑαρα.

I Littavisken synes mere regelret alle Forholdsformer i Totallet og Flertallet at udledes af en eneste Grundform, den til σφωι, vŏs svarende *ju* og *jus*, og i de slaviske Sprog, hvor Totallet fattes, kommer dog hele Flertallet af den samme ene Form. De övrige Forholdsformer af den anden Persons Total i Islandsken *yckur*, *yckar*, angels. *inc*, *incer*, mösog. ιγῦις (ell. ιγκὑις) synes ikke at finde nogen Oprindelse i de trakiske, lettiske, slaviske eller finniske Sprog.

Den

Den tredie Person

var i det gamle græske Sprog overensstemmende med de to förste i sin Böjning, nemlig ὁς, som siden blev tilbagevisende eller relativt, eller maaskje rettere ὁ, ἡ, som siden er bleven til Artikkel, da man har faaet et andet Ord αὐτος (selv) til 3die Person. De övrige Forholdsformer bleve först tilbagevisende, siden, da man dannede sig et andet egentlig tilbagevisende Stedord ἑαυτον o. s. v., forsvandt det næsten rent af Sproget. Netop ligesaa forholder det sig i de gotiske Sprog, kun at de tvende Grundformer i Græsken, hvoraf den ene findes i Enkeltallet, den anden i Flertallet og Totallet, ere i de övrige Sprog adskilte som to ganske forskjellige Ord, hvilket maaskje er deres oprindelige Beskaffenhed.

De trakiske Sprog.

22. ὁ, ἡ, (ἁ) hörer aabenbar ikke til Intetkjönnet af Artiklen το; ti dette er en Grundform, hvoraf Hankjönnet og Hunkjönnet maatte blive τος, τη (eller τα), hvilket, at slutte af det doriske Flertal τοι, ται og det littaviske regelrette tas, tà ogsaa virkelig har funden Sted. Snarere kunde man sammenligne det med hebraisk זֶה, זֹה eller זֹאת og arabisk ذَا, ذي eller تا, hvor-

De gotiske Sprog.

mösog. σα, σω (eller i Hunkjönnet σει, σι, t. *sie*, eng. *she*, angels. *se*, *seó*, isl. *ſá*, *ſú*, i Fælleskjönnet *ſiá*, har man i alle disse Sprog, ligesom i Græsken antaget for Nævneformen af Artiklen þad, hvorfra det dog i sin Oprindelse klarlig er forskjelligt. Artiklen har ogsaa i Tysken sin fuldstændige Form *der*, *die*, *das* (for *dat*). Det er mærkeligt, at hint Stedord, hverken i Græsken eller de gotiske Sprog har noget In-

De

De trakiske Sprog.

med det synes at staa i et meget tydeligt og nöje Slægtskab, saavelsom især de tilsvarende gotiske Former.

I Latinen samt i de lettiske og slaviske Sprog fattes denne Nævneform ganske

De gotiske Sprog.

tetkjön, hvilket synes at vise dets oprindelige Bestemmelse til at betegne en Person, hvilken man egentlig ikke kunde tænke sig som Intetkjön, men tillige synes at pege til dets Herkomst af et Sprog, hvor alt forestilles levende og besjælet og hvor Intetkjönnet fattes

ἑ, lat. *se*, litt. udvidet *sam* — isl. *sik* eller *sig*, mösog. σικ, sv. og d. *sig*, t. *sich*

οἱ (hvoraf man i Overensstemmelse med de andre Personer kan forudsætte *ἱν*) — *sèr*, mösog. σις (heraf det danske *sær*)

ἑο sammentrukket ἐυ ell. ἑ, udvidet digt. *εἱ-ο* — *sin*, mösog. σεινα

οἱ, αἱ i Flertallet kan sammenlignes med — t. *sie*, holl. *zy*

Disse Former eller de tilsvarende bruges paa Nævneformen nær, som fattes i Latin, Littavisk, Mösogotisk, og Islandsk, ogsaa uden Forskjel i Totallet og Flertallet, hvor Græsken derimod har en egen Form. Men för jeg omtaler denne vil det maaskje være tjenligt, til at overse alle de hidtil anförte uregelrette Stedord, at opstille dem i en kort Tabel omvendt fra Islandsk til de trakiske Sprog.

	Første Person.	Anden Person.	Tredie Person.
	Enkeltallet.		
N.	*Eg*, lat. *ego*, gr. *ἐγω*	*þú*, litt. og lat. *tú*, gr. og dor. *τυ*	*sá*, *su*, t. *sie*, gr. *ὁ*, *ἡ*
Gj.	*mig*, angels. og lat. *me*, gr. *ἐ-με*	*þig*, angels. *þe*, lat. *te*, dor. *τε*	*sig*, litt. *je*, gr. *ἑ*
H.	*mèr*, t. *mir*, mösog. *μις*, dor. *ἐμιν*	*þèr*, t. *dir*, dor. *τιν*	*sèr* mösog. *σις*, gr. *(iv)οἱ*
E.	*mín*, mösog. *μεινα*, poet. *ἐ-μει-ο*	*þín*, mösog. *θεινα*, poet. *σειο* (*τειο*)	*sín*, mösog. *σεινα*, poet. *eio*.
	Totallet.		Flert. t. *sie*, gr. *οἱ*, *αἱ*.
N.	*vid*, litt. *we-du*, *mudu*, dor. *ἄμμε*	*id*, mösog. og angels. *gìt*, litt. *ju-du*	
Gj. H. E.	*ockúr*, *ockar*, mösog. *ugkis*, maaskje hebr. נַחְנוּ	(*yckur* *yckar*)	lat. *vos*, it. *voi*, gr. *σφω*
	Flertallet.		
N.	*vèr*, mösog. *ueis*, litt. *mes*, dor. *ἀ-μες*	*èr*, t. *Ihr*, mösog. og litt. *jus*	
Gj. H.	*oss*, holl. *ons*, lat. *nos*, gr. *νωϊ*	*ydur* (*ydvur*), angels. *eovih*, dor. *ὑμμε*; *eov*, dor. *ὑμμιν*	
E.	*vár*, *vor*, dor. *ἀ-μων*	*ydar*, *ydvar*, angels. *eover*, dor. *ὑμων*	

Den sidst anförte tredie Person er dels ufuldstændig til at udtrykke og adskille Kjön og Tal, dels med Tiden bleven mest brugt, som blot tilbagevisende Stedord, hvorimod man har optaget et andet fuldstændigere Ord, som egentlig fra först af betegnede den 4de Person *) til at udtrykke den tredie med, efterdi disse Per-

*) Denne 4de grammatikalske Person, som Rask omtaler i sin islandske Sproglære (S. 96 og følg.), men som hidtil har været ubemærket af andre Grammatikskrivere, er vel modsagt af den tyske Resensent, der mener at man med ligesaa megen Grund kunde antage en 5te eller 6te Person o. s. fr. saa mange som man lystede; men Sagen har ikke desmindre uden Tvivl sin Rigtighed. Man kan ikke tænke sig mer end fire Personer i én og samme Sætning; ti hvorvel man med og eller andre Bindeord kan tilföje saa mange Subjekter eller Objekter som man vil, saa bliver dette lutter ny elliptiske Sætninger, og det om man endog ved Asyndeton udelader Fotbindelsen; der fremkomme följelig flere tredie eller fjerde Personer, og det er naturligt nok, at man af begge disse ligesaavel som af begge de förste kan tænke sig uendelig mange Individer, men som ingenlunde kunne kaldes Personer i grammatikalsk Forstand, hvorvel de kunne være det i fysisk Bemærkelse, f. Eks. naar man siger: „Jeg maa fortælle dig at A. sagde til B., at C. havde været hos D. om Aftenen, og truffen der E., med hvem han gjorde Aftale om det Bevidste", saa ser enhver at Sætningen er ude ved B., og at A. er tredie Person og B. fjerde; nu begynder en ny Sætning, som ved Bindeordet *at* sammenknyttes med den forrige hvoraf den afhænger, i denne Sætning er C. den tredie Person og D. den fjerde. Ved Ordet *Aftenen* er denne Sætning ude, og der begynder en ny, som tilhæftes

 med

Personer sjælden kunde adskilles i Nævneformen, og derfor lettelig forblandedes ogsaa i de andre Forholds-

for-

med og; i denne er den tredie Person den samme som i den foregaaende og derfor udeladt, E. er derimod den fjerde; og saaledes om man end fortsatte det i det uendelige, man kan vel faa mange fysiske Personer, men umuelig flere end fire grammatikalske; ti vilde man kalde dette flere Personer, som findes i slige sammenbundne Sætninger, saa maatte man ogsaa kalde det flere Personer, som findes f. Eks. i følgende: „Maa jeg bede dig at sidde der, dig der, dig der" o. s. v., da det dog ikke er andet end forskjellige Individer af anden Person i grammatikalsk Forstand. At der virkelig gives fire grammatikalske Personer, hvoraf den fjerde dog i Nævneformen ikke vel kan skilles fra den tredie, har man ogsaa af Naturen selv et Bevis for i det grönlandske Sprog; ti her gives Endelser til alle 4 i Gjerningsordene, til de tre som Subjekt ligesom i Græsk og Latin, og til alle 4 som Objekter. Ja de findes i Grunden i ethvert Sprog, skjönt den 3die og 4de kunne være mer eller mindre tydelig adskilte, ogsaa adskilte paa forskjellige Maader. At *sig* og *sin* ikke fra Begyndelsen af ere bestemte til blotte tilbagevisende Stedord, skjönnes let af den fuldkomne Overensstemmelse med de andre Personer *mig, min, dig, din*, hvilke ikke ere tilbagevisende mer end andre Ord i Sproget, naar det træffer sig at Subjektet tillige er Objekt i Sætningen; saa og deraf at de to förste Personer ingen tilbagevisende Stedord have, hvoraf det synes rimeligt at den tredie efter Sprogets oprindelig Beskaffenhed heller intet skulde have, men at det som siden fik denne Betydning, i de allerældste Tider har været blot personligt ligesom de to andre; hvormed det er ganske analogt; samt endelig deraf at dette Ord (*sä, sü, sig, sèr, sin*) ofte bruges saaledes

lige-

former. Dette Ord var i Græsken αὐτο, αὐτος, αὐτη, der synes dannet af Artiklen i sin ældste fuldstændige Skik-

---

ligefrem som personligt i det gamle Sprog, hvilket dog endnu er langt hyppigere i den ældste Græsk med det tilsvarende ὁ, ἡ, ἑ, οἱ οὑ. Det kan derfor vel ikke modsiges af nogen som forstaar det, Meningen er, at den gamle Græsk havde 4 personlige Stedord ἐγω, συ, ὁ, ἡ (eller ὁς) og αυτος, hvoraf den 3. og 4. vare ligegyldige i Nævneformen, Dette gav Anledning til at de i Tiden ogsaa forvekstedes i de övrige Kasus, og den 3die blev kuns i Brug, hvor 3die grammatikalske Person var baade Subjekt og Objekt (ɔ: tilbagevisende), omtrent som i det Latinske og Islandske nu omstunder; men tilsidst da man dannede sig et egentlig tilbagevisende Ord til denne, ligesom til de andre to Personer ἑαυτον, σεαυτον, ἐμαυτον, gik det rent af Brug, og Indretningen blev i Græsken endelig den samme som i Engelsk (med *himself, thyself, myself*). Man fik blot 3 Personer, men da ogsaa 3 tilbagevisende Stedord, et til hver; isteden for man i det ældste Sprog havde haft 4 Personer og intet tilbagevisende Stedord. Det gamle Ord, som i den ældste Græsk var den tredie Persons Stedord, men siden blev tilbagevisende, have, som Rask paa anförte Sted ogsaa bemærker, pedantiske Grammatiker i senere Tider villet adskille eller oplöse i tvende Ord, ved at aksentuere det anderledes, naar det brugtes tilbagevisende end naar det brugtes personligt, ligesom naar de f. Eks. ville adskille ἀγοραιος, πρωτογονος o. s. v. uagtet det aabenbar er samme Ord, der ligesaavel i Græsken, som i alle andre Sprog, kan have flere Betydninger. Naar den danske Anmelder i lærde Efterretninger, herimod beraaber sig paa Demosthenes, som man ikke bör beskylde for Pedanteri; saa maa han

Skikkelse (το, τος, τη) og fattes i de beslægtede Sprog; i Latinen derimod et gammelt Rodord *id*, *is*, *ea*, der rimeligvis i Enkeltallets Intetkjön og Hankjön er det samme Ord, som det hvoraf Grækerne blot beholdt Totallet og Flertallet til at udfylde den nysanförte tredie Person med; i Hunkjönnet og Flertallet synes det derimod at være en senere afledt Form, der er henfört til förste Deklinatsionssystem, hvorimod den gamle Form gaar efter andet. Grækerne have först sat Digamma foran og siden endnu et *s*, ligesom i σμικρος for μικρος, σεγω for *tego*, Latinerne derimod udeladt al Aspiratsion. Ogsaa i de lettiske og gotiske Sprog findes uden Aspiratsion eller med forskjellige Arter deraf, f. Eks. tysk *er*, som er ligest latinsk *is*, angelsaksisk *he* med bortkastet *s* eller *r*, littavisk *jis*, der forholder sig til den græske Form med σφ, ligesom *ju* til σφω i Totallet af anden Person. Men man behöver ikke at antage dette for at indse Ligheden imellem det latinske Stedord og det tilsvarende gotiske; jeg vil derfor overlade dette til Læserens egen Dom, og blot bemærke at man ogsaa i Græsken finder Spor til Enkeltallet af dette Ord, nemlig: 1) den doriske Gjenstandsform νιν eller μιν isteden for αὐτο, αὐτον, αὐτον. Det skulde egentlig være (ἰν), men er uddannet enten til νιν, ved at sætte den samme Medlyd foran, som fulgte efter Selvlyden, ligesom i παππος (for ἀππος), isl. *afi*, lat. *avus*, og i μαμμα (for ἀμμα), isl. *amma* (Bestemoder) o. desl.

---

enten have misforstaaet dette, som saa meget andet hos sin Forfatter, eller og, jeg vêd ikke paa hvad Grund, afvige fra den almindelige antagne Mening om de græske Aksenters Oprindelse og forkjerte Brug.

o. desl., eller og til μιν ved at sætte μ for til, som heller ikke er saa sjældent i Græsken, f. Eks. μια for æol. ἰα, μεχρις (for ἐχρις), dor. ἀχρις o. fl. Dette gamle (ἰν) findes i sin oprindelige Skikkelse i det gamle latinske *im*, *em* for *eum*, som forekommer i de tolv Tavlers Love, saa og i det tyske *ihn*, angelsaksisk *hine* og flere gotiske Sprog, hvorom siden mere. 2) Det gamle poetiske ἰφι, der vel stundum kan oversættes: mægtigen, drabelig, men ogsaa ofte synes at være det latinske *ibi*, altsaa den gamle Stedsform af dette Ord. Man finder det ogsaa stundum uden σ, som φιν for σφιν eller σφισι i den doriske Sprogart.

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
23. Lat. *id* i Nævneformen og Gjenstandsformen af Intetkjönnet	mösog. ιτα, angels. *hit*, holl. *het*, t. *es*
lat. *is* i Nævneformen af Hankjönnet, litt. *jis*	— ις, t. *er*, angels. *he* (med bortkastet *r*)
gr. νιν, μιν (for ἰν), gl. lat. *im*, *em*, og litt. *ji*	— ινα, t. *ihn*, angels. *hine*,
(ἰφι) lat. *ibi*, litt. Stedsform *jame*, Hensynsformen *jám*	— ιμμα, t. *ihm*, angels. *him*, eng. *him*, som alt er Hensynsformen i Hankjönnet
ei, litt. Hensynsform i Hunkjönnet *jei*	— udvidet ιζαι, angels. *hire*, t. *ihr*
eius, litt. i Hankjönnet *jo*, Hunkjönnet *jôs*	— i Hankjönnet sammentrukket ις, i Hunkjönnet udvidet ιζως, angels. og eng. i Hankjönnet sammentrukket *his*, i Hunkjönnet angels. *hire*, eng. *her*, t. i Hunkj. *ihrer*, *ihr*.

I det

I det islandske findes af dette Ord kun tvende Lævninger, nemlig *ed* og *er*, af den latinske og germaniske Nævneform (es, er, id, is), disse Ord *ed* og *er* bruges uden Forskjæl paa Kjön og Tal, som relative Partikler. At de have faaet saadan henvisende Betydning, kan ikke undre os, naar vi erindre, hvor ofte den tredie Person forblandes med det henvisende Stedord i Græsk og flere gamle Sprog; ja endog i den islandske Bibeloversættelse bruges *hann* meget hyppig som henvisende. (Se Rask S. 102.)

Denne fjerde Person, savnes da, som vi have set, næsten ganske i de nordiske Sprog, og de faa Lævninger af den have i Islandsken faaet henvisende Bemærkelse; disse Sprog have derimod et andet Ord til fjerde Person, nemlig: *hann*, *hún*, som ikke findes i Græsken. Mærkeligt er det at dette Ord, ligesom *fá* og *fú*, mangler Intetkjönnet, og ved samme Selvlydsforandring adskilles de personlige Kjön; man maatte deraf ledes til at söge dets Oprindelse i et Sprog, som fattes Intetkjönnet, og hvoraf *fá* og *fú* synes at komme. Vi finde da i de österlandske Sprog hebraisk הוּא, הִיא, arabisk هُوَ, هِيَ, hvortil det synes ikke upassende at henföre saavel det latinske *hic*, *hujus*, *huic*, *hunc* som det nordiske *han* og *hun*. Latinerne have föjet et *k* til, som dog af de övrige Kasus sees at være uægte. Nordboerne derimod som ofte ellers et *n*. Hvad ovenfor S. 106 og 131 er ytret om Lighed i disse Ord med de slaviske og finniske Sprog, strider ikke herimod; ti de kunne alle have öst dem af samme Kilde, og siden forandret dem paa adskillige Maader, hvert efter sin Natur og Indretning.

Eje-

Ejestedordene ere alle afledte af de personlige og böjes som sædvanlige Tillægsord. Deres Overensstemmelse i de trakiske og gotiske Sprog følger altsaa af de personliges, ligesom deres Lighed i disse Sprog, for saavidt Deklineringen angaar, er den samme som tilforn er afhandlet.

De bestemmende Stedord.

Hertil henregnes med rette Artiklen, eller som man kunde kalde den, Bestemmelsesordet, der ikke med Rette antages at udgjöre en egen Ordklasse. Den græske Artikkel er aldeles regelret paa det nær, at den mangler Hankjön og Hunkjön i Nævneformen. Da jeg i det foregaaende intet Eksempel har opstillet paa Ligheden i Tillægsordenes Böjninger, vil jeg sammenligne denne i alle sine Endelser med de islandske.

24. Intetkjön og Hankjön. Hunkjön.

Enkeltallet.

N. *το* for *τοδ*	isl. *þad*	Gj. *τηυ*, dor. *ταν*, litt. *tą*	isl. *þá*
Gj. *το* for *τοδ*	— *þad*	E. *τηϛ*, dor. *ταϛ*, mösog. udvidet *θιζωϛ*	— *þeirrar*
του	— *þann*	efter andet System i Islandsken og Mösogotisken	
E. *τϐ* efter Iste System	— *þeſs* (efter andet)		
H. *τῳ* (for *τοι*), litt. Hensynsform *tám* Redskabsform *tůmi* eller *tů*	— *þeim*	H. *τῃ*, *τᾳ* (for *ται*), mösog. *θιζαι*	isl. *þeirri*

Flertallet.

N. og Gj. *τα*, angels. *þa*	— *þau*	N. *ται*, dor. og mösog. *θαι* efter andet System	isl. *þær*
N. Hankj. dor. *τοι*	— *þeir* (efter andet Syst.)		
Gj. Hankj. *τϐϛ*, dor. *τως*	— *þá*	Gj. *ταϛ*, litt. *tas*	— *þær*
E. contr. *τῶν*, mösog. udvidet *θιζῃ*	— *þeira*	E. *τῶν*, mösog. udvidet *θιζω*	— *þeirra*
H. *τοιϛ*, litt. H. *tiem's* R. *tais*	*þeim*	H. *ταιϛ*, litt. *toms* *tomis*	— *þeim*

Af andre Sprog har jeg blot anført de nödvendigste mellemliggende Led. Hvad der gjör Ligheden imellem den græske og islandske Deklinatsion mindre iöjnefaldende, i de opstillede Eksempler, end den virkelig ellers er, og tillige synes naar man sammenligner de blotte Endelser, er især at begge Systemer svare ikke ganske nöje til hinanden; saa at hvorvel de samme Endelser findes i begge Sprog, findes de dog ikke i samme Tilfælde. Hensynsformerne af dette Ord maa man först forestille sig udvidede til τοφι (for τοι, τῳ), hvoraf litt. tûmi, tám, og i Flertallet τοφις, ταφις (for τοις, ταις), hvoraf litt. tiem's, toms, tomis og isl. þeim, angels. þam, mösog. ϑαμμα i Enkeltallet, ϑαιμ i Flertallet, en lignende Udvidelse er ved Indskydelse af ζ eller *r* foregaaet i Enkeltallets Ejeform og Hensynsform af Hunkjönnet, og i Flertallets Ejeform i alle Kjön, f. Eks. τῃ eller ται (tari), angels. þære, isl. þeirri.

þetta af (þad), þessi for þersi, som ogsaa findes hos Digterne, er öjensynlig dannet af Artiklen og bestyrker den gamle Fuldstændighed i det nordiske, ligesom i det tyske og littaviske. Paa samme Maade er det græske οὗτος rimeligvis dannet af den gamle Artikel, dog uden at staa i videre Forbindelse med det nordiske; derimod vilde det vel ikke være saa usandsynligt, at sammenligne det i Islandsken vedhængte *-ta, -si, sa* o. s. v. med det græske δε i τοδε, ὁδε, ὑδε, som er af samme Betydning, og maaskje med det latinske *se* i *ipse*, af det gamle *ips foris* (han, den).

25. ἐκεινος, ion. κεινος, dor. κηνος mösog. ἰαινς, t. *jener*, isl. *hinn* (for *hinur*)

26. ὁμος isl. *samur* (ogsaa slâvisk).

Uagtet ikke egentlig vor Gjenstand vedkommende, maa jeg dog endnu her anmærke Ligheden imellem det latin-

latinske *-pte* (f. Eks. *suapte*) og det littaviske Stedord *patis* eller *pats* selv, hvoraf det synes at være sammentrukk.n.

De henvisende og spörgende Stedord begynde i Latinen med *qv*, ligesom i de nordiske Sprog med *hv* eller *kv*, i Græsken derimod adskilles de saa de henvisende begynde med blot *h* (‘), de spörgende med blot *π*, modsat de bestemmende med *τ*; man behöver ikke at anse de latinske og nordiske som en Forening af begge, ti det er en sædvanlig Overgang at baade ‘ og *π* ja stundum endog *τ* bliver k eller qv, endog i de græske Sprogarter indbyrdes, f. Eks. *πως* og *κως*, dor. *τηνος* og *κηνος* o. m. fl.

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
27. *ὁ, ὁς, ἡ* er det græske henvisende Stedord, og (*πο, ποϛ, πη*) det gamleSpörgeord, hvoraf endnu *πως, πε, ποι* o. desl., af Intetkjönnet (*ποδ* og *ὁδ*) er det latinske *qvod*, som synes at forudsætte qvus, qva, hvoraf dog kun findes enkelte Lævninger; litt. *kas?*.	mösog. *ƕa*, isl. *hvad* (svarer til qvod i Intetkjönnet) mösog. *ƕaϛ*, isl. gl. *hvar* til litt. kas, gl. græsk (*ποϛ* eller *κοϛ* og *ὁϛ*). I Angelsaksisken og Mösogotisken findes mange flere Endelser af dette Ord, se ogssa Rask S. 245, heraf det danske *hvo*, sv. *ho*, *hvad*, t. (*wer*) *was* o. desl.
28. *Τι, τις* blev det sædvanlige Spörgeord, heraf er med k eller qv for *τ* det lat. qvid, qvis	isl. *hvert*, *hver* (siden *hvör*) t. *wer*
qvi (hvorledes, gr. *πη*)	— *hvî* (hvorledes, hvorfor), t. *wie*.

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
29. ἡλικος, πηλικος; *qvalis*	mösog. ὑλεικς, isl. *hvílíkur*, t. *welcher*
30. τηλικος, *talis*	sv. *dylik*, isl. *þvílíkur*, (t. *solcher*)
31. ὁθεν, ποθεν	isl. *hvadan*
32. τοθεν	— *þadan.*

De to sidste ere vel Biord, men synes dog ikke upassende at anföres her, da de ere dannede paa samme Maade som Stedordene og af samme Grundformer.

De ubestemte Talord.

33. ποτερος (κοτερος)	mösog. ὑαθαρ, angels. *hvæþer*, isl. *hvár*
34. ἑτερος, *uter*	angels. *oþer*, *auþer*
dor. ἁτερος, *alter* (med indskudt *l*) for (alterus), litt. *antras* (secundus)	eller *aþer*, isl. i Flertallet *adrir*, t. *ander*, isl. i Enkettallet *annar*
35. lat. *neuter*	— *nauþer*, *naþer*
36. ἑκατερος	— *ægþer* (ved Sammentrækning)
37. ἐνιοι	— *ænig*, t. *einige.*

πολυς, πλειων, πλειςος er allerede anfört S. 230.

Mængdetallene.

38. ἐν, εἱς (for ἑνς), litt. *wienas*, *à*	mösog. αιν, αινς (læs ἐν, ἐνς), αἰνα
gl. æol. οἰνον, οἰνος, οἰνα, gl. lat. *oinom*, siden *unum* o. s. v.	isl. *eitt*, t. *einer*, i Hankjönnet *einn*, t. *einer*

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
39. δυω (δυοιν), lat. *duo, duæ*, lit. *du, dwi*	mösog. τύα, τύαι, τύως, isl. *tvö, tveir, tvær*
40. τρια, τρεις, lat. *tria, tres*, litt. *trys*	— Intetkjön θρία, isl. *þriû, þrír, þriár.*
41. τεσσαρα, -ες, dor. τετορα, ες, heraf litt. *keturi*, og lat. *quatuor*, græsk poet. πισυρα, hvoraf, med δ for σ, kommer: Ogsaa πεσορες, hvoraf med udeladt σ, som saa ofte i Græsken synes at komme:	mösog. φιδὐωρ, i Sammens. φιδωρ, og, med *g* for *d*, isl. *fiögur* i Intetkjönnet, angels. *feover* isl. *fiórir* i Hankjönnet, *fiorar* i Hunkjönnet.
42. πεντε, litt. *penki*, lat. *quinque*, æolisk πεμπε. Heraf kommer:	mösog. φιμφ, isl. *fimm*, t. *fünf-*
43. ἑξ, lat. *sex*, litt. *szeszi*, hebr. שש	— σαιhς, isl. *sex*, t. *sechs*
44. ἑπϝα, lat. *septem*, litt. *septyni*, hebr. שִׁבְעָה	— σιβεν, t. *sieben*, angels. *seofon*, isl. *siö*
45. ὀκτω, lat. *okto*, litt. *asztůni* med *sz* for *k*)	— ahtau, t. *acht*, angels. *eahta*, isl. *átta*
46. ἐν-νεα, lat. *novem* med *o* for *e*, indskudt *v* eller Digamma og *em* for *a*, (litt. dewyni)	— νιεν, t. *neun*, angels. *nigon*, isl. *níu*
47. δεκα, lat. *dekem*, litt. *deszimti*	— taihun, t. *zehn*, isl. *tíu.*

Jævnför hermed hvad der er sagt om Ligheden med de slaviske Sprog S. 133 og 134. *Elleve* og *tolv* synes at

at være Stammeord ligesom de forrige, men de ere det dog ikke, isl. *ellifu*, *tólf*, angels. *en-leofan*, *twe-lfe*, mösog. τὐαλιφ eller τὐαλιβ ere sammensatte af *ên* og *tô* med Gjerningsordet isl. *leifa* lævne, lade blive tilovers, gr. λειπω, λιπω. Paa denne Maade dannes alle Tallene i det littaviske fra 10. til 20. af *likn* eller *liekmi*, det samme som *èg leifi*, f. Eks. *wieno-lika* 11, *dwylika* (tolv), *trylika* (tretten), qvasi en tilovers eller over, to over, tre over (nemlig de *ti*). Saa at, skjönt disse Ord ere dannede anderledes end i Græsken, saa bestaa de dog af Dele, der alle findes i Græsken. De følgende ere sammensatte med *tún*, *tiún*, som er en gammel Form af 10., altsaa dannes de overensstemmende med Græsk og Latin.

Tierne ere i det nordiske dannede ved at föje *tíu* (ti) eller *tugr* (en Dekade) til Enerne, saa og i de germaniske Sprog og Littavisk; i Græsk og Latin synes det, ved förste Öjekast, at være særegne Ord eller Endelser, men er dog upaatvivlelig i begge Sprog blot forskjellige Former eller Afændringer af et og samme Ord, som fra först af betydede en Tier, siden især den tiende Tier eller hundrede. Dette sees maaskje allerbest af Ordet paa *tyve;* det heder paa Græsk εἴκοσι, hvor Endelsen tydelig er den samme som i διακόσιοι o. s. v., men for εἴκοσι sige Dorerne εἴκοτι eller εἴκατι (læs *íkoti*), i hvilket Endelsen eller rettere Hoveddelen af Ordet tydelig er det samme som i ἑκατον, men dette εἴκατι er ogsaa med Forandring af *a* til in, det latinske *víkinti* eller *víginti*, der ogsaa staar i en tydelig Forbindelse med *dukenti*, *qvadringenti* og *kentum*. Den græske Form -κοντα eller -ηκοντα, som findes i de övrige Tiere, er ogsaa kun en Afændring af denne. Med disse Tiere paa κοντα, ginta, kan da sammenlignes det angelsaksiske

ske *hund-*, som sættes foran de sidste Tiere over 60., saasom: *hund-seofontig*, *hund-eahtatig* o. s. v., men bag efter Hundrederne: *tvahund*, *þreohund* o. desl., saa og det mösogotiske *τηhενδ*, som föjes bag til de sidste Tiere, som: *σιβενιηhενδ* (70.), *αhταυτηhενδ* (*ὀγδοηκοντα*, 80.), samt *-hενδα*, som föjes bag til Hundrederne, saasom: *θριιαhενδα* (ɔ: *τριακοσια*, trekenta), saa at det ikke blot er Maaden, hvorpaa de dannes, men Formen eller Endelsen selv i disse Ord, der stemmer overens i de trakiske og gamle germaniske Sprog. Vi kunne da ogsaa sammenligne:

48. *ἑ-κατον*, lat. *kentum*, litt. *szimtas* (som er af Hankjönnet, efterdi dette Sprog fattes Intetkjönnet i Navneordene), og den hermed beslægtede Endelse i Tierne *-κοντα*, *-gintu*. mösog. *hενδ*, angels. *hund* eller *hund-red*, isl. *hund* eller *hundrad*, d. *Hundrede*, t. *Hundert* o. fl.

Ordenstallene

ere for det allermeste oprundne af de tilsvarende Mængdetal, der er altsaa nödvendig et Grundslægtskab imellem dem, hvor det er imellem disse. Om *πρωτον*, *primum*, litt. *pirma*, isl. *fyrst* er talt S. 233., det kommer ikke af *ἑν*, ej heller i de gotiske Sprog af Navnet paa Enheden, ligesaa ej heller islandsk annar, t. ander, litt. antras, lat. alter (for alterus), *ἁτερος*, hvorom er talt S. 251. Derimod er det græske *δευτερος* ligesom den större Grad af et gammelt Ord (*δευτος*), der svarer til hollandsk *tweede*, tysk *zweite*. De övrige have bestandig samme Rod, men undertiden forskjellig

En-

Endelse, det vilde være overflödigt at opregne dem, da de ingen ny beslægtede Stammeord frembyde. Man vil saavel af dette δευτερος, som af de nysanförte (S. 251) ubestemte Talord have bemærket, at de Stedord, som bruges om et Subjekt af Totallet, ofte antage den anden Grads Endelse -τερος, f. Eks. νωϊτερος, ποτερος, ἑκατερος, hvilket svarer til det latinske *nos-ter*, *ves-ter*, og det angelsaksiske *hvæ-þer*, *æg-þer* o. s. v., saa at denne Endelse dog ikke er ganske fremmed for de gotiske Sprog.

Mærkelig er endnu Overensstemmelsen imellem de latinske Fordelingstal bini for (dini eller duini), terni, qvater-ni og de islandske *tvennir*, *þrennir*, *fernir*, der ogsaa have Enkeltal *tvennr*, *þrennr*, *fern*. Samt de tvende Biord *bis*, gr. δις og *tris* gr. τρις, og de isl. *tvisvar* eller *tysvar* og *þrisvar*. Den vedhængte Endelse *var* plejer man at udlede af *hvarf* Vending, Gang.

Gjerningsordene

dele sig i alle de gotiske, lettiske og trakiske Sprog i tvende Hovedarter, der stemme nöje overens. (Se S. 62, 151, 181 o. følg.) Om de littaviske Gjerningsords Overensstemmelse med de trakiske, vil man let overtyde sig, ved at sammenligne, f. Eks. af förste Böjningsmaade: *kasztóju*, *kasztojau* eller *-awau*, *kasztósu*, *kasztóti* med *gusto*, *gustavi*, *gustatum*, *gustare*, *sēdmi*, *sēdēsu*, *sēdējau*, *sedēti* med *sedeo*, *sedēre*, *mylin*, *mylēsu* med φιλεω, φιλησιο o. s. v., *sakau* (siger) *sakysu*, *sakiau*, *sakyti* med t. ich *sage*, isl. eg *segi*, ad *segia*, og af anden Böjningsmaade *plakú*, *plaksu*, *plakias*, *plakti* med πλησσω, ἐπλαγον (af πλαγω), fut. πληξω, *weżiů*, *weżiau*, *wesz-ti* med *veho*, *vexi*, *vectum*, *vehere*, isl. *vega*, *vág*.

Den

Den samme Inddeling, som finder Sted i Islandsken og er beskreven S. 42., stemmer ogsaa ganske overens med den mösogotiske hos Zahn, i hans Udgave af Ulfilas, og den angelsaksiske *), der er saa meget nærmere, som den tredie Klasse har Selvlydsforandring omtrent som den islandske tilsvarende, men det forstaar sig, at man ofte træffer et Ord henfört til en anden Klasse i et andet Sprog, ja stundum til en anden Böjningsmaade, f. Eks. sv. *tåmjer, tamde, tamd*, d. *tæmmer, tæmmede, tæmmet*, d. *tvinger, tvang, tvungen*, sv. *tvingar, tvingade, tvingat*. At denne Inddeling svarer ganske til den lettiske og trakiske, og at den förste Böjningsmaade indeholder de rene, den anden de urene Gjerningsord, vil man let overbevise sig om af den förste Person, Datiden og den ubestemte Maade, samt den lidende Tillægsform, uagtet de ofte ved Sammentrækninger og Bortkastelse af Selvlyd ere blevne hel ukjendelige. Hovedkjændemærket er dog Datiden, som i alle urene endes paa den blotte Medlyd uden Endelse, saa og i förste Person, f. Eks. *fora-re*, isl. *èg bora, bora-di, ad bora, feri-re*, isl. *èg ber, bardi, ad beri-a*; derimod: *al-ëre*, isl. èg *el, ól, ad al-a, trah-ere*, isl. èg *dreg, dróg, ad draga*. De rene have bestandig i Datiden Endelsen *di* eller *ti*, foran hvilken Endelse Selvlyden findes om den var *a*, men er udeladt i alle andre Tilfælde, stundum findes den og i förste Person, men de urene have aldrig nogen saadan Endelse i Datiden, og

aldrig

*) Dette Sprog er endnu saa yderst lidt og utilstrækkelig bearbeidet, at jeg ikke kan henvise til nogen blot brugelig Sproglære; ti hvad der findes hos Hickes og Lye fortjener ikke dette Navn.

aldrig nogen Selvlyd i den første Person, undtagen den væsentlige i Ordet i første Stavelse, som ikke er den her omtales. I den første Böjningsmaade er Grunden til Underafdelingen den forskjellige Selvlyd, som gaar foran Endelsen, for saavidt man kan spore hvad den har været, og for Resten den hele Analogi i Böjningen; dette stemmer altsaa ganske med Inddelingen i Græsk og Latin. I den anden Böjningsmaade bestemmes Underafdelingen i de gotiske Sprog derimod med rette efter den Selvlydsforandring, som Ordene antage i Datiden, men i Græsken er det næsten blot ε, som forandres, og i Latinen findes endnu færre Gjerningsord som skifte Selvlyd, hvorimod Medlydene her have saa megen Indflydelse paa Endelsen, at ogsaa denne Klasse eller Böjningsmaade (de urene Gjerningsord) rettest inddeles efter Kjændebogstavet, her er altsaa en anden Grund til Underafdelingen, der altsaa ikke kan stemme saa nöje overens med de gotiske, som i den første. Imidlertid gives dog og i Græsken Spor til flere Arter af Selvlydsforandring, som: σπείρω, ἔσπαρκα, ἔσπορα, δείδω, δέδοικα, δέδια, χέω, χεύσω, κέχυκα, κλαίω, κλαύσω, λείπω, ἔλιπον, φεύγω, ἔφυγον, *pello*, *pepuli*, *pango*, *pepigi*, men de ere faa og uregelrette. Dog, selv den Omstændighed, at de i de gotiske Sprog ere saa mange og saa indbyrdes overensstemmende, forekommer mig, at være et mærkeligt Tegn paa disse Sprogs Ælde; ti slige Egenheder pleje immer at afslides i de yngre Sprog, og det jo mere jo længer de komme bort fra Kilden. I Svensk og Dansk ere de færre end i Islandsk, i Engelsk færre end i Dansk. Man ser altsaa, at Hovedinddelingen af Gjerningsordene er ganske den samme i de trakiske og gotiske Sprog, men Underafdelingen stemmer kun i den første Böjningsmaade nöje overens.

Til den 3die Klasse af anden Böjningsmaade i Latinen, har man dog et meget lignende Ord i Islandsken, nemlig: *vita* (at vide), Datiden *viſſi* (for vitſi), ligesom *kedo*, *kessi* i Latinen.

Böjningen selv er næsten ens i begge Böjningsmaader, saavel i Islandsk som i Græsk og Latin, den kan derfor bekvemt sammenlignes under êt. Den förste Person endes i Græsken paa *μι* eller *ω*, litt. *mi* eller *u*, lat. *m (i sum, inqvam)* eller *o*, mösog. *μ* (i *iμ* jeg er) eller *ω*, *αυ*, *α*, i Angelsaksisk og Tysk svarer hertil *m* (i *com*, eng. *am*, og *n* i tysk *bin*) og *e*. Islandsken har det gamle *m* i Ordet *em* jeg er, men for Resten har det bestandig bortkastet Endelsen overensstemmende med hvad vi have set i Navneordenes Böjningsmaade. Det er ogsaa mærkeligt, at det selvsamme Forhold finder Sted i disse Sprog, imellem förste Persons Stedord (*ἐγω*, ego — isl. eg), hvoraf denne Endelse synes at være tagen. Den anden Person har i de, uden Tvivl meget gamle, Ord paa *μι*, der bruges i Æolisk, isteden for de rene Gjerningsord (paa *αω*, *εω*, *οω*) den Endelse *-ς*, i de sædvanlige (paa *ω*) derimod *-εις*, dor. *-ες*, i Latinen har den ligesaa i förste Böjningsmaade af de rene Gjerningsord blot *-s*, i anden derimod *-is*. Mösogotisken har ligeledes *ς* eller *ις*, men Islandsken forandrer dette, som sædvanlig, til *r* i den förste, og til *r* med Hjælpeselvlyd, altsaa *ur*, i den anden, hvilket dog ogsaa findes i den förste, hvor Ordets egen Selvlyd var hortfaldet. Den anden Person fik i gammel Græsk, især æolisk og stundum attisk, endnu et Tillæg *-θα*, hvilket forenet med den simple Endelse blev *θα*; af dette *θα* er den Form paa *-st* kommet, der findes i Angelsaksisk og Tysk, men ikke i de nordiske Sprog. Den tredie Person har i de Ord paa *μι* Endelsen *σι* eller

dorisk

dorisk *τι*, i de övrige *-σι*, som uden Tvivl er isteden for *-σιτ* eller *-σιδ*, hvilket Grækerne ikke kunde udtale, i Latinen er Endelsen ganske svarende til dette, i förste Böjningsmaade *-t* (for dor. *τι*), i den anden *-it* for *σι* (eller *-σιτ*). Af dette *t* er det mösogotiske *þ*, angelsaksiske *ð*, engelske *th* eller *s* og tyske *t*, af den anden Form *σι*, hvor *ι* blot synes vedhængt, for at skille det fra anden Person, er derimod den nordiske Endelse *-r*, der maatte blive den samme her som i anden Person, efterdi den korte Selvlyd i Enden af Ordet, især naar den tilhörte blot Endelsen, idelig bortkastes. I disse tvende Personers Endelser se vi altsaa ny Beviser for den Sætning, at de nordiske Sprog ikke ere oprundne af de germaniske, eller omvendt disse af hine; ti den ene Klasse fattes de Former som findes i den anden, da begge have öst, men dog hver sit, af samme fælles Kilde, Græsken, ligesom vi tilforn have set ved Tillægsordene. Den senere Islandsk har ellers, især i den anden Böjningsmaades Datid (imperf.), optaget den tyske anden Personsendelse paa *-ſt*, men det er saa nyt, at det neppe forekommer i nogen Saga, og kan derfor ikke her komme i Betragtning. Flertallets förste Person endes i Græsken paa *-μεν* eller *-ομεν*, men den doriske Endelse paa *-μες* eller *-ομες* er den oprindelige, da derimod hin efter al Rimelighed, fra först af har været bestemt blot for Totallet, der saa gjærne endes paa *ν*, hvilket ogsaa bestyrkes af det Littaviske. Heraf sees, hvor fejlagtig det er, naar Nogle, som have skrevet græske Sproglærer, gjöre *-μεν*, *-ομεν* udelukkende til Flertallets Form, og paastaa at Totallet mangler förste Person, og hvor langt rettere, den fortræffelige Lærde, Dr. og Rektor *Bloch*, saavel i sin större, mere resonerede, som i sin senere mindre og mere praktiske græske

Sproglære, antager *-ομεν* for Totallets Endelse, hvorfra den er udstrakt med Tiden ogsaa til Flertallet. Af Endelsen *-μες* eller *-ομες*, som er den egentlige i Flertallet, kommer da den latinske *-mus* eller *-imur*, og da de gotiske Sprog ikke gjerne antage nogen lang flerstavelset Endelse, saa er den i Mösogotisken bleven til *μ* eller *αμ*, i Islandsken overalt *-um*, hvilket forholder sig til *imus* og *ομες*, omtrent som den ovenomtalte Hensynsendelse *-um* til latinsk *-ibus* ell. *obus*, *ubus*, foran hvilket *-um* den oprindelige Selvlyd i Ordene ogsaa bestandig bortfalder. Den anden Person i Flertallet endes i Græsken paa *-τε* eller *στε*, lat. *tis* eller *itis*, mösog. Þ eller *iÞ*, isl. *it* eller *id*, foran hvilket Ordets Selvlyd ogsaa bestandig bortfalder. Den tredie endes i Græsken paa *σι* for *ντσι*, dorisk *ντι*, hvoraf med bortkastet *ι* det latinske *nt* eller *unt*, det mösogotiske *-νÞ* eller *ανÞ*. Dette haarde Medlydssammenstöd *ντ* eller *νÞ*, som vilde gjöre Stavelsen lang og vægtig, bortfalder i Islandsken aldeles, ligesom vi have set med *νσ* i Flertallets Gjenstandsform af Navneord og Tillægsord, hvor Islandsken havde a for *ονς*, n for *ενς*, *υνς* o. s. v., men den foregaaende Selvlyd beholdes her, ligesom i Gjenstandsformen, og deraf er kommet det *a* eller *u*, hvormed den tredie Person i Flertallet bestandig ender i Islandsken; det er altsaa tilfældigt naar denne Endelse oftest er lig den upersonlige Maades. Den samme Lighed i Tysken er ogsaa ganske tilfældig, det ene *-en* (f. Eks. *sie graben*) er isteden for det mösogotiske *νÞ* (*γραβανÞ*), det andet (*zu graben*) svarer til det mösogotiske *αν*, græske *ειν* eller *εν* (*γραβαν*). Det er ellers mærkeligt, at ingen af de övrige Personendelser have, i de forskjellige beslægtede Sprog, undergaaet

gaaet saa mange Forandringer som denne: i Littavisken er den slet ikke forskjellig fra den tredie i Enkeltallet og Totallet. Dertil svarer den Talebrug i Græsken: at Intetkjönsord i Flertallet forbindes med tredie Person i Enkeltallet, hvilket i den doriske Sprogart ogsaa ofte findes udstrakt til Han- og Hunkjönsord i Flertallet. I Russisken bortfalder *n* foran *t*, men i Polsken bortfalder dette *t* ogsaa, uden at efterlade andet end en Næselyd paa den sidste Selvlyd der oftest er a, ligesom i Islandsk, kun at Næselyden savnes, eftersom den slet ikke finder Sted i Islandsk. I Græsken selv föjede man σι til, hvorved det oprindelige ντ ogsaa bortfaldt, og den foregaaende Selvlyd forlængedes; i andre Sprog foregaa endnu andre Forandringer. Til bedre Oversigt af disse Endelser, vil jeg tillade mig at opstille nogle Eksempler til Sammenligning.

		δοκε-εν		þykia	ϛειχειν (læs ſtíchín) *ad ſtíga*
Enkelt.	I.	δοκε-ω eller	δοκη-μι	þyki (eller þyki-um-ſt)	ϛειχ-ω *ſtíg*
	2.	δοκε-εις —	δοκη-ς	þyki-r	ϛειχ-εις *ſtíg-ur*
	3.	δοκε-ει —	δοκε-σ-ι	þyki-r	ϛειχ-ει *ſtíg-ur*
Flert.	I.	δοκε-ομες		þyki-um eller þykiom	ϛειχ-ομες *ſtígum, -om*
	2.	δοκε-ετε		þyki-it	ϛειχ-ετε *ſtíg-ít*
	3.	δοκε-ουτ.		þyki-a.	ϛειχ-ουτ *ſtíg-a*

	Lat. *habere*	mösog. *haβav*	isl. *hafa*	
Enkelt.	I. *habe-o*	*haβa, haβav*	*hefi*	
	2. *habe-s*	*haβais*	*hefi-r*	
	3. *habe-t*	*haβaiþ*	*hefi-r* (angels. *hæfeð*)	
Flert.	I. *habe-mus*	*haβam*	*höf-um*	
	2. *habe-tis*	*haβaiþ, haβaiþ*	*haf-id*	
	3. *habe-nt.*	*haβavþ.*	*haf-a.*	

Selvlydsforandringen gjör vel Islandsken noget forskjellig af Udseende, men Ligheden er dog altid kjendelig nok, efter det som ovenfor er bemærket om deres Oprindelse og Overgang.

Den betingende Maades Nutid

er i Islandsken meget lig den fremsættende Maades, undtagen at den altid har samme Selvlyd som den upersonlige, da derimod den fremsættende ofte forandrer den som vi have set i *h fa*, *eg hefi*. Hos de Gamle har den overalt i Endelserne *i*, hvortil svarer i det Mösogotiske *ai* (ɔ: ɛ), saasom:

	Enk.	Fl.		Enk.	Fl.
isl.	*-i*	*-im*	mösog.	*-ai*	*-aiμæ*
	-ir	*-it*		*-aiʒ*	*-aiƀ*
	-i	*-i*		*-ai*	*-aiva,*

hvoraf dog *ai* (ɔ: ɛ) sammentrækkes med, eller bortfalder efter, Hovedselvlyden i den Klasse paa *o*, som synes at svare til den islandske, græske og latinske paa *a*. I de lettiske og slaviske Sprog fattes denne Taleform. Meget nöje svarer den til den latinske præsens conjunktivi eller futurum indicativi i anden Böjningsmaade, hvormed man saa meget sikrere kan sammenligne den, som Fremtiden ellers fattes i alle gotiske Sprog, og i Latinen selv tydelig sees at være en blot Afændring af Nutiden, enten som i anden Böjningsmaade af den betingende, eller som i förste af den fremsættende Maades Nutid. I Græsken er det klart, at den betingende Maades Nutid er udviklet af den fremsættende. Da den næsten altid har samme Endelse, blot med forlænget Hjælpeselvlyd foran, men da Islandsken aldrig har lange Selvlyd i Endelserne, bliver Ligheden her ikke saa paafaldende; jeg vil blot opstille nogle Eksempler paa Ligheden med Latinen:

Först

Først baade den fremsættende og betingende Nutid af *forare*, *ad bora*.

		Fremsættende.		Betingende.	
		lat.	isl.	lat.	isl.
Enk.	1.	*fora-o, -ô*	*bora*	*fore-m*	*bori*
	2.	*fora-s*	*bora-r*	*fore-s*	*bori-r*
	3.	*fora-t*	*bora-r*	*fore-t*	*bori*
Fl.	1.	*fora-mus*	*bor-um*	*fore-mus*	*bori-m*
	2.	*fora-tis*	*bor-it*	*fore-tis*	*bori-t*
	3.	*fora-nt*	*bora*	*fore-nt*	*bori*,

dernæst den betingende af *fer-o*, *eg ber*, og *alo*, *eg el*, dog saa, at her tages Fremtiden til Sammenligning af de latinske Ord, eftersom de ere af anden Böjningsmaade:

		isl.	lat.	isl.
Enk.	1.	*feram*	*beri*	*alam*	*ali*
	2.	*fere-s*	*beri-r*	*ales*	*alir*
	3.	*fere-t*	*beri*	*alet*	*ali*
Fl.	1.	*fere-mûs*	*berim*	*alemus*	*alim*
	2.	*fere-tis*	*berit*	*aletis*	*alit*
	3.	*fere-nt*	*beri*	*alent*	*ali.*

Dog har den nyere Islandsk ogsaa i Flertallets første Person i den betingende Maade optaget Endelsen *-um*, saa at f. Eks. *berum* nu omstunder er baade φερομεν og φερωμεν, ligesom *berid* er baade φερετε og φερητε.

Den bydende Maade

har i Islandsken egentlig kun én Person, nemlig den anden i Enkeltallet, som er uden Endelse, og saaledes fremstiller Gjerningsordets Rodform blottet, undtagen

at

at *e* og *i* af de rene Gjerningsord oftest bortfalder her ligesom i Imperfekt. Dette svarer ganske til de latinske og græske Imperativer i anden Person, kun at disse Sprog omvendt ofte hænger et *e* til i de urene Gjerningsord, da Islandsken bortkaster det endog af de rene, f. Eks.:

fora	*bora*
take	*þegi*
fer	*ber.*

Det övrige laanes af den betingende Nutid, som nylig er omhandlet. Flere Tidsformer har den islandske Bydemaade ikke, derimod har den en anden langt sædvanligere Form, nemlig med tilföjet *þú*, der oftest sammentrækkes med Ordet selv og bliver da til -tu, du (eller to, do), efter den foregaaende Medlyds Beskaffenhed. Dette synes ganske at svare til hvad man i Latinen kalder Futurum, og mærkeligt er det, at dette Tillæg baade i Islandsk og Latin har en anden kortere Selvlyd end Stedordet selv (*tu*, *þú*), og er saaledes nærmere ved det græske τυ, f. Eks.:

fora-to	*boradu* eller *-do*
take-to	*þegidu*
fer-to	*berdu*
tegĭ-to	*þek-tu*, for: *tegĕ*, *þek.*

Den tredie Person paa *to* i dette saakaldte Futur er derimod den tredie paa τω i den græske Nutid, saa at hele denne Tidsform (futur. imperat.) er en Fejl i de latinske Sproglærer og ikke til i Sproget selv. Den har ej heller noget Slags Fremtidsmærke i sig, men svarer öjensynlig til den græske og islandske Nutid,

for

for Eksempel:

Enk.	2. λεγε	*lege* eller *legito*	(isl. *les* eller *leſtu*)
	3. λεγετω	*legito*	
Fl.	2. λεγετε	*legite* eller *legitote*	(maaskje egentlig et Total)
	3. λεγετωσαν ell. λεγοντων,	*leguntо*	

ja det sees tydelig dannet af Nutiden legit, legitis, legunt, ikke af Fremtiden leget, legetis, legent; det var ogsaa underligt om den bydende Maade skulde have en egen Fremtid, da den betingende ingen har, hvor den dog langt mere behövedes; til en saadan Fremtid findes heller intet Spor i de lettiske Sprog, der dog have den græske Fremtid paa su (σω) i den fremsættende Maade. Vi kunne derfor med Sikkerhed udstöde den af Latinen, hvorved Sproget bliver mere regelret i sig selv og overensstemmende med de gotiske.

Den upersonlige Maade

endes i sædvanlig Græsk paa *-ειν*, Dorisk *-ην* eller *-εν*, hvilket er det mösogotiske *-an*, tyske *-en*, samt det islandske og svenske *a*, efter den hyppige Overgang af *a* til *en*, *in* (eller *em*, *im*), f. Eks. ἀ-μελγειν, t. melken, isl. miólka, ϝειχειν eller *εν*, t. *ſteĭgen* (med udvidet Selvlyd: ei for í), isl. *ſtîga*. φερειν, dor. φερεν, isl. *bera*. Af dette *a* er opkommet det danske *e*, saasom: *malke*, *ſtige*, *bære*.

eller Partisipperne, ere egentlig i det latinske som i de gotiske Sprog, hverken handlende eller lidende, men blotte Tillægsord afledte af Gjerningsordene, dog oftest handlende i Nutiden og oftest lidende i Fortiden; de kunne derfor begge betragtes under den handlende Form. Nutiden endes da her i Latinen paa *ns* for *nts*, hvilket svarer til den græske Tillægsform af Ordene paa *μι*, og af den ubestemte Tid paa *ν*, *ς*, *σα* (for *νς*, *ντς*, *ντσα*) med en lang Selvlyd eller Tvelyd foran. Af denne Tillægsform, naar den böjes efter förste Deklinatsionssystem, opkommer en anden paa *-ndum*, *-ndus*, *-nda*, der snart af Sproglærerne gjöres til et saakaldet Gerundium i den handlende Form, snart til Fremtid i den lidende, men dog egentlig ingen af Delene er, da den som de övrige blot er et afledt Tillægsord, der kan brüges paa begge Maader. Af disse tvende Afændringer af samme Form opkomme de gotiske Tillægsformer i Nutiden. Den islandske paa *-undi*, der i det gamle böjes i Hankjön og Intetkjön, som de bestemte Tillægsord, i Hunkjönnet og Flertallet som Comparativus, saa og den svenske paa *-ande*, *-ende*, og den danske paa *ende*, svarer egentlig nærmest til den sidst anförte Fremtidsform (eller som man maaskje rettere kaldte den, Nödvendighedsform), der hörer til samme System. Den mösogotiske paa *ndς* og den tyske paa *nd* deklineres baade efter förste og andet System, det er baade ubestemt og bestemt, og svarer saaledes til begge Former i Latinen. Saaledes begriber man, hvoraf det kommer, at disse Tillægsformer saalidt have lidende og især den lidende Fremtids Betydning, saasom: *mit iboende Hus*, *den holdende*

eller

eller afholdende Auksion o. s. v. (Se Rask S. 203 nederst), mærkeligt er det, at det i Tysken fornemmelig er den bestemte Form, som har denne Betydning, og just tillige den som egentlig svarer til den latinske Nödvendighedsform. Til Eksempel kan tjene:

habens	mösog. *haβανδς*	
habendus	*ea haβανδα*,	isl. *hafandi* og *sá hafandi.*

Datidens Tillægsform.

Ved Datiden tillader jeg mig at begynde fra Tillægsformen, efterdi det saaledes bliver lettere at forklare de andre Maaders. Den islandske Datid svarer her til den latinske Fortid eller (perf. partic.), og det meget nöje, saasom:

I förste

I første Böjningsmaade:

	lat.	isl.			
1ste Klasse.	*-atus*	*-adur*	f. Eks.	*foratus*	*boradur*
2den Klasse.	*-etus, ĭtus*	*-dur, tur*	—	*habitus*	*hafdur* (læs *habdur*)
3die Klasse.	*-itus*	*-idur, dur, -inn*	—	*domitus*	*tamidur, taminn*
			—	*petitus*	*(bedidr) bedinn.*

I anden Böjningsmaade:

1ste Klasse.	*-tus*	*-tur* eller *dur (-inn)*	—	*ſtratus*	*ſtrádur*
2den Klasse.	*-tus*	*-tur* eller *dur (-inn)*	—	*tektus*	*þaktur, þakinn.*

Det er en sædvanlig Dialektudtale i gammel Islandsk, at *d* ombyttes med *nn*, men efter *nn* bortfalder som oftest *r*, fornemmelig i Tostavelsesord, saaledes finder man *ſadur* og *ſannur*, *mudur* og *munnr* o. desl., saa at Formen paa *-inn* er det selvsamme som den paa *idr*, der ikke findes uden hos de ældste Skalde og Sagaskrivere. At *t* bliver til *d* er en af de allerhyppigste Overgange i disse Sprog (se S. 170. l. 8.); ja man finder endog *d* i mange latinske Ord, der siges at mangle Tillægsformen, men dog have afledte Tillægsord paa *-idus*, der med ligesaamegen Ret, som mange andre, kunde kaldes participia, saasom: *albeo, albui, albidus, arco, arui, aridus, calleo, callui, callidus* o. m. fl. Derimod kunde det synes underligt, at disse Tillægsformer ere saa forskjællige fra de græske, men

det er allerede for længe siden bemærket af andre, at de svare til de græske Tillægsord paa τος, hvoraf der gives mangfoldige, afledte af Gjerningsordene.

Datiden i den fremsættende Maade

(eller imperfectum indicativi) er forskjellig i de tvende Böiningsmaader, i den förste har denne Tidsform som alleroftest Kjændebogstavet *d* eller *t* foran de egentlige Endelser. Hvorfra dette *d* eller *t* er kommet, er ikke saa let at sige, da det fattes i Latin og Græsk, men da det er klart af den islandske Grammatik, at det staar i den nöjeste Forbindelse med Tillægsformen i Datiden, og tillige findes i Datiden af den betingende Maade; saa synes det klart, at det har været et ældgammelt Kjændebogstav for Datiden i alle Maader, men at det er bortfaldet af Græsken, da de omtalte Tillægsordsord paa τος forsvandt af Gjerningsordene, og man fik et andet Kjændebogstav; om dette ny Kjændebogstav *κ* maaskje blot er en Afændring af det gamle *τ*, eller om det er grundforskjelligt tör jeg ikke sige med Vished; men höjst rimeligt synes det at et saadant *τ* er bortfaldet af de latinske Perfekter i förste Böjningsmaade, og af de gamle ioniske, ligesom i πρωτος af πρωατος for προτατος o. m. fl., og at det *v* som nu findes blot siden er indskudt for at udfylde Gabet imellem Selvlydene. Dette bestyrkes meget ved Sammemligning med Færöisk, hvor det islandske *d* ligeledes er bortfaldet, og hvor man paa samme Maade har udfyldt det fremkomne Gab, saasom: isl. *elſkadi* (amavit), Flertallet *elſkudu* (amaverunt), før. *elſkaï*, *elſkâvu*. At dette *d* eller *t* ellers synes at staa i Forbin-

bindelse med det slaviske *ѣ* er tilforn omtalt S. 137. Endelserne selv ere meget overensstemmende med de græske, nemlig:

Enk.	*-da*	gr.	*-κα*
	-dir		*-κας*
	-di		*-κε*
Fl.	*-dum*		*-καμεν*
	-dut		*-κατε*
	-du		*-κα-σι* for *καντ-σι*

I den anden Böjningsmaade, hvor Islandsken ikke har noget saadant Kjændebogstav, er Ligheden med de gamle ioniske Fortidsformer (eller perfecta secunda) og med den latinske Fortid mere iöjnefaldende, man har blot bortkastet Selvlyden i förste og tredie Persons Endelser, hvorved de ere blevne lige i Enkeltallet, og i anden Person enten forandret *s* til *t* fordi det blev sammentrukket, saa at Selvlyden forved bortfaldt, eller maaskje rettere blot beholdt *ϑ* af det gamle *ϑα*, efterdi en Medlyd gik foran, ligesom i det græske *τετυφϑαι* for *τετυφϑαι*, og forandret dette *ϑ* i Enden til *t*. Dog maa jeg endnu anmærke, at de islandske Gjerningsord af denne Böjningsmaade, meget ofte faa en anden Selvlyd i Flertallet af Datiden end i Enkeltallet, nemlig i Flertallet en kort eller simpel, i Enkeltallet oftest en lang eller tvelydagtig, f. Eks. naar Gjerningsordets Selvlyd er *i* (gr. *ει*) saa har Datiden i Enkeltallet oftest *ei*, i Flertallet *i* (gr. *ῐ*), har det derimod *iú* saa faar Datiden i Enkeltallet *au*, i Flertallet *u* (gr. *υ*), hvilket tydelig tilkjendegiver at Ordet har haft flere Former, og temmelig nöje svarer til de græske uregelrette Gjerningsord, saa at Flertallet næsten bestandig er taget af den gamle Datid (aorist. secundus) i Græsken, Enkeltallet derimod snarere af en gammel

Fortid

Fortid (perfectum medium), hvor meget lignende Selvlydsforandringer finde Sted, f. Eks. λειπω, λελοιπα, ἔλιπον, φευγω, ἐφυγον o, desl. fl. Til Eksempel vil jeg anføre det latinske Imperfekt *novi* eller *gnovi*, og det angelsaksiske *cneov* (eng. knew), samt det græske εἰδα, som har Nutids Bemærkelse aldeles som det islandske *veit*, der har Datidens Form men Nutidens Bemærkelse:

Enkeltallet.

	Angels.		Isl.
1. *gnovi*	*cneov*	οἰδα	*veit*
2. *gnovisti*	*cneovest*	οἰσθα	*veizt*
3. *gnovit*	*cneov*	οἰδε	*veit*

Flertallet.

1. *gnovimus*	*cneovon*	ἰδομεν	*vitum, om*
2. *gnovistis*		ἰδετε	*vitut*
3. *gnoverunt*		ἰδον	*vitu, o.*

Saaledes af det ovenanførte ϝειχω *èg flíg*, kan vi i det mindste paa Grund af ϝοιχος, forudsætte en gammel Fortid ἐϝοιχα, hvoraf det Islandske har Enkeltallet af Datiden *fleig*, ligesom derimod af den gamle Datid ἐϝιχον kommer Flertallet af Datiden i Islandsken, ἐ-ϝιχομεν *flígom*, ἐϝιχετε *fligut*, ἐϝιχον *flígu* eller *flígo*. I denne anden Böjningsmaade findes dog enkelte Spor til *d* i Datiden, saasom: *deydi* for *dó*, *numdi* for *nam*, *rèdi* for *rèd*, hvilket ogsaa synes at forudsættes til Tillægsformernes Dannelse, da de næsten alle endes paa *inn*, som efter det foregaaende er for *idr*, nogle ogsaa paa *dr* ligesom de latinske (-tus). Dette *d* eller *t* som er Kjændebogstavet i den første Böjningsmaade, har maaskje da oprindeligvis funden Sted i alle Gjerningsord, men er i Islandsken blot beholdt i de rene, hvor det tjente til at opfylde Gabet imellem Selvlyden i Endelsen og Ordet, men i Latinen bortfaldet aldeles,

saa

saa nær som i Tillægsformerne af begge Böjningsmaader, og endelig i Græsken blot til de afledte Tillægsord, og i Gjerningsordene derimod erstattet med *u*.

Datiden i den betingende Maade

adskilles blot fra den fremsættende ved Selvlydsforandring, og ved oftere at have *i* til Selvlyd i Endelsen. De egentlige Endelser ere de samme i begge Böjningsmaader, nemlig i Enkeltallet a eller i, ir, i Flertallet im eller um, it, i eller u. Her beholdes i anden Person det af *s* oprundne *r*, eftersom her ingen Sammentrækning foregaar.

Lideformen.

Flere end disse Former have de islandske Gjerningsord ikke i den handlende Form; der staar da blot tilbage, at omtale den lidende, som kan betragtes under ét, da den kun bestaar af en eneste Indretning, nemlig *-st*, som overalt hænges til Handleformen, skjönt undertiden med Bortkastelse eller Forandring af den foregaaende Medlyd. De som udlede Dansk eller i Almindelighed de nordiske Sprog af Tysk, ville her ogsaa komme i Forlegenhed, da intet af de germaniske Sprog have nogen Lideform. Man kunde vel straks falde paa at udlede den islandske Endelse af den græske paa σθαι, men da det blot forklarer den upersonlige Maade, saa kan det ikke antages for den rette Herkomst. Betragte vi derimod noget nöjere den islandske Endelse, da finde vi den i Gammel Norsk (se Forberedelsen til Kongespejlet S. 33), saa og ofte hos de gamle Skalde, at endes paa *asc* eller rettere *sc*, ti *a* er blot

Handleformens Endelse i den upersonlige Maade. Dette *se* som altsaa er den ældste og oprindeligste Form, er klarligen sammentrukken af *sic* ɔ: *sig*, Gjenstandsform af *sá*, *sú*, eller om man vil, i Ejeformen af *sín* (lat. *sui*); ligesom man og stundum finder *-mc* for *mic* (mig) vedhængt Gjerningsordene, saasom: *hugda-mc* (ɔ: *hugda-mig*) jeg tænkte, troede mig. Men da Selvlyden *i* bortfaldt og Ordet blev ukjendeligt, har man glemt Oprindelsen og udstrakt det til alle Personer, aldeles ligesom Grækerne tilsidst udstrakte deres ἑαυτον til alle Personer isteden for ἐμαυτον og σεαυτον. Men ved at gaa over til denne Betydning af et almindeligt tilbagevisende Ord, eller rettere Endelse, forandrede det tilsidst ved hurtig Udtale sin Form fra *sc* til *st*, ligesom f. Eks. af *Damascus* er kommet det tyske *Damast* o. desl., tilsidst tabtes endog *t* og blot *s* blev tilbage, som fra den tilbagevisende, eller, som man kalder det i Gjerningsordene, tilbagevirkende Betydning, efterhaanden gik over til den lidende. Heraf kan det forklares hvorfor den islandske Lideform som oftest har tilbagevirkende Betydning, f. Eks. *Freyr hafdi ſezc i Hlidſkiálf* ɔ: Frej havde sat sig (fett fig, fettſc) i Lidskjalf; *Sigurdr ſettiſt nidr* Sigurd satte sig ned og mangf. fl., og den egentlige lidende Bemærkelse derimod oftest udtrykkes med Omskrivning ligesom i Tysk (se Rask S. 204 og 205). Dette stemmer ogsaa overens med det littaviske og slaviske Reciprocum, hvorom er talt S. 138 og 152. Ja det er i Grunden ej heller saa meget forskjelligt fra Tysk, som det kunde synes ved første Øjekast, ti det er bekjendt, at dette Sprog meget ofte udtykker Lideformen ved at sætte *sich* foran Handleformen, saa at hele Forskjellen er, at Tyskerne sætte Ordet foran som selvstændigt, Nordboerne sætte

det

det derimod bagved og sammentrække det med Ordet selv, ligesom den bestemte Artikkel, saa at det tilsidst ligesom denne er bleven til en blot Endelse. De Franske udtrykke sig ofte paa samme Maade, f. Eks.: *Le mot dont vient un autre mot s'appelle primitif* (ɔ: kaldes Stammeord). Det *s* som de sætte foran er af samme Oprindelse, som det vi hænge bag til, kun ikke saa udstrakt, da det blot bruges om tredie Person. Denne Endelse havde altsaa ikke sin Oprindelse af Græsken, men var udviklet af Sproget selv i Overensstemmelse med de lettiske og slaviske; ja heller ikke saa meget forskjellig fra Græsken, ti ogsaa dens saakaldte passivum er egentlig oprunden ved at sætte de personlige Stedord bagved, omtrent som: *hugda-mc*, *hugdi-ſc* o. s. v., og er altsaa efter sin Oprindelse, saavel som meget hyppige Brug, egentlig tilbagevirkende (se foran S. 179).

Denne Indretning i det islandske Sprog er da langt simplere end den græske og latinske Sprogbygning, hvoraf den aldeles er oprunden; ti der er neppe nogen eneste Form eller Endelse, der ikke gjenfindes her, undtagen de som ere opkomne ved Sammensætning af Dele, der dog enkelte gjenfindes i de trakiske Sprog. Man vil da efter dette vente sig en betydelig Lighed ogsaa i Henseende til Ordforraad; da jeg imidlertid ikke her kan give en hel Ordbog, vil jeg indskrænke mig til at anföre en Del enkelte Ord til Pröve:

I. Navne paa döde Naturgjenstande.

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
1. gr. ἥλιος, lat. sol, litt. saule	isl. *ſöl*, *andſælis* (ɔ: imod Solen, avet)

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
2. μηνη, dor. μαια, litt. mēnŭ	isl. digt. *máni*, d. *Maane*, t. *Mon-d*
3. ἀ-στηρ, ἀ-στερ-ος, lat. stella (for ster-la)	— *ſtiarna*, sv. *ſtjärna*, holl. *sterre*, angels. *steorra*, eng. *ſtar*, t. *der Stern*
4. σκια (Skygge)	— *ſkŷ*, d. en *Sky* (*ſkuggi*, d. *Skygge*)
5. νεφος, νεφελη, lat. nebula	(— nifl-heimr), holl. *nevel*, t. *Nebel*
6. — ventus	— *vindur*
7. νιψ, νιφος, νιφω, lat. nix, niv-is	— *ſnióʀ*, ad *ſniófa* (at sne), holl. *sneeuw*, angels. *snav*
8. ατμη (Damp), et Ord som ikke findes i Latinen ej heller i det nordiske	tysk *Athem*, *Odem*
9. ἁλς (Hav og Salt), lat. sal	— *ſalt* (Salt og Hav), t. *Salz*
10. — mare, litt. márēs	— *mar*, holl. og t. *Meer*
11. lat. lacus (en Sö, poet. Vand, Hav), ital. lago	— *lögr* (lagur) Vand, Vædske, Hav, Sö, især Mælaren, angels. *lagu*
12. πηλος, lat. palus	— *pollur*, d. en *Pöl*, holl. *poel*
13. — puteus	— *pyttur*, d. *Pyt*, *Puds*, angels, *pitt*
14. — unda	— *unn* eller *unnur* (Hunkjön hos Digterne)
15. — *glakies* (Is)	— *klaki* (Frosten i Jorden, Isstykker i Vand)

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
16. κρυμ-ος	isl. *hrým*, d. *Rim*, Rimfrost
17. χερσος, lat. herthus, hertha	mösog. *airþa*, t. *Erde*, isl. *jörd*
18. πρων (en Höj, et höjtliggende Sted), digt.	isl. *frón* (Land), digt.
19. γη, digt. γαια, gammelt αια	— *ey* eller *eya* en Ö, synes og at have været brugt om Fastland, saasom: *Skáney* Skaane, *Ódinsey* Odense
20. lat. insula	t. *Insel*
21. νησ-ος (en Ö), synes at være brugt om Halvöer f. Eks. Πελοποννησος	— *nes* et Næs, en Landtunge
22. χθων	t. *Thon*
23. lat. lim-us	(— *leir*, Hankjön), t. *der Lehm*
24. — kalx, kalk-is, litt. kálkės	— *kalk*
25. πισση, lat. pix, pik-is, litt. pikk-is	— *bik*, d. *Beg*, t. *Pech*, holl. *pek*, *pik*
26. lat. aes, aer-is, gl. air-is (se Funcii leges XII tabularum S. 153) heraf aerarium	— *eyr* (Kobber) heraf *aurir*, i Flert. *eyrar* (ɔ: Penge)
27. ἠως, ἀως (Morgenröde, Östen), εως	— *austr* (Östen), t. *Ost*, eng. *east*
28. ἑσπερος, lat. vesperus, vesper	— *vestr* (Vesten)
29. — dies, diei, litt. dienà	— *dagr* (i Hensynsf. *degi*)

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
30. *νυξ, νυκτ-ος*, lat. nox, nokt-is, litt. nakt-is	isl. *nótt*, t. *Nacht*
31. *μην* lat. mēnsis, litt. mēnů eller menesis	— *mânadr*, t. *Monath*
32. *ὡρος* (Aar), *ὡρα* Aarstid, bestemt Tid	— *ár*, t. *Jahr*
33. *ἐαρ, ἠρ*, lat. vēr	— *vár, vor*, d. *Vaar*
34. *ἐτος* litt. metas	— *vetur* (et Aar, en Vinter), angels., t. og d. *Vinter.*

2. Navne paa Dyr og Planter o. desl.

35. *θηρ, θηρ-ιον*	isl. *dýr*, t. *Thier*
36. *λεων*, lat. leo	— *lión*, sv. *lejon*, eng. *lion* — *leó*, t. *Leu* eller *Löwe*
37. *λυκος*, — lupus, litt. wilkas, russ. wolk	— *úlfur*, t. *Wolf*
38. *κυων, κυν-ως*, lat. kan-is litt. szů (szuns)	— *hundr* (hunds), t. *Hund* med tilföjet *d* efter *n* ligesom i *Mond* o. fl.
39. lat. katus (hvoraf katulus), katta, litt. kattē. russ. kot	— *köttur* (kattar) og *kètta*, holl. *kater, katte*
40. lat. pecus ell. pecu	mösog. *faihu*, t. *Vieh*, isl. *fé*
41. *ταυρος*, lat. taurus	isl. *þior* (en Stud), d. *Tyr*, t. *Stier*
42. — kaper	— *hafur*
43. *καπρος*, — aper	angels. *eafor*, t. *Eber*
44. *ὑς, ὑος*, — sus, suis, russ. swiñā	isl. *svín* med indskudt *n*, ligesom i *dies*, litt. *dienà*, *ἑος sinn*, *ὑιος sonur*, og Ejeformen af alle de personlige Stedord

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
45. ὀις, lat. ovis, litt. aw-is	isl. á (læs *av*) eller *ær* (et Hunfaar)
46. — alkes, alke	— *elgur, ylgr*, d. *Elgsdyr*
47. δρακ-ων, lat. drak-o	— *dreki*, t. *Drache*
48. — *halek*, litt. silkē, russ. sel'd'	— *ſíld*, d. *Sild*
49. — natr-ix	— *nadr* eller *nadra*
50. — vermis	— *ormur*, t. *Wurm*
51. μυρμος, μυρ μηξ, lat. for-mica (formormica), russ. mur-awej	— *maur*, ad *mora*, d. en *Myre*, at *mylre* (ɔ: vrimle), holl. *Mièr*
52. lat. pulex, pulik-is, russ. blocha	— *flό*, t. *Floh*
53. μυια, lat. *musca*, russ. mucha	— *mý*, d. *Myg* eller *Mygge*
54. μυς, lat. mus, russ. mysz	— *mús*, i Flert. *mýs*
55. χην, lat. med udeladt Aspiratsion ǫ tilföjet *s*, ans-er, litt. med ž for χ eller g, og udeladt *n* foran s: žasis, p. gęs, russ. gus	t. *Gans*, isl. med udeladt *n* foran *s* gâs eller *giæs*, i Hankjønnet *gaſſi* (for *ganſi*), t. *Ganter*, d. *Gaas*, *Gasse*, eng. *goose*, *gander*
56. νηττα (for ἠντα), lat. anas, anat-is, litt. antis, russ. ût-ka (med det i Russisken sædvanlige *u* for *an*, som gus, Gans o. m. fl.)	t. *Ente*, isl. *önd* (andar), d. *And*

De

De trakiske Sprog.		De gotiske Sprog.
57.	lat. piskis	isl. *fiſkur*, d. *Fisk*, t. *Fisch*
58.	— asinus, asellus, litt. ásilas, russ. *osèl*	— *aſni*, d. *Aſen*, t. *Esel*
59.	— caballus	— *kapall* (en Hoppe)
60. hebr. קֶרֶן,	gr. *κερας*, *κερα-ος*, lat. kornu	— *horn*
61.	lat. pellis	— gl. *fell* (*bókfell* ɔ: Pergament), *feldur* en Skindkappe, t. *Fell*
62. *κρεας*,	dor. *κρης*, lat. car-o	— *hræ* Aadsel, Lig
63. *γενος*,	lat. gen-us	— *kyn*, d. *Kjön*, eng. *kind*
64. *ἀλσος*,	dor. *ἀλδος*, lat. saltus	t. *Wald*
65. *δριον* Skov, Træ,	russ. drewo Træ	mösog. *triu*, angels. *treov*, isl. *trè*, d. *Træ*
66. lat. arb-or, arb-ustus (crescens, vegetus)		isl. *arbi* eller *arfi* (Ukrudt, især d. *Arve* alsine)
67. *φηγος*,	lat. fag-us	— *beyki*, d. en *Bög*, t. *Buche*
68.	— ulmus	— *álmur*, d. *Alm*, t. *Ulme*
69.	— alnus	— *elni*, d. en *Æl*, t. *Erle*
70. *ἀ-πι-ον*	— pirum, ital. pera	— *pera*, d. *Pære*, t. *Birne*
og *ἀπι-ος*	— pi-rus	— *perutrè*, d. *Pæretræ*, t. *Birnbaum*
71.	— nux, nuk-is	— *hnot*, *hnyt*, *nyt*, d. *Nöd*, t. *Nusz*
72. *ῥοδον*,	— rosa	— *rós*, t. *Rose*
73. *καυλος*	— kaulis, kolis (en Kaalstok)	— *kál* (læs kavl), holl. *kool*, t. *Kohl*
74.	lat. lactuca	t. *Lattich*

De

De tragiske Sprog.	De gotiske Sprog.
75. πυανος (eller κυαμος)	isl. *baun*, d. en *Bönne*, t. *Bohne*
76. ὀροβος, lat. erv-um	holl. *erwet*, t. *Erb-se*
77. — kiker	t. *Kicher-erbsen*
78. κανναβις, lat. kannabis, litt. kannapē	— *hanpur*, holl. *hennip*, *kennip*, t. *Hanf*
79. λινον, lat. linum, litt. linnai, Fl.	— *lín*, holl. *lyn*
80. — aven-a, litt. aviż-os, Fiert.	— *hafr-ar*, Flert., t. *Haber*
81. καλαμος, lat. kalamus, kulmus	— *hâlmur*, d. *Halm*
82. — gra-men	— *gras*, t. *Gras*
83. — apium	t. *Eppich*
84. — lolium	t. *Lolch*
85. αἱρα (Klinte)	d. *Hejre*
86. ῥιζα, lat. rad-ix	isl. *rôt*, d. *Rod*, holl. *kruid*, t. *Kraut*. Disse Ord have i de germaniske Sprog byttet Betydning med *Urt*, hvoraf *wortel*, *Wurzel* ere Dimin.
87. lat. fructus (af frui)	d. *Frugt*, t. *Frucht*
88. ἀχυρ-ον, lat. akus, aker-is.	— *ögn* (agnar), d. *Avne*.

3. Menneskets Forholde, Legemsdele, og desl.

89. λαος, λεως	isl. *liódr*, *lýdr*, angels. *leód*, t. *Leute* Flert.

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
90. æol. ὀλχος, lat. vulgus	isl. *fólk*, Intetkj., t. *Volk*
91. — vir, litt. wyras	— *ver* (Mand, Ægtemand), mösog. ὀαιϱ
92. γυνη	— *kona*, *kvinna*, d. *Kone*, *Kvinde*
93. lat. homo, homin-is, gl. hemon-is, litt. żmogus i Hunkjön, żmona Flert., żmonēs Fælleskjön, russ. muż, p. mężż (en Mand), *męski* mandlig	— *madur* (mann-s), t. *Mann*, *Mens-ch* — *menſkur* (madr), humanus (af Menneskenatur)
94. πατηϱ, lat. pater	— *fadir*, t. *Vater*
95. μητηϱ, dor. ματηϱ, lat. mater, litt. mòtē (moteriês eller moters) ɔ: Kone	— *módir*, t. *Mutter*
96. אָב (Fader), gr. παππος lat. avus	— *afi* Bestefader, *âi* Oldefader
97. אֵם (Moder), gr. μαμμα (avia), litt. momà Moder	— *amma* Bestemoder
98. gr. τιτθη (avia materna) litt. tettà ɔ: Moster, i alle tre Ord har Græsken sat den mellemste Medlyd foran tillige	— *edda* Oldemoder

De

De trakiske Sprog.	De gotisk Sprog.
99. *ὑιος* ell. *ὑιεὺς* med indskudt n, litt. sunus, russ. p. og böm. syn *ὐἱδεον* (med Digamma), gl. lat. fīdius, fīlius	mösog. *σανες*, isl. *ſun, ſonur*, d. *Sön*
100. *παις*, dor. *ποϊρ*, lat. puer, por	mösog. *βαυρ-ς*, isl. *hur, bör*
101. *θυγατηρ*, litt. duktē (dukter's)	— *δαυhταρ*, holl. *dogter*, isl. *dóttir*
102. *φρατωρ* (contribulis), lat. frater	— *βρωθαρ*, isl. *bródir*
103. lat. sŏror, litt. sessů (sessers) russ. sestra, p. siostra (ligesom à jure justus, a curando custos, a qværendo qvæstus, a moerendo moestus, ab heri hesternus)	— *σὐιϛαρ*, isl. *ſyſtir*, d. *Söſter*, holl. *zuster*
104. lat. foetus, foetare	isl. *fæda* (ɔ: föde), *fóſtr* (Foster), *fódr* (Foder), eng. *food* (ɔ: Föde)
105. *ἑκυρες*, *ἑκυρα*, lat. soker, sokrus	d. *Sviger-fader*, t. *Schwieger-vater*
	d. *Svoger*, t. *Schwager*
106. lat. vidua, russ. wdowa	angels. *vuduve*, t. *Wittwe*, mösog. *ὐιδωθω*
107. lat. hospes, hostis hostus, russ. gost'	isl. *gèſtr*, t. *Gaſt*
108. lat. korpus, korpor-is	— *kroppur*, t. *Körper*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
109. κυτος, σκυτος, lat. kut-is, litt. uda	isl. *húd*, holl. *huit*, t. *Haut*
110. lat. kaput	— *höfut* (haufut), t. *Haupt* (Kopf)
111. κειρω (tonsura) af κειρω	— *hár*, d. *Haar*, isl. *hæruv* graa Haar
112. lat. barba, litt. barzda, russ. boroda	t. *Bart*
113. lat. okulus af litt. akis, russ. og p. oko	— *auga*, t. *Auge*, mösog. αυγω
114. ὀ-φρυς, ὀ-φρυες, russ. browi, p. brwi Flert.	— *brýr* Flert., *brá* Enkelt., (d. Öjenbryne)
115. lat. nasus, litt. nosis, russ. og p. nos	— *nös* (nasar), d. *Næse*, t. *Nase*
116. lat. auris, litt. ausis	— *eyra*, t. *Ohr*, mösog. αυσω
117. — ōs, ostium	— *ós* (Munding)
118. — labium	d. *Læbe*, *Lippe*
119. ὀδους, ὀδοντ-ος, lat. dens, dent-is, litt. dant-is	isl. *tönn* (tannar, Fl. tennur), d. *Tand*
120. γενειον, lat. gena (Kind)	— *kinn* (Fl. kinnar), t. das *Kinn* (Hage, svarer til det Græske baade i Bemærkelse og Kjön, det Islandske til det Latinske)
121. τρα-χηλος, lat. coll-um, litt. káklas	— *háls*, d. og t. *Hals*
122. lat. gula	t. *Kehle*
123. — gurges, gurgulio, litt. gérklē	— *kverk* (Fl. kverkar), t. *Gurgel*, eng. *gorge*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
124. lat. armus (Bov), russ. ramo, p. ramię, böm. ramē (Skulder)	isl. gl. *armur*, d. og t. *Arm*
125. *αὐτο-εντης* ell. *αὐϑεντης* *αὐτοέντης*, det samme som *αὐτοχειρ*, og *αὐτοεντει* eller *αὐϑεντει* for *αὐτο-έντει* egenhændig	— *hönd* (sv. og. t. *Hand*), *ein-hentur* enhaander, i Hensynsformen *hendi*, f. Eks. *egin hendi* ɔ: med egen Haand, egenhændig
126. *καρδια*, lat. kor, kord-is, litt. szirdis	— *hiarta*, holl. *hart*, *herz*, mösog. *hairtō*
127. *νεφρος* (for *νευρος*)	— *nýra*, sv. *njura*
128. *γονυ*, lat. genu	mösog. *knivs*, angels. *cneov*, isl. *knè*, d. *Knæ*
129. *βαινω* (stige, gaa)	isl. *bein* (ɔ: os), d. og t. *Bein* (ɔ: crus, pes), alam. *bain*
130. *πους* (*ποδ-ος*) lat. *pes*, ped-is, fr. *pied*	— *fótur*, d. *Fod*, t. *Fusz* — *fet*, d. *Fjed*
131. *πτερνα* (for *περϳνα*)	mösog. *Φairzna* (læs *Φερσνα*), t. *Ferse*, holl. *versse*
132. lat. kalx	isl. *hæll*, d. *Hæl*
133. *ὀ-νυξ*, *ὀ-νυχ-ος*, lat. ved Omsætning ung-vis, litt. nagas, russ. nògot'	— *nög-l*, t. *Nagel*
134. lat. sor-des	— *saur* (heraf d. *Skjör*-levnet)
135. — s-terkus	— *þreckur*, sv. *träck*, *Dræk*
136. *σιαλον*, lat. saliva	— *slefa* (læs sleva), d. *Savl*, *Sagl*, eng. *slaver*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
137. αἰών, lat. aevum (aevi), aetas, gl. aivitas, aiviternus	isl. *æfi* (læs ajvi) Levetid
138. lat. mors, mort-is, litt. s-mert-is, russ. smert'; morior, mori, litt. *mir-ti*	— *mord*, d. og t. *Mord* — *myrda*
139. ὀ-νομα, lat. nomen	— *nafn*, sv. *namn*, angels. *name*
140. lat. verbum (Ord), litt. wardas (Navn)	— *ord*, mösog. ὑαυῤδ, t. *Wort* (ligesom barba)
141. lat. *rumor*	— *rómur* Röst, Bifaldsraab, t. *Ruhm*
142. δολος, lat. dolus	— *tál*, at *tæla* (forföre, besvige)
143. ἀγη Forfærdelse, Beundring ἀγα-ω, ἀγα-ομαι (misunder, hader)	— *agi*, sv. *aga*, d. *Ave*, eng. *awe* (Ærefrygt) èg *aga*, *aga-di*, d. *aver*, tugter
144. ἀγχω, lat. ango, heraf angor ang-ustus angustiae	— *ángur*, èg *ángra* (ɔ: fortrædiger, bedröver) — *ángur*, d. *æng*, t. *enge* — *angiſt*, d. *angest*, t. *angſt*.

4. Navne paa Opfindelser, Redskaber og desl.

145. πυῤ, heraf lat. fur-nus, fornax	isl. gl. *fur*, holl. *vuur*, *vier*, t. *Feuer*
146. φλοξ, φ-λογ-ος	— *logi* m., *log* n., t. *Lohe*
147. lat. flamma	d. og t. *Flamme*
148. ἀξα (Stöv, Smuds)	— *aſka*, t. *Asche*
149. δορυ, Ejef. δορ-ος	— digt. *dörr* (darrar)

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
150. μαχαιρα (ogsaa lettisk og slavisk)	isl. digt. *mækir*
151. ἀξινη	— öx (axar, t. *Ax-t*
152. lat. furca	d. *Fork*
153. — jugum	isl. *ok*, d. *Aag*, t. *Joch*
154. ἀροτρον, lat. aratrum ἀροω, lat. arô, litt. arù	— *ardr*
155. okka (Harve), okkas, litt. ekkēju	— eg *er*, ad *eria* t. die *Egge*, ich egge — *idw eggc*
156. porka	— *for* (Rende, Rendesten), t. *Furche* (Fure) t. *Wanne*
157. vallus, vannus	
158. σπαθη, lat. spatha	— *spadi* (ɔ: spâha), d. og holl. *Spade* (ɔ: ligo)
159. — pala	— *páll* (et Slags smal Spade til at opstikke Grönsvær eller Törv med)
160. ϛαυρος (en Pæl)	— *ſtaur*, d. en *Staver* eller *Stavre* holl. *paal*, t. *Pfahl*, d. *Pæl*
161. lat. palus	
162. — axis	— *ás*, d. *Aas*, t. *Achse*
163. χορτος, lat. cors, cort-is, russ. gorod ell. grod, slav. grad (en Stad)	— *gardur* (en Stad, en Gaard, en Have), t. *Garten*
164. ἀγρός, lat. ager	— *akur*, d. *Ager*, t. *Acker*
165. — kollis	— *hóll* (en Höj) holl. *paad*, t. *Pfad*
166. πατος (πατεω)	
167. πορος (πορευω)	— *för*, *far*, *ad fara* (*för*), t. *fahren* (*fuhr*) t. og eng. *Butter*
168. βατυρον, butyrum	

De trakiske Sprog.		De gotiske Sprog.
169.	lat. kaseus, litt. kiẽžas	isl. *kiæſir* (ɔ: Löbe), t. *Käse* (Ost)
170.	— pondo, pondus (af pendŏ)	— *pund*, d. *Pund*, t. *Pfund*
171.	ἀγκυρα, lat. anchora	— *ackeri*, t. *Anker*
172.	ἀκη (ɔ: Æg, Spids), lat. *akies*, *aker*, saa og akus, akuleus, akutus, akuo	— *egg*, d. *Æg*, (t. Ecke)
		— *ad eggia* ɔ: tilskynde, opægge
173.	lat. vas, vad-is	— *ved*, sv. *vad* (Pant), heraf at *vedia*, sv. *vädja*, d. *vædde*, t. *wetten*
174.	ὀ-ροφ-ος, ὀ-ροφ-η	— *riáfur*, eng. *roof*
175.	θυρη, lat. fores i Flert. litt. dùrrys Flert., russ. dver', polsk drzwi i Flert,	— *dyr* Flert., d. *Dör*, t. *Thüre*, eng. *door*
176.	lat. porta	— *port*, d. en *Port*, t. die *Pforte*
177.	— replum (hos Vitruv)	d. en *Revle* (ɔ: det Tvertræ, som i de simple Dörre sidder fastslaaet paa Tværs, til at holde Fjælene sammen)
178.	συλος (fulerum)	isl. *ſtod* (Stötte), *ad ſtydia* (stötte) (med *d* for *l*), t. *Winkel*
179.	lat. angulus, russ. ugol	
180.	— scopae	— *ſópur* eller *ſópl* (en Kost), *ſóp* (Fejeskarn), *ad ſópa*

De trakiske Spog.	De gotiske Sprog.
181. κορεω, κορηθρον	t. *Kehren. Kehrbesen,*
182. ἀσκος (Lædrflaske)	isl. *aſkur* (et Slags Træ-kande)
183. lat. kūleus, russ. kul'	— *kýll* (en lille Pose)
184. σακκος, lat. sakkus	— *ſekkur*, t. *Sack*
185. — vas, vasis	— *fat:* d. *Fad*, t. *Faß*
186. — sokkus	— *ſockur* (en Strömpe), d. *Sok*
187. — solea	— *ſóli*, d. en *Saal*, t. die *Sohle.*

5. Tillægsord.

188. lat. fortis	isl. *prúdur*, angels. *prut*
189. ϛερεος, ϛερρος	— *ſterkur* (qvasi ϛερικος)
190. ἀργος (lad, uduelig)	— *argur* eller *ragur* fej, ond, ogsaa lad, f. Eks. *er argur ſkirriſt idn og ſveita* ɔ: som lad vil undgaa Arbejde og Sved, i *fiörgyniarmál* (af Björn Haldorson)
	d. *arrig*, t. *arg*
191. lat. gnav-us, nav-us	isl. *knár* (læs knavr) af *knâ* kunne, gl. *næfur*, jysk *knæv*
192. Φαυλος	— *fól*, *fólſkur*, eng. *fool*, t. *faul*
193. lat. sanus, sanior	— *ſannur*, *ſadur*, d. *sund*
194. — verus	t. *wahr*, holl. *waar*

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
195. (σφαλλω), lat. falsus (af fallo)	isl. *fals* (ɔ: Bedrag), *falſkur*, ad *falſa* (bedrage), d. *falſk*, t. *falsch*
196. lat. rektus (af rego)	— *rèttur*, t. *recht*
197. σκαιος, σκαιFος, lat. scaevus	— *ſkèifur*, fær. *skajvur*, d. *skjæv*, t. *schief*
198. lat. sinister	— *vinſtri*, d. *venstre*, sv. *vänster*
199. — longus	— *lángur*, sv. *lång*, eng. *long* holl. *kort*, t. *kurz*
200. — kurtus	
201. τυνος, τυννος, lat. tenuis	— *þunnur*, d. *tynd*, t. *dünn*. eng. *thinn*
202. (makeo), lat. maker (makrior)	— *magur* (magrari), d. *mager*
203. πρεσβυς, lat. priskus, litt. prēskas (ɔ: usyret. Hovedbegrebet er: som er i sin förste oprindelige Tilstand og Kraft)	— *ferſkur*, *fríſkur*, d. *færsk*, *frisk*, t. *frisch*
204. νεος, lat. novus, litt. naujas	— *nýr*, t. *neu*
205. lat. juvenis, jun-ior	— *úngr* (Yngri), t. *jung*, *jünger*, angels. *geong* (geongor, se gyngra)
206. γραυς, γεραος, γραιος	— *grár*, t. *grau*
207. lat. sen-ex, senis, litt. sénus eller sénis. At det i Latinen er Tillægsord, sees af sen-ior, maaskje ogsaa *segnis* hörer herhid	— *ſeinn* (ſeinni), d. *sen*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
208. ἀ-μυδρος, ἀμορβος	isl. *myrkur*, d. *mörk*
209. a-kerbus	t. *herbe*
210. φιλος, litt. mielas	— *vil-yrdi* og *í vil*
211. παυρος, lat. paukus	— *fár*
212. — dig'nus	— *tíginn* værdig, ædel, *tign* Værdighed
213. — karus	— *kiærr*, fær. *kierur*
214. ἀδην, ἀδδην, lat. satis, satur, litt. sótus satio og g. ἀδεω, litt. sótinu (mætter)	— *ſaddur* mæt, t. *satt* ad *ſedia* (mætte), t. *sättigen*
215. lat. sekurus	— *ſíku-ſaka* (ɔ: fri for Tiltale), t. *sicher*, d. *sikker*
216. — arduus	— *örugur*
217. — vigil	— *vakur*, ad *vaka*, *vekia*
218. — klarus	— *klár*, fær. *klaarur*, t. *klar*
219. πλατυς, litt. *platus*	— *flatur*, d. *flad*, t. *flach*
220. lat. lubrikus	— *ſ-leipur*, d. *slibr-ig*, t. *schlüpfrig*
221. μεσος, — medius	— *midur* (Gjenstandsform *midian* ɔ: medium).

6. Gjerningsord.

222. ἐδιω (gl. ἐδω), lat. ed-o	isl. *eg et*, *ad eta*, d. *æde*, holl. *eten*, t. *essen*
223. ἱδρως, ἱδροω, lat. sudor, suda-re	— *ſviti*, ad *ſveita*, tysk *Schweisz*, *schwitzen*
224. πλυω, lat. spuere, sputare	— *ſpýa*, *ſpýta*, t. *spucken*
225. ϑεασϑαι, æol. σεασϑαι	— *ſiâ*, d. at *se*, t. *sehen*

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
226. gl. εἴδω, -ϝω, lat. vide-re, litt. weizdmi	isl. *vita*, eg *veit*, d. *vide, vēd*, t. *wissen, weisz*
ϝίδα (vêd), russ. wižu (ser), wēdan (vêd)	
227. κλυω, κλυμι, lat. klueo, inklytus	— *hlŷ-da*, d. *lyde, lytte* (af *hliód* Stilhed, Taushed)
228. γελαειν	— *hlæia*, t. *lachen*
229. κλαιειν (græde)	— *klaga*, d. *klage*, t. *klagen*
230. lat. qveri	— *kiæra*, gl. d. *kjære* (d. flæbe), t. *fleken*
231. — fle-re	
232. ϛονος, ϛενω, ϛεινειν	— *ſtunur* (gemitus), ad *ſtynia*, t. *stöhnen*
233. lat. gusta-re, litt. kasztoti	t. *kosten*
234. ὑπνος, lat. somnus, litt. sapnas, somnio(drömmer), somnium	— *ſvefn*, sv. *sömn*, d. *Sövn*, isl. *ad ſofna*, sv. *insomna* (falde i Sövn)
235. lat. dormire	— *draumur* en *Dröm*, *mig dreymir* jeg *drömmmer*, holl. *droom*, *droomen* isl. *dorma* ɔ: sove
236. λεγειν (ligge), λεχος, lat. lektus	— *liggia (hefi legid)*, *lega* Leje, *(ad leggia)*
237. ἕζομαι, lat. sede-re, con-sid-ere, litt. sēdē-ti, russ. sidēt' (sidde), sadit' (sætte)	— eg *ſit, ad ſitia (hefi ſetid)*, t. *sitzen*, isl. eg *set*, ad *ſetia*, d. *sætte* (satte), t. *setzen*
238. ἱϛα-μαι, lat. sta-re, ste-ti, litt. stav-ju, stowēti, russ. stoū, stoāt', p. sta-t	— *ad ſtá*, d. *staa*, t. *stehen*, *ad ſtanda*

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
239. lat. kre-sko, kre-vi	isl. *èg græ, gre-ri, ad gróa*, d. *gro*
240. αὐξανω (gl. αὐγ-ω), lat. auge-re, auxi (for aug-si)	— *èg eyk, auk-a*, d. *öge*
241. ἐχειν	— *ega*, d. *eje*
242. lat. habe-re	— *hafa*, d. *have*, t. *haben*
243. — fru-i	— *brû-ka*, d. *bruge*, t. *brauchen*
244. — sero, sevi, satum, litt. sē-ti	— ad *fá* (Datiden *feri*), t. *säen* eller *säten*. Det latinske *sero* har sin Datidsform i det islandske *feri*, *fevi* er af den littaviske og tyske Form *se-ti*, *sä-en*, *satum* af den islandske Form *fà*
lat. satus	— *fád*, t. *Saat*
245. ἀμαω	d. *meje*, t. *mähen*
246. ἀμελγειν, lat. mulg-ere, litt. milsz-ti	— *miólka*, d. *malke*, t. *melken*
247. lat. koqvere	*(— kocka)*, d. *kaage*, sv. *kóka*, t. *kochen*
248. — bulla-re	— *bulla*
249. — kande-re, akkendere	— *kynda*, eng. *kind-le*
kandela	*kyndill*, eng. *candle*
250. δεμω, δομος, lat. domus, russ. dom	— *timbur*, d. *Tömmer*, *ad timbra* (ɔ: bygge)
251. ϛεγειν, lat. teg-ere, litt. stēg-ti	— *þek-ia*, d. *tække*, t. *decken*
ϛεγος, lat. (tektum), litt. stógas	— *þak*, d. *Tag*, t. *Dach*

De

	De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
252.	lat. forare	isl. *bora*, d. *bore*, t. *bohren*
253.	μυλη, lat. mola	— *myl-na*, d. *Mölle*, t. *Mühle*
254.	ἀλε-ειν, — molere, litt. mal ti (med *m* sat foran, som vi ovenfor have set Eksempler paa)	— *mala (mel, mól)*, eller *mala*, *maladi*, og *mylia*, *melia*, *mölva*, *mola* (af *moli* en Smule)
255.	τεινω, lat. tendo	— *þen*, ad *þenia*, t. *dehnen*
256.	— stringere, constringere	— *ſtreingia* (af *ſtrángr*)
257.	πλεκω, lat. plekto	— *flétta*
258.	lat. trah-ere, traxi,	— *drag-a*, t. *trag-en*
259.	— veh-ere, vexi, vektum, litt. wesz-ti, i Nutiden weżu	— *veg-a* (egentlig: holde i Vejret, det samme som reida), heraf *vag-n*, d. *Vogn*, t. *wägen*, *Wage*, *Wagen*
260.	ἀγω, ἠγον, lat. ago, egi	— *aka*, *èg ēk*, *ók*, d. *age*
261.	— duk-ere	— *tog-a*, t. *zieh-en (zog)*, heraf *Zug*
262.	φερειν, lat. fer-re	— *ber-a*, d. *bære*
263.	— trud-ere	— *trod-a* (ɔ: trænge, trykke) *træde*, t. *treten*
264.	— skab-ere	— *ſkaf-a*, d. *skrabe*, *skave*, t. *schaben*
265.	— tergere, ter-si	— *þe~~x~~ra*
266.	— torreo, torridus	— *þur-ka*, d. *törre* af *þurr*, *tör*, t. *dürr*
267.	ςρωννυμι, lat. sterno, stravi	— *ſtrá*, d. *strö*, t. *streuen*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
268. *ἑλειν*	isl. *velia*, t. *wählen*
269. *αἱρεω*	— *kiöra*, d. *kaare*
270. *μετρον*, *-τρεω*, lat. meti-or	— *meta* (ɔ: vurdere), t. *messen* (maale)
271. *θορυβος*, lat. turba, turbare	— *trubla* (forstyrre), t. *trübe* (oprört)
272. lat. hauri-re, hausi, haustum	— *auſ-a*, d. *öse*, *auſtur* (haustus)
273. *σκηπω*, *σκηπ]ον*, lat. skapus, skipio	— *ſkapt*, d. *Skaft*, *ad ſkèpta* ɔ: *ſkjæfte*
274. *ἁπ]ω*, *συναπ]ω*	— *hapt*, *ad hepta*, t. *Verhaft*
275. lat. pre-hendere	— *henda* gribe (f. en Bold) af *hönd* Haand, *höndla* gribe en Fange
276. — tango, tak-tum	— *tak-a*, sv. *taga*, d. *tage*
277. *δεχομαι*	— *þiggia*, *þeckiaſt* (modtage), d. *tigge* (betle)
278. *τρεφειν*	— *þrif-a* (passe, pleje)
279. lat. al-ere	— *al-a*
280. *βιβρωσκω*, *βρωθω*	— *braud*, d. *Bröd*, t. *Brod*
281. lat. sug-ere	— *ſoga*, *ſiúga* (ɔ: di), *ſúga* (ɔ: trække)
282. *λειχω*, lat. ling-ere	— *ſ-leikia*, t. *lecken*
283. *γραω* (jeg æder), russ. glad (Hunger)	— *grâdugr*, d. *graadig*
284. *δηκω* (tygger)	— *tyggia* (tugdi)
285. *λειπω*, lat. linqvor, liqvi	— *leifa*, d. *lævne*
286. *δαμα-ειν*, lat. domare	— *temia* (af *tamr*), *tamme*, t. *zähmen*, *zahm*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
287. σφιγγω	isl. þvínga, d. *tvinge*, t. *zwingen*
288. πλησσω, gl. πλαγω, lat. plaga	— *plága*, at *plage*, *plága* en *Plage*
289. lat. feri-re	— *heri-a*
290. — sopire	— *fvæfa* dysse i Sövn, *fefi-a* stille
291. καλε-ειν	— *kalla* (*kall* Raab)
292. lat. valere, validus, litt. *waldyti* regjere, russ. wladet, (Nutid. waldau, wladēu)	— *valda* (styre, forvolde), *vald* (Magt), t. *Gewalt* *voldugr*, *vældig*
293. lat. ir-rita-re	— *erta*, sv. *reta*, isl. ogsaa *reita*, t. *reizen*
294. συγεω, συγερος	— *ſtyggia* (fortörne, skræmme), *ſtyggr* (vred, sky), heraf *andſtyggiligr*, d. *vederstyggelig*, *styg*
295. lat. pĕtere	— *bidia*, *beida*, d. *bede*, t. *bitten*, *beten*
296. ἑπομαι, lat. seqvor	— *ſækia*, d. *söge*, t. *suchen*
297. εἰκειν	— *víkia*, d. *vige*, t. *weichen*
298. σκοπεω, σκεπτομαι, gl. lat. spekio	d. *speide*, t. *spähen*
299. σπευδω, σπουδη	(d. spaa sig), t. *sputen*, holl. *spoeden*, *spoed*, eng. *speed*
300. ταλα-ειν, lat. tol-erare, tuli	— *þola*, d. *taale*, t. *dulden*
301. — nega-re	— *nei-ta* (af *nei*), sv. *neka*
302. — ai-o	— *já-ta* (af *já*), sv. *jaka*
303. gl. gr. μνεω, lat. memin-i, moneo	— *muna*, èg *man*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
304. δοκε-ειν, litt. dingóti	Isl. þykia (þókti), t. *dünken*, *deuchten*
305. βουλομαι, lat. volo, velle, litt. wálē ɔ: Villie, russ. wolā	— *vilia* (ville), *vilji*, t. *wollen*, *Wille*
306. γι-νω-σκω, lat. nó-sko	— *knâ*, eng. *know*
307. — kogi-to	— *hug-sa* (af *hugur*, sv. *hog* Sind, *Hu*). Endelsen *-to* eller *ito* er en latinsk Afledsstavelse ligesom *-sa* er en islandsk. Roden synes klarlig at være den samme, ligesom Betydningen er ganske den samme. (d. *huske* eller *huse* ɔ: erindre), isl. *hugsan* Tanke.
308. σιγαω, σιγηλος, lat. takeo, retikeo	— þegia (þagdi), sv. *tiga*, isl. þögull (tavs)
309. ϛειχω	— *stiga*, sv. *stiga*, t. *steigen*
310. βαδιζω, βαδος, lat. vadere	— *vada*, *vad* (et Vadested); vada betyder ogsaa gaa, fare frem
311. εἰμι, æol. ἠμι, lat. *s-um*, *s-im*	— *èg em*, mösog. *îm*, eng. *am*, angels. *eom*
312. lat. dura-re	t. *dauer-n*
313. — frang-ere, freg-i, frak-tum	— *brak-a*, d. *brage*
314. βρυω (kvælder frem)	— *brunnr* (Kildevæld), d. *Brönd*
315. πλεω, lat. *fluo*, *fluito*	— *flióta* (èg *flýt*), d. *flyde*

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
316. βλαξανω (spirer, skyder Blade)	isl. *blad*, d. *Blad*, t. *Blatt*
317. λουω, lat. *lavo*	— *lauga* (to, bade), *laug* (Bad, varmt Bad)
318. ἑρπω, — serpo, repo	— *kriúpa*, *krýp*, d. *krybe*, eng. *creep*
319. — ruere	— *róta*, d. *rode*, eng. *root*, holl. *wroeten*
320. γρυζω, lat. grunni-re, grundire	d. *grynte*, t. *grünzen*
321. lat. kano (hvoraf inkantatio)	— *hani* (ɔ: gallus), d. *Hane*, t. *Hahn*
322. — gallus (Hane)	— *gala*, d. *gale* (hvoraf *galdur* ɔ: Tryllesang, saa at Islandsken har Navneordet af den Rod, hvoraf Latinen har Gjerningsordet, og omvendt)
323. κραζειν, ἐκραγον	t. *krähen*.

7. Smaaord.

324. νυ, νυν, lat. *nun-k*, nu-dius, litt. *nu-gi* (ɔ: nu da!), russ. nynē (nu)	isl. *nú*, d. *nu*, t. *nun*
325. lat. *tunk*	— þá, angels. þonne, t. *dann*
326. μη, lat. ne, ne-qve, ne-k, litt. *neg*	— *nè*, t. *noch*
327. lat. ac (simul ac)	— *oc*, *ok*, *og* (eins og), t. *auch*, mösog. *iah*
328. ἀυταρ, ἀταρ	t. *aber*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
329. ἄλλα (af ἄλλος), litt. allè	isl. *ella*
lat. alias (af alius)	— *elligar*, sv. *eljest*, d. *ellers*, eng. *else*
330. lat. aut, ital. *od*, o	— *eþ*, *edr*, angels. *oþ*, *oþþe*, t. *oder*
331. εἰ, lat. s-i, litt. jey	— *ef*, eng. *if*, t. *ob*
332. ἐαν, ἤν	t. *wenn*, eng. *whenn*
333. ὅτι, lat. ut	— *at*, *ad*, d. og sv. *at*
334. ἔτι	t. *jetzt*, eng. *yet*
335. lat. iter-um, iter-are	— *vidr-* (i Sammensætning), t. *wieder*, *wider*
336. ἀει (ἀίδιος)	— *æ* (*eilífr* ɔ: evig)
337. πρωϊ	(isl. *frúkoſtr*, t. *früh*, holl. *vroeg*
338. αὐρ-ιον (imorgen)	— *ár*, *árla* (for árliga), d. *aarle*
339. χθες (for χες), lat. heri (gl. hesi)	— *í-giær*, d. *i-gaar*
hesternus	t. *gestern*
340. ἅμα	— *ſaman*, t. *zu-ſammen*
341. μεϝα	— *med*, holl. *met*, t. *mit*
342. ἀνευ	— *án*, t. *ohne*
343. lat. *ad*	— *at*, *ad*, sv. *åt*, d. *ad*
344. παρα	— *frá*, d. *fra*, sv. *från*, fris. *fara*, angels. *fram*, eng. *from*
345. ἐν, ἐς, εἰς (for ἐνς), lat. in, litt. i	— *í*, t. *in*, hin-*ein*
346, ἐνδου, dor. ἐνδοι, gl. lat. indo, ,indu	— *inni*, d. *inde*

De

De trakiske Sprog.	De gotiske Sprog.
347. ἀπο, ἀφ', lat. *ab*, gl. *af*	— *af*, d. og sv. *af*, t. *ab*
348. ἀμφι, lat. amb-	— gl. *umb-*, *um*, d. *om*, t. *um*
349. lat. inter	— *undir* (læs *yndir*), t. *unter* (iblandt, under)
350. ἀνα	— *á*, t. *an*, mösog. *ana*
351. ὑπερ, lat. super	— *yfir*, t. *über*
352. ἑνεκα (for ἑκενα)	— *vegna* (med Gjenstandsform wegen).

Denne Samling af Ord, som i de trakiske og gotiske Sprog, især det islandske, synes at have et Grundslægtskab til hverandre, kunde lettelig have blevet större, men jeg udelod mange, skjönt i öjnefaldende nok de samme i begge Sprogklasser, saasom: alle Udraabsord (Interjeksioner) οὐαι, latinsk *vae*, islandsk *vei* hvoraf *vein* og *kvein*, samt *veina* og *kveina*, αι, islandsk æ (læs *aj*), φευ, dansk *fy* og mange flere, og valgte disse ikke saameget efter Letheden at indse Ligheden, som meget mere efter Betydningen, for at vise, hvor aldeles de allerförste og nödvendigste Ord i Sproget, der betegne Tankens förste Gjenstande, ere de samme i begge Sprogklasser; til hvilken Ende jeg ogsaa anförte dem i Sagorden. Jeg gjör ikke Regning paa, at Alle skulle være enige med mig om ethvert af disse, men bortkaster man endog alle dem, hvorom man kunde have nogen Tvivl, saa vil dog endnu af de 352, tilligemed de ovenanförte 48, ialt 400de Ord, sikkerlig blive tilbage saamange, at de, forenede med den grammatikalske Sammenligning ovenfor, kunne bevise ligesaa meget som de 150 Ord, og tilföjede grammatikalske Bemærkninger, Sainowicz har

til-

anfört til „Bevis at det ungerske og lappiske Sprog er et og samme", hvilket saavidt jeg vêd, ingen siden hans Tid har nægtet. / Efter denne Overensstemmelse, / vid. pag. 312.
som vi have fundet i Ordforraad og Indretning, samt efter de ensstemmige historiske Spor til vore Fædres Indvandring i Norden fra *Skytien*, og især den sidste Hovedkoloni, som siges at have indbragt Sproget, Digtekunsten og Runerne, som have saa paafaldende Lighed med den ældste fönikisk-græske Bogstavrække, hvilken Koloni, som bekjendt kom fra Tanais og det sorte Hav; synes det som baade Nordboer og Germaner ere Grene af den store trakiske Folkestamme, og at deres Sprog altsaa der maa have sin förste Kilde, hvilket ogsaa stemmer overens med hvad der er bekjendt om den lettiske Stammes Sprog og disses Forhold til det græske. Den lettiske Stamme er den nærmeste Gren af den trakiske, dernæst den nordiske og germaniske, den sidste forekommer mig noget fjærnere, hvilket ogsaa ifölge vore Fædres östlige og sydlige Stammesæde er naturligt; men Forskjellen er dog ikke stor, de staa omtrent ved Siden af hinanden, men paa ingen Maade kan den nordiske antages at nedstamme fra den trakiske, middelbart igjennem den germaniske, hvilket vilde stride baade imod Historien og Sprogenes indre Væsen. Dog kan man langt fra ikke sige ligefrem, at Islandsk nedstammer fra Græsk. Det Græske er ikke det gamle rene Trakiske, allermindst maa man ved Græsk indskrænke sig til Attisk; ti dette er just en af de sildigste græske Sprogarter og langt fra ikke den, hvor Slægtskabet fremskinner tydeligst. Saa stort Fortrin som Attisk har i Dannelse og Velklang, saa stort har Dorisk og Æolisk i Ælde og Vigtighed for Sprogforklareren; ti vare disse tabte, skulde vel neppe Iden-

tite-

titeten med Latinen, end sige med Islandsken lade sig bevise fyldestgjörende. Men hvad vi efter det foregaaende kunde anse os berettigede til at slutte, er, at det Islandske eller gamle Nordiske, har sin Kilde i det gamle Trakiske, eller er udspiret, hvad dens Hovedbestanddel angaaer, af den store trakiske Stamme, hvoraf Græsk og Latin ere de ældste og eneste Lævninger, og for saavidt at betragte som dets Rod. Men til dens fuldstændige etymologiske Forklaring have vi set, at den lettiske og slaviske Sprogklasse vare af allerstörste Vigtighed, ja endog den finniske ikke uden betydelig Indflydelse og Nytte.

De asiatiske Sprog.

Vi have nu tilendebragt Kredsen, og betragtet alle omgivende Sprog, ogsaa tilsidst funden Kilden til det nordiske; imidlertid var det tænkeligt, at endnu en nærmere Kilde kunde være til; gaa vi derfor videre, da möde vi mod Sydost den saakaldte *österlandske Sprogklasse*. Vi have allerede set at adskillige Ord og maaskje Endelser meget vel kunne forklares heraf, og nogle Ord vare endog de gotiske Sprog nærmere end de trakiske, f. Eks. שִׁבְעָה, t. *sieben*, hvor de trakiske Sprog have indskudt et *t* og gjort det til *ἑπτα* septem. Saaledes har og hebr. קֶרֶן, arab. قَرْن større Lighed med vort *horn* end det græske *κερας*, og אֶרֶץ, arab. أَرْض er nærmere ved *jörd*, *Erde*, *earth*, end *χερσος*, בָּר (Korn), albanisk *μπαρ* (læs bar) *herba* nærmere ved det islandske *har* (ɔ: Löv paa Træer, alle Slags Vækster, Træ, Bla-

Bladene paa Naaletræer) end det latinske *fer*; ja nogle Ord have disse Sprog tilfælles med de gotiske, som de trakiske savne, f. Eks. dem, som findes anförte paa vedföjede Tabel o. fl. Men da disse Sprog have en ganske anden Indretning end de gotiske, ja en grundforskjellig Bygning, saavel i Ordenes Dannelse og Former som Böjninger, baade i Navneord og Gjerningsord, hvilket er alt for bekjendt til, at jeg her skulde behöve at beskrive og udvikle det videre, saa kan saadanne Ligheder umuelig antages for andet end Laan, der hændelsesvis ere indkomne under Folkeslagenes ældste raa Tilstand, og ingen Fordomsfri kan sammenligne denne Overensstemmelse i nogle faa enkelte Ord, med den trakiske Sprogklasses Grundslægtskab og Grundenhed, end sige, foretrække hin for denne, i at bestemme de gotiske Sprogs Kilde.

Mod Nordost derimod stöde vi paa en anden mærkelig Sprogklasse, den *armeniske*. Det er en af Adelungs mange Fordomme, som vansire hans Mitridat og gjöre den næsten ubrugbar, undtagen som Litteraturanvisning, naar han paastaar at denne Stamme aldeles ikke staar i nogen Forbindelse med den trakiske; den synes tvertimod nærmere end den österlandske, har i det mindste de nærmeste Slægtskabsord o. fl. desl. tilfælles, hvilket synes at vidne om et virkeligt, hvorvel meget fjærnt, Slægtskab imellem Sprogene, hvorvel den vist nok er alt for fremmed til at kunne antages for Kilde til den trakiske eller gotiske. Den er desuden saa ubekjendt og utilgjængelig, at det ikke vilde lönne Umagen her at undersöge den udförlig; da den ikke bringer os nærmere til Maalet.

Da det armeniske imidlertid ikke ganske synes at afbryde Slægtskabet, kunde det altid være interes-

sant

sant at gaa videre, indtil al Forbindelse ophörer; vi træffe da virkelig paa hin Side af den österlandske og armeniske, en meget stor Folkestamme og Sprogklasse, eller maaskje rettere tvende, den *persiske* og *indiske*, om hvilke begge man har paastaaet, at de vare Kilden til den germaniske. Samskrit, Zendisk, Pehlvi og Persisk ere Hovedlemmer af denne uhyre store Familie. Det er unægteligt, at disse Sprog have mange paafaldende Ligheder med de germaniske og nordiske, dog for det meste middelbar igjennem de trakiske Sprog; men da man sikkert kan paastaa, at ingen af de Mænd, der have fremsat denne Paastand, have forstaaet de trende gamle Hovedsprog af den gotiske Sprogklasse tilgavns (nemlig Islandsk, Angelsaksisk og Mösogotisk), end sige de indiske og persiske Sprog, og da der dog til at bevise en saadan Sætning, fordres den nöjeste Kundskab til begge de Gjenstande man vil sammenligne, saa kan man ikke vel antage sligt, som de have grundet paa en Del lignende Ord og höjt enkelte grammatikalske Overensstemmelser, for andet end en Fordom eller i det höjeste en ubevislig, hvorvel ikke urimelig Gisning; ubevislig fordi der i mange af de indiske og persiske Sprog gives faa Skrifter og ingen Sprogkjærer eller Ordböger, eller dog i disse, ja selv i Samskrit, som er det ældste og vigtigste af alle, alt for utilgjængelige og utilfredsstillende. Vi have ogsaa af den finniske Sprogklasse set, hvorledes mange Ord i Sprogene, ja endog Endelser i Grammatikerne kunne stemme overens uden at noget virkeligt Grundslægtskab finder Sted imellem dem. Man risikerer derfor ved enhver Overensstemmelse man antager at sige noget, som, hvis man kjendte Sproget, vilde rent bortfalde eller endog opvække et Smil, og det lidet

nogen-

nogenledes rimelige, man af saa ubetydelige Forarbejder kunde udpille, er ingenlunde tilstrækkeligt til at bevise, at den ene Sprogklasse er oprunden af den anden; især da Folkestammernes overordentlige Ulighed i Religion, Sæder og Indretninger, som viser sig fra de ældste Tider vi kjende begge, synes at stride derimod. Desuden synes allerede Landenes Beliggenhed, at sige os, at Indisk eller Persisk ikke kan være den egentlige umiddelbare Kilde, hvoraf Islandsk er udströmmet. Der gives heller intet historisk Vink til at vore Forfædre skulde være komne umiddelbar fra Indien eller Persien, men derimod pege alle Omstændigheder til den trakiske Stamme, hvoraf vi i det foregaaende fandt det rimeligt, at den nordiske var udspiret. Men denne Stamme har vist nok, som enhver anden, sin Rod, og det er ikke usandsynligt, at det indiske udgjör denne Rod, som det vist nok var Umagen værd at undersöge og kjende, kun at den ikke var skjult for dybt under Jorden. Vi faa da at lade os nöje med den nærmeste og egentlige klare Kilde til vort Oldsprog, og overlade den græske Sprogforklarer, at undersöge, hvoraf den trakiske Klasse atter har sin sande Oprindelse; men længer end til de indiske Sprog ere vi sikre paa at ikke heller han behöver at gaa; ti Kjæden sluttes paa den ene Side af Enstavelsesprogene, paa den anden af de malaiske og australske Sprogklasser, der igjen begrændses af det store Verdenshav, men begge disse vidtlöftige Klasser af Tungemaal, ere i et og alt himmelvidt forskjellige fra den gotiske, trakiske og indiske Sprogstamme.

Det hidtil fremsatte er vel langt fra at være nogen fuldstændig Etymologie af det gamle Nordiske eller Islandske; det var umueligt at give den i saa

kort en Afhandling, da den blot kan udföres i Form af en Sproglære og en Ordbog: men det var ikke heller dette, som det Kongelige Selskab fordrede, det var meget mere en Undersögelse om Kilden, hvoraf dette Sprog rettest kan udledes, hvortil udkræves, at opdage eller bestemme hvilken Kilden er, og bevise at det er den rette, samt gjöre Rede for den Fremgangsmaade, ved hvilken man naaede Maalet, hvilke Fordringer jeg efter Evne har sögt at fyldestgjöre. Vel er det udfundne Resultat intet mindre end nyt; men da det ikke heller er Nyhedssyge, men Sandhedskjærlighed, der bör lede Videnskabsmanden, saa opgiver jeg med Glæde al Fordring paa ny Opdagelser, og priser mig uendelig lykkelig, om jeg efter det höje Selskabs Dom, ikke har været aldeles uheldig, i at vælge imellem de mange fremsatte Gisninger, der lige ofte ere paastaaede og modsagte, og altsaa alle syntes at være af lige Værd, og i at bevise det Antagne, samt udvikle Aarsagen til det övrige, som man har troet om det gamle nordiske Sprogs Oprindelse, eller bestemme Forholdet eller Slægtskabsgraden imellem det og de omgivende Sprog, som ikke kunne ansees for dets egentlige Kilde.

Til-

Tillæg og Rettelser.

S. 8. L. 25, bibelske, *læs:* babelske
— 17. — 10, Regel, *l.* Begreb
— 21. — 21, þar er barn á gólfi, *l.* þar er barn í grasi
— 24. — 13, Sproglæren, *l.* Sproglæreren
— 40. — 1, samme, *l.* det samme
— 47. — 4, som overalt, *l.* her som overalt o. s. v.
— — — 27 til S. 48. L. 16. I dette Stykke har jeg givet de brede Selvlyd, der synes at slutte med en svag Medlyd, Navn af *aabne*, efterdi de let föjes til en följende Vokal, og de enkelte, rene Selvlyd, der ingen fremmede Dele indbefatte, af *lukte*, efterdi de frembringe en ubehagelig Lyd, om en anden Vokal följer paa. Men det synes, efter det almindelige Begreb man gjör sig om dem, bekvemmere og rettere, omvendt at give de brede *i, u, y* (næsten *ij, uv, yj*) Navn af *lukte*, efterdi de ligesom sluttes af en Konsonant, de enkelte derimod, *a, e, o, æ, ö*, af *aabne*, eftersom de, med en paafölgende Selvlyd danne *et Gab* (hiatus), og deres Lyd ikke tilsluttes af nogen Artikulatsion. Denne Ombytning vilde Læseren ogsaa behage at gjöre paa andre Steder, hvor disse Kunstord i det följende maatte forekomme
— 48. — 23, x, *l.* χ
— 49. — 1, *foran* tsch *indskydes:* det franske *j* eller *gi*, russ. ж (blödt *sch*)
— — — 7, Læsebogstaverne, *l.* Læbebogstaverne
— — — 29, aa, *l.* ov
— 50. — 1, aa, *læs:* av
— — — 11, πεσσαλος, *l.* πασσαλος
— — — 14, fiòr, *l.* fiór
— 51. — 9, dis, *l.* δις
— — — 18, λειρεον, *l.* λειριον

S. 51 L. 19, (Kil), *l.* (Pil, *sagitta*, heraf vort *Flitsbue*)
— — — 21, og samla, *l.* sv. samla
— 52. — 11, nauseosis, *l.* nauseous
— 53. — 9, visens, *l.* viscus
— — — 21, *efter* foran *tilföjes:* eller omvendt bortfalder i Begyndelsen af Ordene
— — — 29, nōsco, *l.* nosco
— 54. — 23, betere, *l.* betera
— 57. — 20, matr, *l. madr*
— 58. — 10, *tilföjes* g — k
— 60. — 27, hvert, *l.* hver
— 62. — 11. *Den anden af Gjerningsordenes Böjningsmaader synes endnu rettere at deles i 6 Klasser, der saaledes svare til de gamle:*

Kl. i Nut.	Dat.	Fl. bet.		Tillf.	tilforn
1 har r	Selvl. ă	u	y	inn	1
2 — r	— ā	á	æ	inn	
3 — r	— ei	i	i	inn	3
4 — r	— è	è	è	inn	2
5 — r	— au	u	y	inn	5
6 — r	— ó	ó	æ	inn	4.

Denne Inddeling har jeg ogsaa fulgt i min korte angelsaksiske Sproglære. Stokholm 1817.
— 63. — 17, öflúm, *l. öflum*
— 67. — 1, af dem, *l.* af det
— — — 15, *Kommaet foran* med *sættes efter dette Ord*
— 69. — 5, eī, *l.* ei
— 85. — 31, dwi, *l.* dwy
— 86. — 6, *efter* Maader *tilföjes:* hvilke kunne sammenlignes med de arabiske Samlingsformer (plur. fracti)
— — — 12 — 15, *l.* brodyr, dyniadon, pared
— — — 26, allon, *l.* allan
— — — 27, y'm mhen, *l.* fy mhen
— — — 32, gwâs, *l.* gwâs
— 86. — 33, *o. følg., læs:* ll, m, rh forandres til l, f, r
— 88. *nederst, l.* ariant, arf, llawdd
— 89. — 4, *l.* pŷsg
— — — 10, *l.* duw
— — — 29, *tilföjes:* og nói *vasculum*
— 91. — 27, dwg, *l.* dwy; dvè, *l.* dvē
— — — 31, *l.* russ. ezetyre

S. 92. L. 3, pât', *l.* pāt'
— — — 6, savth, *l.* saith
— 96. — 29, *tilföjes:* samt i *Joh. Strahlmanns* Finnische Sprachlehre mit Beziehung auf die Aehnlichkeit der finnischen Sprache mit der ungarischen u. s. w. St. Petersburg 1816
— 101. — 22 og 23, *l.* Laplandsk

nordlig. sydlig.

— 102. — 7, *o. følg. i tredie Spalte*, *l.* Finl. im, ik, i, ime, ide, iga, imek, idek, i
— 103. — 10, *l.* jukkagoaadam
— 106. — 5, *l.* hän
— — — 9, *l.* vaellan
— — — 13, *l.* väännän
— — — 27, *l.* kaadan
— 107. — 19 — 21 *udslettes*
— 112. — 3, *l.* ja og, lapl. ja, mösog. *iah* og
— 116. — 11, attatak, *l.* atâtak
— — — 22, *tilföjes:* finsk *muna*, ung. *mony*
— 117. — 3, finsk, *l.* finlapp.
— 129. — 2 *nedfr.*, *l.* ych, ich
— 131. — 8, *l.* vy, wy
— — — 12, *l.* vámi
— — — 27, *l.* Ejeformers
— 132. — 11, *l.* ejū
— 133. — 6, *l.* τύα, τύαι
— — — 18, *l.* þrjú
— 134. — 7, *l.* szesť, sześć
— — — 20, *l* týsācza
— 135. — 13, *l.* fjórdi
— 137. — 3 *nedfr.*, mogtem, *l.* mogłem
— 139. — 6, *l.* sv. läkare
— — — 8, *l.* boginā
— 140. — 3, pólskur, sà pólski, *l.* polskr, sá polski
— — — 14, *l.* -na vort *ner*
— 141. — 1, *læs:* ogòn'
— — — 11, *l.* gammelt
— — — 18, *l.* mysz'
— 156. — 1, *l.* at udföre dette her
— 163. — 2, *l.* προφητεις praafétis
— — — 3, *l.* δαυρδ
— — — 8, *efter* derimod *tilföjes:* svarer
— — — 9, *tilföjes:* udtrykkes

S. 165.

S. 165. L. 29, *l.* λαισαρις og λαισαρεις *Lærer*,
— 167. — 21, *efter* islandske *tilföjes:* og græske
— 168. — 9, *l.* beholdes
— 170. — 7 *nedfr.*, *l.* jungiu
— 175. — 13, *efter* Kjönnet *tilföjes:* i Navneordene
— — — 26, *l.* ευ, ην
— 176. — 3, συτ, *l.* ωντ
— 185. — 8 *nedfr.*, *l.* Man vil da . . . kunne
— 186. — 15, *l.* 3) svarer den
— 189. — 7, *l.* Ordene paa υς
— 190. — 7 *nedfr.*, *l.* χαριεν for χαριεντ
— 191. — 8, *l.* σοφουτερου
— 192. — 16, *l.* for αγαδοδ
— — — 27, findes, *l.* finder
— 197. — 9, *l.* isl. *lidur* . . . . isl. *mögur*, litt. middus isl. mjödur, ... isl. sunur
— 198. — 12, *l.* Flertallet i Nævnef.
— — — 16, *l.* litt. *ůse* og *umis*, *ums*
— 200. — 18, *efter* Endelser *tilföjes:* ας, us i Flert., altsaa til de latinske Ord paa
— 201. — 9, *efter* Endelse *tilföjes:* (r)
— 205. — 9, σ, *l.* ο
— — — 14, *l.* til s (r)
— — — 24, da er Endelsen her netop *a*, *l.* just Endelsen *a*
— 210. — 16, følgende, *l.* foregaaende
— — — 18, *efter* -form, *tilföjes:* i Hunkj.,
— 211. — 1 *nedfr*, *efter* Hunkjönsord *tilföjes:* af andet System
— 212. — 8 *nedfr.*, bestemte, *l.* ubestemte
— — — 2 *nedfr.*, *l.* latinske *æ*, *ai*
— 214. — 1, *l.* af andet græske
— 219. — 6, *l.* αυτα τα τεκνα
— — — 23, *l.* behövede,
— — — 24, *l.* skulle
— 220. — 6 *nedfr.*, S. 217. L. 18, *l.* S. 198 ned. og 201 ned.
— 221. — 4, *l.* udeladte *v*, *m*
— — — 13, *l.* bleven til *u*,
— 223. — 2, *l.* blödt *s*
— 225. — 9, blot ere, *l.* ikke ere
— 227. — 17, *l.* i Flert. ιονα, ιονες
— 228. — 12, trende, *l.* tvende

S. 230. L. 13, μεσδων, *l.* μεσδων
— 236. — 16, *l.* hvilke forudsætte
— — — 28, *l.* færöisk *te*
— 237. — 16, *l.* har i
— — — 23, ydrar, *l.* ydvar
— 239. — 25, *efter* fattes *sættes* Komma
— 240. — 11, *l.* ockur
— 248. — 13 og 14, *Ordene* efter andet System *henföres til* þeirrar, *ikke til* dor. ται
— 249. — 20, den gamle, *l.* dens gamle
— 251. — 2, *l.* mösog. ὑλειης
— — — 3 *nedfr.*, isl. *eitt*, t. eins (eines)
— 252. — 2, *l.* τὸως
— 253. — 6, *l.* liku
— — — 26, *l.* íkati
— 254. — 5, *l.* σιβεντηηνδ
— 255. — 6 *nedfr.*, *l.* myliu
— — — 5 — *l.* φιλησω
— — — 3 — *l.* plakiau
— 256. — 2, S. 42, *l.* S. 62
— 260. — 4, *l.* imus
— — — 21, *l.* u for ευς, υυς
— 262. — 5, δοκεσι, *l.* δοκησι
— — — 11, *l.* haβα, haβαν
— 266. — 9, *l.* Ja der sees tydelig at den er dannet
— 267. — 9, *l.* (for ντ,
— — — 20, -undi, *l.* -andi
— — — 31, saalidt, *l.* saa tidt
— 273. — 2, *l.* blot til i de
— — — 8, *l.* Enk. *a* eller *i*, *ir*, *i*
— 276. — 22, *l.* (lagar), hvilket er Ejef. af Ordet *lögr*
— 277. — 26, *l.* eyrir *Öre*, *Penge*, i Fl. aurar, f. Eks. lausir aurar, hvoraf *Lösöre*, sammenlignes vel rettest med lat. *aurum* (Fl. *aura*), ligesom det isl. *gull*, d. *Guld*, t. og angels. *gold* uden Tvivl kommer af kymr. *glud* (Skatte, Penge). Men eyr *Kobber*, *Ært*. er det lat. *æs*, *æris*, og raudi *Myrjern* det lat. *raudus*, *rauduſculum*
— 279. — 12, *l.* (for *mormica*)
— 280. — 7, *l.* קְרֹן
— — — 21, *l.* φηγος

S. 287. L. 9 og 10, *l.* okka (Harve), litt. okkas — t. die Egge
okkô, litt. ekkēju — t. ich egge

— — — 14, (spaha) *l.* (spatha)

— — — 27, *l.* αγρος

— 288. — 5, penda, *l.* pendo

— 289. No. 192. Φαυλος sammenlignes maaskje rettere med isl. *fúll*, d., sv. og angels. *fúl*, eng. *foul*

— 293. — 11, *l.* sero, sevi L. 12, *l.* t. *säen* eller *sähen*

— 294. — 19, èg ek L. 27, *l.* þerr-a L. 30, *l.* t. dürr

— 295. — 9, haus-i, *l.* haustum

— — — 27, *tilföjes:* isl. grád *Sult*, *Graadighed*

— 298. — 6 *nedfr.*, *l.* angels. þonne; ti þon i denne Mening (*tum*) grunder sig blot paa en urigtig læst Forkortelse af þonne, en Fejl som hyppig har indsneget sig i Udgaver af angels. Stykker

— 300. — 9, *l.* (med Ejef.), t. wegen

— 301. — 3, *tilföjes:* Hertil kommer at den ældste islandske, og overhoved gotiske Versebygning (Fornyrdalag) stemmer meget nöje overens med den allerældste trakiske Nationalpoesie (Hexametret), hvorom jeg maa henvise Læserne til min „*Angelsaksiske Sproglære tillige med Læsebog*", udgiven (paa Dansk) i Stokholm 1817. Jeg har der, saavel i 5te Afdeling (Verselæren), som og i Fortalen handlet udförlig om den nordiske Poesies Oprindelse og Forhold til den angelsaksiske; ogsaa i hele Formlæren har jeg indstrøet Bemærkninger om det angelsaksiske Sprogs Overensstemmelse med de trakiske, som er meget stor. Det var mig umueligt i denne Afhandling, da dens Grændser ikke tillod mig at indblande nogen angelsaksisk Sproglære, og jeg ikke heller havde nogen saadan brugbar trykt Bog at anföre

— 302 — 4 *nedfr.*, *l.* أرض

אַף Næse, isl. *Nef*, hvoraf d. Næb, et Fuglenæb.

רוּחַ Aande, Aand, arab. رُوح (ventus), isl. *reykr* Rög, *riúka* ryge, t. *Rauch*, *rauchen*.

רֵיחַ Lugt, arab. رِيح *Geruch* (Lugt), *riechen*.

ضَرْب isl. *drepa* (ɔ: slaa, banke, ramme, dræbe), t. *treffen*.

הֵן, הֵנָּה (og maaskje lat. *en!*), isl. *hana*.

عَمّ (amm) Farbroder, angels. *eam*, t. *Ohm*.

عَمّة (ammah eller ammaton) Faster, lat. *amita*, og maaskje t. *Muhme* med fortilføjet m.

نار (nâr) Ild; isl. digt. *aldur-nari*.

قِطّ (qith) *Kat*, isl. *köttr*, fl. *kéttir*.

كَلْب (kjelb) Hund, isl. *hvelpr* en *Hvalp*.

قلمْ (qalem) en Pen, gr. *καλαμος*, lat. *calamus*, *culmus*, isl. *hálmr*, d. *Halm*.

ثَوْر (þaur) *en Tyr*.

فَرَسْ (faras) *en Hest*, t. *Pferd*, holl. *paard*.

بَقَرْ (bækar) *Oxe*, isl. *bekri* Vedder.

حَمَلْ (hhamæl) *Vedder*, t. *Hammel*.

غَرْس (gars) *Plante*, isl. *gras*, angels. *gærs* Græs.

نَاءَ (nâa) *var raa*, نيّ (nîjj), hebr. נָא *raat Kjöd*, isl. *nár* Lig, död Krop &c.